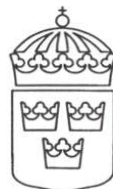

Riksdagens protokoll

1992/93:114

Måndagen den 24 maj

Kl. 9.00–17.16
20.00–21.04

Protokoll
1992/93:114

1 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen

Talmannen meddelade att *Sonja Rembo* (m) den 20 maj återtagit sin plats i riksdagen, varigenom uppdraget som ersättare upphört för Göran Lindblad.

2 § Avsägelse

Talmannen meddelade att *Dan Ericsson* i Kolmården (kds) avsagt sig uppdraget att vara ledamot i valberedningen.

Kammaren biföll denna avsägelse.

Talmannen meddelade att *Dan Ericsson* i Kolmården (kds) avsagt sig uppdraget att vara suppleant i förvaltningsstyrelsen.

Kammaren biföll denna avsägelse.

Talmannen meddelade att *Marianne Jönsson* (c) avsagt sig uppdraget att vara suppleant i socialförsäkringsutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

3 § Meddelande om vissa kompletteringsval

Talmannen meddelade att på grund av uppkomna vakanser hade
dels Kristdemokraternas riksdagsgrupp anmält Ingvar Svensson som ledamot i valberedningen efter Dan Ericsson i Kolmården, Rose-Marie Frebran som suppleant i valberedningen efter Ingvar Svensson och Jan Erik Ågren som suppleant i förvaltningsstyrelsen efter Dan Ericsson i Kolmården,

dels Centerns riksdagsgrupp anmält Ingrid Skeppstedt som suppleant i socialförsäkringsutskottet efter Marianne Jönsson.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i valberedningen

Ingvar Svensson (kds)

suppleant i valberedningen

Rose-Marie Frebran (kds)

suppleant i förvaltningsstyrelsen

Jan Erik Ågren (kds)

suppleant i socialförsäkringsutskottet

Ingrid Skeppstedt (c)

4 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 17 maj.

5 § Svar på interpellation 1992/93:172 om riskkapitalbolagen

Anf. 1 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Ian Wachtmeister har frågat mig om jag är beredd att diskutera och vidta åtgärder för att rätta till brister när det gäller småföretagens tillgång på riskkapital.

Jag vill betona att regeringens småföretagspolitik inriktas på i huvudsak generella åtgärder, såsom skattesänkningar och avreglering. Under mandatperioden har skatter sänkts i betydande omfattning, inte minst för de små och medelstora företagen. Detta är ett helt avgörande sätt att stärka småföretagens försörjning med riskkapital. Därutöver har vissa åtgärder vidtagits för att bl.a. stimulera den privata riskkapitalmarknaden.

Riksdagen beslutade i november 1992 om riktlinjer för utskiftningen av vissa medel ur de förutvarande löntagarfonderna. Sex riskkapitalbolag och två portföljförvaltande bolag har tillförts totalt 6,5 miljarder kronor.

Riskkapitalbolagen skall – i enlighet med vad bl.a. Ny demokrati har föreslagit – på kommersiella grunder investera i små och medelstora företag, genom att förstärka företagens egna kapital. Det ökar möjligheterna för banker att lämna lån. Därigenom kan företagens långsiktiga utveckling främjas. Samtidigt skall verksamheten leda till god och långsiktig avkastning för riskkapitalbolagens ägare, vilket måste beaktas i investeringsverksamheten. Verksamheten bedrivs i enlighet med resp. bolagsordning. Den planerade utskiftningen till privata ägare i bolagen är nu genomförd.

Hittills har riskkapitalbolagen engagerat sig i drygt 40 projekt till ett sammanlagt belopp av ca 185 miljoner kronor. Ytterligare ca 40 ärenden bereds för närvarande. Jag anser dock att det är för tidigt att redan nu utvärdera bolagens verksamhet.

De två portföljförvaltande bolagen Atle och Bure har till uppgift att bl.a.

investera i olika riskkapitalbolag och därigenom bidra till mångfalden på marknaden.

Industri- och nyföretagarfonden tillförs nu ökade resurser och handlägger frågor om stöd till utvecklings- och marknadsföringsprojekt samt nyföretagarlån. Fonden har hittills beviljat 139 nyföretagarlån på sammanlagt 48 miljoner kronor, vilket tyder på en hög aktivitet sedan möjligheten att lämna nyföretagarlån infördes i februari i år. Av det beviljade beloppet har hela 52 % gått till nya industriföretag. Totalt har nära 500 ansökningar om nyföretagarlån kommit in till fonden.

De regionala utvecklingsfonderna har möjlighet att lämna lån m.m. på hög risknivå till små och medelstora företag. Även utvecklingsfonderna kan ge nyföretagarlån. Flera av fonderna har resurser kvar för ny utlåning. Riksdagen har beslutat att utvecklingsfonder med låg likviditet skall få uppskov med vissa av de beslutade inbetalningarna till staten. Fondernas verksamhet utreds för närvarande.

Jag kommer inom kort att inhämta regeringens bemyndigande att tillkalla en utredare för att se över innovatörernas situation. Syftet är bl.a. att lägga fram förslag om hur det statliga systemet för att främja innovationer kan effektiviseras.

Bland de ytterligare åtgärder som regeringen överväger att vidta kan nämnas ett system med skatteavdrag för privatpersoner som satsar medel i riskkapitalsektorn och därmed stärker småföretagens soliditet.

Slutligen vill jag erinra om att statsmakterna har beslutat om insatser för att tillförsäkra fortsatt verksamhet i vissa banker. Dessa åtgärder är av fundamental betydelse när det gäller småföretagens framtida möjligheter att få lån.

Anf. 2 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Till att börja med hoppas jag att svensk politik kommer att återhämta sig efter klämdagarna, så att det blir litet livaktigare än det verkar just nu. Jag vill också erinra om hur det såg ut för ett år sedan. Då blev det nästan regeringskris på grund av de här riskkapitalbolagen. Regeringens idé var då att man bl.a. skulle ha sparpremier i stället. Det är intressant att tänka sig hur det skulle ha verkat i dag, eftersom vi nu har ett för stort sparande. Det var väl tur att det gick som det gick.

Problemet med riskkapitalbolagen rent politiskt är att om de går bra brukar de kallas för Per Westerbergs bolag, men om de går dåligt brukar de kallas för Ny demokratis egendomliga påfund.

Nu har vi attackerat frågan. Vi är nämligen litet oroliga för att Atle och framför allt Bure håller på att bli något helt annat än vad de var avsedda att bli. Jag skall senare läsa upp två rader ur ett brev som jag kommer att skicka till Bure i dag. Jag har haft ett sammanträffande med Bure.

Först vill jag dock säga apropå vad näringsministern påpekade här att det är bra att skatterna har sänkts. Det är bra att ni har kört de här företagspaketen. Det krävs ännu mer av det slaget. Vi har som bekant stött er. Men det återstår en hel del, och jag hoppas att även det blir av. I de överläggningar vi nu har med regeringspartierna i finansutskottet har vi uppe frågan om att det behövs mer för att få fart på verksamheten i de små företagen.

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Problemet med Atle och Bure, för att återkomma till det, är att man faktiskt inte investerar i de små och medelstora företagen. Man investerar i sig själv. Man bygger upp sina egna imperier. Man försöker bli en stor finansiell aktör. Det är litet Tarzan över det hela. Det är farligt. Affärer med små och medelstora företag är kanske inte så tjusiga som andra affärer som man kan göra. Man gör i stället affärer med företag som har 500 anställda och ännu fler, och det var inte det som var meningen.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor. Vad kommer regeringen att göra med det statliga ägandet i Atle och Bure? Jag menar att ni skall köra mycket hårdare. Det är fråga om missbruk i stället för bruk av bolagsordningarna.

Min nästa fråga gäller innovatörerna. Jag hörde just nu att regeringen avser att tillsätta en utredning. Vi har föreslagit att man skall avsätta 100 miljoner kronor av fondpengarna till innovatörer. Hur blir det med det?

Jag undrar också om näringsministern kunde vara snäll att litet mera förklara vad som nu enligt de senaste erfarenheterna kommer att ske med utvecklingsfonderna och den expertis som finns där.

Anf. 3 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Först konstaterar jag att det är en något lustig debatt. De två konstruktörerna av riskkapitalbolagen för ju ett samtal sinsemellan offentligt. I och för sig är det bra, men litet märkligt är det.

Den konstruktion med två portföljbolag och sex riskkapitalbolag skapades ju av Ny demokrati och regeringen i samförstånd. Före beslutet sades det i debatten från Ny demokratis sida att det här var ett väldigt bra exempel på vad som kan göras och att detta var en lösning som var bättre än det som Ny demokrati hade förordat.

I propositionen och även i debatten – då från Vänsterpartiets och Socialdemokraternas sida – har det hävdats att det finns problem med den här konstruktionen. Problemen består i att bolagen skall drivas på strikt kommersiell basis. De skall noteras. Vidare är deras substansvärde betydligt större än vad man kan förvänta sig att aktierna noteras till vid en introduktion på Börsen. Det har sagts att en krona kunde köpas för 70 öre om man så ville.

Man har alltså en konstruktion som innebär att man ger bort pengar billigt till privata ägare. Sedan ger man dessa i princip fria händer att hantera de här tillgångarna som de vill. Detta har Ian Wachtmeister och hans parti men också regeringen ett ansvar för, eftersom man har gjort detta tillsammans.

Jag anser att det är litet egendomligt att det nu i efterhand från Ian Wachtmeisters sida klagas över att det blev precis så som det egentligen var tänkt att det skulle bli.

Det fanns alternativa förslag. Det fanns en snabbare väg att få fram detta riskkapital i de sex existerande riskkapitalbolagen, som då var statliga och som inrättades av Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. Det har sagts att de här bolagen skall satsa långsiktigt i riskvilliga projekt. De skall, när det finns intresse från privat håll, öppna sig för ett blandat ägande.

Jag vill fråga Per Westerberg om det inte, med de erfarenheter som vi nu har just när det gäller riskkapitalbolagen, hade varit bättre att slippa den tempoförlust som överläggningarna och kompromissen med Ny demokrati har inneburit och att jobba vidare på den grund som redan fanns.

Sedan finns det i Per Westerbergs svar en ganska bra genomgång av de resurser som nu står till förfogande när det gäller riskvilligt kapital över huvud taget, till skillnad från riskkapital. Jag noterar med tillfredsställelse att här kommer att ske en komplettering som på sikt förhoppningsvis kommer att innebära en lösning på innovatörernas problem. Här finns nämligen fortfarande en lucka i det nät som blivit allt tätare allteftersom tiden gått.

Det stora problemet finns kvar och är fortfarande olöst. Det gäller då bankernas stränga riskvärdering och fortfarande alltför höga räntor. Även om jag vet att det kanske är fel minister jag ställer frågan till vill jag fråga Per Westerberg: Vilken strategi har regeringen när det gäller att få bankerna att fungera normalt, att ta sunda risker och att pressa ihop räntegapet så att vi på det sättet kan få fart på små och medelstora, men även på stora företag som inte kan tillgodogöra sig den de facto-devalverade kronan?

Anf. 4 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Först vill jag säga att jag tycker att man skall erinra sig vikten av att en tillräckligt god lönsamhet återskapas i svenskt näringsliv.

Under de senaste 23 åren är det bara under två år som avkastningen på arbetande kapital i företagen varit högre än statsobligationsräntan. Det är nödvändigt att lönsamheten i svenska företag är högre än statsobligationsräntan och att den kommer upp på en internationell nivå för att en normal riskkapitalbildning skall kunna ske på vanlig väg i resp. företag.

Därför har vi gjort mycket stora satsningar på sänkningar med 40 miljarder i beskattning på produktionen och satsningar när det gäller att stimulera en privat riskkapitalmarknad i Sverige.

Vidare sjösatte vi i höstas via riksdagsbeslut bl.a. riskkapitalstrukturen med Atle och Bure. I den strukturen kom staten att kvarstå med drygt 37 % av ägandet i vardera Atle och Bure. Vår avsikt med att kvarstå som delägare i bolagen är givetvis att tillse att bolagsordningarna efterlevs och att försöka se till att riksdagens intentioner också följs upp i praktisk verksamhet i resp. företag.

Jag tycker dock att det är väl tidigt att i dag, efter några få månaders verksamhet, utvärdera resp. bolags profilering. Jag har noterat att man har gjort relativt många affärer och att det är relativt många affärer som man håller på att förhandla om för att kunna genomföra, förhoppningsvis, under innevarande år. Om det skall vara seriösa projekt som man går in i, tar det viss tid innan själva avsluten kommer.

Sedan tror jag att det är naturligt när det gäller riskkapitalbolag och den struktur som sjöatts att ett antal människor blir besvikna. Detta är nämligen icke utdelning av riskkapital till alla företag eller alla människor som vill starta företag utan det är en stöttning av företag som är snabbväxande och som inte med normala vinstmedel eller banklån kan expandera sin verksamhet.

När det gäller innovatörsdelen och olika typer av uppfinnarstöd har riksdagen, i enlighet med ett betänkande som antagits här i kammaren, klart signalerat att reglerna skall ses över. Vi kommer inom kort även att tillsätta en snabbutredning för att gå igenom uppfinnarnas situation.

Jag vill dock påminna om de s.k. teknikbrostiftelserna – redan nu ligger

den frågan på riksdagens bord – som just syftar till att identifiera forskning som kan göras kommersiell ute vid universiteten och till att försöka gifta dem samman med innovatörer eller privata företag för att på det sättet kunna ta till vara en del av de resultat som kommer fram inom svensk forskning.

När det gäller utvecklingsfonderna beräknar man att utredningen avlämnas den 1 juli i år. Vi räknar med att kunna lägga fram en proposition avseende en reformering av utvecklingsfonderna i slutet av oktober under innevarande år, med ikraftträdande under 1994.

Beträffande syftet med översynen av utvecklingsfonderna vill jag säga att de har fungerat i 15 års tid och att de på sina ställen har fungerat alldeles utomordentligt bra. Däremot har de fungerat något mindre bra på en del andra ställen. Vidare skall vi nu försöka se till att vi tar till vara de goda erfarenheter som vunnits och att vi kommer till rätta med en del fel, brister och tveksamheter i utvecklingsfondernas funktion, vilka de facto finns.

När det så gäller Rolf L Nilsons två frågor vill jag bara notera att de sex statliga riskkapitalbolag som Rune Molin sjösatte den 1 januari 1991 i praktiken inte genomförde någonting under sitt första verksamhetsår. Det var ju knappast där som man skulle försöka åstadkomma ett sammangifte med privat kapital. Det var där misslyckandet fanns. Ingen trodde att det gick att gå samman med staten och göra kommersiella långsiktiga satsningar.

Det är därför som vi nu kan se en mycket kraftig ökning, även om man självfallet kunde önska att den var större, när det gäller satsningen på nya teknikintensiva små och mindre företag runt om i Sverige som nu sköts av de sex riskkapitalbolagen.

Vi avser även att under hösten återkomma med det s.k. villkorslånesystemet, som visar sig vara utomordentligt viktigt när det gäller att tillgodose riskkapitalförsörjningen just för uppfinnare, innovatörer, och många som är på väg att få fram tekniskt intressanta eller mer avancerade projekt.

Villkorslåneförslaget ligger i praktiken klart i en departemenspromemoria, och en proposition skall kunna läggas fram under oktober månad.

Till sist, fru talman, finns det anledning att återkomma till den grund som ändå finns för varje typ av riskkapitalförsörjning i en fungerande marknadsekonomi, nämligen lönsamheten i näringslivet. Om vi inte kan få upp lönsamheten i svenska företag på en europeisk nivå som överstiger statsobligationsräntan, kommer vi aldrig någonsin att på artificiell väg klara riskkapitalförsörjningen och därmed med vanliga normala kommersiella satsningar i nya, mindre och medelstora företag tillgodose deras expansionsbehov.

Anf. 5 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Först och främst vill jag säga till Rolf L Nilson att det är riksdagen som lagstiftar och att det är regeringen som sedan skall verkställa fattade beslut.

Vad gäller riskkapitalbolagen var det ett alldeles riktigt beslut som riksdagen fattade. Men även kapitalismen, vilken kanske ligger långt ifrån herr Nilsons intressesfär, måste ges riktlinjer. I bolag kallas de för bolagsordningar. Det är dessa bolagsordningar som skall följas. Men jag menar att man inte har gjort det. I stället har man försökt att missbruka bolagsordningarna.

Gudskelov finns det ägare i bolag. Även med ägandet följer ett ansvar, och det är där som regeringen har sin chans. Som näringsministern påpekade har man 37 % ägande att skrämja dem med som inte riktigt har gjort det de skall göra.

Det finns i det paket som Bure arbetar med 380 miljoner avsedda att verkligen vara ett riskkapital, ett äkta "venture capital", som skall gå till små företag och sådant som det hela egentligen är avsett till. Jag tänker då på alla de 6 miljarderna, eller vad det nu till sist blev.

Min fråga till näringsministern blir: Vad kommer att ske där? Ni måste ligga på, därför att det här är någonting som man tvingats till, men det är inte riktigt ett favoritområde. Favoritområdet är att investera belopp på 100–500 miljoner, för det blir litet tjusigare. Men då har man inte alls att göra med den målgrupp som vi talar om.

Vidare måste man se till att de här bolagen verkligen samarbetar utåt, att de inte blir lika improduktiva som Rune Molins olika bolag. Det vore i och för sig en omöjlighet, för de senare gjorde ingenting. Först när utvecklingen går åt nämnda håll får man en multiplikatoreffekt. Först då kan man vända sig utåt för att nå en bredare marknad. Men jag är rädd för att man håller på att bygga upp egna imperier, att man inte vill släppa något ifrån sig och att man inte vill ha partner. I stället vill man, är jag rädd för, sitta på hela den här högen själv. Detta har jag också framfört.

Det saknas riskkapital i dag, och det saknas ett banksystem som ger krediter. Sedan gäller det de krediter som bankerna skall lägga till. Ovanpå detta har det saknats en riksbank som förstått vad krispolitik är och som sänkte räntan.

Men låt oss säga att det här fungerade och att alla gjorde rätt. Då skulle vi kunna få fullständigt sagolika effekter.

Dan Andersson, LO-ekonom, behöver inte ha rätt i allt han säger. Men han kanske kan räkna i alla fall. I en artikel häromdagen räknade han med att 3 % räntenivå betyder 100 miljarder kronor, alltså 100 000 miljoner kronor, om året. Om man gjorde rätt skulle man kanske få ner räntorna 5 % – 3 % när det gäller Riksbanken och 2 % när det gäller bankerna. Då börjar man förstå vilka chanser som finns.

Tillbaka till riskkapitalbolagen. De är riktiga, om de bara sköts rätt. Riskkapitalet, dvs. det man riskerar, krävs nämligen fortfarande. Min direkta fråga är om regeringen kommer att utöva sitt ägaransvar på ett något tuffare sätt än som hittills skett.

Anf. 6 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Det finns säkert en klar skiljelinje mellan mig och de två andra debattörerna här. Jag tror att den beror på att jag vill betona att det är samhällets ansvar att det finns tillgång till riskvilligt kapital. Det ansvaret ligger på regering och riksdag.

Det finns många erfarenheter internationellt som säger att man knappast kan lita till marknadskrafternas fria spel när det gäller att garantera kapital till sektorer i näringslivet som behöver utvecklas. Jag tror att den samlade erfarenheten av den snabba utvecklingen i Sydostasien är att man från regeringarnas sida där, när marknaden inte har fungerat, inte har dragit sig för

att vidta åtgärder som har garanterat tillgången på kapital inom framtidssektorer.

Det är en metod som tidigare har tillämpats med framgång i Sverige, och vi måste fortsätta att följa den linjen. Jag tror att den är framgångsrik.

Det är viktigt med lönsamma företag. Det är rätt, Per Westerberg. Men det är problematiskt. Det finns ingen garanti för att denna lönsamhet satsas framsynt. Jag tror inte att man överdriver om man säger att svensk industri inte var speciellt framsynt under 80-talet. Det har gått att tjäna mer pengar på annat än framsynta investeringar.

Det ligger ett ansvar på industrialister att satsa pengar på nya produkter och att tänka långsiktigt. Man kan inte bara tänka: pengar gör pengar, och göra investeringarna där de för tillfället ger den största avkastningen.

Tanken bakom löntagarfonderna var att man skulle garantera kapital för långsiktiga satsningar. Det byggde på erfarenheten att sådana satsningar inte uppkommer spontant och att de inte görs på ett sådant sätt att man får säkra jobb för framtiden för de anställda.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att Per Westerberg säger att man skall ta till vara de goda erfarenheterna av utvecklingsfonderna och rätta till fel och brister. Men det fanns inget i det avsnittet av svaret som andades om att man skulle plocka bort deras möjlighet att låna ut pengar, och det ser jag med tillfredsställelse.

Det är möjligt att riskkapitalbolagen inte gjorde något år ett. Men de finns kvar i denna struktur som sex riskkapitalbolag. Regeringen borde ha satt i gång deras verksamhet när den såväl behövdes.

Jag undrar om konsekvensen av Ian Wachtmeisters resonemang är att han i enlighet med motionen från Ny demokrati vill socialisera riskkapitalbolagen, dvs. öka det statliga ägandet i dem.

Anf. 7 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Det görs i dag satsningar genom Atle och Bure för att tillgoda en del av riskkapitalbehovet i de mindre och medelstora företagen. Vi kommer att vara aktiva med våra ägarandelar i såväl Atle som Bure och försöka fullfölja riksdagens intentioner och vad som står inskrivet i bolagsordningen. Vi följer mycket noggrant den verksamhet som pågår i resp. bolag och för självfallet även en dialog med övriga ägare i bolaget. Vi kommer att ta vårt ägaransvar. Det är därför vi sitter med de aktieposter vi har i dessa bolag.

När bl.a. Industriförbundets nuvarande ordförande talar om att man behöver 100 miljarder kronor per år i nytt riskvilligt kapital inser var och en att 6,5 miljarder till mindre och medelstora företag inte löser problemet med riskkapitalförsörjningen för dessa bolag. Lönsamheten måste upp över statsobligationsräntan. Inte ett enda år under 1980-talet kom man i svenskt näringsliv upp till en genomsnittlig lönsamhet som översteg statsobligationsräntan.

Det gjordes finansiella placeringar. Fastighetsplaceringar var lönsamma. De genererade heller inte riskkapital till den mer industriella sektorn av näringslivet, vilket de kanske skulle ha gjort. Det är därför som det enligt vår uppfattning är så viktigt att minska beskattningen av produktionen. Svenska

företag klarar knappast av att betala högre skatter än sina konkurrenter utomlands utan att behöva dra ner på verksamheten.

Vi måste ha konkurrenskraftiga skatter. Det måste vara möjligt att skapa en lönsamhet som är jämförbar med åtminstone den som finns i konkurrentländerna runt om i världen. Vill vi dessutom att svenskt näringsliv skall öka i volym måste lönsamheten kanske t.o.m. vara något högre för att det skall bli större expansion i Sverige än i omvärlden.

Vi måste göra särskilda insatser. Det gäller framför allt teknikspridning, kompetensutveckling, innovationer, uppfinnare, dvs. det som för fram och förnyar svenskt näringsliv. Det skall även i framtiden orka bära relativt goda löner. Jag vill inte att Sverige skall bli ett låglöneland. Sverige skall vara ett land som konkurrerar med kvalificerade produkter och kompetent personal. Därmed orkar näringslivet bära goda lönenivåer.

Vi måste tillåta lönsamhet och ha en konkurrenskraftig beskattning. Vi måste se till att vi har bra system för att överföra tekniskt kunnande från universitet och högskolor till små, medelstora och stora företag. Vi måste se till att vi har ett kreditsystem som fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Det är bara att konstatera att Rune Molins sex riskkapitalbolag inte blev någon framgång. Det var därför vi förändrade själva riskkapitalstrukturen, bl.a. genom riksdagsbeslutet föregående juni. Vi får nu riskkapitalbolag som domineras av privat ägande. De kommer att bli till hundra procent privat ägda. Därmed vågar de att göra affärer med andra privata företag och bli mycket aktivare.

Vi vet av erfarenhet att det inte är många företagare som vill släppa in statligt kapital som delägare i sina egna bolag. Det är därför det är så viktigt att riskkapitalbolagen är privatägda och fungerar på kommersiell grund. Det skall finnas en form av pluralism mellan dem som gör att de kan vara konkurrenter till varandra och sporra varandra till olika typer av framgång.

Jag noterar att de sex riskkapitalbolag som tillskapades i och med riksdagsbeslutet har mycket olika resultat efter de första fem månadernas verksamhet. Det finns all anledning att utvärdera varför det går olika snabbt med placeringarna, och sedermera skall även en utvärdering ske av hur placeringarna utvecklar sig.

Vi kommer att följa utvecklingen via Atle och Bure. Den skall ske på kommersiell grund. Vi kommer att tillse att man satsar i enlighet med riksdagens intentioner och med en stark koncentration på mindre och medelstora och gärna teknikintensiva företag, vilka ger sitt bidrag till förnyelsen av svenskt näringsliv.

Anf. 8 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Jag nämnde att jag skulle läsa upp en liten bit ur det brev som jag har skrivit till Bure och som går i väg i dag. Jag kanske skall nämna att cheferna där – styrelseordförande och VD – kommer från Volvo och ESAB.

"Vad är småföretag? De företag som är så små, att det är obegripligt om man varit chef för Volvo eller ESAB! Det är inte företag med hundratals anställda. I Sverige är sådana företag medelstora och jag har märkt att Ni stundtals låter nådens sol skina för denna typ av företag. Men de små, mycket små ...

Vid mötet berättade Ni, om att nu skulle dessa små företag minsann få 350 miljoner i högriskpengar. Det var visst tillsammans med MIAB och Företagskapital som detta skulle arrangeras. Jag är mycket intresserad av att få kontakt med den eller dem som skall ansvara för denna satsning.

Tills jag blivit övertygad om motsatsen, kvarstår min kritik mot Bure med dotterbolag. En kompetent toppledning med enorma pengar till sitt förfo- gande, verkar ha mycket svårt att ge småföretagandet den kapitalinjektion det behöver.”

I dag är staten också bankägare, även om det inte precis är Per Wester- bergs fel. Det har skett genom att alltihop har packat ihop. Men det finns dock statligt ägda banker. Om nu dessa riskkapitalbolag skall ta risker und- rar man hur det egentligen är med kreditgivningen i dessa banker. Jag tror att ni kan göra en insats även där.

Till Vänsterpartiet kan jag ge det lugnande beskedet att vi i Ny demokrati inte tänker delta med er och socialisera Sverige. Däremot kommer vi att trycka på, oavsett vilka ägare det än är, men framför allt om det är staten, eftersom vi som politiker har ett inflytande där. Det ägaransvar som man har måste man ta. Vi måste ligga i och blåsa på de andra.

Näringsministern har fullständigt rätt i att det allra viktigaste givetvis är det klimat under vilket företagen har att arbeta och de allmänna förutsätt- ningarna. De 6,5 miljarderna skulle inte lösa allt, eftersom det behövs 100 miljarder. Men de kan vara som det vatten man håller i en pump för att få den att över huvud taget fungera så att det kommer upp vatten. Det är ingen som kan arbeta med gamla pumpar i dag. Men så fungerade de en gång i tiden.

För att få i gång verksamheten måste man visa att det går. Jag tror att det är samma sak med de 100 miljoner som vi har föreslagit att man skall an- vända till exploatering av innovationer. Går det i gång, och visar man att det kommer i gång – framgång föder framgång – får vi det som vi brukar kalla drag under galoscherna. Är det någonting vi behöver i arbetslöshetens Sve- rige är det precis detta. Tack.

Anf. 9 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Som jag sade i mitt inledningsanförande, finns det hos Ny de- mokrati och regeringspartierna ett gemensamt ansvar för den uppkomna si- tuationen – detta skapades gemensamt. Jag hävdar att de här bolagen funge- rar precis som det var avsett. Det är litet djävt av Ian Wachtmeister att, utan att visa några belägg för det, påstå att de inte följer sina bolagsordningar.

Ian Wachtmeister säger att han inte vill socialisera Sverige. Nej, det är möjligt, men Ny demokrati har väckt en motion om ökat statligt ägande i riskkapitalbolagen. Det är väl ett steg mot att återsocialisera dem. Eller var motionen ett olycksfall i arbetet? Det är bra med ett aktivt ägande – det ta- lade vi om redan under den förra regeringsperioden.

Jag skulle vilja fråga Per Westerberg: Hur länge tänker staten som ägare ha kvar den typ av tredjedelssocialism som man nu har i riskkapitalbolagen? Är det Per Westerbergs modell för blandekonomi? Eller skall vi släppa denna viktiga del för det svenska näringslivets överlevnad till privata speku- lanter och mindre nogräknade företagare?

Jag vill avsluta med att lyfta fram en sida som har diskuterats alldeles för litet när det gäller framtidssatsningarna och försöken att räta upp den svenska ekonomin, och det är investeringar i modern miljövänlig teknik. Staten tar in ganska avsevärda belopp i miljöskatter, och väldigt litet av detta går tillbaka till produktionen, till industrin, i form av stimulans till framsynta miljöanpassade investeringar. Per Westerberg vet mycket väl att den typen av investeringar för omstrukturering av industrin försiggår och stimuleras mycket intensivt runt om i världen. Det är mer eller mindre en överlevnadsfråga för svensk industri att hänga med i den utvecklingen.

Jag skulle gärna se att regeringen tog ett initiativ för att föra in frågan om framsynta miljöinvesteringar i debatten. Man kan gärna stimulera dem genom generösa avskrivningsregler eller på annat sätt, men se till att den typen av investeringar kommer in i diskussionen, så att det inte bara talas om momssatser hit och dit.

Anf. 10 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! För att börja med det sista, noterar jag bara att en av de forskningsstiftelser som bildas gäller just miljöområdet. Den kommer att ha en besättning med företrädare även för näringslivet, och man skall försöka kommersialisera resultaten av miljöforskningen för att kunna ta fram nya produkter och även profilera delar av svenskt näringsliv på det området.

Rolf L Nilson säger att man överlåter marknaden åt "spekulanter och mindre nogräknade företagare" om man inte har statliga riskkapitalbolag. Jag tycker inte att den benämningen gäller för svenskt näringsliv. Det är seriösa företagare, seriösa personer, som vill investera. Men det är bara att notera att det inte blir mycket till resultat när det inte kommer fram investeringar och detta samtidigt kan sättas i samband med världens högsta skatetryck, i synnerhet på mindre, medelstora och nya företag. Det är därför vi vill göra de omfattande skatteförändringarna och vill försöka få upp lönsamheten i näringslivet, dvs. för att få det att expandera och för att det skall bli lönsammare att satsa på riskinvesteringar i näringslivet än på statsobligationer. Det är det enda sättet att verkligen få en fungerande riskkapitalmarknad som är värd namnet.

Jag går nu tillbaka till Atle och Bure. Ja, vi kommer att följa verksamheten där noggrant. Vår avsikt är självfallet att kunna sälja av statens ägande i Atle och Bure, men vi vill först tillse att vi har fått ett strukturerat ägande i bolagen och dessutom tillse att de fungerar och följer de intentioner och den bolagsordning som har satts upp.

Till skillnad från en del andra, som är ännu otåligare än vad jag är – jag är tyvärr ganska otålig – vill jag vänta med utvärderingen av hur man har lyckats med de olika satsningarna tills arbetet har bedrivits något år eller mer. Dessförinnan skall vi självfallet aktivt medverka i arbetet för att försöka hjälpa till så att de kommer fram på ett positivt sätt.

När det gäller bankerna och partnerskapen, kan jag först bara notera att Atle och Bure kanske inte avser att gå in i 1 000 eller 2 000 småföretag, utan just gå in indirekt, via partner eller andra riskkapitalbolag. Det är där man måste utvärdera och göra olika typer av partnerskap för att nå fram.

När det gäller bankerna och kreditgivningen, tror jag att bankerna måste

sköta den – annars kommer vi till syvende och sist att tvingas ta ansvar för nästan varje enskilt kreditbeslut. Däremot måste vi skapa förutsättningar för dem som gör att de har möjlighet att fungera bra.

Till sist, fru talman, talade Ian Wachtmeister om innovationspengar för 100 miljoner. Jag vill bara säga att vi uppmärksammar uppfinnarna, men vi har alltså dessa teknikbrostiftelser – som just är av den typen, där det gäller litet mer forskningsorienterade medel – som vi redan föreslår att det skall satsas 1 miljard på.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1992/93:150 om kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Kosovo

Anf. 11 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Berith Eriksson har frågat mig om regeringen, mot bakgrund av bl.a. kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Kosovo, avser verka för att säkerhetsrådet antar en resolution om resterande delar av f.d. Jugoslavien efter förebild av säkerhetsrådets resolution 688.

Säkerhetsrådets resolution 688, som Berith Eriksson åberopar som förebild, antogs den 5 april 1991 och rörde den irakiska regeringens förtryck av civilbefolkningen i vissa delar av Irak. Resolutionen kan sägas innebära – såsom interpellanten påpekar – en framflyttning av försvaret för de mänskliga rättigheterna genom att konsekvenserna av detta förtryck i det irakiska sammanhanget betecknades som ett hot mot internationell fred och säkerhet och vägen därmed öppnades för internationellt ingripande.

Situationen i Kosovo är spänd. Den serbiska polisen och administrationen utövar ett förtryck mot den albanska befolkningen. Samtidigt måste konstateras att läget i Kosovo inte är entydigt. Det serbiska förtrycket varierar i styrka från dag till dag och mellan olika områden och är stundtals mer nyckfullt än systematiskt. Bekräftade uppgifter talar om godtyckliga husrannsakingar, trakasserier, massavskedanden etc. Jämsides därmed kan exempelvis noteras att det kosovoalbanska partiet "Democratic League of Kosova" (LDK) kan verka tämligen fritt och att ett jämförelsevis stort mått av pressfrihet råder. Det välorganiserade informella kosovoalbanska samhället har visat sig ha en betydande motståndskraft mot serbernas försök att dominera det.

Den instabila politiska situationen, som lätt kan urarta och faran att konflikten i Bosnien-Hercegovina sprider sig till Kosovo, har gjort att den svenska regeringen verkat för en långtidsnärvaro av ESK i bl.a. Kosovo. Uppgiften för denna närvaro är att främja en dialog mellan de berörda befolkningsgrupperna och myndigheterna, samt att följa den politiska utvecklingen och medverka till lösningen av lokala problem. Positiva effekter har kunnat noteras i större orter som Pec och Prizren, där t.ex. övergrepp från serbisk polis har minskat i omfattning.

Det är också regeringens strävan att trots den rådande situationen söka främja en dialog mellan serber och kosovoalbani. Detta är oundgängligt för

att stabilisera den sköra situation som nu råder. Detta borde också ligga i serbernas intresse, vilka inte skulle vinna på en uppblående väpnad konflikt och en därmed följande internationalisering av Kosovofrågan.

Om kosovoalbanerna omprövade sitt bojkottbeslut och i stället valde att delta i de kommande regionala valen, skulle det kunna resultera i en tydlig manifestering av kosovoalbanernas och LDK:s helt dominerande ställning i Kosovo. Därmed skulle det också stå klart för serberna i Kosovo att den albanska befolkningsgruppen inte kan negligeras.

Serberna å sin sida måste erbjuda kosovoalbanerna, som oavsett alla historiska serbiska argument är i absolut majoritet i dag, något annat än förtryck och återupprätta Kosovos autonoma status. Denna autonomi bör åtminstone vara på samma nivå som enligt 1974 års jugoslaviska författning. Dessutom bör ett effektivt minoritetsskydd tillskapas som garanterar trygghet för den albanska befolkningsgruppen i hela den restjugoslaviska statsbildningen och som möjliggör samlevnad mellan de båda befolkningsgrupperna.

Fru talman! Antagandet av resolution 688 föregicks som bekant av ett extremt agerande från den irakiska krigsmakten mot befolkningen i bl.a. kurdiska områden i norra Irak, vilket resulterade i massiva flyktingströmmar till gränsområdena mot Turkiet. Dessa flyktingströmmar nådde under kort tid en omfattning av över 1 miljon människor.

Det är inte sannolikt att säkerhetsrådet i dag skulle fatta ett beslut om skydd av befolkningen i Kosovo liknande det i resolution 688 om Irak. Men man får inte bortse från risken att läget kan förvärras. Det åligger primärt den serbiska ledningen att se till att en sådan situation inte uppstår. Ett mer överhängande hot ligger i risken att striderna i Bosnien-Hercegovina, som redan av säkerhetsrådet betecknats som ett hot mot internationell fred och säkerhet, sprider sig till Kosovo. Skulle ett läge uppstå där den allmänna situationen och risken för uppblående stridigheter i Kosovo förvärras, är regeringen beredd att ställa sig bakom krav på agerande från säkerhetsrådets sida. Sverige kan också tänka sig att stödja en ökad internationell närvaro i Kosovo i syfte att förbättra situationen och förhindra konfliktspridning.

Anf. 12 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Först vill jag tacka utrikesministern för svaret.

Jag vill börja med att ta upp den sista meningen, om att Sverige kan tänka sig att stödja en ökad internationell närvaro i Kosova. Läget har förändrats något sedan svaret skrevs, eftersom det i helgen i FN:s fredsplan har bestämts att man skall öka insatserna där.

Jag förstår inte att utrikesministern kan säga att läget i Kosova inte är entydigt och att förtrycket inte är systematiskt. Ända sedan studentrevolten 1981, som krävde ca 2 000 unga students liv och innebar långa fängelsestraff för många andra, kan man utan svårighet visa på lagar och åtgärder som undan för undan har införts och vidtagits och därmed konstatera att förtrycket är just systematiserat.

Vem kan i dag påstå att LDK kan verka tämligen fritt? Partiledningen och dess ledamöter kallas exempelvis regelbundet till informationsmöten hos polisen och kvarhålls under kortare eller längre tid. Familjemedlemmar för-

följs och trakasseras av civilklädda poliser, och telefonhot hör till vardagen. När vi nyligen besökte området och träffade representanter för LDK, tordes de inte ens ha ett papper på sig som handlade om partiet eller om vad som händer för att inte riskera att bli fängslade. När LDK-medlemmen tillika rektorn för Pristinas universitet i ett brev till den nuvarande serbiske rektorn bad att få tillgång till universitetets lokaler, blev han fängslad med motive-
ringen att han hade upprört allmänheten.

Det står också i svaret att det råder ett stort mått av pressfrihet. Polisen ockuperade TV-huset redan den 5 juli 1990 och behärskar både TV och radio. Det finns endast en albansk tidning kvar, som under lång tid har haft stora svårigheter att komma ut annat än mycket oregelbundet – upplagorna har mestadels beslagtogs.

Det som gör mig mest bestört är utrikesministerns uttalande, att om koso-
vaalbanerna omprövar sitt beslut att inte delta i de kommande regionala va-
len skulle de genom valen kunna manifestera sin dominerande ställning. Vem påstår och kan bekräfta att det skall hållas regionala val? Anledningen till att serberna har bojkottat de val som har hållits i Kosova i december 1989 och maj 1992, och i stället anordnat ett serbiskt val, är ju att albanerna i Kosova utgör 90 % av befolkningen, medan de i hela Serbien utgör enbart 25 %. Vitsen är ju just att manipulera, så att de blir en minoritet i stället för en majoritet.

Det är ett faktum att parlamentet är upplöst och att parlamentsledamö-
terna är tvingade i exil. Det finns för närvarande 114 stycken i exil i ett av
grannländerna. Om de skulle åka in i landet och hålla ett möte skulle det
rendera 15 års fängelse, eftersom de är efterlysta.

Kosova och dess folk, albanerna, har all anledning att vara besvikna på
västvärlden som inte stöder deras folkvalda parlament och deras icke-
våldsstrategi. Serberna motiverar sitt agerande när det gäller Kosova med
att det finns historiska orsaker. Men när det gäller Vojvodina kan man ju
konstatera att serberna säger att de historiska perspektiven inte spelar någon
roll. Utan det faktum att serberna är flera gör att det området måste vara
serbiskt.

Jag vill fråga utrikesministern om hon inte ser skillnaden mellan att Ko-
sova tidigare var en del av Jugoslavien – många republiker balanserade då
varandra – och att Kosova nu är lämnat ensamt med serberna. Jag vill också
fråga om utrikesministern inte ser risken att det förtryck som gör att folk
flyr kan rubba den ömtåliga etniska balansen i grannländerna, exempelvis i
Makedonien.

Anf. 13 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Utrikesministern! Det finns delar i det här svaret som är en
riktig analys av läget i Kosova och av det förtryck, som många har velat kalla
för ett apartheidsystem, som riktar sig mot en etnisk grupp. Men det finns
också delar i svaret som jag reagerar emot.

Det finns tyvärr många exempel på att parlamentsledamöter har både
fängslats och torterats – kanske inte under långa perioder, men under ett par
dagar. Det sker ständigt sådana här tjuvnyp mot parlamentariker i Kosova,
men även mot andra kategorier.

Jag var själv nere i Kosova strax efter valet i maj 1992. Då vågade man inte ens placera mig på ett hotell, därför att man var rädd för att den serbiska polisen skulle rusa in och fängsla både mig och andra som var med i den delegation som var nere. Veckan innan hade internationella journalister blivit både spöade och fängslade.

Det har hänt en hel del sedan det valet, men man kan knappast säga att situationen har blivit bättre. Ett exempel på det är de många berättelser om flyktingar från Kosova som vi har utvisat ur Sverige. De lämnas av i Skopje i Makedonien, och den makedonska polisen överlämnar dem till den serbiska polisen. Sedan följer både förhör och misshandel. De måste inställa sig varje dag hos polisen. De fräntas pass, och de och deras familjer blir ständigt terroriserade.

Det är väl inte rätt statsråd att diskutera flyktingfrågor med, så jag skall avstå från det. Men detta är bara ett exempel på hur det är. Jag har fått ett antal brev från kosovaalbaner som har släktingar som har utvisats och som just har råkat ut för detta. Det är en systematisk förföljelse av albaner i Kosova, och det finns många andra och tydliga exempel på hur apartheidsystemet fungerar. Vad gäller allt från sjukvård till utbildning, jobb, möjligheter att försvara sig i domstol, att ge ut tidningar och att göra sin röst hörd har albanerna mycket stora problem.

För en tid sedan hade vi kosovaalbanernas president och premiärminister här. Presidenten vågar man så att säga inte göra något allvarigare emot, men premiärministern kan alltså inte återvända till Kosova, utan han måste stanna utanför landet, därför att han lever under ett mycket starkt hot från den serbiska sidan.

Jag skulle vilja göra ett tillägg till den fråga som Berith Eriksson har ställt. Nu har vi en situation där USA och fyra andra förslagsställare föreslår en ökad FN-närvaro i Kosova och Makedonien. Det måste ju tyda på att man gör den bedömningen att situationen har skärpts i området. Detta stämmer ju inte riktigt överens med utrikesministerns svar, som snarast antyder att det har blivit bättre. Hur tolkar den svenska regeringen den bedömning som har gjorts från bl.a. USA:s sida, och vilka konsekvenser får det för den svenska regeringens syn på läget i det här området? Kan en förändrad syn leda till att Sverige mer aktivt kan driva ett sådant krav som Berith Eriksson har ställt om ett slags skyddsresolution för den albanska befolkningen i Kosova?

Anf. 14 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Det är egentligen inte någonting i mitt svar som motsäger vare sig Berith Erikssons eller Kent Carlssons beskrivning. Vi är alla medvetna om att det förekommer förtryck och övergrepp och att situationen är mycket spänd.

Det jag försöker säga i svaret är att jag tror att vi skall vara medvetna om att det serbiska förtrycket varierar i styrka från dag till dag och mellan olika situationer – jag var väl medveten om att detta skulle kunna röna motsägelser. Jag vill gärna berätta att vi får en kontinuerlig rapportering från våra ESK-observatörer som verkar i Kosovo. Det finns ju ett beslut från Stock-

holmsmötet om att antalet observatörer betydligt skall ökas. Det är någonting som vi arbetar på att få till stånd.

Till Kent Carlsson vill jag gärna säga att vi naturligtvis inte från svensk sida, och jag tror inte heller från ESK:s sida, har någonting emot en FN-närvaro. Det vore bra. Men det gäller att vi ser en överenskommelse om en sådan FN-närvaro. Det finns dock ingen anledning annat än att välkomna också en FN-närvaro.

Nu måste vi jobba på det sätt som vi gör med våra ESK-observatörer. De våldsdåd som ägde rum under helgen, då ett antal serbiska poliser sköts till döds och ett antal andra sårades är ju någonting som väcker stark oro hos oss, därför att vi vet att den här typen av våldsdåd, vem som än utför dem, kan leda till repressalier och en upptrappning. Det faktum att detta nu har ägt rum gör att våra ESK-observatörer i Kosovo i dag på de tre platser i provinsen där missionerna är representerade kommer att uppsöka såväl de serbiska myndigheterna som representanter för den albanska befolkningsgruppen för att vädja om lugn och besinning, i syfte att dämpa känslorna så att inte lördagens överfall leder till någonting mycket värre. Det är på det här sättet som vi kan arbeta direkt. Vi har även en svensk observatör bland de här observatörerna, och vi står nu i kontakt med dem för att försöka hjälpa till att se till att inte detta som har hänt skall leda till någonting mycket värre.

Berith Eriksson frågade mig om synen från svensk sida. Jag redovisade ju att vi ser att Kosovo bör uppnå en autonomi på samma nivå som enligt 1974 års jugoslaviska författning. Det internationella samfundet intar naturligtvis en annan attityd än åtminstone en del av kosovoalbanernas representanter, som ju önskar full självständighet. Detta är naturligtvis fröet till en oerhört laddad situation mellan serberna och albanerna.

Anf. 15 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Utrikesministerns beskrivning av riskerna – att striderna skall sprida sig från Bosnien – är också litet oklar. Vad menar utrikesministern? Det är ju inte de bosniska serberna som kommer att anfalla albanerna, utan det är ju i så fall serberna i Restjugoslavien. Det har ju länge stått klart att de bara väntar på de tillfällen då albanerna skall göra motstånd.

Arkan och hans folk är väl förberedda för en sådan situation. Vi i västvärlden har ju hjälpt till genom att skicka tillbaka massor av otåliga unga män, vilket bidrar till att öka risken för att kosovoalbanerna drar på sig en massaker. Det blir ju inte ens som i Bosnien-Hercegovina, utan det blir fråga om en massaker, eftersom albanerna är obehäpnade.

Förtrycket har undan för undan byggts upp. Man behöver inte gå längre tillbaka än till 1928, då serberna förde fram tanken på ett nytt Storserbien. Det är vad serberna nu försöker att genomföra. Man kan följa hur serberna har gått till väga genom att följa hur lagarna har kommit till. 1990 separerades skolbarnen. Sedan förgiftades 7 300 skol- och dagisbarn. I lag 15:90 från den 30 mars 1990 fastställdes ett program för serbifiering av Kosova. Genom lagarna 31:90 och 33:90 från den 25 juni 1990 upplöstes parlamentet samtidigt som regeringen avsattes. I lag 40:90 från den 26 juni 1990 krävdes en lojalitetsförklaring, som var straffsanktionerad, för att albanerna skulle få behålla jobben, vilket har medfört att minst 120 000 albaner har avskedats.

Den 18 april 1991 infördes lag 22:91 om särskilda förhållanden när det gäller handel med fast egendom.

Som tidigare nämdes här finns det dessutom en lag som gör det möjligt att sätta människor i arrest under en period av 30 dagar, som sedan kan förlängas med ytterligare 30 dagar. Detta är nästan den enda lag som används i dag. Man arresterar människor godtyckligt och misshandlar dem för att sprida skräck.

Jag vill fråga utrikesministern om hon kan peka på något som kan leda till en positiv utveckling. Serbernas strategi är ju helt klar.

Anf. 16 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! I början av mitt förra inlägg påpekade jag att mycket av den beskrivning som finns i utrikesministerns svar är korrekt. Sedan har vi kanske litet olika ambitionsnivå när det gäller i vilken takt vi vill att det skall genomföras förändringar i detta område.

Det är klart att en av de stora konfliktfrågorna är att Serbien och Restjugoslavien inte kan tänka sig att låta den här landbiten bli en självständig stat. Det är ju albanernas krav, att få bli en egen och självständig stat, vilket de också har visat i folkomröstningar och val. När det gäller andra länder, som nu är erkända av Sverige, där folket så tydligt som albanerna har gjort har uttalat att de vill bilda en egen stat, har vi följt det folkets vilja. Det är möjligt att man måste ta vägen över en autonomistatus under en period, men detta skall kopplas till folkomröstningar och annat för att de som bor i Kosova skall få avgöra sin egen framtid.

Utrikesministern nämnde våldsdåden som inträffade nu i helgen. Jag är förvånad över att det inte har inträffat sådana tidigare, att den albanska befolkningen har hållit sig så lugn under så lång tid. Det finns även albanska hetsporrar som tycker att det hela har gått för långt och att förtrycket har varat för länge. I ett sådant här läge är det oerhört viktigt att man känner att man har ett massivt stöd från omvärlden för sin sak, eftersom de mer moderata och lugna ledarnas inflytande då kan öka, så att de kan hålla tillbaka dem som vill ta till vapen.

Jag vill återkomma till den fråga som jag ställde. I svaret står det: "Skulle ett läge uppstå där den allmänna situationen och risken för uppblossande stridigheter i Kosovo förvärras, är regeringen beredd att ställa sig bakom krav på agerande från säkerhetsrådets sida." Såvitt jag förstår är det väl ganska troligt att säkerhetsrådet kommer att agera. Då kan man tolka statsrådets svar så, att det nu är fråga om en ökad skärpning av den allmänna situationen. Eller är det bara under den förutsättningen som vi stöder det initiativ som USA nu tar? Jag hoppas att det inte är så, utan att vi är allmänt positiva till en utplacering av en FN-trupp, som kan medverka till att förhindra öppna strider med vapen.

Anf. 17 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Här finns alltså en skillnad i synsätt. Det internationella samfundet erkänner inte Kosovos självständighet, utan man erkänner dess rätt till autonomi, som jag tidigare redovisade. Detta är naturligtvis en av ödesfrågorna i den här regionen, eftersom det står alltmer klart att kosovoalba-

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

nerna är ute efter självständighet. De vill inte ha något samröre med serberna. Serberna å sin sida anser att de har lika mycket historisk rätt till detta territorium som kosovoalbanerna har. Att reda ut vem som har rätt och inte rätt är en mycket komplicerad historisk process.

Berith Eriksson tog upp olika lagar som för tanken till att serberna försöker att åstadkomma etnisk rensning i Kosovo. Det har de grundligen misslyckats med, därför att fördelningen av albaner och serber var 1948 – alltså efter andra världskriget – ju helt annorlunda än i dag. Då fanns det 68 % albaner och drygt 23 % serber. I dag finns det 90 % albaner och 7,4 % serber. Den albanska dominansen i området har ökat högst påtagligt, vilket har reella effekter. Albanerna har i dag en "informell" ekonomi i Kosovo, som är av betydande styrka. Detta bidrar också till albanernas dominans i regionen.

Jag skall inte gå in på invandringsfrågor. Jag är tacksam att Kent Carlsson sade att det var bättre att föra den diskussionen med ett annat statsråd. Men jag kan ändå nämna att dr Rugova, när jag träffade honom, direkt sade till mig att han inte önskar att hans folk skall fly. Han vill att folket skall stanna kvar och bidra till det kosovoalbanska samhället. Jag vet inte om han sade samma sak till er, men jag måste ändå säga att jag tyckte att det var ett viktigt besked.

Anf. 18 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Jag vill börja med det sista som utrikesministern sade. Vi fick också ett mycket entydigt besked från olika representanter för mänskliga rättighetsorganisationer. Man vill inte att de unga albanska männen skall få permanent uppehållstillstånd i något västland, men man vill inte ha hem dessa män nu i detta känsliga läge. Och detta av två anledningar: dels vill man att de skall få behålla livet, eftersom de utgör nästa generation, dels är man rädd för att dessa män skall dra på albanerna en massaker.

Västvärlden har inte gett LDK:s icke-våldslinje det stöd som man hade önskat. Alla unga män skickas ju nu tillbaka. Västvärlden har inte ens stött Kosovas rätt till autonomi. Om man ser tillbaka på lagstiftningen, finner man hur serberna undan för undan har kunnat tillskansa sig den position som de i dag har. Av LDK:s strategi när upplösningen av Jugoslavien började kan man dra slutsatsen att de övriga republikerna trodde att uppgörelsen med serberna skulle ske i Kosovo. Därmed skulle republikerna mer helskinnade kunna dra sig ur federationen, ur Jugoslavien. Men så blev inte fallet. Även om man inom LDK hittills har varit framgångsrik med sin icke-våldsstrategi, håller den inte i längden, om man inte får västvärldens stöd.

Makedonien har existerat i 45 år och nu erkänts som självständig stat, och det är ju okej. Men varför erkänns inte Kosova? Albanerna är ju Balkans äldsta folk. I Kosova säger man att om den jugoslaviska federationen hade fortsatt att existera, hade det varit möjligt och acceptabelt för Kosova att ingå där. Men nu när Slovenien, Kroatien och Bosnien är borta har balansen gått förlorad, vilket gör det omöjligt för kosovoalbanerna att bli lämnade med serberna.

Anf. 19 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Jag håller med både interpellanten och Kent Carlsson om att det internationella samfundet måste uppmärksamma Kosovo. Det har också

varit ett av mina budskap när jag under de senaste veckorna har varit ute och diskuterat situationen i Jugoslavien. Det åligger därför Sverige, som nu har ordförandeskapet i ESK, att se till att det blir en ökad observatörsnärvaro och att man är mycket aktiv i Kosovo.

Berith Eriksson sade att det internationella samfundet inte stöder ickevåldsstrategin. Det förstår jag inte riktigt. Jag kan inte tänka mig att vi inte stöder denna strategi. Däremot finns det en skillnad genom att det internationella samfundet stöder en försoningsprocess mellan albaner och serber. Man stöder alltså icke självständighetssträvandena, utan man stöder autonomisträvandena. Det är en skillnad som den kosovoalbanska ledningen är väl medveten om.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

7 § Svar på interpellation 1992/93:154 om Svenska Internationella Pressbyrå

Anf. 20 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Birgitta Wistrand har frågat mig om min syn på SIP, Svensk-Internationella Pressbyrå, dess verksamhet och framtid och hur jag bedömer möjligheten för att verksamheten skall kunna fortsätta, eventuellt i mindre omfattning på grund av det statsfinansiella läget, till dess utredningen om Sverigeinformationen i utlandet framlägger sina förslag.

SIP etablerades 1927 och är ett helägt dotterföretag till Sveriges Allmänna Exportförening. Byrå har fungerat som en neutral informationskanal för förmedling via SIP-bulletinen av svenskt notismaterial till utländska massmedier. Notiserna har huvudsakligen industriellt och tekniskt innehåll men omfattar även kortare ekonomiska och politiska nyheter från Sverige. Upplagan är ca 7 000 exemplar fördelade på ca 150 länder. Genomslagskraften varierar mellan olika länder och regioner. Bulletinen riktar sig huvudsakligen till tidningsredaktioner men är också ett av våra beskickningar i utlandet ofta uppskattat hjälpmedel i deras informationsverksamhet.

SIP har genom åren finansierats genom bidrag dels från näringslivet, dels från staten. Under innevarande budgetår 1992/93 har det statliga bidraget uppgått till 2 525 000 kronor. Industrins bidrag har varit jämförelsevis blygsamt. Förra budgetåret uppgick bidraget till 274 000 kronor, vilket motsvarade 11,2 % av det statliga anslaget.

Ett förestående generationsskifte inom SIP:s ledning förväntas öka kostnaderna för utgivningen. Inför arbetet med årets budgetproposition meddelade Industriförbundet att man inte längre var beredd att satsa vidare på SIP. De svenska företagen ansåg inte att man fick tillräcklig utdelning på satsade medel.

Som jag redovisat i årets budgetproposition, medför det besparingskrav som ålagts Utrikesdepartementet att jag ansett det nödvändigt att dra in bidraget till SIP, dvs. 2,52 miljoner kronor. Förslaget har efter behandling i utrikesutskottet, där det ej föranlett kommentarer, antagits av riksdagen. Jag vill samtidigt understryka att indragningen av bidraget till SIP skall ses

som ett led i UD:s budgetprioriteringar, och alltså inte har något samband med ambassadör Magnus Faxéns utredning om informationen om Sverige i utlandet.

Sedan vår avsikt att dra in bidraget till SIP blivit bekant, har man från näringslivshåll gjort förnyade ansträngningar att mobilisera pengar för SIP:s verksamhet. Dessa ansträngningar har tyvärr åter visat, att företagen inte är beredda att satsa på bulletinen, i varje fall inte i dess nuvarande utformning.

Just nu pågår diskussioner med Industriförbundet syftande till att undersöka förutsättningarna att på kommersiell basis och med en mera företagsanpassad produkt fortsätta utgivningen av SIP-bulletinen. För att underlätta en sådan lösnings, och under förutsättning att man även från näringslivshåll är beredd att bidra här till, skulle jag för min del vara beredd att av departementets informationsmedel lämna visst kontant ekonomiskt stöd.

Anf. 21 BIRGITTA WISTRAND (m):

Fru talman! Fru utrikesminister! Tack för svaret, särskilt för det sista avsnittet, vilket jag skall återkomma till senare. Jag vill också säga att jag delar utrikesministerns positiva uppskattning av SIP:s arbete.

Innan jag går in på slutsatserna vill jag ta upp två principiella frågor. Den ena handlar om hur det gick till med budgetprioriteringarna. Utrikesministern säger att det minskade anslaget till SIP inte hade något med Faxéns utredning att göra, utan att det skulle ses som en ren budgetprioritering. Jag tycker att det är synd att man lägger ner en verksamhet, som visserligen har varit liten och begränsad, men som har haft en mycket stor effekt. Det är i budgetsammanhang lätt att stryka små anslag och att säga att det är lätt att ta bort dem. Men liten tuva, osv. Jag tror också att det är en helt annan sak att bygga upp en sådan här verksamhet när väl eldsjälarna har lämnat den. Jag vet att en del skall sluta, men det är viktigt att man suger ut det sista av deras intresse av att göra något mer av SIP än vad det är just nu. Dessutom skall Faxéns utredning diskutera och ta hänsyn till olika samverkansformer. Därför tycker jag att den verksamhet som SIP bedriver skulle kunna vara en viktig del i ett sådant fortsatt arbete.

Bilden av Sverige utomlands är betydelsefull, och kunskapen om vårt land har betydelse både när det gäller att få utländska studenter till Sverige och när det gäller våra EG-förhandlingar eller vårt vanliga handelsutbyte. Detta vet allt fler. Därför tror jag att det hade varit bra om SIP kunde få fortsätta att fungera. Som sagt ser det ut att finnas litet möjligheter nu.

Den andra principiella frågan som jag vill ta upp är vem som skall betala för en allmän Sverigeinformation. Denna fråga är nu aktuell också när det gäller turismen och presentationen av Sverige som turistland.

Efter förra årets Sevillautställning, som ju blev en succé och där svenska företag verkligen ställde upp tillsammans med staten, och kanske långt mer än vad staten gjorde, har en rad uppföljningar ordnats med diskussioner. Det har då framkommit att man från statens sida tycker att det inte är rätt att de skall betala för den mer allmänna informationen om Sverige. Deras uppgift är att göra reklam för och att marknadsföra sina företag och deras tjänster och produkter. Därför tycker jag att staten borde ta sitt ansvar när det gäller informationen om Sverige, när det gäller såväl företagande och

turism som investeringar, vilket också skulle komma staten till del. Detta gör man ju ganska bra när det gäller kultur och politik. Det är därför naturligt att man förstår att företagen inte har ställt upp med mer pengar till lansering och försäljning av SIP.

Den lösning som utrikesministern nu föreslår tycker jag känns väldigt bra. På det sättet skulle dels Sverige få bra information, dels skulle företagen kunna bli kända som svenska, vilket ju inte alltid är fallet.

Fru talman! Därför är jag särskilt glad över att statsrådet nu säger sig vara beredd att lämna visst kontant stöd om det finns möjlighet att tillsammans med Industriförbundet diskutera sig fram till en mer företagsanpassad produkt. I det sammanhanget skall även jag försöka att hjälpa till.

Jag vill tacka för svaret och hoppas att vi till hösten kan se en något förändrad SIP.

Slutligen vill jag överlämna en liten bok på engelska om svenskhet, vilken kanske kan vara till nytta för statsrådet när hon träffar olika människor ute i världen. Tack.

Anf. 22 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Tack så mycket. Birgitta Wistrand har ju själv i sin verksamhet varit en av dem som har försökt att hjälpa till att fästa Sverige på kartan, bl.a. via Positiva Sverige. Birgitta Wistrand tog upp den vidare frågan, nämligen den om fördelningen av finansieringen mellan staten och näringslivet när det gäller att sälja Sverige och Sverige-bilden utomlands. Jag skall inte ge mig in i den större diskussionen, där vi ser den nya Stiftelsen Sverige-bilden i vilken näringsministern har ett speciellt ansvar. Jag har svårt att se annat än att man även här måste fortsätta att ha någon form av samverkan. Jag tänker då också på de många delegationer som olika statsråd leder utomlands där näringslivsmänniskor ingår. Utan att säga var skiljelinjen skall gå eller var huvudbördan skall ligga är det ändå naturligt att man försöker samverka. Detta är ju något som jag tycker att åtminstone vi i nuvarande regering försöker att göra till vår ledstjärna. Vi vill gärna samverka med företagsamheten både när det gäller att sälja Sverige och när det gäller svensk företagsamhet utomlands.

Den mer begränsade frågan om SIP:s verksamhet, som Birgitta Wistrand har tagit upp, hade jag inte särskilt mycket kunskaper om innan jag tog del av interpellationen. Det är fråga om en insats av nästan historisk dimension. Jag tycker att det finns all anledning att här ge en eloge till de krafter som tämigen anonymt har arbetat med detta under många år. Men samtidigt måste man komma ihåg att världen under denna långa tid i högsta grad har förändrats. Vi lever numera i ett massmediesamhälle av en helt annan dignitet än tidigare. Vi har ett informationsflöde genom nyhetsorgan och nyhetsbyråer. Man kan något ifrågasätta hur mycket av denna typ av verksamhet som kommer att behövas i framtiden i detta helt förändrade samhälle. Samtidigt finns det ett värde i att ha en neutral informationskanal. Jag förstår att man häpnadsväckande många gånger har kunnat få in små notiser i alla möjliga tidningar över världens yta. Detta är i sig ett värde. Det är därför som

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

Svar på
interpellationer

UD och dess informationschef nu arbetar för att finna någon form av lösning. Vi får se om det lyckas.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1992/93:94 om resegarantin

Anf. 23 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Fru talman! Claus Zaar har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta för att de resegarantier som ställs skall ge resenärerna full säkerhet om en researrangör går i konkurs. Han har också frågat vad jag tänker göra för att arrangörer av paketresor skall få möjlighet att konkurrera på lika villkor.

Enligt resegarantilagen (1972:204) är arrangörer av "sällskapsresor" skyldiga att ställa säkerhet för att trygga resenärernas ekonomiska intressen i vissa fall. Skyldigheten gäller i dag bara i fråga om sådana resor som går till ett land utanför Norden.

Säkerhet skall ställas med det belopp som Kommerskollegium bestämmer, i regel minst 200 000 kronor.

Sedan den 1 januari i år gäller en särskild lag (1992:1672) om paketresor. Genom den har ett EG-direktiv om paketresor förts över till svensk rätt. Direktivet har även medfört ändringar i resegarantilagen, vilka träder i kraft den 1 juli i år.

Ändringarna innebär bl.a. att resegarantilagen kommer att omfatta också paketresor inom Norden. Detta betyder alltså att fler arrangörer än tidigare måste ställa resegarantier för att skydda resenärerna vid en eventuell konkurs.

Systemet med resegarantier bygger på att resenärerna skall få ekonomisk ersättning om ett reseföretag inte kan genomföra sin verksamhet, t.ex. vid en konkurs. Resenärerna skall ha ersättning för inbetalda förskott. De resenärer som är ute på resmålet skall få ersättning för eventuell kostnad för hemresa och hotellrum efter konkursen. De skall också ha ersättning för avkortad resa, om hemresan sker tidigare än planerat. Principen är att resenären får ersättning i efterhand efter prövning i Resegarantinämnden.

Claus Zaar berör särskilt frågan om Time Air Sweden Tour AB:s konkurs. Enligt uppgift från Kommerskollegium har företagets charterresenärer transporterats hem bl.a. med chartrade plan utan att behöva erlægga kontant betalning. Kostnaden för hemtransporten, ca 5 miljoner kronor, betalas ur resegarantin, som totalt är på 13 miljoner kronor. Resterande belopp kommer att betalas till resenärer som har betalat för resor som har blivit inställda och som ersättning för eventuella hotellkostnader och avkortade resor för dem som befann sig på resmålen då konkursen inträffade.

När det gäller frågan om konkurrensneutralitet mellan olika researrangörer, verkar det som om Claus Zaar syftar på möjligheterna för i första hand mindre arrangörer att ställa resegarantier i framtiden. Resegarantilagen i sig påverkar inte konkurrensen mellan olika researrangörer. Samma regler gäller för alla företag med verksamhet som faller inom lagens tillämpningsom-

råde. Men i praktiken kan vissa arrangörer onekligen ha svårt att ställa säkerhet.

Det ligger i sakens natur att förutsättningarna att få bankgaranti eller säkerhet på annat sätt av marknadsekonomiska skäl kan variera mellan olika researrangörer. Det hänger bl.a. samman med den kreditprövning som banker och försäkringsbolag normalt gör innan en garanti utfärdas. Garantiutfärdaren tar naturligtvis betalt på affärsmässiga grunder. Det kan ge upphov till kostnadsskillnader mellan olika företag. Detta avviker dock inte från vad som normalt gäller inom affärlivet i en marknadsekonomi.

När EES-avtalet träder i kraft kommer Kommerskollegium, enligt vad kollegiet självt har uppgett, att godta betalningsutfästelser utfärdade av banker och försäkringsbolag med verksamhet inom hela EES-området. Detta bör öka möjligheterna för researrangörer att ställa säkerhet.

Jag kan tillägga att jag har tagit initiativ till en hearing om resegarantier, som hölls i slutet av april. Då blev olika konsument- och konkurrensaspekter på resegarantisystemet belysta. Kommerskollegium och resebranschen diskuterar för närvarande olika andra lösningar som syftar till att underlätta för researrangörerna att ställa säkerhet. Detta kan ge underlag för ett ställningstagande till om några justeringar bör göras av det rådande systemet.

Anf. 24 CLAUS ZAAR (nyd):

Fru talman! Jag tackar civilministern för svaret på min interpellation om resegarantin.

Mycket har hänt sedan denna interpellation skrevs. Resegarantin är nu en aktuell fråga i medierna i samband med såväl den konkurs hos flygresearrangören BudJet 2 000 som när man tar reda på vilka möjligheter som erbjuds för att teckna försäkring just i dag för en småföretagare som vill ha en garanti genom ett försäkringsbolag.

Jag har i dag kontaktat Försäkringsbranschens samarbetsorganisation. Eftersom jag även tidigare haft kontakt med dem vid flera tillfällen, har nu någonting hänt. Man har nu börjat att fundera över hur man skall finna en lösning på detta. Men man kan i dag inte erbjuda någonting. Det finns ingen lösning klar, utan man arbetar med olika alternativ. En översyn av förhållandena i Danmark och England har gjorts. Men man har konstaterat att det inte finns någon möjlighet att genomföra någon förändring just nu beroende på det ekonomiska läge som nu råder. I Danmark har man en intressant lösning som innebär att man har en pool med kapital. Men i dag finns det som bekant inget riskvilligt kapital i Sverige. Försäkringsbolagen har sagt nej till en resegaranti. Internationella försäkringsbolag är inte heller villiga att teckna heltäckande försäkringar.

En lag kommer att träda i kraft den 1 juli, men det finns ingen som vill hjälpa till för att uppfylla dess mål på marknaden. Därför hoppas jag att civilministern tar initiativ till att praktiskt skjuta upp ikraftträdandet av lagen genom att ge dispens eller liknande under en period, så att man kan få fram ett relevant system för försäkring. Man kan inte hasta fram en lösning när den inte ens är klar en månad före lagens ikraftträdande. Om vi skulle göra det innebär det att vi givetvis skjuter problemen framåt, men vi kan ge möjligheter till en utveckling. Om vi går rakt in i detta ser jag det som en konkur-

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

rensbegränsning, eftersom småföretagare i dag inte klarar de ekonomiska krav som gäller. Resegarantin är också de stora jättarnas garanti.

Det är 13 stora researrangörer som svarar för 80 % av garantin. Men däremot är det två tredjedelar av researrangörerna som är småföretag. Det är de som är oroade. Småföretagens utveckling är oroande. Om det blir en koncentration till de stora, får vi en konkurrenssituation som gör att priserna troligen kommer att förändras. Prispressen försvinner, vilket inte är bra.

Vi måste också se att Sverige behöver en levande turismnäring. Att då gå in och slå undan benen för många småföretag kan inte vara meningen med denna lagstiftning.

Jag vill höra civilministerns åsikter om detta. Kan vi få några signaler till åtgärder?

Anf. 25 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Fru talman! Precis som Claus Zaar framhåller är detta ett komplicerat problem därför att det berättigade konsumentskyddet står mot de små arrangörernas möjlighet att överleva på marknaden. Det gäller då att hitta ett system som balanserar dessa motstående intressen.

Som Claus Zaar mycket riktigt sade diskuteras olika lösningar för att komma till rätta med detta. En lösning är just det fondsystem som man har i Danmark och som skulle kunna vara tänkbart även här. Det handlar om att den enskilde resenären lägger en summa pengar, t.ex. 5 kr per resa, i en fond som sedan utnyttjas som säkerhet. Det är ett system som diskuteras. Det är Kommerskollegium, Resegarantinämnden och resebranschen som tillsammans har överläggningar som pågår. Det handlar om att hitta ett säkerhetssystem som är förhållandevis billigt för arrangörerna att ansluta sig till, det skall vara rättvist, och det måste kunna godtas ur konsumentskyddssynpunkt.

Man kan också tänka sig en lösning där man undantar väldigt billiga resor. Det är också en tanke som diskuteras under dessa överläggningar. Men, som sagt, det skall vara billigt, rättvist och kunna godtas av konsumenterna.

Kommerskollegium, som känner marknaden, följer denna fråga mycket noga och strävar efter en så smidig lösning som möjligt.

Vi har inga planer på att skjuta på ikraftträdandet. Vi har nämligen redan skjutit på detta ett halvår. Detta skulle ha trätt i kraft redan den 1 januari 1993. Under detta halvår har dessa diskussioner varit intensiva och är det fortfarande. Jag ser framför mig att man kommer att hitta en lösning på problemet.

Anf. 26 CLAUS ZAAR (nyd):

Fru talman! Det här tyder på att civilministern har idéer om en övergångsfinansiering. Om jag förstår detta rätt måste ju fonden startas genom en statlig insats för att få en grund. Någon annan möjlighet kan väl inte finnas att få ihop så mycket pengar som det är fråga om?

Branschen har ju talat om att man kan tänka sig något garantisystem där man har olika nivåer. Men man uppskattar behovet av garantier till 1,5 miljarder. Är civilministern beredd att som en övergångslösning se till detta?

Jag är också intresserad av att få reda på om man kan undanta mindre arrangörer. Kan jag få detta litet närmare belyst?

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

Anf. 27 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Fru talman! Möjligheten till bankgarantier finns ju trots allt i dag. Den möjligheten är inte helt borta, även om vi i dag har en besvärlig ekonomisk situation.

Det är väldigt svårt att innan lagen har trätt i kraft säga hur detta kommer att slå och hur man på ett smidigt sätt kommer att kunna ordna detta. Kommerskollegium har ju redan i dag möjligheter att ge vissa dispenser.

De undantag som det kan tänkas bli fråga om gäller bl.a. om en arrangör ordnar t.ex. bara två tre resor i tät följd i samband med ett evenemang av något slag. Det måste också finnas en kundrelation mellan researrangören och resenären för att det skall behövas säkerhet. Idrottsföreningar, församlingar, pensionärsföreningar och andra som inte ordnar resor i vinstsyfte utan ordnar resor för sina medlemmar skall naturligtvis kunna undantas.

Anf. 28 CLAUS ZAAR (nyd):

Fru talman! Det som civilministern sade om bankgaranti verkar intressant. Vilken bank avser civilministern att jag skall rekommendera de nystartade småföretag som har kontaktat mig? Vilken bank är mest villig att diskutera en kredit för en researrangör?

Anf. 29 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Fru talman! Jag tänker inte rekommendera någon speciell bank, därför att förhållandena kan skilja sig åt mellan olika delar av landet. Som jag sade tidigare kan det finnas vissa problem för en del arrangörer, medan andra kan klara det ganska bra, även de mindre.

Som sagt har Kommerskollegium i uppgift att följa detta mycket noga och gör det. Jag utgår från att man kommer att kunna hitta smidiga övergångslösningar, framför allt för de mindre arrangörerna, så att de inte skall behöva slås ut av den nya lag som kommer att träda i kraft.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1992/93:160 om buss i stället för järnväg till Arlanda

Anf. 30 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om jag mot bakgrund av bristande finansieringsvilja avseende en järnvägsförbindelse Arlanda–Stockholm är beredd att seriöst pröva ett alternativ med snabbussar på sträckan Stockholm–Arlanda.

Arlanda är Sveriges viktigaste flygplats. Den fungerar som ett nav i den nationella flygtrafiken. Från Arlanda går det också att flyga praktiskt taget överallt i världen. Enligt min mening är det viktigt att Arlanda flygplats knyts till det nationella järnvägsnätet.

Svar på
interpellationer

Arlandabanan kan betraktas dels ur ett lokalt perspektiv för resor mellan Stockholm och Arlanda, dels ur ett nationellt perspektiv. Genom att järnvägen till Arlanda byggs för genomgående tåg med anslutningar både norrut och söderut kommer landets viktigaste flygplats, Arlanda, att knytas till det nationella järnvägsnätet på ett effektivt sätt. Därmed är det också en statlig angelägenhet att ställa ekonomiska resurser till förfogande så att en sådan järnväg kommer till stånd.

En lokal järnväg mellan Stockholm och Arlanda innebär att den i första hand betjänar endast lokalresenärer från Stockholms city till Arlanda. En sådan järnväg kan därför betraktas som en lokal angelägenhet.

Redan i dag finns goda bussförbindelser mellan Arlanda och Stockholms city. Vidare finns bussförbindelser mellan Arlanda och andra delar av Storstockholm. Enligt mitt sätt att se på trafiken mellan Stockholm och Arlanda är denna av lokal betydelse och inte en statlig angelägenhet. Busstrafiken mellan Stockholm och Arlanda är därför en fråga för Storstockholms lokaltrafik (SL) och inte för regeringen.

Genom att en utbyggnad av järnvägen till Arlanda nu kommer till stånd kommer biltrafiken till Arlanda att minska genom överflyttningseffekter till järnvägens fördel. Detta innebär dels att kapaciteten på motorvägen mellan Stockholm och Arlanda ökar, dels att goda miljöeffekter kan uppnås. Genom överflyttningseffekterna ökar möjligheterna för en effektiv busstrafik.

Jag vill avslutningsvis också nämna att i regeringens prövning om tillstånd för en tredje rullbana på Arlanda enligt naturresurslagen (1987:12) ställdes kravet att en järnvägsförbindelse mellan Stockholm och Arlanda öppnas för trafik i samband med att den tredje rullbanan tas i drift. Om järnvägsförbindelsen då inte skulle vara klar får rullbanan tas i drift om Luftfartsverket anmäler till länsstyrelsen att järnvägsförbindelsen kommer att vara öppnad för trafik senast två år efter det att rullbanan har färdigställts.

Anf. 31 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Jag tackar för svaret. Det är väl helt klart att järnväg generellt sett är ett bekvämt sätt att färdas. Men det kostar samtidigt oerhört mycket pengar. Med den befolkningstäthet som vi har i Sverige, måste vi, om vi skall satsa på järnväg, vara beredda att betala mycket pengar per passagerarkilometer jämfört med de belopp som man måste satsa i länder där befolkningen är mer koncentrerad än den är i Sverige.

För några år sedan gick man ut med stort buller och bång och talade om att man skulle bygga en järnväg i första hand mellan Stockholms central och Arlanda och, vilket är det viktiga, att den skulle finansieras privat. Såvitt jag vet har det för denna järnvägssträcka inte inkommit en privat krona. Trots att man från departementet och från intressenter har engagerat en av världens största lobbyistföretag, Salomon Brothers, har inte heller detta företag lyckats att skaffa dessa privatfinansiärer till denna bana.

Då finns det alltså ett alternativ, nämligen nya miljövänliga bussar mellan Stockholm och Arlanda flygplats. Finessen med dem, förutom att de är väl så miljövänliga som tågen, är att de inte behöver något bidrag från stat, kommun eller landsting. Det tycker jag är ett tungt vägande skäl med tanke på den ekonomiska situation som vårt land i dag dess värre befinner sig i.

Med tanke på att statsrådet i svaret säger att frågan om bussar inte är en fråga för regeringen, skulle jag vilja ha ett klart besked från honom: Innebär det att statsrådet inte kommer att medverka till någon form av åtgärder som hindrar en konkurrens från bussar mellan Stockholm och Arlanda?

Om det nu är på det sättet, som trots allt framgår av statsrådets svar, att det är en statlig angelägenhet – och då man tydligen inte har fått några privata finansörer – så skall det nu fattas ett beslut i riksdagens trafikutskott om en summa pengar som skall satsas på järnvägen – och man har fått klara besked om att detta belopp inte får överskridas – vill jag ställa en fråga till statsrådet: Skall vi under de kommande åren satsa ett antal miljarder på en järnväg som privata intressenter har visat sig ointresserade av? Skall staten satsa dessa pengar? Om vi inte får överskrida ramen, vilken järnvägsdel i Sverige blir i så fall inte byggd eller blir försenad på grund av detta?

Fru talman! I statsrådets svar står det också att om det blir en järnväg får man en ökad kapacitet på motorvägen Stockholm–Arlanda. Jag trodde inte att det var sant när jag läste detta. Menar verkligen statsrådet, eller de som har skrivit svaret, att det blir plats för fler bilar på motorvägen Stockholm–Arlanda på grund av att människor åker tåg i större omfattning?

Fru talman! Statsrådet avslutade svaret med att säga att regeringen har gjort en prövning enligt naturresurslagen när det gäller en tredje rullbana på Arlanda, där det krävs garantier för att det skall öppnas en järnvägsförbindelse mellan Arlanda och Stockholm. Men, fru talman, det kan ju bara gälla i dag. Om det framöver kommer att presenteras ett alternativ som är mer miljövänligt än järnvägsalternativet, då kan man väl inte av byråkratiska eller av rent statiska skäl hänvisa till detta beslut baserat på naturresurslagen?

Anf. 32 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Jag tycker att Sten Anderssons fråga utgår ifrån den felaktiga förutsättningen att man har misslyckats med en privatfinansiering av den aktuella bandelen. Det är inte så som Sten Andersson antydde både i sin fråga och i sitt anförande. Tvärtom är det mycket sannolikt att vi redan under hösten kommer att ha en upphandling av den här entreprenaden, som kommer att göras utifrån en helt privat finansiering. Det finns ingenting i dag som tyder på att man skulle misslyckas i den delen.

Sten Andersson säger att det kostar mycket pengar med järnväg. Regeringen har faktiskt i början av mars lagt fram en proposition om de kommande tio årens investeringar. Det är nu riksdagen som har att ta ställning till den propositionen. Såvitt jag har förstått kommer trafikutskottet att till allra största delen följa regeringens förslag. Det kommer att innebära den största satsningen på järnväg i Sverige under 1900-talet. Det beror helt enkelt på att detta är ett modernt, effektivt transportmedel, som dessutom är mycket miljövänligt.

Sten Andersson frågar om mitt svar innebär att jag inte kommer att medverka till någon sorts konkurrensbegränsning av andra trafikslag.

Fru talman! Jag kan inte i dag svara på vilka villkor som kommer att gälla för trafiken mellan Stockholm och Arlanda. Det är inte möjligt att göra det förrän alla korten ligger på bordet. Det finns all anledning att se till att detta inte blir ett monopol som överlämnas i privata händer och som samtidigt

skulle minska konkurrensen med andra trafikslag, så att man driver upp kostnaderna på ett sådant sätt att man bara ökar biltrafiken. Regeringens ambition är att få en billig, snabb och miljövänlig transport mellan såväl Stockholms innerstad och Arlanda som framför allt mellan Arlanda och resten av det nationella järnvägsnätet.

Anf. 33 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Det är alltid intressant att lyssna på statsrådet Odell. Men jag har lyssnat på en del andra också. De säger att det inte finns någonting i dag som pekar på att privata intressenter är intresserade av att satsa pengar på den här banan.

Nu säger statsrådet att det intresset kommer till hösten. Men med tanke på den stora PR-grej man gjorde när man berättade att man hade anlitat Salomon Brothers, tycker jag att statsrådet borde kunna presentera något konkret inför riksdagen. Han säger litet inlindat att det är mycket sannolikt, men det är fortfarande långt ifrån konkret.

Däremot blev jag litet orolig när statsrådet talade om att han inte här i dag i riksdagens talarstol kan säga att han inte kan utesluta någon form av snedvriden konkurrens. Det får inte vara så, även om man får fram pengarna utanför statsbudgeten, att privata intressenter som finansierar järnvägstrafiken mellan Stockholm och Arlanda skall få någon form av ensamrätt, någon form av garanti.

Det är trots allt så pass långt gånget i det här landet att om någon vill starta verksamhet som inte är samhällsfarlig, som inte skadar – och de nya bussar som man i dag kan plocka fram är lika miljövänliga som tågen – kan det inte vara rätt att inte i riksdagens talarstol ge vederbörande klart besked: Denna regering kommer aldrig att medverka till någon sådan form av konkurrenshinder.

De här bussarna, fru talman, går på elektrisk ström i tätorterna och ute vid Arlanda. De drivs med etanol när man kör på motorväg. Alla experter är överens om att de är lika miljövänliga, ja, t.o.m. mer miljövänliga än tåget och, det viktigaste, till en kostnad som bara motsvarar 10–15 % av vad det i dag kostar att bygga en järnväg samma sträcka. Är det någonting som vi i dag har ont om i Sverige är det dess värre pengar. De pengar vi har skall enligt min och många uppfattning användas så effektivt som möjligt.

Anf. 34 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Sten Andersson säger att han har lyssnat till flera som anser att det inte finns något som pekar på att man kan attrahera privatkapital. Låt mig bara säga till Sten Andersson att det är helt fel. Arbetet inom departementet med den konsultfirma som Sten Andersson nämner är nu inne i en mycket intensiv och konkret fas, som kommer att leda till en upphandling av det här projektet.

När det gäller frågan om ensamrätt har vi redan i dag en s.k. skadlighetsprövning av långväga busstrafik. Det handlar om att skydda de mycket stora samhällsekonomiska investeringar som har gjorts i järnvägen.

Den här regeringen har visserligen luckrat upp prövningen. Vi har vänt bevisbördan. Nu är det alltså järnvägsföretaget som skall visa att en viss lång-

väga busstrafik är skadlig för investeringar som görs och har gjorts på järnvägstrafiken.

Att bussarna är lika miljövänliga som tågen tycker jag är alldeles utmärkt. Det är mycket bra. Jag tror att bussen har en stor funktion att fylla i den svenska trafikförsörjningen framöver. Men detta handlar faktiskt om en betydligt vidare dimension, nämligen att knyta samman Sveriges största flygplats med det nationella järnvägsnätet. Det handlar om att se till att få en bättre fungerande infrastruktur, en bättre samverkan mellan de olika trafikslagen. Där, fru talman, är jag mycket optimistisk om att det går att hålla den tidsplan som är fastlagd för att få Arlandabanan som en integrerad del av det svenska nationella järnvägsnätet.

Anf. 35 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Statsrådet säger att det snart skall bli en upphandling. Då skall vi få se konkreta resultat. Jag skall med spänning följa den här upphandlingen. Jag kan riktigt se trängseln av finansiärer – jag ser alltså motsatsen. Jag tror att den trängseln inte blir omfattande.

Om det nu inte blir någon trängsel av privata finansiärer, herr statsråd, och vi inte får lov att överskrida den ram som vi snart kommer att fatta beslut om i riksdagen vad gäller järnvägsinvesteringar, var någonstans skall man då senarelägga en järnvägsutbyggnad? Det fattas runt 3 miljarder kronor – 3 000 miljoner kronor – om det scenariot inträffar. Då måste en senareläggning ske, om inte statsrådet kan peka på friska pengar utöver det anslag som riksdagen kommer att besluta om.

Statsrådet talade om att skydda investeringar i järnvägen. Om det visar sig att det kommer fram alternativ som är mer miljövänliga än den järnvägstrafik som finns i dag, skall vi då ha en lag som i praktiken hindrar sådan verksamhet?

Fru talman! Jag skall nöja mig med detta. Man skall inte skämta i riksdagens talarstol, men det skulle vara intressant att se, den dag det blir aktuellt för upphandling, hur många som står och trängs utanför statsrådets arbetsrum.

Anf. 36 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Sten Andersson och jag kommer mer och mer in på något jag kallar trosfrågor. Sten Andersson tror inte att trängseln är så omfattande.

Vi är uppvaktade, Sten Andersson, av ett antal finansiärer, som gärna vill satsa på detta. Man inser att den här typen av järnvägssträcka är ett av de få infrastrukturella projekt i detta land som också har en företagsekonomisk lönsamhet. Om man tittar i trafikprognoserna framöver ser man att luftfarten kommer att öka både nationellt och internationellt. Det är alltså en ganska säker investering i den delen.

Sten Andersson har helt fel när det gäller omfattningen på investeringen. Den sträcka som det här handlar om har en betydligt lägre produktionskostnad än de 3 miljarder som Sten Andersson nämner. Det handlar dels om järnvägssträckan, dels om stationsanläggningar ute på Arlanda, som tar sin del av kostnaden. 3 miljarder är alldeles för mycket i sammanhanget.

I fråga om långväga transporter med bussar delar jag i princip Sten An-

derssons grundläggande värdering, att vi undan för undan skall ta bort de restriktioner som finns, så att marknaden kan skapa en så god kollektivtrafikförsörjning som möjligt. Vi måste få bort fler av de långväga transporter som faktiskt sker i personbil. Jag vet inte om Sten Andersson känner till, att på en så lång distans som Stockholm-Luleå sker över 50 % av persontransportarbetet i dag med personbil. Det vittnar om att det finns en hel del saker som man behöver rätta till för att åstadkomma en bättre kollektivtrafikförsörjning.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1992/93:161 om färjetrafiken inom de nordiska länderna

Anf. 37 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Håkan Strömberg har frågat mig om jag är beredd att med de övriga nordiska länderna ta upp förhandlingar om krav på likvärdiga konkurrensförutsättningar för färjetrafik inom de nordiska länderna.

Bakgrunden till Håkan Strömbergs fråga är att det förekommit uppgifter om att fartyg registrerade i det danska internationella skeppsregistret DIS bedriver trafik mellan bl.a. Köpenhamn och Göteborg. För fartyg som är registrerade i DIS gäller bl.a. att besättningen är befriad från inkomstskatt.

De nordiska länderna har valt olika tekniker för att värna om sina resp. handelsflottor. För svensk del har vi inriktat vårt stöd på fjärrsjöfarten. Färjetrafiken mellan de nordiska länderna har följaktligen exkluderats från stöd. En liknande ansats präglar de regler som gäller för DIS och det norska registret NIS.

Sveriges redareförening har uppmärksammat regeringen på att DIS-flaggat fartyg satts i trafik mellan bl.a. Köpenhamn och Göteborg.

Jag har mot den bakgrunden kontaktat den danske industriministern om detta. Jag vill avvakta resultatet av denna kontakt innan jag går in i en närmare diskussion i frågan.

Anf. 38 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Jag frågade i min interpellation kommunikationsministern om han var beredd att ta upp förhandlingar med de övriga nordiska länderna om att skapa likvärdiga förhållanden för färjetrafiken från och mellan de nordiska länderna.

Anledningen till frågan var att det förekommer uppgifter om att man börjat med utflaggade fartyg också i färjetrafiken mellan de nordiska länderna. Det innebär att de arbetsvillkor som gäller i de nordiska länderna i övrigt inte gäller här, utan det är den ombordanställdes hemlands arbetsvillkor som gäller. Det finns exempelvis ingen anställningstrygghet. Man kan byta besättning praktiskt taget lika fort som man byter passagerare när man kommer i hamn.

Nu hör jag av svaret att kommunikationsministern har kontaktat den

danske industriministern om denna fråga. Jag kan säga att jag delvis är nöjd med svaret. Jag förstår också att kommunikationsministern inte är beredd att avslöja förhandlingarnas uppläggning från svensk sida. Men jag hoppas att kommunikationsministern inte nöjer sig med att diskutera den nordiska färjetrafiken enbart med Danmark, utan kommer att arbeta för en lösning som innebär enhetliga regler för hela den nordiska färjetrafiken.

Färjetrafiken mellan de nordiska länderna är omfattande. Man trafikerar mer än 40 linjer mellan de nordiska hamnarna. Läger man därtill de övriga europeiska länderna trafikeras över 50 linjer med över 100 fartyg.

Varje år fraktar dessa fartyg mer än 60 miljoner passagerare. Färjorna transporterar 6,5 miljoner bilar och 650 000 järnvägsvagnar. 20 000 ombordanställda har arbete på dessa färjor. Det är fråga om ungefär lika många till om man räknar in den administrativa personalen, servicepersonal och entreprenörer som arbetar i hamn.

Färjetrafiken mellan de nordiska länderna och mellan Norden och övriga Europa är mycket omfattande. Den tenderar också att öka. Sverige är praktiskt taget en ö när det gäller frakter. Det finns därför skäl att vi från de nordiska länderna även långsiktigt värnar denna verksamhet för passagerare och fraktutövare så att inte oseriösa rederier kortsiktigt, med stora vinstintressen som mål, plockar russinen ur kakan.

Detta är oerhört viktigt med tanke på att denna färjetrafik också innebär stora risker. De ombordanställda känner väl till farleder och fartygens beskaffenhet i trafiken mellan de nordiska länderna. De arbetsvillkor som gäller i de nordiska länderna i övrigt skall också gälla färjetrafiken mellan de nordiska länderna. Färjor som registrerats i internationella register skall inte tillåtas att driva färjetrafik mellan länderna.

Jag vill fråga kommunikationsministern om han är beredd att utvidga förhandlingarna till att omfatta samtliga nordiska länder. Det kan också finnas anledning att nu diskutera dessa frågor med samtliga Östersjöländer, eftersom färjetrafiken med dessa länder tenderar att kraftigt öka.

Anf. 39 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Håkan Strömberg har i sin interpellation tagit upp en viktig fråga. Som Håkan Strömberg mycket riktigt säger är Sverige oerhört beroende av färjesjöfarten. Det är mycket viktigt för oss att upprätthålla en mycket hög säkerhetsnivå. Vi skall inte tillåta konkurrensmedel som i sin förlängning blir okontrollerbara.

Herr talman! Jag utgår från att det ligger i samtliga nordiska länders intresse att inte med statliga åtgärder snedvrider konkurrensen i färjetrafiken i vårt närområde. Jag har tagit kontakt med den regering vars lands fartygsregister upptar fartyg som har trafikerat detta område, vilket skulle utgöra ett trendbrott. Jag har ännu inte fått något svar. Jag avvaktar det svaret. Jag är oerhört angelägen om att vi skall kunna behålla den situation som nu råder i den nordiska färjetrafiken.

Att ta upp förhandlingar med övriga nordiska länder förutsätter att man har någonting att förhandla om. Detta är i dag egentligen enbart en bilateral fråga mellan Sverige och Danmark. Vi får se vad som händer. Dessutom sker

regelbundna överläggningar på nordisk nivå mellan de nordiska kommunikationsministrarna, och där kan även denna typ av frågor tas upp.

Anf. 40 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag är glad för att kommunikationsministern ser det som angeläget att vi får enhetliga regler. Det har förekommit att utflaggade fartyg angjort svenska hamnar. Enligt de uppgifter som jag har fått tänker man öka den trafiken i höst. Det är anledningen till att jag ställde frågan.

Detta är en viktig fråga om vi ser den ur en rent turistisk synpunkt. En väl skött färjetrafik inom de nordiska länderna kan också innebära en ökad turism. De nordiska skärgårdarna har speciella egenskaper, och de kan även i framtiden bli en stor turistattraktion. Det gäller då att man ger passage-rarna säkerhet och trivsel. Det gör man inte om man kortsiktigt går in i verksamheten därför att man tror att det kan vara lönsamt att under en viss tid bedriva färjetrafik på vissa turer.

Det är därför som vi måste diskutera denna gemensamma nordiska fråga. Jag hoppas att kommunikationsministern, vilket han här har gett uttryck för, tar hand om detta. Jag kommer att följa frågan ytterligare och peka på de uppgifter som inkommer i detta fall.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1992/93:163 om SAS planerade fusion med andra flygbolag

Anf. 41 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Ingela Thalén har ställt tre frågor till mig rörande de pågående diskussionerna mellan SAS och KLM, Swissair och Austrian om förutsättningar för samarbete och samgående.

Frågorna gäller för det första om jag är beredd att tillsätta en parlamentarisk arbetsgrupp med representation från de fackliga organisationerna för att utreda de infrastrukturella effekterna för svensk del, för det andra om regeringen har för avsikt att som delägare i SAS ge sådana direktiv att inte svensk infrastruktur blir eftersatt eller att svenskt näringsliv drabbas, och slutligen för det tredje om regeringen är beredd att för riksdagen presentera en plan för den framtida infrastrukturen avseende flygtrafiken, dess kvalitet och service så att den blir till nytta för Sverige.

Inledningsvis vill jag påminna om att riksdagen i enighet tidigare i vår biföll en proposition om omstrukturering av det svenska ägandet i SAS, vari regeringen klart deklarerade att ett av skälen till förslaget var att underlätta för samarbete och allianser mellan flygbolag, något som kommer att bli allt viktigare på en fri luftfartsmarknad som präglas av en hård konkurrens och dålig lönsamhet.

Jag vill vidare nämna att i det konsortialavtal som de statliga och privata ägarna i SILA/ABA träffat till följd av denna omstrukturering förbinder sig parterna att genom ett förtroendefullt samarbete stödja SAS långsiktiga ut-

veckling. Det övergripande syftet är således även fortsättningsvis att stärka den svenska flygtrafikförsörjningen.

Vad gäller Ingela Thaléns frågor om det nu framlagda samarbetsförslagets effekter vill jag anföra följande.

När SAS bildades var huvudanledningen att Sverige, Norge och Danmark var för sig ansågs vara för små för att kunna utgöra bas för ett stort internationellt flygbolag. Därför fick Skandinavien bli den gemensamma plattform som kunde säkra en effektiv flygtrafikförsörjning internationellt.

Konkurrensen på flygmarknaden har de senaste åren utvecklats närmast dramatiskt. Utvecklingen inom flygindustrin pekar nu mot att nya samarbetsformer utanför Skandinavien är nödvändiga för att tillgodose detta tidigare nämnda syfte. Efter ingående studier har SAS ledning dragit slutsatsen att ett samgående med flera andra medelstora europeiska flygföretag är det mest fördelaktiga framtidsalternativet.

Utgångspunkten är därvid att ett sådant samgående möjliggör en fortsatt expansion och därigenom ger de bästa förutsättningarna för att skapa arbetstillfällen och trygga en god infrastruktur.

De nu genomförda studierna har visat att trafiken på Stockholm kan väntas öka genom ett samgående. Detta samgående kan således närmast ses som ett sätt att minimera de risker för Stockholms och Sveriges flygtrafikförsörjning som Ingela Thalén berört i sin interpellation.

Diskussionen om huvudkontoret för det gemensamma bolag som de fyra flygbolagen föreslagit skall bildas, blir en fråga för de fortsatta förhandlingarna. Eftersom den operativa flygdriften fortsatt avses drivas i resp. flygbolags regi finns emellertid inga planer på att flytta SAS eget huvudkontor från Stockholm.

Jag delar Ingela Thaléns syn på att det är viktigt att relevant information om samarbetsförslaget lämnas till berörda före beslut om att påbörja direkta förhandlingar, och att denna information inkluderar politiker och fackliga organisationer. Jag vill i den delen påminna om att såväl politiker som fack finns representerade i SILA/ABA:s styrelse. Därutöver genomförs för närvarande ett antal informationsaktiviteter i frågan, bl.a. genom ABA:s representantskap och en särskild facklig hearing hos SAS.

Regeringen utövar sitt inflytande över SAS utveckling dels genom den samordnade skandinaviska luftfartspolitik, dels genom sitt ägarinflytande i SAS. Regeringen har som framgått inte för avsikt att i dessa sammanhang ge avkall på det övergripande svenska intresset av goda internationella flygförbindelser till gagn för svenskt näringsliv och svensk infrastruktur.

Anf. 42 INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, även om det inte stillar min oro. Det främsta skälet till detta är att det som står i statsrådets svar och det som står i den artikel som statsrådet har skrivit i Svenska Dagbladet häromdagen inte stämmer särskilt väl överens. Dessutom stämmer vare sig det här svaret eller artikeln med den information som har lämnats i en del andra debattartiklar, i en del annan information och i den information som jag har fått från annat håll.

Det har ju varit en del debatt i medierna, och det tycker jag är mycket

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

Svar på
interpellationer

bra. Enligt statsrådets svar har de fackliga organisationerna också haft en hearing, och ABA:s representantskap är informerade. Jag vet också att representanter för SAS har informerat trafikutskottet. Det är alldeles utmärkt. Problemet med denna information är att den inte ger svar på mina frågor, nämligen vilka effekter SAS fusionsplaner får på det behov som svenskt näringsliv och offentlig förvaltning kan komma att ha under de kommande 10–20 åren.

Här vill jag flika in att jag är övertygad om att bolagsledningen i SAS har bolagets bästa för ögonen. Det har jag ingen anledning att ifrågasätta. Jag har också i en artikel jag har skrivit och i min interpellation sagt att det sker förändringar på den europeiska och den internationella flygmarknaden som ger anledning för även de större flygbolagen att gå ut och se om sitt hus.

Min interpellation grundas på vad vi skall göra här i Sverige, vad regeringen bör göra, vad riksdagen kanske måste göra och vad en del regionala eller lokala organisationer bör göra för att få en bra flygverksamhet i Sverige.

Nu säger statsrådet i sitt svar att trafiken på Arlanda väntas öka. Men frågan är: Vilken trafik? Är det den internationella trafiken? Skall SAS flyga direkt på USA? Blir det ett nordostnav på Arlanda, eller blir det enbart en skandinavisk flygverksamhet?

Sedan säger statsrådet att den operativa verksamheten i Sverige kommer att göra att huvudkontoret blir kvar i Stockholm. Vilken operativ verksamhet? Blir det internationellt flyg, skandinaviskt flyg eller nationellt flyg? Statsrådet säger ingenting om detta. Jag menar att statsrådets svar är utomordentligt undandligande när det gäller detta.

Jag vill återigen säga att det är självklart att SAS skall se om sitt bolag. Men regeringen och Sveriges riksdag skall naturligtvis se till helheten, nämligen effekterna för Sverige och för utvecklingen i vårt land.

Antingen beror statsrådets svar på att regeringen inte vet tillräckligt eller också beror det på att regeringen inte anser att andra skall få veta. SAS fusionsplaner ställer en lång rad frågor på sin spets, fler än de jag har ställt. Då är frågan: Vad vill kommunikationsministern, och vad vill regeringen?

Anf. 43 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Ingela Thalén tycker att det svar som jag har gett inte ger svar på alla hennes frågor. Det är ganska naturligt.

När det gäller flyget i Europa har vi gått över till en allt friare marknad. Regeringarnas tidigare politik gick ut på att fördela koncessioner att flyga mellan givna punkter. Den politiken kommer att helt ha upphört när EG:s tredje luftfartspaket är genomfört. Då är det ett minne blott att regeringen sitter och fastslår vilka flygbolag som skall få flyga på vilka linjer när det gäller nationell och internationell trafik.

Vi har ju redan, som Ingela Thalén vet, avreglerat det svenska inrikesflyget. Vi befinner oss i en övergångsfas. Vi har haft ett antal problem. Det har varit den allmänna djupa lågkonjunktur som vi befinner oss i, den djupaste sedan 1930-talet. Den har också påverkat inrikesflyget och flygtrafiken över huvud taget.

Det andra problemet är sammanslagningen av SAS och Linjeflyg. Det har

skapat problem av olika slag rent företagsmässigt. Passagerarna har upplevt detta negativt under den här tiden.

Det tredje problemet är avregleringen. Det finns en tendens att man skyl- ler de problem som har varit på själva avregleringen. Jag tror att vi skall vara medvetna om alla dessa tre steg.

När det gäller utrikesflyget och Europatrafiken är det mycket som talar för att Stockholm–Arlanda kommer att vara mycket viktigt som ett nav också i framtiden. I de studier som gjorts inom Alcazarprojektet visar det sig att Stockholm–Arlanda inte kommer att drabbas av någon försämring av trafi- ken jämfört med nuläget. Det finns kritiker som upprepar den felaktiga bil- den att detta projekt skulle innebära att SAS flyttar över linjer från Stock- holm till Köpenhamn.

SAS har sedan länge haft strategin att först starta interkontinentala linjer från Köpenhamn. När sedan trafikunderlaget har ökat eller konkurrenter etablerat sig, har man kompletterat med direktlinjer till Stockholm och Oslo.

Under 1980-talet växte den svenska marknaden mycket snabbare än ex- empelvis den danska och den nordtyska, som ju utgör Köpenhamns trafikun- derlag. Därför har det blivit så att allt fler direktlinjer har tillkommit till Stockholm. Alcazarstudien innebär alltså ingen förändring härvidlag. Kö- penhamn kommer att fortsätta att vara SAS huvudnav, kompletterat med direktlinjer där så är ekonomiskt lämpligt. Det räcker med att studera be- folkningsunderlaget när det gäller de inrikeslinjer som matar på till Arlanda resp. Köpenhamn för att förstå att Stockholm kommer att fortsätta att ha en mycket stark ställning i den delen.

Sedan frågar Ingela Thalén om det beror på att regeringen inte vet, att mitt svar inte innehåller några mer detaljerade uppgifter i denna del. Ja, det är faktiskt så att det i dag inte finns någon som exakt kan förutsäga hur det här mönstret kommer att utveckla sig.

När det gäller sysselsättningssituationen för de anställda innebär det för- slag som nu ligger att själva flygverksamheten fortsätter i de nationella bola- gens regi. SAS kommer fortsättningsvis att äga flygplanen och ha sitt eget huvudkontor kvar i Frösundavik. De anställda i flygverksamheten kommer att vara direkt anställda i SAS. Det är andra faktorer än ett eventuellt pro- jekt av Alcazars typ som kommer att påverka möjligheten för dem att få be- hålla sin anställning.

Det här projektet har tillkommit just för att SAS är starkt hotat i sin nuva- rande form. Det är för att se till att företaget kan fortsätta att utvecklas som företagsledningen har tagit initiativ till den här studien.

Herr talman! Slutligen vill jag peka på att några direkta förhandlingar ännu inte har inletts. Det är informationsprocessen och processen inom före- taget som skall leda fram till att man skall ta ställning till huruvida man skall gå in i förhandlingar. Jag har erfarit att statens representant i SAS styrelse har en positiv värdering av det här projektet. Regeringen har ännu inte haft anledning att ta ställning till hur förhandlingarna skall bedrivas.

Anf. 44 INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för den senare informationen. Sam- manfattningsvis kan man alltså säga att statsrådet nu säger att det inte sker

någon förändring i förhållande till i dag när det gäller den internationella verksamheten på Arlanda. Huvudkontoret kommer, precis som i dag, att vara kvar i Solna, och vi kommer att ha den del av det internationella navet som tidigare har befunnit sig på Arlanda kvar.

Det var precis den informationen som jag saknade i det ursprungliga svaret. Jag tycker att detta är utmärkt. Men låt mig citera en artikel som stod att läsa i veckan. Den är egentligen en replik på den artikel som statsrådet har skrivit. Där säger William Micaelsen, som är ordförande för kabinpersonalen: "Den detaljerade analysen, som genomförts i 16 olika arbetsgrupper, har givit slutsatsen att ett samarbete är bättre än att fortsätta var för sig."

Detta var ett citat ur statsrådets artikel. Ordföranden för kabinpersonalen kommenterar detta med följande:

"Det förvånar oss att kommunikationsministern haft möjlighet att sätta sig in i deras resultat eftersom företagsledningen hävdar att deras arbete ännu inte är avslutat och eftersom någon som helst redovisning inför de fackliga organisationerna inte har skett.

Dessutom, vore det inte bättre att Mats Odell bildade sig en egen objektiv uppfattning i stället för att oförbehållsamt lita på de företagsinterna uppgifterna?"

Det som jag känner en oro inför är detta sistnämnda. Kommunikationsministern talar nu om formuleringar som han känner igen från en del andra håll, men var finns regeringens egen, självständiga bedömning av effekterna av det som sker? Jag vill än en gång understryka att det är mycket möjligt att fusionsplanerna är riktiga och att det är möjligt att de ger den effekt för bolaget som bolaget och Mats Odell ger uttryck för, men var kan man få en uppfattning om effekterna för de svenska kommunikationerna och för Sveriges möjlighet att sätta sitt namn på den internationella kartan?

Jag har berört effekterna för Stockholms län, men det väsentligaste är självfallet effekterna för Sverige i stort och för svenskt näringslivs möjligheter. Vi har i alla andra sammanhang ansträngt oss ganska mycket för att göra Sverige och naturligtvis också Stockholm och Stockholms län kända på den internationella kartan. Det är klart att jag känner en utomordentligt stark oro, om vi nu står inför förändringar som gör att dessa ansträngningar visar sig fruktlösa.

Jag vill återkomma till frågan om statsrådet avser att göra en sådan självständig bedömning av effekterna av de fusionsplaner som SAS nu är inne på.

Anf. 45 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag har tagit mig till Stockholm i dag för att delta i debatten med anledning av den interpellation om Bromma som Kent Carlsson har riktat till kommunikationsministern. Eftersom jag kom litet tidigt, fick jag nu också höra Ingela Thalén diskutera hur man skall kunna skydda och bevara inrikesflyget och även utrikesflyget i Sverige. Jag har även läst Ingela Thaléns artikel i samma ämne.

Jag vill rent politiskt säga att det socialdemokratiska partiet har blivit ett parti som i samma sak kan tala med flera tungor. Ingela Thalén vill bevara och utveckla flygtrafiken i Sverige, vilket är nödvändigt inte minst med tanke på geografiska förhållanden. Socialdemokraterna i Stockholm vill lägga ned

Bromma, som är förutsättningen för att huvudstaden skall ha en bra flygservice och för att Sverige skall ha ett bra, billigt, avreglerat och servicehögt inrikesflyg.

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 46 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Jag upprepar det som jag sade i mitt tidigare inlägg, att regeringen ännu inte har gjort någon analys av Alcazarprojektet. Jag har redovisat det material som vi har fått från SAS, och det är det som vi hittills har att hålla oss till. Jag har också sagt att statens representant i SAS styrelse har ställt sig positiv till projektet. Regeringen har ännu inte genomfört någon egen analys och har inte gett några instruktioner om hur förhandlingarna skall drivas.

Jag vill bara säga till Ingela Thalén att de trafikpolitiska mål som riksdagen har antagit självfallet ligger fast. Jag delar också Ingela Thaléns omsorg om Stockholmsområdet, som är oerhört viktigt. Vi skall snart här ha en debatt om Bromma flygfält, och det finns all anledning att i olika delar tillse att denna region med sitt mycket stora exportberoende och med sitt enorma behov av kontakter, inte bara med Europa utan också med resten av världen, kan utvecklas och förbättras. I denna region har ju vår exportindustri fortfarande i stor utsträckning sitt säte.

Anf. 47 INGELA THALÉN (s):

Herr talman! I sitt senaste inlägg sade statsrådet att regeringen ännu inte har gjort någon analys. Jag hoppas att jag får tolka orden "ännu inte har gjort" som en öppning för att regeringen ändå har för avsikt att göra en självständig analys. Det är gott och väl att bygga sin analys och sina ställningstaganden på informationer från kunniga personer inom bolaget. Jag utgår från att man då också tar hänsyn till det som tas fram av fackliga organisationer och andra bedömare av utvecklingen när det gäller fusionsplanerna.

Men det väsentliga för riksdagen – och jag förmodar att det gäller också för regeringen – är att göra en självständig analys, baserad på av oberoende personer gjorda utvärderingar, siffergenomgångar och bedömningar av utvecklingen inom både den internationella och den europeiska flygverksamheten.

Jag tolkar alltså, herr talman, avslutningsvis statsrådets senaste svar så, att denna interpellationsdebatt åtminstone har lett fram till något, nämligen att regeringen har för avsikt att komma tillbaka med en självständig analys av effekterna av de fusionsplaner som SAS har för avsikt att genomföra.

Anf. 48 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Jag vill inte på något sätt underskatta denna interpellationsdebatts betydelse. Jag vill bara försäkra Ingela Thalén om att regeringen har diskuterat Alcazarprojektet. Jag har gjort en redovisning för regeringen, och vi har sagt att vi skall avvakta tills vi får fram mera material och därefter skall komma fram till en slutsats. Inriktningen är tills vidare att vi skall följa utvecklingen och att vi skall göra en analys och framöver instruera vår representant i styrelsen.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1992/93:180 om Bromma flygplats

Anf. 49 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Kent Carlsson har till mig ställt ett antal frågor rörande Bromma flygplats framtid.

Den första frågan gäller om regeringen avser att före valet 1994 besluta om en förlängning av avtalet mellan staden och staten om Bromma flygplats.

Regeringen beslöt den 11 februari i år att ge Luftfartsverket i uppdrag att med Stockholms stad och andra berörda parter förhandla fram ett nytt upplåtelseavtal för Bromma flygplats om markutnyttjande och verksamhet. Uppdraget skall redovisas senast den 1 september 1993. Detta beslut togs efter att staden i flera skrivelser begärt sådana förhandlingar. Såväl den 25 maj 1992 som den 25 januari 1993 har således Stockholms kommunfullmäktige beslutat att skriva till regeringen om detta. Kent Carlsson hänvisar i interpellationen till majoritetsförhållandena i Stockholms stadshus. Även om det givetvis är en önskan att ha breda majoriteter i olika frågor är det emellertid enligt vanliga demokratiska spelregler det beslut som majoriteten i kommunfullmäktige fattat som regeringen har att förhålla sig till.

Vad gäller frågan om ett beslut om markupplåtelse skall avvakta Koncessionsnämndens yttrande i den förnyade prövning av Bromma enligt miljöskyddslagen som kommer att inledas inom kort, gäller att regeringen anser att detta är två olika aspekter av Brommas framtid. För att en fortsatt flygverksamhet skall kunna bedrivas på Bromma krävs dels att det nuvarande markupplåtelseavtalet, som löper ut den 1 januari 1997, ersätts med ett nytt avtal, dels att tillstånd och villkor enligt miljöskyddslagen fastläggs. Dessa båda processer avses ske parallellt och är enligt regeringens syn inte i sig kopplade till varandra.

Kent Carlssons tredje fråga gäller hur stort underskott för Bromma som Luftfartsverket kommer att behöva täcka till följd av Malmö Aviations konkurs. Det är riktigt att verket för närvarande har en fordran för uteblivna luftfartsavgifter på detta bolag. Detta är dock en fråga om uteblivna intäkter till Luftfartsverket och flygplatssystemet som helhet. Det är enligt min mening fel att koppla denna fråga enbart till Bromma flygplats ekonomi, som Kent Carlsson gör.

Fråga fyra gäller om jag bedömer att kapacitet för reguljärflyget kan erbjudas på Arlanda, åtminstone efter det att en tredje rullbana kommit till stånd. Svaret på denna fråga är ja. Arlanda kommer när en tredje rullbana öppnats att ha möjligheter till trafikökningar under överskådlig tid. Luftfartsverket värderar för övrigt just nu denna investering i ljuset av de miljövillkor för Arlanda som fastlagts av Koncessionsnämnden. Det är dock viktigt att komma ihåg, att på en avreglerad flygmarknad som den svenska är det operatörerna/flygbolagen som avgör vilken flygplats som är mest lämplig för deras verksamhet – så länge man kan möta de lokala miljövillkoren på den aktuella flygplatsen.

De två sista frågorna gäller om jag kommer att verka för att lokalisera allmänflyget till andra flygplatser i Mälardalsregionen och om jag är beredd att medverka till att finna en alternativ lösning för affärsflyget som tillgodoser krav på tillgänglighet, god miljö och säkerhet och samtidigt är ekonomiskt

försvarbar. Kent Carlsson ger här exempel på den typ av flygtrafik – allmänflyg, skolflyg och affärsflyg – som inte är möjlig eller lämplig att lokalisera till Arlanda. Det är inte minst mot denna bakgrund som regeringen anser att det är nödvändigt med ytterligare en flygplats i regionen utöver Arlanda. Jag är förvisso beredd att medverka till alternativa lösningar under de förutsättningar som frågeställaren pekar på. Till dess att ett sådant alternativ har kunnat presenteras av regionen är Bromma emellertid fortsatt viktig som en del i Stockholms flygplatssystem.

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 50 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet Odell för svaret. Bromma flygplats är en mycket märklig flygplats, på det sättet att den ligger så inklämd i bebyggelsen, där människor bor och verkar dagligdags. Det är en miljöstörande verksamhet. Den leder till buller och emissioner till luft. Det har också varit en del incidenter som lett till dödsfall, dock inte bland dem som bor i närheten. Man kan alltså mycket väl ifrågasätta denna placering av en flygplats.

Det viktigaste i min interpellation är frågan om markavtalet. Jag kan förvisso hålla med statsrådet om att man kan se det som två skilda saker, att staten tecknar avtal med en kommun och den miljöprövning som görs. Men de kan också höra ihop från ekonomisk synpunkt. Om koncessionsnämnden, vars beslut kan dröja, begränsar flygtrafiken av miljöskäl, har det betydelse för om man skall skriva något markupplåtelseavtal. Förutsättningarna för flygverksamheten kan bli så begränsade att den blir olönsam.

Det är en majoritet i Stockholms stadshus som har sagt ja till fortsatt flygverksamhet på Bromma och kan tänka sig ett markavtal med staten. Men vad jag har förstått finns begränsningar i verksamheten inskrivna. Bl.a. statsrådets eget parti har varit med och beslutat om sådana.

Det väsentliga är att en flygplats av detta slag definitivt skall kunna bära sina egna kostnader. Brommas ekonomi är mycket bräcklig. Statsrådet svarar inte på min tredje fråga. Jag tog i min interpellation upp Malmö Aviations konkurs. Det har även varit andra konkurser. Malmö Aviations konkurs leder faktiskt till att Bromma får ett nollresultat eller t.o.m. innebär en förlust för Luftfartsverket. Något slags internbokföring måste väl ändå finnas på Luftfartsverket, där man mäter start- och landningsavgifter för de olika flygplatserna. Bromma är då en central punkt, med tanke på den ökning av trafiken som ägt rum.

Bromma flygplats ledning räknade med att 1993 skulle bli ett år då man eventuellt skulle kunna skicka in några miljoner till Luftfartsverket. Men genom att bl.a. Malmö Aviation har gått i konkurs blir det en förlust för hela Luftfartsverket i storleksordningen 20 miljoner kronor eller mer, om man skall lita på de uppgifter som Luftfartsverket ger i tidningarna. Om man leder med tanken att hälften av detta belopp kan hänföras till verksamheten på Bromma innebär det att den vinst och det överskott som Bromma skulle ha inlevererat till Luftfartsverket försvinner.

Ett dilemma med Bromma flygplats är att flygtrafiken måste begränsas, i och med flygplatsens läge. Det leder till att lönsamheten blir mycket dålig. Man kan då inte heller göra tillräckliga investeringar, därför att det leder till

så stora underskott. Det kan också bli så att Bromma flygplats får ta emot bidrag från andra flygplatser för att kunna fortsätta verksamheten.

Allt detta gör att man på ekonomiska grunder kan starkt ifrågasätta om Bromma flygplats skall vara kvar. Jag tycker inte att det är rimligt att andra flygplatser runt om i landet, som har en mycket mindre flygverksamhet, ger tillskott. Det är inte heller acceptabelt att en flygplats har så dålig ekonomi att man inte kan göra de investeringar på 200 miljoner kronor som man bedömer som nödvändiga. Av buller- och miljöskäl är det inte heller acceptabelt att man ökar trafiken så mycket som skulle vara nödvändigt för att kompensera sig ekonomiskt.

Min slutsats är att Bromma blir en ekonomisk belastning för Luftfartsverket och vårt nationella flygplatssystem. Precis som statsrådet säger finns möjligheter att föra över en stor del av trafiken till Arlanda. Det jag kallar direktörsflyget, eller affärsflyget, skulle kunna husera på Arlanda, och man skulle ändå klara kravet på snabba kommunikationer in till storstaden Stockholm. Vi skall ju bygga den snabba Arlandabanan, enligt vad jag har förstått av ett tidigare interpellationssvar.

Jag tycker som sagt inte att statsrådet svarar på min tredje fråga i interpellationen. Jag vill därför fråga om det är rimligt att Bromma tillförs medel från Luftfartsverket för att klara sin ekonomi. Malmö Aviations konkurs har ju varit ganska omfattande. Visst kommer den väl att leda till att Bromma får ett underskott? Det måste finnas något slags internbokföring på Luftfartsverket som statsrådet har kunnat ta del av. Flera av de flygbolag som dykt upp på arenan sedan avregleringen har gått i konkurs, vilket rent allmänt sett leder till förluster för Luftfartsverket. Det kan leda till att vi i framtiden, precis som i USA, får sämre förutsättningar att bedriva en bra flygverksamhet på inrikeslinjerna.

Anf. 51 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag har suttit i trafikutskottet sedan dess tillkomst 1971. Jag har en bakgrund som pilot. Under de år som gått har jag haft nöjet att företräda mitt parti och ibland också borgerligheten i Brommafrågan. Genomgående har varit att Socialdemokraterna på alla nivåer har strävat efter att få Bromma flygplats bortkopplad från det svenska flygplatssystemet. Man har i stort sett lyckats med det under en mellanperiod, när reguljärflyget flyttades ut till Arlanda.

Det är viktigt att slå fast att Bromma i dag är förutsättningen för den avreglering av flyget som började i fjol här i Sverige och som snart pågår över Europa och resten av världen. Utan en alternativflygplats är det nämligen icke möjligt att hålla konkurrens, på grund av den kraftiga beläggning som Arlanda har. Under högtryckstid har Arlanda en kapacitet på 60 flygplansrörelser i timmen. Motsvarande siffra för Bromma är 20. När Arlanda får en tredje bana ökar kapaciteten märkligt nog endast med 20 rörelser per timme. Eftersom vi i dag, redan under lågkonjunktur, har 75 rörelser per timme, kan var och en inse att det utan ytterligare kapacitet utöver den tredje banan inte går att upprätthålla en konkurrensbaserad flygtrafik i Sverige. Det är nödvändigt att Bromma får finnas kvar.

Dessutom är den tekniska utvecklingen sådan att flygplanen blir allt tys-

tare. Utsläppen påverkar miljön mindre. En följd av detta är att vi har fått ett antal centralt belägna flygplatser ute i världen. Detta är en utveckling som är självgenererande. Vi kan ta cityflygplatsen i London som exempel. Det är i dag möjligt att landa med relativt stora maskiner i centrum av städerna utan betänkliga störningar miljömässigt, bullermässigt och på andra sätt.

Det råder inget tvivel om att Bromma har en stor uppgift att fylla. Jag kan inte se varför man skall lägga ner en billig centralt belägen flygplats och bygga en ny och mer avlägsen sådan för dyra pengar. Det verkar inte vara någon särskilt klok politik.

Så kommer vi till markfrågan. Det avtalsförslag som nu finns för Bromma innehåller förutsättningen att två tredjedelar av den gamla flygplatsen skall avträdas. Den del som finns kvar, och som vi är i desperat behov av för flyget i Sverige, kommer bara att omfatta något mer än en tredjedel. Det är landningsbanan, terminalbyggnaden och verksamheten däromkring. De som vill komma åt marken på Bromma blir i mycket hög grad tillgodosedda.

Anf. 52 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Kent Carlsson har i interpellationen vissa synpunkter på Stockholms stadsfullmäktiges majoritetsförhållanden. Dem tycker jag i och för sig att han skall ta upp i rätt forum, nämligen i Stadshuset. Såvitt känt gäller enkel majoritet för de beslut som vid två tidigare tillfällen har fattats i Stockholms stad för att begära förhandlingar om ett nytt markavtal.

I interpellationen finns ett antal påståenden som jag inte har tid att gå in på just nu men som i sig är värda en kommentar. Kent Carlsson hävdar att en flygplats av detta slag skall bära sina egna kostnader. Det är ett mycket intressant uttalande. Det är över huvud taget bara 5 av Luftfartsverkets 23 trafikflygplatser som går med vinst, isolerat sett. Bromma är därvidlag i gott sällskap. Inte vill väl Kent Carlsson lägga ner de övriga 18 också, med den logiken?

Givetvis måste flygplatserna ses som ett system. Totalt sett betalar flyget sina egna kostnader. Inga skattepengar pumpas in i detta trafikslag, till skillnad från flera andra.

Jag kan inte låta bli att kommentera påståendet att det skulle finnas en kö av operatörer. Det finns för närvarande ingen kö av operatörer som vill öka trafiken på Bromma. Efter det att Golden Air har gått i konkurs och Skyways har överfört delar av trafiken till Arlanda finns ingen kö.

Kent Carlsson nämner beloppet 200 miljoner när det gäller nyinvesteringar. Det hänger naturligtvis intimt samman med de diskussioner som förs om ett eventuellt nytt huvudmannaskap för flygplatsen. De diskussionerna har initierats av Stockholms handelskammare, som fortfarande har intresse av att gå in som delägare i Bromma flygplats. En sådan sak blir givetvis beroende av vilka ekonomiska förutsättningar som koncessionsvillkoren och markavtalet kommer att ge.

Frågan om Stockholms skattebetalare skall subventionera fri markupplåtelse för Bromma bör ställas i Stadshuset. Jag tror att de flesta kommuner i landet strävar efter att få upplåta mark till en flygplats. Det är någonting som anses viktigt i de flesta kommuner i vårt avlånga land. I slutändan är detta

om man skall upplåta mark för flygtrafik en kommunal fråga. Vi har nämligen kommunal självstyrelse i den delen.

Herr talman! Slutligen kan jag konstatera att Luftfartsverket nu bedömer att ett markavtal skall kunna vara framförhandlat redan till sommaren. Man har slutsammanträde i juni. Vi räknar med att detta kommer på regeringens bord i september. Vi skall då bereda ärendet och sannolikt kunna fatta beslut någon gång under hösten.

Anf. 53 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Jag konstaterar att jag inte får något svar på frågan som jag ställde i min interpellation om vad Malmö Aviations konkurs innebär för Brommas ekonomi. De uppgifter jag har tyder på att den kommer att leda till att flygplatsen går med förlust.

I mitt tidigare inlägg sade jag att jag tycker att det är orimligt att en flygplats i Stockholm skall ta emot bidrag från andra flygplatser. Jag kan mycket väl tänka mig att det kan vara nödvändigt med subventioner för att upprätthålla flygtrafik i delar av landet som inte har exempelvis samma befolkningstäthet.

Det finns en mängd begränsningar som gör att Bromma kommer att ha svårt att få lönsamhet, om man vill klara stora investeringar för att göra flygplatsen bra. Statsrådet Odell har varit med och beslutat om begränsningar när det gäller utlandstrafiken. Markavtalet, som jag inte vet hur det skall se ut, kommer med största sannolikhet att innehålla någon form av avgift för att få använda marken. Det fördyrar för Bromma. I dag verkar man gratis där, såvitt jag har förstått.

Vidare kan miljökraven också innebära begränsningar. Inte minst kan kommunen ställa krav. Jag har förstått att den borgerliga majoriteten i Stockholms stadshus har ställt krav på att det inte får finnas så mycket flygrörelse. Sammantaget innebär detta att Brommas framtid med dessa förutsättningar är mycket osäker ur ekonomisk synpunkt.

Jag ställer återigen bl.a. min tredje fråga. Hur mycket pengar måste Luftfartsverket bidra med på grund av denna konkurs? Är det rimligt att Bromma blir en tärande del i det nationella flygplatssystemet?

Jag kan tolka en viss skillnad i synsättet inom den borgerliga majoriteten, dvs. mellan Rolf Clarkson och statsrådet Odell. Jag kan från Mats Odells sida spåra en viss återhållsamhet när det gäller frågan om flygtrafiken. Där emot verkar Rolf Clarkson vilja utöka den kraftigt. Det är ju en skillnad mellan Stockholm och London. Befolkningen är något större i London. Dessutom har den cityflygplatsen placerats bland en stor mängd kontor, vilket inte är fallet med Bromma. Där har under de senaste tio åren bebyggelsen krupit närmare flygplatsen. Här finns två olika intressen, dvs. miljöintresset och de boendes behov av lugn och ro. Jämförelsen är inte helt riktig. Arlanda har kapacitet och kommer att få utökad kapacitet, precis som statsrådet sade.

Anf. 54 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Det är ju statsrådets uppgift att svara på de frågor som Kent Carlsson ställer. Jag skall i stället bara kommentera den inställning som Kent Carlsson ger till känna om Bromma flygplats.

Efter avregleringen av inrikesflyget i Sverige kunde vi observera att priserna på de linjer där konkurrens uppstod sjönk kraftigt, t.ex. 20–25 %. Sänkningen av priset kan delas upp i 200 kr per biljett. 5 miljoner biljetter säljs i Sverige. Tack vare Brommas existens för inrikesflyget har de svenska resenärerna, både de privata och portföljbärarna, sparat 1 miljard kronor om året. Det är fråga om en stor nationalekonomisk besparing.

Bromma är inte alls någon direktörsflygplats. Bromma är i dag framför allt en flygplats för reguljärflyget som är omistlig. Jag upprepar kapacitetstalen. Med en utbyggd tredje bana har Arlanda under högtryckstimmar en kapacitet av 80 rörelser, och Bromma har en kapacitet av 20 rörelser. Vi kommer upp i totalt 100 rörelser. I dag har Arlanda en kapacitet av 60, och Bromma har fortfarande 20. Under högkonjunkturstider – de kommer naturligtvis – kommer det att bli mycket besvärligt att ge konkurrensutrymme på Arlanda flygplats. Därför måste Bromma finnas kvar.

Vidare har vi frågan om ekonomin för Bromma, Kent Carlsson. Om staden och staten sluter ett avtal, helst på 25 år, kommer Bromma att utvecklas till en vinstmaskin. Då kommer investerarna inte att tveka. Bromma var en gång en av vinstflygplatserna, och den kommer, om den får vara kvar, att bli det även i framtiden.

Anf. 55 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Jag konstaterar att Kent Carlsson visar en rörande och uthållig omsorg om Brommas ekonomi, inte minst i relation till Malmö Aviations konkurs.

Jag kan inte, herr talman, se resultatet på Bromma så isolerat som Kent Carlsson vill göra. Jag har redogjort för bakgrunden, nämligen att våra flygplatser utgör ett system. Vi måste alltså betrakta dem i detta system.

Men okej! Låt oss titta på Malmö Aviations konkurs. Luftfartsverket har en fordran. Givetvis har denna fordran genererats vid Bromma. Men, Kent Carlsson, den har också genererats vid Sturups och Landvetters flygplatser, dvs. dit flygningarna har gått. Just de flygplatserna råkar vara bland de fem flygplatser som faktiskt går med vinst. För att använda sig av Kent Carlssons logik är det alltså passagerarna vid Sturups och Landvetters flygplatser som har subventionerat Bromma snarare än passagerarna på Arlanda.

Herr talman! Jag tycker inte att den här typen av resonemang passar i en trafikpolitisk helhetsbild, som skall utgå från att hela landet skall fungera. Det här handlar litet grand om solidaritet, Kent Carlsson.

Anf. 56 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Jag tolkar statsrådets ord så att det är fråga om en solidaritet mellan storstäder. Malmö och Göteborg skall ju betala för Bromma flygplats i Stockholm. Jag trodde att solidaritet i denna kammare, och även i den regering som har att verkställa de beslut vi fattar, skulle se till att en del av slantarna från Sturup, Landvetter och Arlanda går till de små flygplatserna ute i landet som har svårt att skapa ekonomisk bärighet.

Jag kan överlämna en del tidningsklipp och annat till statsrådet där det framgår vad Luftfartsverkets totala fordran är. Det finns ett exempel ur Svenska Dagbladet. Jag kan lämna över en interntidning från Bromma. Där

spådde man, innan Malmö Aviation gick i konkurs, att det skulle bli ett överskott på 10 miljoner kronor.

Jag blir litet förvånad när statsrådet säger att det inte går att få fram uppgifter. Om jag vore statsråd skulle jag kalla till mig Luftfartsverkets chef och fråga hur bokföringssystemet är uppbyggt. Det måste ju finnas en koppling till flygplatserna, för att man därigenom skall kunna se vad varje flygplats orsakar för förlust eller vinst. Därmed kan den utjämning göras som Luftfartsverket står för. Jag tror att det finns en intern bokföring. Åtminstone att döma av interntidningen på Bromma flygplats håller man där reda på sina inkomster och utgifter.

Min poäng med den fråga jag har ställt, och där jag betonar ekonomin, är att jag tycker att en flygplats i Stockholm skall klara sina egna kostnader och inte vara en belastning för Luleå, Kiruna och andra flygplatser i landet. Man måste se långsiktigt på Bromma flygplats, ställt i skenet av de begränsningar som finns med att ha en flygplats som ligger i ett bostadsområde. Kommunen kan ju ställa krav på att äntligen få ta betalt för det markområde som kommunen upplåter. Det krävs också stora investeringar för att få flygplatsen att komma i tiptop skick. Med dessa begränsningar blir Brommas ekonomi mycket svag och kommer antagligen redan i år att få ett tillskott ur Luftfartsverkets system. Jag tycker inte att detta är rimligt med tanke på att det är en storstadsflygplats.

Vidare står ord mot ord. Statsrådet säger att en tredje bana ger tillräcklig kapacitet och att reguljärflyget kan klaras från Arlanda. Rolf Clarkson har en annan uppfattning. Jag vet inte vems uppfattning det är som stämmer. Men statsråd skall väl fara med sanning, och jag hoppas att det är statsrådet uppgift som stämmer.

Anf. 57 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! När jag talar om kapacitetsutnyttjande på Arlanda håller jag mig till s.k. peak hours. Det jag säger har inte med den totala kapaciteten att göra. I fråga om konkurrens är det dessa peak hours som är intressanta, och då är det möjligt att skapa konkurrens. Det är ingen mening att försöka sälja tider då folk inte vill eller tycker det är för obekvämt att resa.

Det måste vara känt för Kent Carlsson att Bromma inte är något som staden har skänkt eller avhänt sig till staten. Staten har faktiskt givit staden rätt att disponera ett annat område.

Anf. 58 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! När jag talar om solidaritet, handlar det om det resultatutjämningsystem som finns inom den svenska luftfarten. Det är betydande belopp som fördelas framför allt från Arlanda flygplats. Ungefär 70 % av vinsterna genereras därifrån.

Det är inte så, Kent Carlsson, att vi inte håller reda på hur stora förlusterna är. Men det finns inte någon anledning att här mycket detaljerat studera en konkurs som ännu inte är avslutad. Det här blir ännu mer poänglöst när jag erfar att Kent Carlsson själv har uppgifterna och mer eller mindre vill kontrollera om jag tänker lägga fram samma uppgifter i kammaren.

Det är just de mindre flygplatserna i landet, Kent Carlsson, som skulle

drabbas – som Rolf Clarkson mycket riktigt påpekar – om Bromma skulle stängas i dag för den här typen av reguljärflyg.

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

13 § Svar på interpellation 1992/93:157 om skolundervisning om Holocaust

Anf. 59 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jerzy Einhorn har frågat mig om jag överväger att genom utformning av läroplanen säkra att undervisning om Holocaust kommer att meddelas i skolan, helst redan i sjätte klassen.

Förra året fick jag en liknande fråga från Håkan Holmberg. Jag betonade då kraftigt att det är en självklarhet att skolan skall ge våra elever korrekt information om nazismen och den nazistiska utrotningen av judar under andra världskriget. Ingen får tillåtas att glömma att judeutrotningen har ägt rum. Jag vill också med kraft understryka vikten av att skolan ger de unga en sådan fostran och sådana kunskaper att de vaccineras mot propaganda och desinformation.

Regeringen kommer inom kort att till riksdagen överlämna en proposition om ny läroplan för grundskolan. Jag skall inte nu föregripa presentationen av propositionen. Däremot vill jag gärna något beröra den värdegrund som skolans verksamhet skall utgå från. I skollagen föreskrivs att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Skolans verksamhet skall bygga på den värdegrund som har en djup förankring i vår kultur och djupa rötter i vår historiska utveckling, såsom respekt för människans värdighet, individens frihet och integritet, omsorgen om den som har det svårt och det personliga ansvaret. Dessa värden är dock inte en gång för alla givna. De måste ständigt förstås, förankras, förklaras, försvaras och utvecklas. Till stor del skall detta givetvis ske med skolans hjälp. Men även samhället utanför skolan – organisationer, media, författare m.fl. – måste bidra med upprepad och korrekt information.

Allsidighet och saklighet skall prägla skolans undervisning. Detta innebär dock inte att undervisningen skall vara värdemässigt neutral. Jag har redan tidigare sagt det här i riksdagen men det förtjänar att upprepas. Skolan skall vara saklig men inte hållningslös, framför allt inte om det vi vet är ett faktum – förintelsen och nazismens ohyggliga brott. Respekten för alla människors lika värde utgör kärnan i de värden skolan skall gestalta och förmedla. Tillsammans med aktningen för varje människas egenvärde och respekten för det levande utgör de den etiska grunden för skolans arbete. Självklart måste dessa värden komma till starkt uttryck i läroplanen.

Det är främst genom undervisningen i ämnen som skolans övergripande mål nås. Kursplanernas roll blir delvis en annan vid en mål- och resultatstyrning än i det tidigare detaljreglerade styrsystemet. I kursplanerna skall anges de centrala begrepp, den kunskap, den förståelse och den färdighet som eleverna skall uppnå i ett visst ämne och därvid skapa förutsättningar för nationell likvärdighet. Kursplanerna skall innehålla de mål undervisningen i äm-

net skall sträva mot och uppnå. De kommer däremot inte att bli lika detaljerade till sitt innehåll som tidigare kursplaner. Men de måste dock vara tydliga, så att förankringen i skolans övergripande mål och värdegrund klart kommer till uttryck och eleverna ges de kunskaper detta kräver. I det sammanhanget är det historiska perspektivet och dess betydelse för kunskap om och förståelse av vår tid mycket viktigt. Regeringen kommer att arbeta med kursplanerna under hösten.

Låt mig avslutningsvis påpeka vikten av att lärarna ges den utbildning och den fortbildning som behövs för att förebygga och motverka spridning av fördomar och antidemokratiska idéer. Inte minst de flygblad interpellanten nämner är så utformade att de kräver konkreta besked och tydlighet i undervisningen för att effektivt bemötas.

Anf. 60 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Jag ber att få tacka skolministern för svaret. Jag vill också tacka för vänligheten att tillställa mig det i förväg. Jag delar grundinställningen vad gäller detaljeringsgraden i skolplanen. Jag uppskattar samtidigt den tydliga markering som skolministern här gjorde.

Inledningsvis vill jag säga några ord om flygbladen. Jag har försökt följa vad som händer med dem. Bakgrunden är, att för att de idéer som låg till grund för nazismen skall kunna bli rumsrena igen måste nazisternas förbrytelser, inte minst massmord på judar och på andra folk, förnekas eller förringas. Därför har revisionismen i dag fått en så central plats i all form av nynazistisk propaganda, även i Sverige.

Som skolministern nämnde delas det ut nazistiska och antisemitiska flygblad i svenska skolor. En liten grupp med mycket begränsade resurser försökte följa omfattningen av detta under en enda vecka i april. Under den veckan delades ut en fyrsidig pamflett till eleverna i 15 skolor bara i Stockholm. Man vet inte i hur många ytterligare skolor sådant här har delats ut tidigare och delas ut i dag i Stockholm och i andra städer.

Jag har tagit del av pamfletten, och jag vet att skolministern också har gjort det. I pamfletten hävdas att förintelsepropagandan har tillkommit för att gagna kommunisterna och andra som bekämpade nazismen under kriget. Det hävdas att man inte skall tro på de brott som tillskrivs Hitler och nazismen. Man skall inte tro på vad som framkom vid Nürnbergrättegången. Det som fastslogs vid rättegången baserades på bekännelser som framtvings av nazistiska officerare under utpressning och tortyr från judiska förhørsledare. De människolik som framvisades vid befrielsen av koncentrationslägren var offer för epidemier som hade tillkommit genom de allierades flygbombningar. Likhögar med tyska kvinnor och barn presenterades som mördade judar. I koncentrationslägren internerades endast de judar som utgjorde en säkerhetsrisk – bl.a. jag själv. Jag var då 14 år. Man hävdar att vi utgjorde en säkerhetsrisk sedan en judisk kongress, som jag aldrig har hört talas om tidigare, förklarar krig mot Tyskland. Det hävdas vidare att judar dog i koncentrationslägren till följd av umbäranden och sjukdomar när försörjningslinjerna till koncentrationslägren bröt samman på grund av de allierades massbombningar. Det har i Nazityskland aldrig förekommit några gaskam-

rar för massavlivning av människor. Giftgasen Cyklon B användes i koncentrationslägren för att bekämpa tyfusepidemier.

Intresserade skolelever och lärare kunde anmäla sig genom att ringa 08-649 83 16 eller genom att skriva till Box 316, 101 24 Stockholm för att få mer information eller för att delta i en studiecirkel. Detta är Radio Islams telefonnummer och adress.

En grupp judar, som räddades under kriget, översände ett exemplar av flygbladet till Utbildningsdepartementet. På detta svarade skolministern i en skrivelse av den 15 april 1993. Jag kan tala om att det svaret uppskattades mycket. Det var tydligt. I den skrivelsen delade skolministern oron över uttryck av nazism i det svenska samhället och framhöll mot den bakgrunden skolans ansvar och roll.

Herr talman! Lärare och rektorer i skolorna står faktiskt handfallna i en sådan här situation. Jag har talat med flera lärare och rektorer, senast på Södra latin. När de försöker hindra spridningen av sådana flygblad och publikationer återopas tryckfrihets- och yttrandefrihetslagar. De har svårt att hantera situationen.

Det är angeläget att barn i Stockholm under den period då attityder och värderingar formas får skydd för att kunna stå emot den växande nynazistiska propagandan. Jag vill fråga om Utbildningsdepartementet eller skolministern avser att vidta konkreta åtgärder med anledning av dessa händelser och i så fall vilka.

Anf. 61 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! I likhet med Jerzy Einhorn har jag vid ett tidigare tillfälle uppmärksammat den propaganda av nynazistisk karaktär som sedan en tid mycket systematiskt sprids med adress till skolor och även universitet i Sverige.

Jag vet att häromveckan hade minst 15 gymnasieskolor i Stockholmsområdet utsatts för den här omtalade flygbladsutdelningen. Sannolikt har det blivit fler sedan dess. Jag har varit ute på en resa och inte noterat de senaste rapporterna, men jag fruktar att antalet stiger hela tiden. Reaktionen i allmänhet har varit mycket klar på skolorna, men det har också förekommit tvekan och uttryck för desorientering i den här situationen. Det har förekommit frågeställningar av typen om man möjligen är tvungen att hjälpa till att sprida denna nazistpropaganda, i ett slags omtanke om yttrandefrihet och tryckfrihet som bygger på missförstånd.

Sedan spridningen av flygblad inleddes i Stockholm har samtliga studentbostadsområden i Uppsala utsatts för identiska flygblad. Sannolikt planeras nu eller pågår spridning till gymnasieskolorna i Uppsala med omnejd. Om man skall gå efter vad som sägs, vilket man inte alltid skall göra, från personerna bakom detta – personer som sedan tidigare är ökända för verksamheten med Radio Islam – avser de att försöka täcka in samtliga gymnasieskolor och förmodligen även universitet i landet. Jag tror inte riktigt att de kommer att gå i land med detta, men det är den uppenbara målsättningen.

Vi måste ha klart för oss att det är fråga om en form av nazistisk propaganda som tidigare har varit okänd i vårt land. Den propaganda som då och då under tidigare decennier har spritts, bl.a. på gymnasier i Stockholm och

på andra håll, har varit ganska lätt att genomskåda även för ungdomar som kanske inte har hunnit så långt i historieundervisningen. Propagandan har varit grovt och taffligt utformad, tryckt på uselt papper och med fullt av stavfel. Detta har tidigare varit en sammanfattande beskrivning av den här propagandans karaktär. Den har betraktats som kuriosas i en demokrati.

Nu har vi en helt annan situation. Det är inte nog med att det har bedrivits radiopropaganda i Sverige – den grövsta radiopropagandan i Europa i den här andan – i fem år innan man till sist upphörde efter upprepade domar i tingsrätt och hovrätt. Man har också uppenbarligen betydande ekonomiska resurser för den här propagandan, vilket icke har varit fallet med de tidigare exempel som vi har sett i vårt land. Det är kanske värt att nämna att personerna bakom propagandan, i synnerhet herr Rami på Radio Islam, på något sätt har fått finansiering till omfattande resor inom Europa, till USA och till Mellanöstern, i första hand Iran. Det antyder naturligtvis att man har ekonomiska möjligheter att fortsätta att bedriva den här propagandan på samma sätt framöver.

Det finns också, vilket är väl känt och dokumenterat, ett omfattande organisatoriskt nätverk. Det är delvis maskerat – man har lärt sig litet grand – som historieforskning. Man trycker i princip samma nazistpropaganda som började spridas redan i krigets slutskede för att sopa igen spåren. Man har en sådan uppläggning att den okunniga och oförberedda läsaren skall tro att det handlar om ett slags historisk diskussion. Det är snygga publikationer, fint papper, fotnoter osv., så att det skall ge intryck av att vara seriöst.

Det organisatoriska nätverket är tämligen omfattande. Jag tror att man nu måste inse att Sverige, av de här kretsarna, tycks vara ett av de länder som har utvalts som mål för den här propagandan. Jag tror att det beror mycket på den svaga offentliga reaktionen under många år mot Radio Islam. Jag tror också att det beror på den begränsade erfarenheten i Sverige av nazismens verklighet. Vi var ju inte med i kriget. Det finns i Sverige långt ifrån så många personer som i resten av Europa som själva med sin egen trovärdighet kan vittna om vad som verkligen skedde. Jerzy Einhorn är en av dem och det finns flera.

Ett tecken på att Sverige förefaller ha valts av dessa grupperingar är att den mest framträdande av de internationella propagandister som verkar i den här andan, den franske historieförfalskaren Faurisson, nu i helgen har besökt Sverige för tredje gången på drygt ett år. Alltjämt ansåg inte polisen att utlänningslagen ger den möjlighet, som jag faktiskt tycker borde finnas såsom lagen är formulerad, att avvisa denna uppenbart brottsbenägna person vid gränsen. Det är en person som har dömts i Frankrike upprepade gånger för brott som också är brott i Sverige.

Jag skulle därför vilja tillägga – jag ser att kulturministern har kommit in i kammaren – att vid årsskiftet avviserades en ganska snabb översyn av utlänningslagen för att klargöra för polisen att det faktiskt finns möjlighet att avvisa den här typen av kriminella personer vid gränsen. Jag efterlyser ett snabbt resultat av denna översyn så att det kommer att dras en klar gräns inom en förhoppningsvis ganska snar framtid, så att Sverige slipper bli en scen för propaganda som vi utgår från att alla andra länder i Europa gör sitt bästa för att förhindra.

Herr talman! Debatten glider litet grand. Den ursprungliga frågan vi har att behandla gällde om jag var villig att se till att vi i läroplaner och på annat sätt skulle försäkra oss emot okunskap när det gäller bl.a. judeutrotningen. Jag har uppfattat att vi är tämligen överens om ambitionerna och att vi har en gemensam grundinställning.

*Svar på
interpellationer*

Jag tycker dock att man kan ägna flygbladsutdelningen ett visst intresse. Jag vill först påpeka att det faktiskt inte bara är judiska församlingen som har hört av sig till Utbildningsdepartementet utan också enskilda elever, lärare och andra. Det visar att det finns en viss vaksamhet, vilket gläder mig som minister.

Jag har också mött den här känslan av handfallenhet och att lärare finner att det är svårt att möta den här typen av propaganda. Man kan då fråga sig vilka konkreta åtgärder en minister skall vidta. Vi har ju valt en mycket decentraliserad form av styrning av skolan. Jag kommer att försäkra mig om att Skolverkets fältorganisation är informerad om den här typen av flygbladsutdelningar och om den debatt som vi har fört här i riskdagen i dag, så att man på lämpligt sätt kan se till att skolor och andra får det stöd och den information som kan behövas för att man skall kunna hantera detta där det dyker upp. Det är väldigt viktigt att det sker direkt. Jag tror också att det här är en fråga som vi måste följa framdeles, eftersom den dyker upp nu och då.

Vi har från regeringens sida anslagit medel för olika informationsinsatser när det gäller främlingsfientlighet och rasism. Skolverket har bl.a. fått del av resurserna. Man måste också se till att man stöder olika, ofta lokalt initierade, projekt. Det blir ofta aktuellt när den här typen av aktiviteter dyker upp.

Låt mig avslutningsvis säga att Håkan Holmberg naturligtvis har rätt i att vår erfarenhet i Sverige av nazismen inte är så direkt som i många andra länder. Men svenskarna är faktiskt tämligen läskunniga. Jag tror att en av de viktigaste insatser som man kan göra för att ge unga människor kunskaper om förföljelser, fördomar och sådant som har skett i vår historia är att se till att barn och ungdomar läser mer skönlitteratur. Man kan läsa böcker om hur människor under andra världskriget led av förföljelse och nazismens härjningar. Det är ett utomordentligt sätt för att också förstå varför vi har en skyldighet att värna mänskliga fri- och rättigheter och demokratin också i dag.

Anf. 63 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Fru skolminister, jag beklagar att vi tog upp en fråga som kanske inte var huvudanledningen till min interpellation. Men jag har skrivit till skolministern och påpekat detta.

Anledningen var aktuella händelser sedan jag formulerade min interpellation. Jag är nöjd med skolministerns svar beträffande dessa pamfletter.

Skolministern återoppar i sitt svar och citerar också ur ett svar som hon förra året lämnade på en interpellation från Håkan Holmberg. Jag tycker att det var ett utmärkt besked, och det har uppskattats.

Som skolministern vet ställde Håkan Holmberg förra mandatperioden lik-

nande interpellation till den tidigare skolministern Göran Persson. Göran Persson hänvisade i sitt svar till mer än 450 olika publikationer där man försöker leda i bevis att utrotningen av judar aldrig har inträffat. Göran Persson sade: När man ser denna kraftsamling som man vet i grunden är falsk finns det inför en läroplansrevision anledning att på den punkten vara utomordentligt tydlig.

Jag är djupt övertygad om att Beatrice Ask och hela den nuvarande regeringen delar den här uppfattningen.

Som jag sagt tidigare och som skolministern själv också sagt här i dag står faktiskt många skollärare och rektorer handfallna inför denna massiva och skickliga propaganda. De saknar grundkunskaper och de blir osäkra när dessa frågor kommer upp. Jag tror faktiskt att de behöver all den hjälp som de kan få genom tydlighet i denna fråga i skolböcker och läroplaner.

Jag uppskattar det som skolministern tidigare har sagt. Men jag undrar om Beatrice Ask kan tänka sig vara något mera konkret beträffande sina planer på vad som skall hända i denna fråga vid regeringens bearbetning av läroplanerna.

Anf. 64 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Jag vill gärna säga att jag uppskattar både det svar som Jerzy Einhorn i dag har fått av skolministern och det mycket klara svar som jag fick tidigare när jag ställde en liknande fråga. Jag tar det som en utgångspunkt för en förtröstan att det inte finns någon risk för att något av det mest centrala i fråga om, skulle jag vilja säga, den arbetsfördelning som skall råda mellan läroplan och kursplaner genom ett förbiseende aldrig riktigt blir sagt. Jag tror alltså att det kommer att göras erforderliga markeringar.

Får jag lägga till den synpunkt som också skolministern berörde i sitt första inlägg. Det gäller då fortbildningen av lärare. Den ansluter till den betydligt mer genomarbetade form av nazistisk propaganda som vi nu möter.

Jag tror att de flesta lärare ganska lätt känner igen den traditionella, primitiva, mycket brutala och ibland närmast pornografiska formen av nazistpropaganda. Det är inte den som är problemet, utan problemet är – som jag försökte belysa i mitt tidigare inlägg – den mycket väl genomarbetade och till debatt om historiska frågor förklädda propagandan. Där kommer man med snyggt tryckta pamfletter och t.o.m. med snyggt tryckta tidskrifter med fotnoter och hela den vetenskapliga apparaten – och alltsammans framställs som bara skoj och propaganda! Om man är det minsta läskunnig och orienterad i historien finner man att det handlar om i princip samma typ av påståenden som nazisterna började sprida ut redan under de sista krigsåren för att sopa undan spåren.

Avslutningsvis vill jag säga att jag tror att det finns en betydande risk här, om inte mycket klara gränser dras bl.a. i fråga om läroplaner och, som jag var inne på förut, möjligheterna att med utlänningslagens hjälp hålla propaganda/propagandister utanför Sveriges gränser. Nästan alla så att säga civiliserade länder försöker ju hålla propagandisterna utanför sina gränser. Om sådana här klara markeringar inte kommer till stånd tror jag alltså att vi måste räkna med att risken är stor att det blir ett slags tillvänjningseffekt: För varje år som går utan att den här typen av propagandister riktigt klart

visas på porten eller skolan mycket tydligt tar itu med verksamheten, skapas gradvis en känsla av att det här är ett normalt inslag i en normal demokratisk samhällsdebatt. Men så är det inte, och så kan det inte under några omständigheter bli.

Risken att vi vänjer oss vid att nazistpropaganda och antisemitiska utfall ingår som en del i det normala sättet att tala och debattera politiskt är kanske den allra största risken. Antisemiterna i sig är inte alltid de farligaste, utan farligast är de som inte reagerar mot antisemiterna.

Anf. 65 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! När det gäller läroplane- och kursplanearbetet tycker jag att jag har varit någorlunda tydlig. Men jag vill naturligtvis inte avslöja detaljerna i dag.

Som påpekats finns det en bred politisk enighet här i riksdagen om vår inställning till de brott som har begåtts i historisk tid och till brott som i viss utsträckning begås även i dag. Det bäddar naturligtvis för att det skall gå att göra bra saker med hjälp av bl.a. läroplaner.

Vidare framgår det av Läroplanskommitténs skrivningar att den här typen av frågor är viktiga. Man säger t.ex.: Inte minst i den moderna historien måste också de mörka och destruktiva sidorna lyftas fram i undervisningen. Människans möjligheter att påverka ett historiskt förlopp och därmed ta ansvar för vad som sker gör att historien måste studeras även ur ett etiskt perspektiv.

Jag tycker att det är viktigt att framhålla detta. Det finns alltså med, även om det inte uttrycks så konkret. Det är ganska lätt att hitta konkreta frågor i det sammanhanget.

Vidare återkommer jag gärna till att det är väsentligt att fundera över detta när det gäller ett ämne som svenska och en del andra saker som skolan skall syssla med. Det handlar om kunskaper när det gäller att hantera medier. Det handlar om vikten av en ordentlig källkritisk granskning osv. Det finns således flera infallsvinklar i fråga om det problem som vi i dag har diskuterat.

Avslutningsvis skulle jag vilja säga att jag återkommer till behovet av lärarfortbildning, något som jag ändå tycker är ett bekymmer. Att möta det som Håkan Holmberg uppfattar som en ny form eller en ny typ av propaganda är inte alltid så enkelt för en lärare som kanske inte har mött något sådant tidigare. Vi vet att eleverna kräver besked direkt.

Men vi kan inte enbart begära att skolan skall kunna klara av de här frågorna. Jag tycker att man som politiker, människa, medborgare eller vad man nu vill vara också måste ställa kravet på organisationer, medier, författare osv. att de tillsammans skall bidra till att sanning och rätt lyfts fram. Det är viktigt inte minst när vi skall försvara de demokratiska värdena och fostra en ung generation.

Anf. 66 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Fru skolminister, jag uppskattar mycket den goda vilja som skolministern så tydligt och på ett övertygande sätt uttryckt här. Jag hoppas att det kan leda till att den chans vi nu har när det gäller nya läroplaner skall

utnyttjas av regeringen. En sådan chans återkommer inte så ofta. Dessutom hoppas jag att man skall våga vara litet mera konkret än vad Läroplanskommittén har varit i sin skrivning. Skolministern återgav nyss en del av den skrivningen.

Det är självklart att skolan inte ensam kan ta ansvar för detta. Men just nu är det i skolan som demokratiska värden angrips på detta sätt. Det är också i skolan som våra värderingar och attityder formas.

Herr talman! Tillåt mig att för ett litet ögonblick här i kammaren vara litet personlig.

Vi är ett tiotal människor som lever i Sverige i dag och som har varit med om Förintelsen. Vi har sett hur det hela har hänt. Vi är alla kring 70 år, och vi är rädda. Vi är inte rädda för vad som kan hända oss – vi har ju levt så länge. Men vi är rädda för vad som i framtiden kan hända judar eller något annat folk.

Flera av oss ägnar faktiskt all fritid åt att resa runt till skolor för att berätta om Förintelsen. Bara under vårterminerna 1992 och 1993 besöktes, som skolministern vet, mer än 500 skolor i Sverige av personer som överlevde Förintelsen.

Men om tio år, när nya läroplaner skall göras, är vi borta eller också är vi för gamla för att orka berätta och bekräfta vad som har hänt eller agera på annat sätt som jag här i kammaren.

Jag tycker att det är angeläget att vår regering agerar nu, att den agerar kraftfullt och att den med djup övertygelse talar om att detta är viktigt. Det gäller också att agera med tydlighet i läroplanerna.

Att inte glömma det som har hänt är det bästa försvaret. Det är det bästa sättet att motverka att det som hänt upprepas för oss judar eller någon annan folkgrupp.

Jag vill uppriktigt tacka skolministern för de klara ställningstaganden som gjorts här i kammaren i dag. Vidare hoppas jag att Utbildningsdepartementet skall finna former för ett förverkligande av det som jag här talat om bl.a. i arbetet i samband med kommande läroplaner.

Jag kan faktiskt inte se någon säkrare eller lämpligare form för en regerings agerande i ett demokratiskt land för att skydda våra ungdomar från denna nynazistiska, ganska otäcka propaganda. Tack!

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på interpellation 1992/93:171 om peruanska flyktingars behandling vid återförvisning

Anf. 67 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Torgny Larsson har frågat mig hur regeringen bedömer situationen i Peru och vilka konsekvenser detta får för bedömningen av ansökningar om uppehållstillstånd. Torgny Larsson har vidare frågat hur många personer som ansökt om uppehållstillstånd under 1993, hur många som avvisats och på vilka grunder samt vilken grad av säkerhet som kan garanteras personer som inte beviljas tillstånd att stanna i Sverige.

Först av allt vill jag påpeka att Torgny Larsson i sin interpellation talar om *flyktingars* behandling vid återförvisning till Peru. Om en asylsökande bedöms vara flykting beviljas han eller hon asyl i Sverige, i enlighet med Genèvekonventionen. En *flykting* avvisas alltså inte. Däremot kan asylsökande som inte har tillräckliga skäl för asyl och som alltså inte är flyktingar avvisas till sitt hemland. Jag kan inte kommentera enskilda asylärenden och därför kan jag inte gå in på de skäl som de asylsökande åberopat eller hur de bedömts. Jag kan bara påpeka att peruanska asylsökande, liksom alla andra asylsökande, åberopar många olika skäl och att dessa bedöms individuellt. De peruanska asylsökandena i Sverige är inte alls någon homogen grupp av människor som samtliga tillhör någon speciell organisation.

Sedan vill jag korrigera de siffror som Torgny Larsson anför i interpellationen. Under 1992 reste 1 033 peruanska medborgare in i Sverige och ansökte om uppehållstillstånd här. 774 av dem sökte asyl. Statens invandrarverk fattade beslut i 313 ärenden rörande peruanska medborgare. Dessa 313 behöver inte ingå i de 1 033 utan kan även omfatta personer som söker uppehållstillstånd från utlandet eller personer som kommit till Sverige tidigare. I 216 fall beviljades uppehållstillstånd i Sverige. I 97 fall fattades beslut om avvisning. Flertalet av dessa ärenden överklagades till Utlänningsnämnden. Hos nämnden fattades under 1992 beslut i 121 ärenden. I flertalet fall avlogs överklagandet. Eftersom Utlänningsnämnden är en överinstans är det helt normalt att andelen bifall är mycket liten. Ett bifall i nämnden kan ju bara bero på att omständigheterna ändrats sedan Invandrarverkets beslut eller att Utlänningsnämnden bedömer att Invandrarverket fattat ett felaktigt beslut.

Regeringen har under 1992 och hittills under 1993 fattat beslut i 28 ärenden rörande peruanska asylsökande. Av dessa beviljades uppehållstillstånd av humanitära skäl i 6 fall.

Av dem som beviljades uppehållstillstånd av Invandrarverket fick 93 personer tillstånd på anknytning, 82 av humanitära skäl, 12 som de facto-flyktingar och 6 som flyktingar. Därtill kommer 15 kvotflyktingar samt 7 gäststuderande och 1 adoptivbarn.

Jag vill återigen understryka att såväl regeringen som myndigheterna följer utvecklingen i Peru mycket noga. Vi har tillgång till omfattande material, bl.a. från Amnesty International och America's Watch, men också från vår ambassad i Lima. Det kan inte nog understrykas när man studerar läget i Peru att terroristorganisationerna, främst Sendero Luminoso, står för en mycket stor del av de grymheter som begås mot enskilda i Peru.

Vad avser bedömningen av asylärenden är det nog väl känt att regeringen aldrig fattar några generella beslut i asylärenden eller gör några generella uttalanden. Varje asylansökan prövas individuellt med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet, mot bakgrund av situationen i hemlandet.

Precis som jag tidigare påpekat här i kammaren har Statens invandrarverk och Utlänningsnämnden, som är de myndigheter som självständigt fattar beslut i asylärenden, vid sin bedömning av de enskilda ärendena i flertalet fall inte ansett att det mot bakgrund av läget i Peru finns anledning att anta att den asylsökande har skyddsbehov. Regeringen har inte funnit anledning att

göra någon annan bedömning i de ärenden som har överlämnats till regeringen för beslut.

Några garantier för peruanska medborgares säkerhet i Peru kan den svenska regeringen inte lämna. Men mot bakgrund av kunskapen om läget i Peru och vad de asylsökande anför till stöd för sina ansökningar har varken myndigheterna eller regeringen haft anledning att anta att det generellt skulle finnas hinder mot avvisning av peruanska medborgare till Peru. Erfarenheten av de avvisningar som hittills verkställts ger inte anledning att ompröva det här ställningstagandet. Den svenska ambassaden i Lima kan vid behov informera sig om hur de asylsökandes återvändande avlöper.

Jag måste återigen upplysa om att den europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter vid förhandling den 15 februari i år fattade beslut i två ärenden i vilka peruanska asylsökande som enligt beslut av regeringen skall avvisas från Sverige klagat till kommissionen. De hade anförts att de skulle löpa risk att torteras om de avvisades till Peru. I båda fallen fann kommissionen att ärendena inte skulle tas upp till prövning, då klagandenas påståenden bedömdes vara uppenbart ogrundade.

Kommissionen anförde att svenska myndigheter har omfattande erfarenhet av att bedöma asylansökningar från peruanska medborgare och att regeringen noggrant prövar omständigheterna i ärendena. Prövningen enligt svensk lag om huruvida en avvisning kan verkställas med hänsyn till risken för tortyr överensstämmer enligt kommissionen väl med de krav som ställs enligt den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. Senare under våren har kommissionen fattat beslut i ytterligare två ärenden rörande avvisning av peruanska asylsökande och kommit fram till samma slutsatser.

Jag tycker därför att det är uppenbart att asylsökande från Peru, liksom alla asylsökande, får sin sak noga prövad i Sverige. Den som efter en individuell prövning av asylansökan bedöms ha behov av skydd i Sverige får det.

Anf. 68 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kulturministern för ett detaljerat svar på den interpellation jag ställt om Sveriges behandling av peruaner som har sökt asyl här.

Kulturministern påpekar att jag i min interpellation talar om behandling av flyktingar vid återförvisning. Hon säger vidare att en flykting inte avvisas. Däremot kan en asylsökande som inte har tillräckliga skäl för asyl och som alltså inte är flykting avvisas till sitt hemland. Det kulturministern säger är naturligtvis rätt. Jag har inte använt begreppet flykting i själva interpellationen – däremot hade det insmugit sig i rubriken.

I ett annat påpekande vill kulturministern korrigera de siffror jag anförts i interpellationen. Det framgår exempelvis att 774 peruanska medborgare ansökte om asyl här i Sverige under 1992, medan jag i min interpellation angav att det var 942. Man kan fråga sig vem av oss som har rätt – Birgit Friggebo eller jag. Jag för min del kan säga att jag har fått siffrorna från riksdagens utredningstjänst. Där har man angivit en namngiven person på Invandrarverket som sin referens, så jag står något undrande inför det här.

Vidare säger kulturministern att Invandrarverket under förra året fattade beslut i 313 ärenden rörande peruanska medborgare. Invandrarverket har

genom utredningstjänsten till mig uppgivit att 160 asylärenden avgjordes under 1992. Jag undrar hur jag skall tolka dessa uppgifter. Är båda uppgifterna korrekta? Eftersom kulturministern säger att hon vill korrigera de uppgifter jag anfört måste jag fråga hur många asylärenden som avgjordes under förra året. Var det 160 eller inte?

Birgit Friggebo säger vidare att 216 personer beviljades uppehållstillstånd medan 97 avvisades. Av min interpellation framgick det att 48 av de 160 som sökte asyl fick stanna, medan 98 avvisades och 14 ärenden avskrevs.

Man kan fråga sig om alla dessa siffror spelar någon större roll. Det är naturligtvis inte siffrorna i sig som är det viktiga. Anledningen till att jag ändå har tagit upp det är att två tredjedelar av de 313 fallen skulle ha beviljats uppehållstillstånd enligt den uppgift jag nu har fått av kulturministern. De uppgifter jag har fått genom utredningstjänsten innebär att mindre än en tredjedel av de 160 asylsökande skulle fått stanna. Om det är möjligt vore jag tacksam för ett klagörande.

Herr talman! Oavsett hur viktigt det är med korrekta siffror är det naturligtvis människoödena – människorna bakom siffrorna – som är det väsentliga i dessa sammanhang. Jag ställer mig frågan om de myndigheter som beslutar har tillräcklig kunskap och integritet för att fatta de rätta besluten. Vilken aktuell kunskap har de om förhållandena i de land varifrån de asylsökande kommer? I en tid då attityden mot invandrare och flyktingar blir allt kärvare är det viktigt att myndigheternas bedömningar blir så korrekta och välgrundade som möjligt.

Enligt många uppgifter inger förhållandena i Peru djup oro, även om det finns vissa hoppningivande tecken. Det är uppenbart att de mänskliga rättigheterna kränks och att förhållandena för många människor är vidriga att leva under.

I min interpellation ställde jag frågan om hur regeringen bedömer situationen i Peru. Jag skall erkänna att jag inte är helt nöjd med svaret. Kulturministern säger visserligen att regeringen och berörda myndigheter noga följer utvecklingen, och visserligen betonas det att man har ett omfattande material från såväl svenska ambassaden som från exempelvis Amnesty International.

Det är bra att regeringen följer utvecklingen noga, men det vore värdefullt med en något mer samlad bild – en samlad bedömning av situationen i Peru. Jag efterlyser det. Det vore värdefullt med någon form av kompletterande svar avseende hur situationen är i dag.

Jag läste i någon tidning att företrädare för kyrkorna i Sverige häromdagen, jag tror att det var den 18 maj, skulle uppvakta kulturministern om den svenska invandrar- och flyktingpolitiken. Enligt nämnda tidningsuppgift skulle de också framföra att de känner oro över den grupp på 400–500 peruaner som finns i Sverige just nu. De befarade bl.a. att hela gruppen skulle komma att utvisas – något som ingav stor oro, eftersom peruanernas situation i hemlandet sades vara mycket osäker.

Vad av allmänt intresse sade kulturministern vid detta tillfälle?

Anf. 69 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Vi behöver inte tvista om vilka som är asylsökande och vilka som är flyktingar – vi är helt överens om det. Ett ganska vanligt misstag i den

allmänna debatten är att det sägs att alla som kommer hit är flyktingar och att vi utvisar flyktingar. Det gör vi inte i Sverige.

Jag håller också med Torgny Larsson om att sifferexercisen i och för sig i sina detaljer kanske inte är så intressant, utan det är storleksordningen. Sifferexercisen är naturligtvis viktig, mot bakgrund av att det i olika svenska medier har förekommit mycket skrivelser om peruanerna. Jag har också fått brev från många människor, som tror att alla peruaner skall utvisas från Sverige och att inte någon som kommer från Peru kan få stanna här. Siffrorna visar att så inte är fallet.

Det görs bedömningar att det finns de som är flyktingar enligt Genèvekonventionen – dock inte särskilt många hittills – och även de som är de facto-flyktingar, men många har fått uppehållstillstånd av framför allt humanitära skäl. Det finns också en ganska stor grupp, som inte ingår i asylärendena, som har beviljats tillstånd på grund av anknytning. Torgny Larsson och jag har litet divergerande siffror, och det kan bero på anknytningsfallen.

Jag är glad över att Torgny Larsson har ställt den här frågan, så att en del missuppfattningar kan undanröjas. Alla personer som kommer från Peru anför alltså inte liknande skäl, utan de anför olika skäl. Det görs individuella bedömningar också av peruanerna.

Det finns inte något beslut och det har inte givits något underhandsbesked till myndigheter om att peruaner inte skall få stanna i Sverige. De olika siffrorna bekräftar detta.

Torgny Larsson ställde också i sin interpellation en fråga om hur regeringen bedömer situationen i Peru. Det finns i och för sig länder som gör olika genomgångar och beskrivningar av situationen i olika avseenden i länder runt om i världen. Vi gör inte så i Sverige; vi ger inte ut någon årsrapport om hur regeringen bedömer situationen i olika länder. Däremot förekommer det till och från att också FN gör specialstudier av olika länder, där man går mycket på djupet och besöker länderna. Svenska myndigheter och den svenska regeringen använder naturligtvis sådana rapporter. Regeringen har dock inga planer på att ge ut den typen av länderrapporter.

Det finns däremot ett omfattande material, och den svenska ambassaden i Lima tar t.ex. också från och till in upplysningar när man vill fördjupa sig i någon speciell företeelse, som kan ha återopats av en asylsökande.

Om regeringen skulle göra en mer generell beskrivning av situationen i ett land, inverkar det dessutom på den bedömning som våra underliggande myndigheter Invandrarverket och Utlänningsnämnden sedan skall göra. Det är ju Invandrarverket och Utlänningsnämnden som har att självständigt pröva de olika asylansökningarna, dels mot bakgrund av vad den asylsökande själv återopar, dels mot bakgrund av kunskap och kännedom om situationen i det aktuella landet.

Sist frågade Torgny Larsson vilka besked jag kunde ge vid den uppvaktning som Svenska kyrkan, med ärkebiskopen i ledningen, samfunden och den katolska kyrkan gjorde hos mig i förra veckan. Vi tog upp ett antal mycket intressanta frågor. Dock berördes inte specifikt de asylsökande från Peru.

Det viktigaste beskedet jag kunde ge kyrkorna och samfunden vid uppvaktningen var det som jag tidigare har sagt, nämligen att vi får signaler om

att praxis i asylärenden skulle ha hårdnat under senare tid. Utlänningsnämnden förnekar detta bestämt. Jag tycker ändå att dessa signaler skall tas på allvar, och därför har vi för avsikt att göra en genomlysning av praxis i asylärenden, framför allt när det gäller de humanitära skälen. En oberoende jurist skall göra denna genomlysning, så att vi verkligen får svart på vitt hur asylpraxis har utvecklats under senare tid.

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 70 TORGNY LARSSON (s):

Fru talman! Det var ett värdefullt besked som vi nu fick av kulturministern då det gäller svaret till företrädarna till kyrkorna, dvs. att det skall göras en genomlysning. Det förekommer alltså en stor och växande kritik från inte minst kyrkorna mot den praxis som håller på att utvecklas. Det är därför värdefullt om denna genomlysning kan genomföras.

Anledningen till att jag framställde min interpellation var inte att kyrkorna skulle göra en uppvaktning – jag visste över huvud taget inte om det – utan det var de kontakter som jag hade haft med peruaner. Jag kan vitsorda det som kulturministern har sagt, dvs. att det finns fall både där personer har fått uppehållstillstånd och där personer har utvisats. Jag har varit i kontakt med båda grupperna.

Det som oroar mig mest är att unga män uppges riskera att hamna i militärfängelse därför att de har lämnat landet och därmed anses ha smitit från militärtjänst. Det kanske i och för sig inte är så egendomligt, men det stora problemet är rädslan för tortyr. Här går uppgifterna isär. Jag har fått mycket entydiga uppgifter om att det i militärfängelserna förekommer tortyr av sådana som av olika skäl har hamnat där.

Jag skulle vilja veta på vilket sätt det sker en uppföljning, så att det inte förekommer tortyr av unga män.

Sedan sade kulturministern att den svenska ambassaden i Lima vid behov kan informera sig om hur de asylsökandes återkomst avlöper. Det är naturligtvis bra att man gör det – det är självklart – men frågan är om och i vilken omfattning det faktiskt sker. Informerar sig svenska ambassaden exempelvis om sådana fall där någon riskerar fängelse och bevakar att han inte blir utsatt för tortyr?

Anf. 71 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Bland de ärenden som regeringen har haft att behandla har det inte i något fall förekommit att en ung man har anfört de skäl som Torgny Larsson nu tar upp, dvs. att han riskerar bestraffning därför att han har undanhållit sig från militärtjänst.

Europadomstolen har prövat fyra fall där peruanska asylsökande hävdat att de riskerar just fängelse och tortyr vid ett återvändande. Kommissionen har då svarat att de klagandes påståenden bedöms vara uppenbart ogrundade. Det är alltså inte bara Invandrarverket, Utlänningsnämnden och den svenska regeringen som gör denna bedömning, utan också den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna.

Det har inneburit en viktig granskning att dessa peruanska asylsökande har vänt sig till Europadomstolen för att få den här saken prövad. Jag vet inte hur mycket längre man kan gå.

När det gäller ambassadens arbete, eller bistånd, för att inhämta information kan jag tala om att vi får den grundläggande informationen genom t.ex. America's Watch, Amnesty och andra internationella organisationer. I den mån som det i ett enskilt ärende behövs någon upplysning, t.ex. om den aktuella lagstiftningen, om det har gjorts några förändringar vad avser lagstiftningen, kan man gå ner till ambassaden – vilket också sker – och få aktuell information som har betydelse för bedömningen av det enskilda ärendet.

Det finns också olika säkerhetsventiler när det gäller uppföljningen av dem som har sänts hem. Det är inte så länge sedan Amnesty gjorde en blyxtaktion när en person togs i förvar när han kom tillbaka till Peru. Den här blyxtaktionen är nu återkallad, eftersom personen i fråga togs ur förvar efter några dagar. Detta är ett exempel på att vi ifrån den svenska regeringen agerar. Vi gick ner till ambassaden i Lima och bad personalen där att försöka få fram mer uppgifter om vad det var som hände, vad orsaken var till att den här personen togs i förvar och vad som hände under den tiden.

Rent allmänt kan man ju säga att det är ganska vanligt att personer förhörs när de kommer hem, utan att det egentligen behöver hända dem någonting. De förhörs om var de har varit, och det sker en granskning av handlingar och liknande. Så detta behöver i och för sig inte vara uppseendeväckande. Men vi tar de olika rapporter som vi kan få, om någon person tas i fängsligt förvar när han eller hon återvänder till sitt hemland, mycket seriöst. Den typen av information är naturligtvis också ett stöd för behandlingen av kommande ärenden när det gäller andra asylsökande från det aktuella landet.

Anf. 72 TORGNÝ LARSSON (s):

Fru talman! Jag skall bara säga ett par saker till.

För det första vill jag ställa en rak fråga: Uppfattar jag kulturministern rätt, att hon är säker på att tortyr av unga män som har undanhållit sig värnplikt inte förekommer i militärfängelse?

För det andra tolkar jag henne så, att det finns ett ökat intresse från regeringens sida att lyssna på vad företrädare för kyrkorna har för kunskap att förmedla. De har ju ofta god inblick i situationer i berörda länder. Jag har förstått att ambassaderna egentligen inte har möjlighet att göra så mycket. Det är framför allt andra organisationer, t.ex. Amnesty International, som kan ge information. Men jag tolkar henne också så, att det finns ett intresse för att kyrkorna skall få bidra med att ge en inblick i situationen, på grund av de internationella kontakter som de har.

Jag vill bara ställa en avslutande fråga. I sitt första svar talar kulturministern om den beryktade terroristorganisationen Sendero Luminoso, som ju står för en mycket stor del av de grymheter som begås mot enskilda i Peru. Vilka möjligheter ser kulturministern att det finns för att den organisationens inflytande skall minskas?

Anf. 73 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Torgny Larsson frågade om det är välkommet att kyrkorna lämnar information. Det är redan så att kyrkorna lämnar information, just på grund av att de ibland har en unik och specifik kunskap, eftersom de har ett vittförgrenat internationellt nät.

Jag välkomnade också under den uppvaktning som gjordes att kyrkorna och samfunden engagerar sig för de asylsökande som finns på våra förläggningar i Sverige. Inte minst gäller detta dem som i dag har kommit från Bosnien. Dessa människor har gått igenom mycket traumatiska händelser och behöver den mänskliga värme och den kontakt som personer utanför den egna gruppen kan bidra med. Jag tror att kyrkorna och samfunden skulle kunna göra en stor insats för de asylsökande när det gäller den humanitära delen, men de kan också göra en stor insats när det gäller att bistå med information ifrån olika delar av världen.

När det gäller hur man skall kunna tillintetgöra Sendero Luminoso, som ju är en renodlad terroristorganisation – det finns ingenting politiskt i den organisationens uppträdande – kan vi från svensk sida naturligtvis inte bidra särskilt mycket. Naturligtvis skall vi inte bidra med att ge dem en bas för verksamhet här i Sverige. Det kan vi råda över. Jag tror att det är bra att den peruanska regeringen har ökat sina aktiviteter för att oskadliggöra den här terroristorganisationen.

Till sist, fru talman, vill jag svara på frågan om tortyr. Det kan naturligtvis inte uteslutas att det sker övergrepp ifrån myndigheterna i Peru mot personer, men det viktiga är att våra myndigheter här i Sverige har att bedöma huruvida en asylsökande personligen riskerar att utsättas för tortyr om han eller hon avvisas från Sverige. Jag är mycket övertygad om att den noggrannhet som myndigheterna använder vid sin prövning utesluter att det finns risker för att de återvändande skulle utsättas för tortyr. Som jag tidigare har sagt kan den svenska regeringen inte garantera det här. Men i den bedömning som görs i asylärendena utgår man ändå från att det inte generellt kan sägas att peruaner inte kan återvända till sitt hemland.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på interpellation 1992/93:156 om prefekt och chefsöverläkare vid undervisningssjukhus

Anf. 74 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jerzy Einhorn har frågat mig om regeringen har för avsikt att ta upp eller agera i frågan om att prefekterna vid kliniska institutioner inte skall få vara chefsöverläkare.

Enligt den nu gällande högskoleförordningen är det högskolestyrelsen som efter samråd med institutionsstyrelsen beslutar vem som skall vara prefekt vid en institution. Högskoleförordningen anger, att vid en institution som har verksamhet också inom kliniskt område kan även en klinikchef, som inte är anställd vid högskoleenheten, utses till prefekt.

Den 1 juli i år träder en ny högskoleförordning i kraft. Denna innebär en väsentlig utökning av den lokala beslutanderätten inom universitet och högskolor. Den nya högskoleförordningen innehåller således inga bestämmelser om hur verksamheten vid universitet och högskolor i det här aktuella hänseendet närmare skall organiseras. Vilka institutioner som skall finnas och

hur dessa skall ledas blir helt frågor för de enskilda universiteten och högskolorna.

I detta ligger givetvis också att det är dessa som avgör vilka krav de vill ställa på dem som skall leda arbetet inom en institution och vilka personer som skall ges dessa uppgifter. Den nya högskoleförordningen innebär inget hinder för ett universitet eller en högskola som så finner lämpligt att till ledningen av en institution knyta t.ex. en chefsöverläkare.

Liksom Jerzy Einhorn har jag noterat att det har uppstått diskussioner i frågan om att låta chefsöverläkare också fungera som prefekter utifrån att landstingen som arbetsgivare inte skulle vilja se sina anställda åta sig denna typ av uppdrag. Det är självklart att varken jag som utbildnings- och forskningsminister eller regeringen råder över förhållandena inom landstingen i detta hänseende. Den pågående omstruktureringen av landstingen, främst beträffande de ekonomiska styrsystemen men även i de organisatoriska delarna, kan givetvis få konsekvenser för samspelet mellan universitet och högskolor å ena sidan och sjukvården å den andra, vilket framhölls i årets forskningsproposition. Jag har erfarit att en arbetsgrupp med företrädare för universiteten och universitetssjukhusen diskuterar bl.a. denna fråga.

Jag förutsätter för min del att det på ömse håll finns en god vilja att på bästa sätt utnyttja kvalificerade personer.

Anf. 75 JERZY EINHORN (kds):

Fru talman! Jag vill tacka utbildnings- och forskningsministern för svaret och den markering som det ändå innehåller.

Jag vill först säga att kvaliteten av den medicinska verksamheten i hela landet är, som alla säkert vet, till stor del beroende av verksamheten vid våra undervisningssjukhus. Det är där som vi utbildar blivande läkare och tandläkare samt en stor del av specialisterna i olika discipliner. Det är där man bedriver huvuddelen av den kliniska forskningen och det kliniska utvecklingsarbetet. Nästan all klinisk forskarutbildning är förlagd till våra universitet och sjukhus. Resultaten av detta sprids sedan över hela landet och påverkar kvaliteten av sjukvård i hela landet.

Staten är väl medveten om detta och har satsat betydande s.k. LUA- och TUA-medel på denna forskning, utveckling och undervisning. Dessa medel disponeras dock i praktiken nästan helt i dagens läge av sjukvårdens huvudmän och de chefsöverläkare som sjukhusen tillsätter. För att hela detta system skall fungera och undervisningssjukhusen skall kunna fylla sina funktioner krävs även i fortsättningen en nära samordning mellan sjukvård, undervisning och forskning vid våra undervisningssjukhus. För att uppnå detta var det tidigare faktiskt obligatoriskt att professorn och prefekten vid en klinisk institution, medicinsk eller odontologisk, också blev överläkare och klinikchef. Sjukvården gagnades av denna vetenskapliga förankring. Genom detta skapades goda förutsättningar för klinisk forskning och utvecklingsarbete. Undervisning och forskningsutbildning tillförsäkrades den helt nödvändiga förankringen inom sjukvården.

I de allra flesta fall fungerade systemet utmärkt, men i faktiskt mycket få enstaka fall fungerade det inte. Därför beslutades för inte mer än ett tiotal år sedan att det inte skall vara obligatoriskt att prefekten och professorn

också skall utses till klinikchef och chefsöverläkare. Tidigare har regeringen utsett en och samma person till bägge dessa befattningar.

Utbildningsministern påpekade att det har uppstått diskussioner om att låta prefekten också vara chefsöverläkare. I verkligheten har under den senaste tiden den administrativa ledningen vid några men inte alla undervisningssjukhus i Sverige i praktiken förbjudit kombinationen prefekt-klinikchef och prefekt-chefsöverläkare. Vid Karolinska sjukhuset finns i dag kvar två chefsöverläkare som är prefekter. Sjukhusledningen accepterar detta under en övergångstid på ett enda år. Sedan får man välja. Vid Huddinge sjukhus finns ingen prefekt kvar som chefsöverläkare. I Malmö finns två gamla för länge sedan utsedda professorer som förenar prefektskap med att vara chefsöverläkare.

Som utbildningsministern säkert känner till har betydande problem uppstått i Umeå, när sjukhusdirektören vid professorstillsättningen konsekvent utsåg nya chefsöverläkare bland icke-professorer. Vid Odontologiska fakulteten i Göteborg har det gått så långt att assistenttandläkare, tidigare amanuensjänster och rekryteringstjänster till forskningsutbildning och till stor del finansierade av staten, tillsätts av övertandläkare bland överblivna tandläkare efter de av kommunen beslutade budgetreduceringarna. Därvid tas ingen hänsyn till lämpligheten för forskarutbildning. Jag känner till att Utbildningsdepartementet och utbildningsministern personligen har ingripit i denna fråga. Det var bra, men grundproblemet kvarstår.

Denna konsekventa diskriminering av prefekter och chefsöverläkare vid flera av våra undervisningssjukhus gagnar inte forskningen och undervisningen. Det skapar faktiskt stora problem. Universiteten är inget problem. De vill ha fortsatt samordning. Jag talade om detta nyligen med flera dekaner. Som prefekt och som chefsöverläkare får man numera administrativ hjälp, som man inte fick tidigare. Det är faktiskt mindre tidskrävande med samordningen nu än det var tidigare under den tid, 25 år, som jag var både prefekt och chefsöverläkare.

Många av de professorer som jag talade med vill ha fortsatt samordning, därför att de i dag behöver ägna mycket mer tid åt överläggningar med chefsöverläkaren för att bevaka forskning och undervisning. Man känner sig alltid vara i underläge.

Det är sant som utbildnings- och forskningsministern sade, att regeringen inte rör över vem som landstingen utser till chefsöverläkare. Men regeringen disponerar betydande LUA- och TUA-medel som efter en enda dag kan föras över till sjukvårdens huvudmän. Jag undrar: Överväger regeringen att använda dessa medel som påtryckningsmedel eller att överföra dem till universiteten för att sedan fördelas av universiteten?

Anf. 76 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Låt mig understryka att Jerzy Einhorn och jag är hundraprocentigt ense om universitetssjukhusens alldeles avgörande betydelse för en god läkar- och tandläkarutbildning. Fungerar inte universitetssjukhusen i detta hänseende väl, kommer hela utbildningen av läkare och tandläkare att bli lidande.

Låt mig spekulera ett ögonblick med utgångspunkt i Jerzy Einhorns allra

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

senaste fråga, nämligen huruvida regeringen kan tänkas vara villig att använda LUA- och TUA-medlen för att åstadkomma en tingens ordning som Jerzy Einhorn i dag inte tycker att medlen åstadkommer. Jag skulle tippa, fru talman, att om vi träffas i en ny debatt om fem eller tio år i denna kammarom dessa frågor, kommer vi att debattera dem mot bakgrund av ett hälso- och sjukvårdssystem som inte ser ut som det vi har i dag. Vi kommer då att ha ett hälso- och sjukvårdssystem med många olika vårdgivare. Jag tycker att det är bra att vi får ett sådant system. Hur det i sina enskildheter kommer att se ut vågar jag inte spekulera i, men det kommer att bli flera vårdgivare.

I det läget kommer staten, när den sluter avtal med sjukvårdens huvudmän – för i grunden är det fråga om det när staten vill ha verksamhet utförd inom ramen för tandläkar- och läkarutbildning – att ha skäl att fråga sig på vilket sätt resp. sjukvårdshuvudman är beredd att leva upp till de förpliktelser som staten, utifrån läkar- och tandläkarutbildningens utgångspunkter, har anledning att ålägga. I ett sådant läge förutsätter jag att staten vid sitt kontraktsskrivande med resp. huvudman för tillgodoseende av utbildningsbehoven kommer att ställa utomordentliga krav på att dessa utbildningsbehov faktiskt också kan tillgodoses. Om landstingen inte är beredda, eller om annan huvudman inte är beredd, att leva upp till dessa förpliktelser, är min uppfattning att staten i så fall inte skall teckna avtal utan teckna avtal med en annan huvudman för att tillgodose de intressen som staten har att främja.

För statens vidkommande gäller alltså, oavsett hur de olika tekniska och tjänsteorganisatoriska lösningarna kan se ut, att tillse att statens utbildningsintressen tillgodoses till hundra procent.

Anf. 77 JERZY EINHORN (kds):

Fru talman! Det är bra att vi tänker på situationen om ett antal år. Jag delar helt utbildningsministerns inställning till framtida sjukvård. Den kommer att förändras och behöver förändras. Men nu diskuterar vi situationen som den är i dag. Jag bedömer att det faktiskt i dagens läge är mer angeläget än någonsin tidigare, mer angeläget än när det var ett obligatorium, att vi samordnar ansvaret för forskning, utbildning, undervisning och sjukvård vid våra universitetssjukhus.

Sjukhusen och sjukhusledningarna är hårt pressade av kommunernas sparbetting. För t.ex. Stockholms del blir reduceringar av universitetsklinikkernas budget väsentligt större i år än de 350 miljoner som staten tillför för forskning och undervisning. I detta läge har jag personligen, som har arbetat många år inom sjukvård, i och för sig stor förståelse för sjukvårdshuvudmannens handlande. Sjukvårdens dagliga behov är oerhört trängande. Dock är de av staten anvisade medlen inte avsedda för att lösa sjukvårdens problem. Man kan inte i dag garantera att så inte är fallet.

Det bästa vore, tycker jag själv, att man i samtliga därtill lämpliga fall åter kunde sammanföra funktioner som klinikchef och prefekt, för det fungerar fortfarande utmärkt vid ett stort antal av våra undervisningssjukhus.

Det är litet paradoxalt att prefekten, som har det övergripande ansvaret för forskning och utbildning, inte har kontroll över statliga medel, avsedda för ändamålet.

Om man bibehåller denna olyckliga delning, borde regeringen undersöka möjligheterna att LUA-medlen tilldelas institutionen, varefter institutionen förhandlar med kliniken om hur pengarna skall användas för olika ändamål.

Jag vill inte förlänga den här debatten, eftersom utbildningsministern och jag har samma syn på dessa frågor, vilket utbildningsministern mycket klart har markerat. Frågan är: Hur skall vi bevaka dessa frågor i en föränderlig omvärld?

Anf. 78 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jag vill instämma i det viktiga uttalande som Jerzy Einhorn nyss gjorde, nämligen att LUA-medel inte är till för att lösa allmänna sjukvårdsproblem. LUA-medlen är statens ersättning till sjukvårdshuvudmannen och TUA-medlen är statens ersättning till tandvårdshuvudmannen för de tjänster som resp. huvudman är beredd att ge till staten för fullgörande av statens läkar- och tandläkarutbildningar. Dessa medel är alltså inte till för att stärka sjukvården i största allmänhet.

I fallet Stockholms läns landsting måste man i ärlighetens namn säga att om man räknar riktigt, tillskjuter Stockholms läns landsting ur sin landstingskassa en del till medicinsk forskning. Jag tycker att det är rätt att Stockholms läns landsting tar detta ansvar.

Personligen har jag svårt för varje regel som exkluderar en alldeles speciell kategori människor för ett visst uppdrag. Att man bara för att man har ett annat uppdrag är exkluderad för ett annat är för min del en egendomlig princip. Jag kan förstå att denna princip i praktisk tillämpning ibland kan ha fog för sig. Om t.ex. människor har hård arbetsbelastning, bör de inte förena olikartade uppgifter. Enligt min mening är den rimliga metoden snarare att se till personen än funktionen för att på bästa sätt lösa de uppgifter som man har för handen.

Fru talman! Som svar på Jerzy Einhorns fråga om den fortsatta processen vill jag säga att den arbetsgrupp med företrädare för universiteten och universitetssjukhusen, som jag nämnde i mitt svar, nu närmare analyserar konsekvenserna för läkar- och tandläkarutbildningarna av den pågående förändringen av sjukvården i stort. Denna arbetsgrupps resultat kommer alldeles säkert så småningom att hamna såväl på mitt som på riksdagens bord.

Anf. 79 JERZY EINHORN (kds):

Fru talman! Jag tackar för den här korta debatten. Utbildningsministern och jag har ju samma uppfattning. Det är det mest naturliga att man inte skall diskriminera vissa personer bara därför att de har ett annat uppdrag. Det skulle leda till mycket allvarliga konsekvenser. Men faktum är att detta sker i dag. Det är ingen tillfällighet att skillnaderna är så enormt stora. En sådan diskriminering sker ganska godtyckligt på grund av en sjukhuslednings åsikt och inte av några andra skäl.

Herr statsråd! Om jag får ge ett råd, så är det att statsrådet bör försöka följa – och kanske i den mån det är möjligt påverka – de överläggningar som pågår. Om man inte finner en bra lösning på denna fråga, kommer regeringen och utbildningsministern att bli tvungna att ganska ofta ingripa på det sätt som man nu har gjort i Göteborg på den odontologiska fakulteten. Om

man försöker att lösa det grundläggande problemet och inte dess effekter, skulle man spara mycket av det arbete och den frustration som i dag finns på undervisningssjukhusen.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på interpellation 1992/93:176 om Statens institut för byggnadsforskning

Anf. 80 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Sinikka Bohlin har frågat miljöministern om han avser att driva ombildningen av Statens institut för byggnadsforskning (SIB) parallellt med båda berörda forskningsgrenar, dvs. den tekniska resp. den samhällsvetenskapliga, samt hur den framtida samhällsvetenskapliga forskningen skall finansieras. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

I den forskningspolitiska propositionen föreslås att den nuvarande verksamheten vid SIB omstruktureras. Huvuddragen i den föreslagna förändringsstrategin är att en ny institution för bygg- och fastighetsforskning bildas med koppling till Tekniska högskolan i Stockholm (KTH) men med lokalisering i Gävle. Regeringen har uppdragit åt Statens råd för byggnadsforskning att, med förbehåll för riksdagens godkännande, träffa överenskommelser härom med Kungliga tekniska högskolan. Regeringen förutsätter att den nya institutionen kommer att ha en betydande förmåga att erhålla extern finansiering av forskningen, inte minst från branschen.

Förslaget innebär vidare att verksamheten vid SIB under kommande budgetår koncentreras på samhällsvetenskapligt inriktad forskning samt att denna forskning snarast utvärderas. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet kommer på regeringens uppdrag att utvärdera den samhällsvetenskapliga forskningen vid SIB och pröva förutsättningarna för dess fortsatta existens. Detta uppdrag rapporteras till regeringen senast den 1 oktober 1993.

Av vad jag nu har sagt framgår att det finns en tidsförskjutning mellan de två aktiviteterna, vilket också klart uttrycks i forskningspropositionen.

Regeringen betonar i forskningspropositionen vikten av en samhällsvetenskaplig forskning om bostadspolitik och bostadssociala frågor med hög kvalitet. Regeringen konstaterar samtidigt att forskning av detta slag, i likhet med byggforskning i övrigt, i ökad utsträckning måste bedrivas med stöd från forskningsråd, sektorsorgan och andra intressenter. Vad vi diskuterar är alltså inte om forskning av detta slag skall bedrivas utan formerna för den.

Vad gäller finansieringen av just den samhällsvetenskapligt inriktade byggforskning som bedrivs vid SIB har regeringen klargjort att den bör garanteras oförändrad omfattning under budgetåret 1993/94 i avvaktan på resultatet av utvärderingen men knyts till Uppsala universitet.

Frågan om fortsatt finansiering därefter blir beroende av vad utvärderingen visar och de ställningstaganden den ger anledning till. I forskningspropositionen klargörs att regeringen inte utesluter att fortsatt statligt stöd i någon omfattning kan ges under åren efter budgetåret 1993/94.

Förslaget i forskningspropositionen är formellt så utformat att SIB som myndighet avvecklas den 1 juli 1993. Jag vill samtidigt betona att regeringens bestämda avsikt är att omstruktureringen av byggforskningen skall genomföras på ett sådant sätt att det finns en reell handlingsfrihet och att en faktisk sakprövning av den samhällsvetenskapligt inriktade forskningens framtid vid nuvarande SIB således kan ske efter utvärderingen.

Anf. 81 SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! Utbildningsministerns beskrivning över hur interpellationen har vandrat mellan olika departement illustrerar delvis frågans och byggnadsforskningens bredd. Jag framställde interpellationen till utbildningsministern, varefter den hamnade på Miljödepartementet, men svaret skulle lämnas av näringsministern. Ändå är det utbildningsministern som står här i dag. Jag tackar för svaret.

Det finns vissa saker som är väldigt motsägelsefulla i årets forskningsproposition, liksom det finns i utbildningsministerns svar. Forskningen vid mindre och medelstora högskolor föreslås nu få ökade resurser, vilket sprider kompetens över hela landet och bidrar till regional utveckling. Kontakterna med forskarvärlden och näringslivet skall stärkas, och detta är mycket bra. Dock är förslaget när det gäller statens byggnadsforskning och dess framtid obegripligt.

Regeringens förslag har väckt upprörda känslor, inte enbart i Gävle, som är lokaliseringssort för SIB sedan 1976. Även i forskarkretsar inom landet och också utomlands har förslaget väckt stor uppmärksamhet och undran.

Man kan fråga sig om det var nödvändigt att behandla en för landet viktig verksamhet så uppseendeväckande nonchalant. Det är svårt att förstå hur man kan utveckla, förnya och effektivisera en verksamhet, samtidigt som man föreslår riksdagen att låta säga upp den arbetande personalen, som utgör kompetensen på institutet. Lika litet ändamålsenligt är det att dra undan 37 av de 52 miljoner som utgör den finansiella grunden för institutets verksamhet.

Enligt uppgifter har Näringsdepartementet redan tagit kontakt med institutet och uppmanat till att man skall förbereda avvecklingen – personalen skall alltså sägas upp – så att ärendet kan expedieras utan uppskov så snart riksdagen har fattat beslutet i början av juni. Departementets åtgärd är anmärkningsvärd, eftersom bostadsutskottet ännu ej har justerat sitt betänkande – det görs eventuellt i morgon – och riksdagen ännu mindre har fattat något beslut.

Varför denna brådska? Först gör man ett hastverk i propositionen, sedan kommer man med ett avvecklingsförslag före riksdagsbeslutet, utan att man kan argumentera i sak för en nedläggning.

Enligt svaret betonar regeringen vikten av samhällsvetenskaplig forskning om bostadspolitik och om bostadssociala frågor med hög kvalitet. Det är alltså inte forskningen som sådan som diskuteras utan det är formerna, säger utbildningsministern.

Det har tidigare gjorts både utredning och översyn av verksamheten, men dessa redovisas inte i forskningspropositionen. Eftersom regeringen förordar en fortsatt utvärdering av den samhällsvetenskapliga forskningen vid

SIB, måste man tolka detta så, att regeringen anser att forskningen inte håller måttet. Ändå har institutet som helhet haft gott renommé internationellt. Det betraktas som ett av de tre fyra främsta forskningsmiljöerna inom området i Europa.

Det är personalen som är resursen i sammanhanget. Den kompetens och den forskningsmiljö som har byggts upp vid SIB sedan omlokaliseringen till Gävle 1976 har ett omvitnat högt anseende, både nationellt och internationellt. Inte minst forskningen om samhällsbyggande, regionalpolitik, ekonomi, förvaltning och bostadssociala frågor, s.k. urbanforskning, är av stor betydelse för den fortsatta utvecklingen, sett i ett europeiskt perspektiv när det gäller EES-avtalet och ett eventuellt EG-medlemskap.

Den tekniska forskningen hänger intimt samman med den samhällsvetenskapliga. Det behövs utöver den föreslagna branschforskningen på den tekniska sidan även en oberoende svensk expertmiljö. Man bygger nämligen inte för byggandets egen skull, utan det är människorna som är själva funktionen i byggnaderna. Det är människorna som formar boendemiljöer.

Det är viktigt att det nu under våren fattas beslut som gäller för båda enheterna. Därför undrar jag fortfarande om inte utbildningsministern är beredd att parallellt ombilda verksamheten vid SIB, och att även klart anvisa pengar till båda forskningsgrenarna. Om inte, skulle jag gärna vilja ha sakargument för den förskjutning som finns mellan de två olika forskningsgrenarna inom SIB.

(Talmannen: Meningsyttringar från åhörarna är icke tillåtna.)

Anf. 82 PONTUS WIKLUND (kds):

Fru talman! Låt mig först i korthet nämna att jag är positiv till den planerade klyvningen av Statens institut för byggnadsforskning – i denna fråga har jag själv varit aktiv – liksom i frågan om den nära anknytningen till den utvecklade forsknings- och utbildningskulturen vid Tekniska högskolan resp. Uppsala universitet.

Detta kan ses som en garanti för att kvalitet och effektivitet skall kunna upprätthållas även i framtiden. Genom detta ser jag också ökade möjligheter till framtida expansion inom det allt viktigare byggforskningsområdet.

Som en självklarhet måste man kunna förutsätta att de två enheterna som efterträder SIB blir kvar i Gävle och att de fortsätter att utveckla samarbetet mellan sig och med Gävle/Sandvikens högskola.

Vad som framför allt förbryllar mig är att omstruktureringen i forskningspropositionen framställs på ett sådant att man får intrycket av att den samhällsvetenskapliga delens framtid är något osäker, dels därför att finansieringen inte fått någon fast struktur för nästa år, då förändringarna skall genomföras, dels därför att personalen förutsätts sägas upp redan den 1 juli 1993, således i år, dvs. innan utvärderingen och än mindre den framtida organisationen är bestämd.

Beträffande finansieringen noterar jag att utbildningsministern i sitt svar verifierar att den bör garanteras oförändrad omfattning under 1993/94 i avsaknad på resultatet av utvärderingen.

Att uppsägningarna av berörd personal kan upplevas som ett slag i ansiktet

tet är för mig inte överraskande. Det ter sig för mig som en icke godtagbar hantering av de anställda, i vart fall är den mycket tveksam. Varför denna brådska?

Nyligen har ett cirkulär om organisations- och strukturförändringar inom statsförvaltningen framlagts av Statsrådsberedningen och Finansdepartementet, i vilket anförts att i det fall arbetsuppgifter överförs från en nedlagd myndighet till en nybildad eller en redan existerande myndighet, bör i första hand personal erbjudas anställning, som i den nedlagda myndigheten innehade motsvarande arbetsuppgifter. Vidare sägs att personal som på detta sätt förs över till en annan myndighet inte behöver sägas upp.

Min fråga till utbildningsministern är: Vore det inte rimligt att i detta läge låta uppsägningen av personal bero tills utvärderingen och huvuddragen i framtida arbetsuppgifter klarnat? Det finns annars risk bl.a. för att kvalificerad personal söker sig bort och att det därigenom blir en svacka i kapaciteten för den viktiga byggforskningen.

Anf. 83 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Det är med stigande olust och irritation som jag har följt detta ärendes gång det senaste halvåret. I bästa fall skulle man kunna karakterisera hanteringen från kanslihusets sida som sällsynt brist på "Fingerspitzgefühl".

Som jag hade anledning att framhålla i en frågedebatt för en månad sedan med utbildningsministern gäller detta i särskilt hög grad för Näringsdepartementet, som från början har ansvarat för denna fråga. Jag vill nu, liksom den gången, uttrycka en personlig förhoppning att det faktum att utbildningsministern nu tycks ha tagit över huvudansvaret för frågans fortsatta hantering skall kunna borge för att den sköts på ett ärligare sätt, dvs. ett sätt som bättre stämmer överens med det övergripande ansvar som utbildningsministern har för forskningens framtid och kvalitet i detta land.

Jag skall inte trötta kammaren med att citera propositionens skrivningar om värdet av den strategiska betydelse som byggnadsforskningen och uttryckligen också den samhällsvetenskapliga byggforskningen har i vårt land. Jag tror att alla som är insatta i ämnet kan intyga detta. Detta understryks inte minst av de kraftiga reaktioner från utländska forskningsmiljöer som hotet mot den samhällsvetenskapliga byggforskningens framtid i Sverige har väckt.

Fru talman! Varför då denna oro, om vi är överens om propositionens förslag? Vi är många som, allteftersom vi har följt frågans hantering från kanslihusets sida, undrar om det rör sig om något annat än kosmetika.

Hösten 1992 avlämnades ett betänkande från en utredare som hade tillsatts av Näringsdepartementet för att se över byggnadsforskningens framtid. Förslaget överensstämde såvitt jag kan bedöma det – ingen har påstått motsatsen – med de direktiv som utredaren hade fått av Näringsdepartementet. Förslagen från utredaren mötte positivt gensvar i remissvaren.

Utan att med ett ord kommentera utredarens förslag och utan att redovisa remissvaren föreslår departementet i årets forskningsproposition något, som av många har uppfattats som en faktisk nedläggning av den samhällsvetenskapliga byggforskningen. Man hänvisar endast till att remissvaren finns att

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

tillgå i departementet. Detta är en anmärkningsvärd behandling av seriösa myndigheters nedlagda arbete.

För egen del har jag emellertid velat tolka de av mig tidigare återopade skrivningarna i forskningspropositionen som en seriös uppskattning också av den samhällsvetenskapliga byggforskningens betydelse och som ett löfte om en seriös behandling av dess framtid. Ingenting har emellertid gjorts från kanslihusets sida för att undanröja den misstro som har skapats. Inte en enda ansträngning utöver vad som rent formellt kan anses krävas vid kontakt med Byggforskningsinstitutet har gjorts. Varje kontakt har, som även tidigare talare har redovisat, tvärtom handlat om hur verksamheten formellt skall avvecklas och om att personalen skall sägas upp.

När Byggforskningsrådet och KTH av departementet fick i uppdrag att förbereda knytningen av den naturvetenskapliga och tekniska byggnadsforskningen till KTH, skedde detta utan att Statens byggforskningsinstitut involverades. När temaarbetsgrupper skapades, handplockades enskilda medarbetare från Byggforskningsinstitutet utan att dess ledning informerades. Först när arbetet var klart informerades hela SIB:s personal och ledning om arbetet. Skapar detta ett klimat som undanröjer den oro som departementet väl känner till?

Fru talman! Om det är allvar bakom uppfattningen att den samhällsvetenskapliga byggnadsforskningen skall få en seriös utvärdering, som skall kunna leda fram till en fortsatt verksamhet i samarbete med Uppsala universitet, varför då hantera frågan så att kvalificerade forskare skräms i väg redan innan utvärderingen knappt har påbörjats?

Tanken med en förändring av de organisatoriska strukturerna av byggnadsforskningen var enligt propositionen att knyta denna närmare den akademiska grundforskningen för att därmed säkra en vetenskaplig kvalitet på forskningen. Detta välkomnar jag.

Men om detta är seriöst menat, liksom tanken att den samhällsvetenskapliga byggforskningen skall få en seriös behandling, varför skall då de ekonomiska professurerna knytas till KTH redan innan utvärderingen av denna har skett? Den kvalitetsknytning till den akademiska forskningen på ekonomiområdet som vore naturlig finns ju inte på KTH utan vid Uppsala universitet, som enligt propositionen den övriga samhällsvetenskapliga byggnadsforskningen skall kunna knytas till.

Om nu departementet inte riktigt tror att utvärderingen av den samhällsvetenskapliga byggforskningen kommer att leda till en fortsättning, varför då ändå denna brådska? Om utvärderingen kommer att föreligga i höst borde man kunna vänta med att bryta ur de ekonomiska delarna ur den samhällsvetenskapliga byggforskningen och föra dessa till den för den ekonomiska forskningen mer artfrämmande KTH till dess att beslutet om den samhällsvetenskapliga forskningen slutligen har fattats. Varför denna brådska att montera ned en internationellt renommerad samhällsvetenskaplig forskning, om den utlovade utvärderingen av densamma är ärligt menad?

Anf. 84 KARIN STARRIN (c):

Fru talman! Jag vill också ansluta mig till tidigare talare och verkligen understryka behovet av utökad forskning inom byggsektorn.

Det står i forskningspropositionen mycket klart och tydligt att byggsektorn står inför stora omvälvningar och att framtidens boende och byggande inte kommer att se likadant ut som det hittills har gjort. Det har naturligtvis under en rad år hänt mycket positivt, men också många misstag har gjorts. Jag vill understryka att just den förändring som nu krävs fordrar oerhört mycket mer kunskande. Därför känner nu många med mig en stor oro över huruvida man inte skall fortsätta att ta till vara och vidareutveckla den stora samhällsinvestering som har byggts upp i Gävle vid Statens institut för byggforskning.

Jag vill betona att detta är en oerhört viktig fråga för oss i Gävleborgs län, men också en nationellt mycket viktig fråga. Jag vill understryka det breda samarbete som man har uppnått i Gävle, där man har Lantmäteriverket och Gävle/Sandvikens högskola som har många fina nischer inom byggforskningsområdet.

Det är då viktigt att vid förändringen – vi lever alltid med förändringar, vilket vi behöver – klart och tydligt uttrycka vad målet är. Det finns här en uppdelning dels i en tekniskt anknuten forskning, dels i en samhällsvetenskaplig forskning. Uttala klart och tydligt att det är det målet som eftersträvas! I samband med frågans behandling har klart uttalats att KTH-delen behövs, dvs. den tekniska delen, och att omstruktureringen av SIB:s verksamhet är en god bit på väg.

Men jag håller med de tidigare talarna om att det i detta läge är oerhört viktigt att betona att den samhällsvetenskapliga delen är lika viktig. Det målet skall vi också nå. Hur vi skall nå dit skall vi utreda och fundera över. Men man får inte ge utrymme för att det sker några misstolkningar. Skrivningen i forskningspropositionen har uppfattats på det sättet. Nu har utbildningsministern chansen att radera bort alla eventuella misstolkningar.

Jag efterlyser ett mycket mer distinkt svar där man klart säger att vi behöver ha både institutionen via KTH och en ny institution via Uppsala universitet.

Om man är optimistiskt lagd tolkar man svaret positivt. Men om man är pessimistiskt lagd kan man mycket väl tolka svaret som negativt, att vi fortfarande inte har bestämt oss för att vi skall ha en samhällsvetenskapligt inriktad forskning.

Jag skall ställa en direkt fråga till Per Unckel med anledning av svaret. Vad menas med att det är en klar tidsförskjutning mellan dessa två aktiviteter? Är det en fördel eller en nackdel? Jag ser det som en klar styrka om man kunde ha utvärderat och hittat former för båda dessa verksamheter samtidigt, så att det inte blir en eventuell kamp mellan dessa två delar. Hur skall utbildningsministerns syn på detta egentligen tolkas?

Det sägs klart ut att denna utvärdering skall göras och att verksamheten på SIB under den tid som utvärderingen görs skall koncentreras enbart på den samhällsvetenskapliga delen. Det ger ett ganska förvirrat intryck i svaret. Ta chansen nu, utbildningsministern, att undanröja alla dessa tvivel. Säg klart ut att vi skall ha en KTH-del och en samhällsvetenskaplig del knuten till Uppsala universitet och att vi gemensamt skall hitta formerna för att detta skall bli så bra som möjligt.

Anf. 85 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Låt mig kommentera några av de påpekanden som har gjorts från de tidigare talarna och svara på de viktiga frågorna.

Jag vill emellertid börja med att med viss skärpa till Sinikka Bohlin säga följande. Bara för att man utsätter något för utvärdering är det inte det samma som att man anser att det inte håller måttet. Om den normen, att ingenting får utvärderas om det inte finns misstanke om att det inte håller måttet, skulle gälla för svensk högskolepolitik, då skulle åtskilligt av det som vi för närvarande gör vara färdigt att kastas på sophögen. Gud ske lov så förhåller det sig inte på det sättet. Tvärtom är utvärdering ett ständigt instrument varigenom vi kontrollerar statusen på det som vi gör och får en återkoppling från utvärderingarna tillbaka till verksamheterna.

Jag skall därefter övergå till att försöka att med något annorlunda ord än vad som använts i propositionen och i interpellationssvaret beskriva processen och redogöra för hur tanken egentligen ser ut.

Det första ledet är att vi inför propositionen och med utgångspunkt i en lång rad olika påpekanden, utredningar och utvärderingar satte oss ned för att bedöma hur Statens institut för byggnadsforskning eller dess verksamhet i framtiden borde gestaltas. Det visade sig då att det mycket snabbt uppstod en stor konsensus kring tanken att knyta den i huvudsak tekniska delen av SIB:s verksamhet till Tekniska högskolan i Stockholm. För min del var den tanken dessutom lätt att acceptera mot bakgrund av att forskningspropositionen i stort i betydande utsträckning innehåller förslag som bygger på nätverk där ett stort universitet, eller en teknisk högskola, är inblandat, till vilket man knyter enheter utlokaliserade också till andra platser.

Jag har noterat att den enighet som jag snabbt fann i forskarkretsar vid riksdagsbehandlingen också har spritt sig till en betydande del av riksdagen.

Jag delar emellertid Karin Starrins uppfattning att det hade varit en fördel om vi på samma sätt hade kommit fram till en snabb och på något sätt lika naturlig lösning när det gäller den samhällsvetenskapliga delen. Jag håller alltså med om att det hade varit en fördel om det hade utväxlats en motsvarande grad av konsensus. Jag beklagar att det inte gjorde det. Jag medger själv att jag alltså är osäker på hur den samhällsvetenskapligt inriktade bostadsforskningen i vårt land egentligen skall organiseras. Men jag erkänner detta, och det är bakgrunden till att jag inte i förhand har velat skriva fast ett förslag i forskningspropositionen som jag inte har känt att jag fullt ut har kunnat ta ansvaret för. Alltså får man utreda och utvärdera för att finna former.

Som en konsekvens av detta sätt att resonera är det emellertid naturligt att konstatera att Statens institut för byggnadsforskning i dess nuvarande form inte kommer att finnas i framtiden. Ty följande föreslår regeringen att myndigheten som sådan läggs ned från den 1 juli, eftersom den tekniskt inriktade verksamheten då bedöms kunna överföras till Tekniska högskolan. Myndigheten upphör därmed att existera.

När en myndighet upphör att existera, övergår emellertid dess övertaliga personal, om jag får tala i sådana uppsägningstermer, i en avvecklingsmyndighet, dvs. den lever vidare därför att personalen måste ha ett hemvist. Regeringen har då sagt att den under hela den process under vilken utvärde-

ringen av den samhällsvetenskapliga forskningen äger rum garanterar att finansiering för personalen faktiskt kommer att finnas om än i avvecklingsmyndigheten snarare än i själva SIB som upphör att existera i och med att Tekniska högskolan går in på det tekniska området. Ty följande är det en teknisk hantering av hur ersättning till den verksamhet som vi garanterar under det kommande året skall utbetalas. Och, som jag understryker i mitt svar, det kommer att möjliggöra att den personal som finns i avvecklingsmyndigheten SIB, efter det att utvärderingen är klar, kan se var den önskar sig se sin framtid i belysningen av de slutsatser som regering och riksdag kommer att dra när när utvärderingen ligger på riksdagens bord.

Konstigare än så är det alltså inte. Man behöver inte misstänka något bakom. Det är precis på det sätt som jag nu har beskrivit som själva förändringen av SIB:s verksamhet kommer att gå till.

Fru talman! Jag skulle vara glad om jag i dag kunde säga att jag visste precis vilken som är den rätta lösningen. Men om man inte vet vilken som är den rätta lösningen, tycker jag att man åtminstone skall medge att det är rimligt att ta tid på sig att fundera för att se vilka ytterligare slutsatser som utvärderingen kan leda fram till.

Anf. 86 SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! Jag är glad över att utbildningsministern säger att det inte är fel på själva forskningen utan att man inte vet hur man skall forma forskningen i framtiden. Vi skall ändå komma ihåg att det är politiska beslut som styr också forskningen. Det är mycket sällan som man ser effekten av politiska beslut inom forskningsområdet på kort sikt, utan det är på lång sikt.

Statens institut för byggnadsforskning bildades på 60-talet för att följa den dåvarande bostadspolitik, som då gällde att man skulle ha bra bostäder och bra bostadsmiljöer.

Det ord som utbildningsministern använde ger mig ändå misstanken att det finns en viss politisk styrning. Man säger klart att man vet hur den delen av SIB som går till KTH skall vara, men hur den samhällsvetenskapliga forskningen skall utformas är man mer tveksam till. Då får jag misstanken att detta hänger ihop med regeringens bostadspolitik, när man skall avreglera och privatisera. Samtidigt blir vi, som jag sade tidigare, mer internationella på grund av EES-avtalet och EG.

Nu vet vi inte vad den nya bostadspolitik innebär. Jag tycker för min del att om det någon gång är viktigt att ha just den samhällsvetenskapliga humanistiska forskningen inom boendesektorn så är det nu, så att vi kan se konsekvenserna av den nya bostadspolitik. Därför känner jag ännu större oro för att man inte klarar av att göra ombildningen av institutet samtidigt.

Man satsar på den tekniska delen och den skall externfinansieras. Hur klarar man av det i framtiden? Man kommer inte att bygga så mycket. Vad det kommer att bli mer av är fastighetsförvaltning. Den kompetensen finns samlad i SIB. Man har haft flera discipliner på samma ställe. Man har arbetat praktiskt tillsammans efter de problemområden som har varit aktuella. Det är det som har varit det unika, att man har klarat av att ha en samlad kompetens på ett och samma ställe.

Jag känner fortfarande oron för att utvärderingen också innebär en ned-

läggning av den samhällsvetenskapliga delen. Detta är så pass oklart uttryckt i utbildningsministerns svar att jag tyvärr fortfarande har min oro kvar.

Anf. 87 KARIN STARRIN (c):

Fru talman! Jag vill tacka för de klarläggande beskederna som jag tycker att utbildningsministern har gett. Vi slår nu fast att vi behöver en samhällsvetenskaplig forskning och att samhället naturligtvis måste vara med och delfinansiera den typen av forskning. Det är helt klart att man till den övergripande samhällsplaneringen och samhällsforskningen inte enbart kan hitta marknadsanpassad finansiering, utan samhället måste också ta sitt ansvar och sin del av den finansieringen. Jag tycker att det är klarläggande att vi nu slår fast att den här delen behövs.

Vi kan ha full förståelse för att det är svårt att i nuläget klart veta hur det här skall organiseras. Men vi måste med gemensamma krafter, med gemensamma resurser och med de i Gävle befintliga kunskaperna försöka ta fram former för organisationen. Det är också de signalerna som personal, forskare, ja, alla som finns i Gävle och som jobbar konstruktivt med de här frågorna behöver. De skall visa att vi har en framtid, att vi behövs i fortsättningen och att vi gör ett kvalitativt bra och efterfrågat arbete.

Nu skall vi lägga upp formerna för det. Jag tycker att vi skall tolka omorganisationen på ett positivt sätt. Jag är optimistisk. Jag är övertygad om att vi, utifrån det stora behov som finns av att höja livskvaliteten i boendet och i byggandet, i framtiden kommer att ha två konstruktiva, framtidsytande, jag tänkte säga världsledande, institutioner i Sverige på det här området, dels en på KTH, dels en samhällsinriktad knuten till Uppsala universitet.

Anf. 88 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Låt mig få börja med att säga att jag är alldeles övertygad om att om kanslihusets olika tungor hade varit lika entydiga och med samma eftertryck uttryckt de grundläggande principer som utbildningsministern har gjort, hade mycket av den oro som har skapats icke varit för handen.

Utbildningsministern pekar på den diskrepans som råder när det gäller den tidsmässiga samordningen av det som sker. Utbildningsministern säger också att på grund av att vi skall göra en förutsättningslös utvärdering vill inte utbildningsministern i förhand skriva fast sig vid hur den nya organisationen skall se ut. De här sakerna tror jag inte alls att det är särskilt svårt att ställa upp på. Men den fråga man ställer sig är naturligtvis, och den ställer man sig även inom byggforskningen, varför man då har så här bråttom med att skriva fast vad det inte skall vara innan denna utvärdering har skett?

Vi har på Bygghövetenskapens institut professorer med ekonomisk inriktning, klart förankrade i traditionell samhällsvetenskaplig forskning i Sverige. Det är professorer som naturligtvis skulle ingå som tunga bitar i en samhällsvetenskaplig byggforskning, som efter en utvärdering skulle kunna komma att fortsätta i anslutning till Uppsala universitet, där det finns ekonomisk forskning av hög akademisk kvalitet. Varför då, innan detta har gjorts, några månader innan utvärderingen är klar, bestämma sig för att dessa skall överföras till KTH, där man inte har någon akademisk förankring för ekonomisk forskning? Det är detta som i propositionen anförs som skäl för att bryta

upp det gamla Byggforskningsinstitutet och koppla det till den akademiska grundforskningen, så att man skall kunna garantera den akademiska forskningens kvalitet. Varför så bråttom på detta område?

När det gäller avvecklingen av SIB är det naturligtvis formellt riktigt som ministern påpekar, men det finns, det har redan påpekats av man talare tidigare, ett cirkulär från Statsrådsberedningen och Finansdepartementet så sent som från den 6 maj i år, tror jag, där man just påpekar att man i samband med avveckling av gamla myndigheter skall vara försiktig med att säga upp personal, därför att detta kan ha ekonomiska konsekvenser för samhället. Om det blir aktuellt att föra över dem till en ny myndighet eller till en annan myndighet skall personalen inte sägas upp. Endast personal som man vet kommer att bli överflödig skall sägas upp. Varför då så bråttom med att genomföra detta? Där har de tungor som talat från kanslihuset till personalen och ledningen på Byggforskningsinstitutet tyvärr inte alls präglats av den förståelse och den entydighet som utbildningsministern har visat.

Anf. 89 PONTUS WIKLUND (kds):

Fru talman! Uppsägningen av personal, herr utbildningsminister, uppfattas inte av de anställda som bara en teknisk hantering. Jag vädjar till utbildningsministern att icke säga upp personal. Det bör rimligen finnas andra former, bl.a. mot bakgrund av cirkuläret om organisations- och strukturförändringar inom statsförvaltningen, som jag nämnde och som även Lennart Rohdin nu tog upp, som inte är så fyrkantiga, som är smidiga och som ger staten ett gott rykte som arbetsgivare. Det ligger ju inga pengar i detta. Det är mer en principsak, vad jag förstår. Den bör vi vika från.

Jag vill beröra finansieringen i framtiden och dess betydelse för forskningen litet ytterligare. SIB har under sin relativt korta livstid skaffat sig ett imponerande internationellt kontaktnät. Det är ju bra. Men för mig ter det sig om möjligt ännu viktigare att utveckla och expandera inom den nationella byggforskningen. Vi har trots allt en del egenheter i vårt land, alltifrån vårt alldeles egna klimat till specifika krav baserade på tradition och politiska idéer.

Det är framför allt två forskningsområden som för mig ter sig underutvecklade. Det ena är hur vi skall kunna anpassa kostnaden för nya bostäder till en nivå som vi har råd med. Där måste vi nog minska den genomsnittliga bostadsytan från världens största till en nivå som ligger nära andra industri-länders. Det finns en hel del i kravspecifikationer på standard etc. som måste ses över.

Men allt detta vill vi göra så skonsamt som möjligt, utan att de boende upplever nackdelar mer än nödvändigt. De kanske t.o.m. ibland kan se fördelar, det tror jag. För detta behövs det, som jag ser det, ett multidisciplinärt utvecklingsarbete, som måste intensifieras för att vi inte mer än undantagsvis skall komma snett eller in i återvändsgränder som ger stora kostnader.

Det andra området är ventilation och inomhusmiljö. De senaste årtiondena har antalet personer med känslighet och allergi ökat kraftigt. Uppemot en tredjedel av svenskarna har besvär. Många mår dåligt, vissa är mycket sjuka. Allt talar för att inomhusluften visserligen är en av många, men säkerligen den främsta, orsaken till dessa förhållanden.

Visst har det gjorts och görs en hel del för att komma till rätta med sjuka hus etc. Men det har tagit anmärkningsvärt lång tid och mycket återstår att ställa till rätta. Vi måste komma fram till klara direktiv, som med marginal säkrar en god inomhusluft i bostäderna. Vi måste få system som garanterar en frisk ventilation i offentliga lokaler.

Jag nämner dessa exempel på forskningsområden som kanske inte får tillräckliga resurser när byggforskningen i framtiden i betydligt större utsträckning skall bli externt finansierad och där branschen skall vara den viktigaste finansören.

I forskningspropositionen står det att förmågan att erhålla extern finansiering kan ses som ett kvitto på att forskningen har relevans. Kanske det. Men det finns dessutom forskning som har hög grad av relevans för många enskilda människor, men som branschen inte prioriterar. Jag har gett exempel på det. Min fråga till utbildningsministern är: Hur avser utbildningsministern att bevaka att sådan byggforskning som är viktig för de enskilda människorna, men som inte prioriteras av branschen, får goda resurser i framtiden?

Anf. 90 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Får jag börja från slutet, med Pontus Wiklunds sista fråga, nämligen om den externa finansieringen.

Jag tillhör ju dem som tycker att livet utanför politiken i det här landet tar för litet ansvar för forskningsinsatser. Att svensk forskning volymmässigt håller en så hög nivå som den för närvarande gör beror till en alltför stor del på att staten tar ett betydande ansvar medan andra tar ett för litet. Jag har en medveten strävan att entusiasmera industri och vad helst det kan vara att i ökande utsträckning engagera sig i forskning, inte i stället för staten totalt sett, utan utöver det staten har möjlighet att göra.

På byggforskningsområdet tycker jag att det finns starka skäl för branschen, industrin och andra intressenter att ta ett ökat ansvar därför att de, som någon i det tidigare replikskiftet påpekade, har så stor användning av forskningsresultat. Det möjliggör i sin tur att staten kan satsa sina forskningspengar på områden där motsvarande extern finansieringsmöjlighet inte är lika tydlig.

Det innebär inte, Pontus Wiklund, att jag med lättsinne ser på de luckor som kan tänkas uppstå. Nu förhåller det sig dess bättre så att forskning inom hithörande områden inte enbart bedrivs just vid SIB i Gävle, utan kompensatoriska insatser kan naturligtvis tänkas på andra områden i landet om den bristsituation som Pontus Wiklund var orolig för faktiskt skulle uppstå.

Till Lennart Rohdin vill jag beträffande frågeställningarna dels om de ekonomiskt relaterade forskningsämnena, dels om uppsägningshastigheten, säga följande. Jag tar den senare frågan först.

Regeringen har bedömt att uppsägningar lämpligast bör ske eftersom en myndighet faktiskt upphör att existera. Uppsägningarna innebär, som jag sade i mitt förra inlägg, att personalen överförs i den s.k. avvecklingsmyndigheten. Skälet till den handlingslinjen är helt enkelt det jag antydde tidigare, nämligen svårigheten att bedöma i vilken organisatorisk struktur samhällsvetenskapligt inriktad byggforskning i framtiden kommer att bli aktuell.

De ekonomiskt relaterade ämnena har Lennart Rohdin och jag tidigare diskuterat här i kammaren. Jag är medveten om att det i gränsskiktet mellan samhällsvetenskap och teknik kan uppstå problematiska situationer till följd av att hastigheten i utvecklandet av de båda disciplinområdena är litet olika. För min del gäller vad jag underströk vid detta tillfälle, nämligen att jag avser att hålla öppet för eventuella korrigerande insatser i KTH-delen intill dess att utvärderingen av den samhällsvetenskapliga verksamheten är avslutad. Jag vill emellertid understryka att jag för min del inte tycker att det är så väsensskilt att knyta ekonomiskt relaterad byggforskning till den tekniska. Ofta tror jag att tekniker skulle må väl av att kunna aningens mer av ekonomi.

Till Karin Starrin vill jag säga följande. Jag slår fast, som jag gjorde i mitt svar, att vi behöver byggforskning av såväl teknisk som samhällsvetenskaplig karaktär. Men vi måste i ärlighetens namn hålla öppet för formerna varigenom den samhällsvetenskapliga forskningen i vårt land skall bedrivas.

Till slut vill jag till Sinikka Bohlin som undrar om inte det som nu är i vardande när det gäller byggforskning på såväl det tekniska som det samhällsvetenskapliga området egentligen hänger samman med en ny bostadspolitik säga följande. Svaret är egentligen både ja och nej.

Nej i den meningen att, som någon påpekade, byggforskning är långsiktig och därmed inte alls hänger samman med någon politik över huvud taget. Den avser att ge en vetenskaplig grund på olika områden för att på bästa sätt utveckla både bostadspolitik och byggande.

Ja i den meningen att forskning som är inriktad på att tillgodose inte alltför långsiktiga kunskapsbehov naturligtvis gör klokt i att något avspana hur politik, marknad och övrigt utvecklas, så att kunskaperna är relevanta och därmed överföringsbara i praktisk gärning.

Anf. 91 PONTUS WIKLUND (kds):

Fru talman! Jag är medveten om att institutsforskning, vilket man brukar använda som ett samlat begrepp, är mindre omfattande i Sverige än i andra industriländer. Företagsforskning har över huvud taget en ganska liten volym. Det finns områden där den är starkt underutvecklad. Man kan som exempel ta den trätekniska forskningen.

Jag vill varna för följande: Vi skall inte ha för bråttom när vi gör det kulturskifte, eller kanske t.o.m. paradigmskifte, som är tänkt, och vilket jag ställer mig bakom. Det är rimligt att vi för över mer på avnämarna. Men det behövs en lång övergångsperiod. Det är min fasta övertygelse.

När jag har läst propositionen och andra papper i detta sammanhang, har jag upplevt en hastighet och kanske delvis önskedrömmar om att det hela skall gå att förändra snabbt. Det tror inte jag. Detta måste göras successivt. Staten får inte dra in för snabbt på grundanslaget. Det skall finnas som en bas för att trygga verksamheten. Det måste provas från år till år hur stort det skall vara, och det måste göras med känsla.

Jag vill slutligen påpeka att det cirkulär som Lennart Rohdin och jag talat om har tillkommit helt nyligen just för sådana här situationer. Jag vill därför än en gång vädja till utbildningsministern: Ompröva uppsägningen av perso-

nal. Jag tror inte att det är nödvändigt. Det går att få en mycket smidigare övergång om man gör undantag för detta.

Anf. 92 SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! Jag började mitt första inlägg med att säga att utbildningsministerns svar var motsägelserfullt, och jag måste säga att jag har fått det bekräftat.

Om man ser litet vidare i forskningspropositionen och på vad regeringen har sagt om t.ex. bostadsfinansiering, betonar regeringen vikten av samhällsvetenskaplig forskning om konsekvenserna av en ny bostadsfinansiering. I propositionen om kommunernas roll i bostadsförsörjningen betonar regeringen likaså samhällsvetenskaplig forskning. Men i slutänden drar regeringen in forskningspropositionen in pengarna för denna forskning. Det stämmer inte riktigt för mig.

Det är alltså ett avvecklingskonto som finns här. Den fråga som Pontus Wiklund tog upp var: Hur skall man hantera människorna? För mig är dessa fortfarande den kompetens som finns inom byggnadsforskning i Sverige.

Jag har ingenting emot extern finansiering inom de områden där detta går bra. Men utbildningsministern sade själv att det på vissa områden är svårt att externt finansiera forskning, t.ex. samhällsvetenskaplig sådan. Den kommer alltså in i bostadsforskningen.

Jag vill vädja till regeringen att hantera denna verksamhet på ett bra sätt. Helst skulle jag vilja se ett beslut nu under våren. Men jag har i opposition inte någon möjlighet att påverka detta. Bostadsutskottet har ännu inte fattat något beslut. Vi får väl se vad som händer.

Det viktiga är att man inte splittrar den kompetens som finns i SIB. Man måste också tänka på det nätverk vars sekretariat finns i Gävle. Det innefattar 800 forskare och 75 universitetsinstitut i Europa. Skall vi vara med i Europa inom EG och medverka och konkurrera inom forskningen, är det onödigt att splittra och ta bort den kunskap som vi har och börja bygga från början.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på interpellationerna 1992/93:112 och 162 om tilltron till rättssamhället

Anf. 93 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Karl Gustaf Sjödin har frågat mig vad jag avser att göra för att få till stånd en konstruktiv diskussion om problemen kring tilltron till rättssamhället och för att åstadkomma att konkreta åtgärder vidtas för att snabbt förbättra denna tilltro.

John Bouvin har bett mig förklara hur regeringen på den tid som står till buds skall kunna hålla sina löften om såväl ökad rättssäkerhet som ökad rättstrygghet.

Karl Gustaf Sjödin gör i sin interpellation gällande att det svenska folket sätter allt mindre tilltro till det svenska rättssamhället, att man uppfattar att

den enskildes rättssäkerhet är för svag och att det finns bristande konsekvens i lagstiftningen. Enligt hans uppfattning råder en etisk rättvisekris som är minst lika djupgående som den ekonomiska kris vi just nu upplever.

John Bouvin gör i sin interpellation gällande att allmänhetens förtroende för rättssystemet har gått förlorat.

Vi har under senare år haft en intensiv rättspolitisk debatt i vårt land. Denna har varit välkommen och nödvändig såsom ett underlag för det reformarbete som just nu pågår. Det är dock naturligt om en sådan debatt, som ibland har innefattat mycket kraftfull kritik mot såväl lagstiftning som rättsväsende, också negativt kunnat påverka förtroendet för rättssamhället. En minskning av detta förtroende finns det anledning att se på med stort allvar. Jag tror emellertid att man skall vara försiktig innan man talar om en rättvisekris.

Det står helt klart att tilltron till rättsväsendet till mycket stor del är beroende av det sätt på vilket massmedierna återger den kriminalpolitiska debatten och hur de refererar uppseendeväckande brott. Som exempel på detta kan jag nämna att enligt en undersökning som Statistiska centralbyrån genomförde under våren 1985 hade 33 % av befolkningen litet eller inget förtroende för domstolarna. Emellertid grundade 80 % av de tillfrågade sin uppfattning på massmediernas reportage. Av dem som verkligen hade kommit i kontakt med en domstol uppgav 88 % att de hade blivit korrekt bemötta och korrekt behandlade. Att våra domstolar fortfarande åtnjuter ett högt förtroende bekräftas av forskning som just nu pågår vid Stockholms universitet och som beskrevs i en artikel i Dagens Nyheter den 22 april. Vad gäller polisen visar en undersökning från år 1991 att 74,9 % av dem som utsatts för brott var nöjda med polisens agerande i anledning av brottsanmälan. Vid en internationell jämförelse, där de flesta västländer ingick, kunde endast Australien och Nya Zeeland visa siffror som innebar ett större förtroende för sin poliskår.

När man tar del av sådan statistik som jag nu har hänvisat till, bör man komma ihåg att förtroendet för de rättstillämpande myndigheterna kan variera mycket beroende på om det betraktas mot bakgrund av gällande lagstiftning eller utifrån önskemål om lagens innehåll. Mycket talar således för att såväl domstolar som andra myndigheter åtnjuter ett stort förtroende som sådana, men att deras domar och beslut ändå kritiserar eftersom innehållet i de rättsregler som de har att tillämpa inte alltid accepteras.

För att behålla och öka förtroendet för rättssamhället behövs framför allt lagändringar som bringar lagstiftningen i bättre överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet och som tillhandahåller effektivare verktyg i kampen mot brottsligheten.

På tre områden har sådana lagändringar redan antagits på regeringens initiativ. Dessa lagändringar träder i kraft den 1 juli i år och innebär dels att straffen skärps för ett flertal brott där den nuvarande straffskalan inte kan anses tillräcklig för de allvarligaste fallen, dels att den obligatoriska halvtidsfrigivningen avskaffas och dels att narkotikastrafflagen ändras, bl.a. för att göra det möjligt att med större kraft ingripa mot sådan befattning med narkotika som består i eget bruk.

Ett område där ett särskilt stort reformbehov föreligger är lagstiftningen

*Svar på
interpellationer*

mot trafiknykterhetsbrott. Ett förslag till sänkt promillegräns och skärpt påföljd för grovt rattfylleri har nyligen remissbehandlats. Jag räknar med att regeringen till hösten skall kunna lägga fram ett förslag till ändrad lagstiftning.

Regeringen har vidare tagit initiativ till att påföljdssystemet ses över och omarbetas, vari ingår att överväga nya typer av påföljder. Ett annat område som är föremål för översyn är behandlingen av unga lagöverträdare. Utgångspunkten här är att reaktionerna skall komma tidigt och vara fasta och tydliga. Den sistnämnda översynen kommer att redovisas redan denna vår.

Inom Justitiedepartementet utarbetas för närvarande en promemoria i vilken bl.a. olika frågor vad gäller sexuella övergrepp mot barn tas upp. En förlängning av preskriptionstiden för sådana brott övervägs. I promemorian kommer även frågan om en utvidgning av skyddet för barn mot att utnyttjas vid pornografiska föreställningar att beröras.

I en annan promemoria som nyligen har sammanställts inom departementet tas brottsoffrens situation upp. I promemorian föreslås en lång rad åtgärder för att stärka brottsoffrens ställning, både i och utanför rättegången.

Regeringen har nyligen beslutat att tillsätta en parlamentarisk kommitté för att se över rollfördelningen mellan polisen, kommunerna och de enskilda när det gäller att skapa trygghet mot brott, särskilt vardagsbrottslighet, och ordningsstörningar. Bland kommitténs uppgifter ingår att överväga hur tryggheten mot brott skall kunna ökas genom ett vidgat engagemang från enskilda, exempelvis genom grannsamverkan mot brott och annan lokal brottsförebyggande verksamhet.

Karl Gustaf Sjödin tar i sin interpellation särskilt upp sådan ekonomisk brottslighet som medför att laglydiga företagare utsätts för en otillbörlig konkurrens från dem som använder olagliga metoder. Jag har i slutet av förra året här i kammaren, och därefter i flera interpellationssvar, redovisat en rad åtgärder som regeringen vidtagit och avser att vidta i syfte att bekämpa den ekonomiska brottsligheten. Bl.a. har regeringen tagit initiativ till en bred översyn av straffbestämmelserna på skatte- och uppbördsområdet. Här är det emellertid inte tillräckligt med endast lagändringar. Det krävs också att man samordnar och koncentrerar resurserna inom olika myndigheter för att tillvarata och utöka den särskilda kompetens som behövs på detta område. En ytterligare viktig faktor är att skattesystemet utformas på ett sätt som minskar incitamenten för skattefusk och annat undandragande av skatter och avgifter. Här står regeringen för ett trendbrott i förhållande till den politik som tidigare förts.

Naturligtvis är det önskvärt att de åtgärder som jag nu har redovisat på dessa områden kan träda i kraft så snabbt som möjligt. Liksom när det gäller annan lagstiftning måste emellertid lagändringar inom straffrätten beredas noggrant, bl.a. för att undvika sådana brister i konsekvens som Karl Gustaf Sjödin nämner. Endast genom att vara väl genomtänkt och väl förankrad i rättsmedvetandet kan lagstiftningen bidra till att öka tilltron till rättssamhället.

Att möjligheterna att bekämpa brottsligheten stärks får heller inte innebära att rättssäkerheten äventyras. En hög rättssäkerhet är helt avgörande för tilltron till rättssamhället i ett längre perspektiv. Detta innebär bl.a. att

vi inte får göra avkall på kraven på bevisning i brottmål, även om dessa någon gång kan leda till att en skyldig får gå fri.

Det är också viktigt att komma ihåg att lagstiftningen aldrig kan ersätta ansvarskänsla och normbildning hos enskilda personer. I detta sammanhang har familjen och skolan en mycket viktig uppgift att fylla. Det är nämligen där som grunden måste läggas när det gäller att fostra anvarskännande individer.

Avslutningsvis vill jag upplysa om att den diskussion som Karl Gustaf Sjödin efterlyser faktiskt under lång tid förts inom regeringspartierna. Vi har länge och med kraft framhållit vikten av etik, moral och personligt ansvar inom hela samhällslivet. Vi har också kraftigt och konsekvent reagerat mot den många gånger rättsosäkra lagstiftning som burit socialdemokratins signum, när det gäller både retroaktiv skattelagstiftning och ett flitigt användande av generalklausuler. För att vara konstruktiv måste diskussionen naturligtvis vara saklig och bygga på fakta om vårt gällande rättssystem. Jag tror att en fortsatt diskussion med sådana förtecken i sig skulle kunna betyda mycket för tilltron till rättssamhället.

Anf. 94 JOHN BOUVIN (nyd):

Fru talman! Fru justitieminister! Jag tackar för svaret. Jag skall försöka redogöra för en del saker som Karl Gustaf Sjödin och jag har tagit upp.

Jag är till att börja med mycket glad över att justitieministern lyfter fram familjerna och skolan och sätter dem i främsta rummet.

Jag kan som exempel ta en ensamstående mor med tre tonåringar. Hon kämpar tappert för att få det hela att snurra och gå ihop. Hon har ganska bra koll på sina barn. De får uppleva att de s.k. värstingarna åker på den ena resan efter den andra. Vad skall dessa ungdomar tycka och tänka? De ställer frågan till sin mor: Varför kan inte vi åka? Varför kan inte vi få göra detta? Det lönar sig med andra ord att begå brott.

Jag håller till fullo med justitieministern om att detta bär socialdemokratins signum. Jag undrar om justitieministern i spetsen för denna regering kan verka för att vi får fram en författningsdomstol så snart som möjligt. Såvitt jag har förstått är det vid domstolarna som många fel begås på grund av att man inte har klart för sig hur dessa författningar förhåller sig till gällande grundlagar.

Sedan säger fru justitieministern att det inte är så farligt med tilltron till vårt rättssystem och att det kanske inte är en rättvisekris. Jag vill påstå att det är tvärtom.

Karl Gustaf Sjödin hänvisar till professor Hans Klette. Jag tror att justitieministern vet vem han är. Han säger så här rakt på sak. Rubriken: "Rättssystemets kris allvarligare än den ekonomiska krisen". Hans Klette säger vidare: "Om etik, moral och rättvisa varit lika gångbara värden som makt och politik, hade vi troligtvis inte behövt komma i den situation, där vi i dag befinner oss i Sverige med brottslighetens snabba utveckling och allmänhetens bristande förtroende för rättsväsendet." Han skrev detta i Nämndemannen. Det är därifrån Karl Gustaf Sjödin hämtat en del av sin frågeställning.

I dagens Svenska Dagbladet – man kan väl säga att det är Moderaternas tidning – läste jag att en polischef kritiserar milda domar för grova brott. Jag

undrar om fru justitieministern har läst detta. Jag kan läsa litet grand här. Kommissarie Lennart Thorin säger så här: "Pojkarna lockade till sig mannen. De hotade honom med ett laddat gevär och med kniv. Mannen döddes. Nu har pojkarna fått sina domar: Fängelse i 3 månader respektive 1 månad.

–Jag är mycket kritisk mot att domstolen kan vara så milt överseende. Detta betyder att man inte värderar ett liv särskilt högt, säger kommissarie Lennart Thorin – –.

–Det var en bra och riktig dom, säger däremot advokat Benneth Johansson."

Pojkarna är 18 resp. 19 år. Jag nämner detta med tanke på att justitieministern hänvisade till att det är massmedierna som påvisar detta. Jag har kontrollerat det här fallet. Denna artikel är i stort sett riktig, enligt Lennart Thorin. Jag skulle gärna vilja ha en kommentar till detta.

I samma tidning står det att ett mord på en 68-åring kan bli ett nytt Lindomefall. Jag har försökt att kontrollera också detta i dag. Det hände ju tydligen i helgen. Det var ett ganska tråkigt händelseförlopp. I slutet på artikeln står det så här: "I Volvon hittades också en blodig morakniv. Polisen har ännu inte lyckats säkra några fingeravtryck på den men är säker på att den tillhör 38-åringen, som för elva år sedan dömdes för dråp."

Det förekommer alltför många gånger att återfallsförbrytare kommer tillbaka i sådana här situationer. Jag undrar vad regeringen gör för att hålla kvar dem i fängelse. Man ger dem för många chanser.

Slutligen skulle jag vilja ställa en fråga om något som måste ligga fru justitieministern nära, nämligen kvinnofriden och den uppseendeväckande barnporrhistorien. Vad är på gång där? Jag vill påminna om att Ny demokrati och Vänsterpartiet ville införa en lagändring för tre fyra veckor sedan, men riksdagen ville inte detta. Hade det inte varit en idé att införa den lagändring som vi ville, nämligen att detta skulle vara förbjudet enligt lag? Då hade vi kanske sluppit hela den här episoden. Jag nöjer mig med detta så länge.

Anf. 95 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Det var en mängd olika frågor. En del är direkt kopplade till enskilda fall. Jag tror att John Bouvin är väl medveten om att jag inte får lov att kommentera dessa. Men jag skall försöka att ta upp en del av de här punkterna mer generellt.

John Bouvin talade om behandlingen av värstingar. När det gäller behandlingen av unga kan jag vidareutveckla det jag sade i mitt svar. Där nämnde jag att Ungdomsbrottskommittén nu i juni kommer att överlämna sitt betänkande till mig. Eftersom de själva har berättat om en del av det som deras betänkande innehåller, bl.a. en del som har koppling till John Bouvins fråga, kan jag även här nämna samma sak.

En viktig förändring som Ungdomsbrottskommittén föreslår är att möjligheten att döma till vård enligt socialtjänstlagen skall försvinna. Det är den möjligheten som ligger bakom den typ av situationer som John Bouvin beskrev. Socialtjänsten har inte spelat ut sin roll, men vi måste hålla isär reaktioner på ett brott och vård för sociala problem. Även om man har sociala

problem skall man ha en sanktion för brottet. Detta skall ske separat från det arbete som kan behöva läggas ner för hjälp på det sociala problemet.

Frågan om en författningsdomstol är en av de frågor som är föremål för överväganden i den översyn av vissa grundlagsfrågor som är på gång. Där får vi avvakta förslag och beredning av förslag. Men det är en av de punkter som regeringen har angivit skall övervägas i grundlagsöversynen.

När det gäller det som interpellationen egentligen gällde, nämligen tilltron till systemet, tycker jag inte att vi bara kan bortse från de undersökningar som har gjorts och där man har frågat människor som varit personligen berörda av rättssystemet. Där kan vi notera att Sverige ligger på tredje plats i världen när det gäller tilltron till systemet. Det glömmer vi lätt när vi ser på den allmänna frågan som ställs till alla oss andra som inte har varit direkt berörda.

Men jag tar mycket allvarligt på den bristande tilltro som generellt finns. Om vi tappar tilltron till rättssystemet riskerar vi att få medborgargården. För att vi skall förbättra allmänhetens tilltro till rättssystemet krävs det både lagregler som stämmer överens med allmänhetens rättsmedvetande och en seriös debatt. Det skall vara en debatt som inte bara är till för att skapa de stora rubrikerna. Båda dessa saker behövs. I grunden behövs ett överförande av moral och etik till våra unga.

Ytterligare en fråga som John Bouvin tog upp var frågan om återfallsförbrytare. Det är en av de frågor som Straffsystemkommittén skall titta på. Den gäller möjligheterna till kraftigare reaktioner mot återfallsförbrytare.

Kvinnofridsfrågan är en stor fråga. Där har vi redan vidtagit flera åtgärder. Bl.a. har John Bouvin varit med om att fatta beslut på grundval av ett förslag från regeringen till straffskärpningar när det gäller brott som i första hand riktar sig mot kvinnor eller som har särskild betydelse för kvinnor. Det gäller straffskärpningar för ringa misshandel – något som ofta förekommer inom hemmets fyra väggar – och straffskärpningar för olaga hot och ofredande. Där är oron och ångesten särskilt märkbar för kvinnornas del.

Regeringen har också startat försök med larpaket och livvakter, även om det i praktiken inte alltid är livvakter. Kvinnan kan i vissa fall ha valt t.ex. en vakthund i stället. Vi arbetar på en mängd olika sätt. Även i Brottsofferpromemorian är det mycket som är av särskild betydelse för kvinnor som är offer för brott.

Låt mig slutligen säga något generellt när det gäller milda domar vid grova brott. Jag tog själv initiativet till en översyn, eller snarare en genomgång av hur våra domstolar dömer. Det är viktigt att vi har kunskap om detta och inte bara går efter rubriker. Hans Klette var den som fick i uppdrag att göra genomgången av domarna vid grövre brott. Även om det har skrivits en hel del i massmedierna om den här genomgången är den ännu inte klar. Vi har alltså inte något resultat.

Men en del av det vi har sett tyder på att man ligger i nederdelen av straffskalan vid vissa typer av brott. Det finns också en del brott där vi helt klart har en successiv skärpning av straffen. Vad vi vet hittills – jag kommer relativt snart att få det slutliga resultatet – är det inte en entydig bild som ger möjlighet att påstå att vi alltid har milda domar vid grova brott.

Anf. 96 JOHN BOUVIN (nyd):

Fru talman! Jag får tacka för svaret. Det gäller alltså att vi skall ha ett gott föredöme. Det är det viktigaste av alltihop. Då kommer vi onekligen in på den ekonomiska brottsligheten, som Karl Gustaf Sjödin var inne på. Det lönar sig egentligen inte att vara ärlig när man ser att stora skurkar klarar sig. Då tänker jag på det som har hänt det senaste året när det gäller bankerna.

Där har man mer eller mindre försnillat bort pengar. Där får man fallskärmsavtal som ger miljoner. Ju fler miljarder du har lyckats försnilla bort, desto fler miljoner får du. Det är ganska pinsamt att förklara detta för vanliga människor. De säger så här rakt ut till mig: Men, John, jag har jobbat på stålverket i 20 år. Jag fick gå min väg. Jag fick sex månaders lön, och sedan fick jag gå. Nu ser vi hur det ena fallskärmsavtalet utlöses efter det andra.

En annan sak är att de naturligtvis kastar dynga på oss politiker. De säger att vi bara ser till att om vi har suttit tillräckligt länge i riksdagen får vi pension. Fru justitieministern vet mycket väl hur tongångarna går ute i landet. Vad ämnar regeringen göra i klartext när det gäller dessa fallskärmsavtal? De är i första hand baserade på skattemedel. Nu kommer pengarna från Bankakuten till de bankdirektörer som har försnillat pengarna och till alla andra pensioner.

Sedan tog justitieministern upp att 88 % av dem som hade varit i kontakt med en domstol var mer eller mindre nöjda. Det kan jag förstå. Många av dem har blivit dömda till låga straff. Det är väl dem man räknar. Men det finns ett otroligt stort mörkertal, sådana som inte kommer till domstolarna. De kommer inte ens fram dit. De menar att det inte är lönt att anmäla någonting, eftersom det inte händer något. Det har ju skett en drastiskt förändring under de senaste fem-tio åren. Vi kan ta cykelstölder som ett exempel. Det är ingen som bryr sig om att anmäla dessa. Det är ingen som bryr sig. Det är ingen idé, säger man. Vad gör vi åt den saken?

Vi kan ta en annan parallell. Det påstås att det förekommer en våldsam rödljuskörning. Varför är det så? Det är en fråga. Det har hänt någonting i vårt samhälle. Jag undrar om vi kan få ett svar på det.

Anf. 97 TALMANNEN:

Jag vill erinra om att Bo Lundgren något senare i eftermiddag kommer att besvara en interpellation om fallskärmsavtalen.

Anf. 98 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! När det gäller den ekonomiska brottsligheten kommer jag direkt efter denna interpellation att besvara en interpellation som berör just den frågan.

Eftersom det har betydelse för tilltron till rättsamhället kan jag i det här sammanhanget också markera den vikt jag lägger vid att vi angriper alla typer av brottslighet. Brottsbalksbrott och ekonomiska brott, en benämning som vi nu använder för en mera begränsad typ av förmögenhetsbrott, är båda utslag av bristande etik och moral i samhället. Vi måste därför på bästa sätt försöka angripa dem.

Men om vi verkligen skall få en god utveckling i samhället måste vi börja från början. Vi måste ha tydliga signaler från rättssystemet. Om vi inte kan

lära våra barn respekt för andra människors kroppar, respekt för andra människors känslor och respekt för andra människors egendom hjälper det inte med ett aldrig så effektivt rättssystem. Jag är helt övertygad om att alla i kammaren är överens med mig om att detta är grundläggande och absolut nödvändigt.

Samtidigt måste vi både när det gäller den traditionella brottsligheten och den ekonomiska brottsligheten se till att förbättra det offentliga möjligheter att reagera mot brotten.

När det gäller den ekonomiska brottsligheten måste vi bygga upp och effektivisera de resurser som redan finns för att beivra den ekonomiska brottsligheten. När det gäller annan typ av brottslighet är en av förutsättningarna att vi har tillräckligt med poliser för att klara av utredningarna vid upptäckt.

Allting tyder på att vi till vintern har de vakanta polistjänsterna besatta. När vi tillträdde var det 1 000 polistjänster som var vakanta. Vi lovade att de skulle vara besatta 1993/94. Vi ser i dag att de kommer att vara besatta redan nästa vinter, och det är en viktig förutsättning för att vi skall kunna både förebygga brott och utreda begångna brott.

Anf. 99 JOHN BOUVIN (nyd):

Fru talman! Avslutningsvis vill jag i denna minidebatt fråga justitieministern om hon är villig att på något sätt få till stånd en bredare diskussion. Det förs en debatt mellan regeringspartierna och oppositionen, men vi måste ut bland våra främsta jurister och ut bland vanligt folk, så att människor får chansen att ställa frågor till de bestämmande. Jag kan tänka mig ett forum dit man inbjuder de främsta juristerna och allmänheten, så att frågan blir uppmärksammas.

Alf Svensson tog före helgen upp sunt förnuft-begreppet och menade att domaren i barnporrhärvan på något sätt måste sätta sig över lagen. Det är tydligt att det fattade beslutet var riktigt. Man skall inte kunna gömma sig bakom paragrafer och principer. Jag har alltför många gånger hört myndighetspersoner säga att man visserligen mänskligt har gjort fel, men formellt har man handlat riktigt. Det får inte vara på det sättet.

Vi måste sätta människan först, och vi får inte stirra oss blinda på någon paragraf som en gång skrivits för ett visst ändamål. Diskussionen om detta måste vi få ut på ett bättre sätt. Kan justitieministern förklara sig villig att på något sätt medverka till detta?

Anf. 100 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Jag vågar påstå att jag har lagt ned oerhört mycket tid på debatten om rättssystemet och dess framtida utformning. Jag tror att jag har gått till väga på bättre sätt än genom att föra en formaliserad debatt med utvalda personer.

Jag är ute i landet ungefär två tre dagar per vecka och träffar oerhört mycket s.k. vanligt folk, vilket bl.a. innebär att jag får chansen att ta till mig många av de synpunkter som finns i människors tankar. För att ta ett exempel är jag helt övertygad om att den brottsofferpromemoria som vi avlämnade från Justitiedepartementet för ett par veckor sedan inte hade fått den utformning den har, om jag inte hade varit ute och lyssnat på människor så

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

mycket som jag har gjort. Jag menar att detta är det mest effektiva sättet att successivt få fram en lagstiftning som stämmer överens med det allmänna rättsmedvetandet.

Men på en punkt tror jag att John Bouvin och jag i varje fall ytligt har litet olika uppfattning, och det gäller rättssäkerhetsaspekterna, i första hand beviskraven. Jag menar att vi aldrig får göra avkall på beviskraven. Vid sidan härav är det för mig mycket viktigt att vi har en väl genomarbetad lagstiftning, som skapar förutsebarhet. Men det är också mycket viktigt att vi har en beredskap för snabba förändringar när vi upptäcker att det trots ett gediget förarbete finns brister i lagen.

Just nu har statsrådet Reidunn Laurén hållit en presskonferens där hon redovisat det förslag till lagändring vad gäller främst barnpornografihanteringen som regeringen har antagit i dag vid ett extrasammanträde. Jag tror att det är svårt att hitta något fall i historien där en lagändring arbetats fram så snabbt. Behandlingen påbörjades för några veckor sedan, och den har varit extremt snabb. Vi har också förstått att även riksdagen är positiv till att arbeta extremt fort för att vi skall få en snabb lagändring.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på interpellation 1992/93:145 om ekonomisk brottslighet

Anf. 101 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Hans Karlsson har ställt tre frågor till mig angående resurserna för bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten.

Både Lars-Erik Lövdén och Hans Göran Franck har under det senaste året tagit upp frågor om resurserna till kampen mot ekobrotten.

Liksom jag gjort i de tidigare svaren vill jag ånyo klart deklarera att den ekonomiska brottsligheten är ett svårt samhällsproblem. I denna fråga råder inga delade meningar mellan interpellanterna och mig. Denna typ av brottslighet, som ofta gäller mycket stora värden, snedvrider en sund marknads-ekonomisk utveckling, eftersom konkurrensen inte sker på lika villkor mellan hederliga och ohederliga företagare. Inte bara det allmänna drabbas utan i stor utsträckning även enskilda människor.

Jag vänder mig dock mot den ibland ensidiga åsikten att bekämpning av ekobrottsligheten bara är en resursfråga. För min del anser jag att förändringar i regelsystemet, förbättringar av samarbetet mellan myndigheterna och utvecklandet av bättre arbetsmetoder kanske är ännu viktigare.

I de tidigare interpellationssvaren har jag gått igenom de åtgärder som regeringen vidtagit i olika avseenden för att få en för samhället totalt sett effektivare bekämpning av ekobrottsligheten. Jag får i det här sammanhanget hänvisa till vad jag där anförde. En kort rekapitulering kan dock vara på sin plats.

Som jag nämnde anser jag att en av de väsentligaste frågorna är att regelsystemet ses över. Det är viktigt att skatte- och uppbördssystemen inte uppmuntrar till brott och att de är så enkla och lättillämpade som möjligt. Rege-

ringen har därför nyligen lämnat direktiv till två utredningar som skall dels se över uppborðslagstiftningen, dels se över skattebrottslagen m.m.

När det sedan gäller Hans Karlssons konkreta fråga om utglesning av polisresurserna för ekobrottsbekämpning syftar han troligen på en förstudie angående den regionala kriminalpolisverksamheten och rikskriminalpolisens uppgifter och organisation som Rikspolisstyrelsen utfört på uppdrag av regeringen. I denna förstudie, som är en del av en större översyn av Rikspolisstyrelsens uppgifter och organisation, finns ett förslag om att just ekobrotten skall handläggas av enheter lokaliserade till de orter där resp. regionåklagarmyndighet är belägen. Enligt Rikspolisstyrelsen kommer detta bl.a. att innebära möjligheter till ett mer aktivt och direkt engagemang från åklagarnas sida i dessa utredningar. Förslaget innebär också att ekorotlarna i Stockholm, Göteborg och Malmö förstärks.

Detta förslag ligger nu hos Justitiedepartementet och bereds i sedvanlig ordning. Regeringen har också gett hovrättspresidenten Håkan Winberg i uppdrag att i anslutning till Rikspolisstyrelsens utredning komplettera denna med vissa frågor som gäller Rikspolisstyrelsens roll som centralmyndighet för polisen. Jag vill inte föregripa det arbete som pågår, men självklart skall organisationen vara sådan att ekobrott effektivt kan angripas över hela landet. Det får givetvis inte bli så att vissa delar av landet blir något slags frizoner för ekonomisk brottslighet därför att polisen inte håller efter ekobrottsligheten där. Det är nog heller inte meningen med Rikspolisstyrelsens förslag.

Hans Karlsson frågar sedan vilka åtgärder jag avser att vidta för att ekobrottslingar inte skall tro att det är riskfritt att begå dessa brott.

Jag tror att få personer uppfattar det som riskfritt att begå ekobrott. I själva verket pågår, som Hans Karlsson väl vet, ett omfattande arbete från det allmännas sida när det gäller att effektivisera kampen mot den här typen av brottslighet.

Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen redovisade i början av förra året en omfattande rapport med förslag till åtgärder för att effektivisera kampen mot den ekonomiska brottsligheten. I rapporten redovisades bl.a. förslag till ändringar i lagstiftningen, förbättringar av samarbetet mellan de olika myndigheterna och förändringar av utbildningen. Många av dessa förbättringar kan vidtas av myndigheterna var för sig eller i samverkan.

Ett exempel på regeringens åtgärder med anledning av rapporten är de direktiv till översyn av uppborðs- och skattebrottslagstiftningen som jag tidigare nämnde. Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen och Riksskatteverket har också fått i uppdrag att redovisa vad som vidtagits med anledning av rapporten. En delredovisning som innehöll flera intressanta förslag bl.a. vad gäller utbildning och samverkan har kommit in till regeringen. Den slutliga redovisningen skall ha kommit in till regeringen denna månad.

Som jag också tidigare nämnde har Rikspolisstyrelsen på regeringens uppdrag gjort en översyn av bl.a. organisationen av den kvalificerade kriminalpolisverksamheten och därmed också organisationen av utredningar rörande ekonomisk brottslighet. Det är dock nu för tidigt för mig att ta ställning till de lämnade förslagen.

För att effektivisera förundersökningsförfarandet när det gäller den grova

brottsligheten, och till denna räknas naturligtvis den ekonomiska brottsligheten, har regeringen beslutat om en särskild ekonomisk satsning. I planeringsdirektiven för polisväsendet för nästa budgetår avsätts 60 miljoner kronor för detta ändamål.

Regeringen har i budgetpropositionen föreslagit en särskild satsning också för utredning av kvalificerad ekonomisk brottslighet riktad mot banker och finansinstitut. Under de kommande två budgetåren skall 4 miljoner kronor per år ställas till Riksåklagarens disposition för en särskild utredningsgrupp för detta ändamål. Gruppen – som fått arbetsnamnet RÅSOP, dvs. RÅ:s specialoperation – har redan påbörjat sitt arbete i nära samverkan med Finansinspektionen. En sådan ny typ av brottslighet kräver också nytänkande. Jag tror att den här speciella formen av brottsbekämpning i finanskrisens spår kan komma att tjäna som förebild för framtiden.

Riksåklagaren har förklarat att han efter en inledande utvärdering kommer att ange om ytterligare medel kan behöva tillföras specialgruppen. Regeringen är i sådant fall villig att i positiv anda pröva en sådan framställning.

Även på utbildningsområdet har åtgärder vidtagits. Att utbilda utredare av ekonomisk brottslighet är mycket kostsamt. För att förhindra att besparingar på lokal nivå inom polisväsendet drabbar denna utbildning har regeringen beslutat att utbildningen skall bekostas med centrala medel.

Inom åklagarväsendet har nyligen en kvalificerad ekonomisk utbildning på sju veckor för ca 20 åklagare avslutats.

Hans Karlsson frågar slutligen om jag är beredd att tillföra Stockholmsområdet resurser utan att lämna fältet fritt i landsorten.

Först vill jag säga att jag inte är främmande för en omfördelning av resurserna. Varifrån dessa skall tas och var de skall placeras är jag dock inte beredd att uttala mig om i dag. Vad man dock alltid måste komma ihåg är att prioriteringar inom en given resursram alltid leder till att något annat måste prioriteras ner.

Av mitt svar till Hans Karlsson framgår med all önskvärd tydlighet att bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten har hög prioritet inom regeringen. Åtgärder vidtas på bred front i form av lagstiftning, utbildningsinsatser samt samordning och effektivisering av berörda myndigheters verksamhet.

Anf. 102 HANS KARLSSON (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Jag hade naturligtvis hoppats att justitieministern skulle ha gett mig och Örebrolänningarna ett lugnande besked när det gäller ekopolisen i Örebro län. Men som jag tolkar svaret kvarstår uppenbarligen hotet att länet kommer att gå miste om resurser. Eller skall jag inte tolka svaret så?

Den ekonomiska brottsligheten är ett samhällsont. Dess förekomst betyder att samhället undandras betydande inkomster. Såväl välfärds mål som fördelningsmål hotas när samhället inte får de skatteinkomster som det samlade produktionsresultatet i landet ger underlag för.

Den ekonomiska brottsligheten har ytterligare negativa effekter på samhället och medborgarna.

Oseriösa företag skaffar sig ett ekonomiskt övertag över de seriösa. Kon-

kurrensvillkoren snedvrids. Konkurserna ökar, och den samhällsekonomiska resursstyrningen försämras.

Den allmänna moralen luckras upp när de som sysslar med ekonomisk brottslighet kan göra det utan överhängande risk för upptäckt och straff. Vidare urholkas samhällssolidariteten.

Ekobrotten visar en mycket oroväckande ökning. Särskilt taxinäringen och restaurangnäringen har blivit tummelplats för oseriösa företagare. Polis-anmälningar om svartjobb är mycket vanliga, särskilt i storstäderna. Men polisen har inte resurser att utreda. Detta är förödande. De som vill lär sig snabbt att det är tämligen riskfritt att bryta mot lagar och regler på detta sätt.

Trots att ekobrotten ökar på det sätt som jag har beskrivit, minskar polisens resurser. Antalet ekopoliser har minskat med runt en tredjedel på två år.

Ekopoliserna kan konstatera att listan blir allt längre över de anmälningar som inte har hunnit utredas. Det är en resursfråga. Fler ekopoliser och ekoutredare kommer att korta kölistan. Mer resurser behövs för att stävja utvecklingen. De anslag som beviljas för ekobrottsbekämpning är lönsamma investeringar.

Ökade resurser till denna verksamhet är en samhällsekonomisk vinst som dessutom visar att vi inte accepterar det moraliska förfall som ekobrottsligheten utgör.

Med det tidigare sagda som bakgrund förefaller det mig helt orimligt att man på sina håll i landet nedrustar ekobrottsbekämpningen. Jag tänker då, som justitieministern mycket väl vet, på den s.k. regionaliseringen av kriminalpolisen. Den skulle betyda att ekopoliserna i Örebro län avvecklas. Resurserna flyttas till Stockholm medan arbetsuppgifterna flyttas till Karlstad.

Enligt uppgift från ekopolisen i Örebro län klarar man med nuvarande bemanning hyfsat att utreda de ärenden som kommer in. En viss kö finns, men den är inte längre än att man kan klara den. Om resurserna för ekobrottsbekämpningen i Örebro län nu överförs till Stockholm, och Karlstad skall ta över arbetsuppgifterna från Örebro, betyder det att Karlstadspolisen får en ökning av arbetsbelastningen med 200 %. Örebro län har nämligen, trist nog, dubbelt så många ekobrottsanmälningar som Värmlands län.

Inledningsvis konstaterade jag att jag inte har fått ett svar som stillar oron. Men det finns vissa hoppfulla formuleringar i justitieministerns svar: "Det får givetvis inte bli så att vissa delar av landet blir något slags frizoner för ekonomisk brottslighet —." Skall jag se det som ett löfte från justitieministern till oss Örebrolännings att vi får behålla resurser i länet för ekobrottsbekämpningen?

Anf. 103 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Som jag nämnde i mitt svar vill och bör jag inte föregripa det arbete som pågår. Min uppfattning när det gäller målet är helt klar. Ekobrott måste kunna angripas effektivt över hela landet. Justitiedepartementet har fått ett underlag som bereds i vanlig ordning. Ytterligare frågor är under utredning under ledning av hovrättspresidenten Håkan Winberg. Målet är helt klart: effektivitet oberoende av var ekobrotten begås.

Hans Karlsson påstår att ekopolisens resurser minskar. Jag kan inte in-

stämma i det. Ekopolisens resurser har minskat sedan mitten av 1980-talet. Successivt har de dock nu förbättrats. Jag kan bl.a. nämna Stockholm som ett exempel. Det är ju där man har de stora problemen. På de flesta håll i landet är balansen rätt god när det gäller ekobrottsutredningar. De stora problemen har vi haft i Stockholm. Sedan i vintras har där skett en utökning med åtta poliser och tre ekonomer. Dessutom har den tekniska utrustningen kraftigt utökats. Betydelsen av det senare skall inte underskattas. Det har alltså skett en omfattande utökning.

Stockholmspolisens konstaterar nu att man har nått en nivå där man håller jämna steg med inflödet. Det är en stor förändring i förhållande till vad som gällde för bara ett år sedan. Att vi sedan har stora ärendebalanser hänger samman med den successiva nedskärning av ekopolisens resurser som skedde sedan mitten av 1980-talet. Nu håller resurserna på att byggas upp. Att man håller jämna steg med inflödet är en klar signal till presumtiva ekobrottslingar att det föreligger stor risk om man gör sig skyldig till ekobrottslighet.

Anf. 104 HANS KARLSSON (s):

Fru talman! Jag tackar för de kompletteringarna. Man kan naturligtvis diskutera huruvida resurserna ökar eller minskar. De poliser som jobbar med detta, åtminstone i landsorten, upplever att resurserna minskar. Det kan naturligtvis vara en definitionsfråga.

Justitieministern säger i sitt svar att hon reagerar mot den ensidiga åsikten att ekobrottsbekämpningen enbart är en resursfråga. Jag skulle kunna vara böjd att hålla med om den definitionen. Det finns naturligtvis mycket annat som är viktigt än enbart frågan om resurser. Det handlar framför allt om vårt förhållningssätt till ekobrottslighet. Jag tycker att justitieministern har gett bra signaler.

Det är viktigt att vi i alla sammanhang talar om att vi inte accepterar den typen av brott. Det är särskilt angeläget att vi gör detta för det uppväxande släktet. Vi skall markera att det är brottsligt att lura samhället och att vi inte accepterar brott som sker vid skrivbordet, datorn eller färgkopiatorn. Vi måste ta avstånd från dessa brott oavsett vilka metoder eller tekniker som används.

Men vi kommer inte ifrån att det hela handlar om resurser. Det handlar om att få fram resurser nu. Vi vet ju hur det statsfinansiella läget är. Men vi skall komma ihåg att varje satsad krona på detta område är, såvitt nu kan bedömas, en bra investering. Det blir en rejäl återbäring. Därför borde det vara dubbelt angeläget att nu anslå pengar till verksamheten, i stället för att dra ned på resurserna. Det har antytts att resurser skall flyttas från landsorten till storstäderna.

Varför inte föreslå att ytterligare pengar skall satsas på att bekämpa ekobrottsligheten i stället för att dra ned på verksamheten?

Anf. 105 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Jag sade i mitt ursprungliga svar att varje utökning på ett område innebär en neddragning någon annanstans.

Regeringspartierna träffade i höstas en överenskommelse med Social-

demokraterna, det s.k. krispaketet. I detta krispaket finns en minskning av polisens resurser med 500 miljoner kronor över en treårsperiod. Jag vill påminna Hans Karlsson om att kravet att ha detta som en del av krispaketet inte kom från något av regeringspartierna. Detta var ett krav från Socialdemokraterna.

Vi försöker på bästa sätt, och ute i verksamheten försöker man på bästa sätt, att skapa förutsättningar för denna besparing. Mycket pengar kan sparas med hjälp av effektiviseringar. Men det här kommer självklart att vara kännbart på olika sätt. Om vi skall öka resurserna ytterligare för att bekämpa ekobrottsligheten – vi skall inte glömma bort att här finns en ökning då tjänster besätts – får vi minska på andra områden, som ofta för den enskilde individen är av avgörande betydelse – t.ex. våldsbrott. Därför är det, enligt min mening, viktigare att vi koncentrerar oss på en effektivisering av sättet att arbeta på. Det är också vad som sker på en mängd olika håll.

Jag nämnde som ett exempel RÅSOP. Riksåklagaren har inte fått så mycket pengar, men han har fått allt vad han begärde. Dessa pengar är till för att arbeta på ett litet annorlunda sätt i ett projekt. Vi har redan sett resultat. Det är inte så länge sedan 14 åtal väcktes i Göteborg på grundval av arbetet inom RÅSOP-projektet. Jag är övertygad om att vi kommer att få mycket lärdomar av detta. Med hjälp av ett annorlunda sätt att arbeta kan det bli större möjligheter att angripa den allvarliga ekonomiska brottsligheten. Bakom dessa 14 åtal finns det bl.a. en misstanke om ekonomisk brottslighet.

Vi lurar oss själva om vi tror att vi når det bästa resultatet genom att pumpa in ytterligare resurser. Då försämras i stället möjligheterna på ett annat område. Men vi arbetar för framtiden om vi finner på bättre samarbetsformer mellan de olika organen i samhället som är involverade i bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten. Jag menar att vi är på god väg när vi väl har byggt upp den bas som är nödvändig, bl.a. inom polisen. Som jag sade tidigare har vi kommit långt.

Anf. 106 HANS KARLSSON (s):

Herr talman! Justitieministern och jag kan naturligtvis stå här länge och diskutera huruvida Socialdemokraterna eller den nuvarande regeringen gör mest och bäst för att bekämpa ekobrottsligheten. Jag är naturligtvis medveten om de besparingar som krisuppgörelsen innehåller, och de skall genomföras. Jag vet också att man på sina håll klarar att peka ut besparingar som inte betyder minskad operativ verksamhet.

Kvar står det faktum att vi socialdemokrater föreslog ytterligare pengar just till bekämpningen av ekobrott. Det var ett förslag som röstades ned. Om Socialdemokraterna hade fått stöd i riksdagen för förslaget, hade verksamheten kunnat byggas ut i stället för att resurserna skall behöva minskas och operativa tjänster tas bort.

Jag är fullkomligt övertygad om att storstäderna behöver mera resurser, men inte genom att dra in resurser från verksamheten på landsorten. Det här måste vi klara genom att anslå mer pengar.

Jag vill uppmana justitieministern att ta vara på de socialdemokratiska förslagen att ställa mer resurser till förfogande för bekämpningen av eko-

brott. Då skulle vi i ännu raskare takt kunna vända utvecklingen. Vi skulle ge signaler till människorna i samhället att bekämpningen av ekobrottslighet prioriteras högt och att det skall råda lag och ordning också på det området.

Jag hoppas att justitieministern är beredd att medverka till sådana satsningar framöver, så att vi inte behöver se en nedmontering av verksamheten med ekobrottspolisen i Örebro län. De skall i stället kunna använda sin tid och sina resurser till att sköta sitt mycket viktiga värv.

Anf. 107 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Det framstår som egendomligt för mig när man i det socialdemokratiska partiet ena dagen kräver en besparing på polisens område på 500 miljoner kronor och nästa dag – okej, det gick några dagar emellan, men inte så särskilt många – kräver ett ökat anslag till polisen. Siffran blir litet olika beroende på hur man räknar. Det har nämnts 100 miljoner, 40 miljoner och 60 miljoner. Jag får det inte riktigt att gå ihop. Det här borde ha funnits med i samband med kraven i krisöverenskommelsen.

Jag kan repetera en del av det jag nämnde i mitt svar på interpellationen. Vi har från regeringens sida angivit att av de resurser som har avsatts för polisen har 60 miljoner – det är en av de siffror som har nämnts – öronmärkts för bekämpningen av den grövre kriminaliteten. Den ekonomiska brottsligheten utgör en viktig del. Vi har satsat pengar på RÅSOP. Det ger oss goda lärdomar om hur vi skall hantera verksamheten framöver. Vi har sett till att utbilda fler poliser, så att de tjänster som finns kan besättas. Polisen skall inte tvingas göra de omprioriteringar de tidigare har fått göra, dvs. använda poliser i den akuta verksamheten och plocka bort tjänster från det som inte har upplevts som den dagsaktuella krisen. Genom att komma bort från detta sätt att omprioritera blir det en stabilitet i utredningarna om ekobrott. Utredningarna om ekobrott kräver en speciell kompetens. Där sätts inte vem som helst in, precis som att vem som helst inte sätts att utreda sexualbrott mot barn.

Att antyda att det sker en nedrustning av ekobrottsbekämpningsresurserna – det blev ett långt ord – är helt fel. Vad som har skett det senaste året är en upprustning av resurserna för bekämpningen av ekobrott.

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på interpellation 1992/93:173 om fallskärmsavtalen

Anf. 108 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Ian Wachtmeister har frågat mig vad jag avser att göra åt fallskärmsavtalen. Ian Wachtmeister anser att fallskärmar för all framtid bör förbjudas i offentlig verksamhet och att det också går att förbjuda dem i företag som helt eller delvis ägs av staten. Han har framfört tanken att staten och kommunerna kan villkora stöd till organisationer, banker m.m. med att fallskärmsavtal inte får förekomma eller i vart fall öppet måste godkännas.

Ian Wachtmeisters interpellation är allmänt formulerad och behandlar i stort sett hela arbetsmarknaden. Eftersom jag inte kan uttala mig inom

andra departements ansvarsområden tar jag i huvudsak bara upp sådant som hör till Finansdepartementet.

Samtidigt som banker och andra kreditinstitut under senare år redovisat stora kreditförluster och landet gått in i en djup lågkonjunktur med stigande arbetslöshet har det uppdragats att bankdirektörer och andra personer i ledande ställningar mottagit generösa avgångsvederlag. Detta har naturligtvis upprört allmänheten och inte minst mig själv. En livlig debatt har förts i massmedia, och de som mottagit den här typen av förmåner har utpekats och ställts till svars. Avtal ingås emellertid som bekant mellan flera parter. De som för kreditinstitutens och andra företags räkning träffat de s.k. fallskärmsavtalen är enligt min mening i väsentligt högre grad ansvariga för att de här avtalen kommit till stånd än de som mottagit förmånerna. De har emellertid nästan helt glömts bort i den allmänna debatten.

Regeringen uppdrog i december 1992 åt f.d. regeringsrådet Bengt Hamdahl att granska anställningsavtal, avtal om avgångsvederlag och eventuella andra liknande avtal som ingåtts mellan å ena sidan Nordbanken och å andra sidan de f.d. direktörerna Rune Barnéus, Göran Hållén och Christer Ragnar. Syftet var att undersöka möjligheten att få avtalen om avgångsvederlag helt eller delvis ogiltigförklarade eller enskilda avtalsvillkor jämkade. Bengt Hamdahl, som redovisade sitt uppdrag den 2 april 1993, kom vid sin granskning fram till att bankens möjligheter att gentemot någon av de tre direktörerna få till stånd jämkning eller ogiltigförklaring av avtalen var små. Han rekommenderade därför inte att inleda någon process mot de tre direktörerna.

Finansdepartementet har genom beslut den 2 april 1993 uppdragit åt advokaten Otto Rydbeck att utreda om det finns grund för staten som ägare till Nordbanken att väcka talan mot styrelseledamöter eller andra om skadestånd till banken enligt reglerna i bankrörelselagen. I den utredningen kommer också omständigheterna bakom fallskärmsavtalen att granskas. Otto Rydbeck kommer att presentera resultatet av sin utredning senast den 15 september 1993.

Huvudregeln bör enligt min mening vara att personer i företagsledande ställning får kompensation för arbetets särart och risker genom storleken på lönen. Avgångsvederlag kan emellertid ibland vara befogat till den här kategorin arbetstagare, eftersom de inte har det anställningsskydd som gäller för andra arbetstagare. De bör då få någon annan form av trygghet.

Avtal om avgångsvederlag och liknande förmåner förekommer i mycket liten utsträckning inom den statliga verksamheten. De högsta statliga cheferna, generaldirektörer och landshövdingar m.fl. och även statsråden, kan få s.k. förordnandepension, som under vissa förutsättningar börjar utgå före 65 års ålder. För att undvika att pensionstagaren skall kunna uppbära dubbla förmåner finns också regler om att en sådan pension skall minska med hän-syn till andra inkomster.

Reglerna om förordnandepension är godkända av riksdagen, bl.a. i verksledningsbeslutet (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr 229). Enligt samma beslut kan det till avdelningschefer m.fl. i vissa fall utgå avgångsvederlag om de inte omförordnas och därvid lämnar sin anställning. Sådant avgångsvederlag har utfästs till kanslicheferna i arbetslivsfonderna eftersom denna verksamhet är

tidsbegränsad – men i övrigt förekommit mycket sparsamt. Avgångsvederlaget minskas med inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete.

Den s.k. LOA-utredningen har i sitt betänkande från i fjol (SOU 1992:60) föreslagit genomgripande förändringar av anställningsskyddet m.m. för arbetstagare i verksledande ställning hos staten. En proposition är under utarbetande. Om utredningens förslag genomförs aktualiserar det en översyn av reglerna om förordnandepension.

Jag kan som information nämna, även om det inte ligger inom mitt ansvarsområde, att anställningsvillkoren för chefer i kommuner och landsting bestäms av resp. kommun och landsting. Kommun- och landstingsförbunden har dock utarbetat rekommendationer om utformningen av dessa villkor. I dessa rekommendationer ingår även regler om minskning av pensionen med hänsyn till andra inkomster på motsvarande sätt som gäller för statlig förordnandepension.

Vad gäller förekomsten av fallskärmsavtal inom banker och andra kreditinstitut har jag i ett brev den 8 februari 1993 till ledningen för Nordbanken, Gota Bank och Securum angett riktlinjer för anställningsvillkoren för personal i ledande ställning. Enligt riktlinjerna skall uppsägningstiden bestämmas enligt praxis. Avgångsvederlag som avser tiden efter uppsägningstidens slut skall sättas till så kort tid som möjligt och får tillsammans med uppsägningstiden inte överstiga 24 månader. Ett visst begränsat avgångsvederlag är i vissa fall motiverat med hänsyn till att den enskilde bör ha möjlighet att anpassa sig till ändrade förhållanden. Avgångsvederlaget skall utbetalas månadsvis. Om oegentligheter som kan föranleda brottsansvar eller skadeståndsskyldighet upptäcks medan vederlag fortfarande betalas ut, skall arbetsgivaren ha rätt att hålla inne vederlaget eller en del av det tills domstol prövat frågan eller överenskommelse träffats. Lön eller annan ersättning som en person får under vederlagsperioden skall avräknas mot vederlaget, och det skall också reduceras om vederbörande utför arbete utan lön eller ersättning. Befintliga avtal som uppenbart går utöver dessa riktlinjer kommer att omförhandlas. Också andra statliga bolag inom Finansdepartementets ansvarsområde, som t.ex. Vin & Sprit, Wasakronan och Statliga akademiska Hus AB, har fått del av dessa riktlinjer.

Jag är överens med Ian Wachtmeister om att avtal om överdrivna avgångsvederlag och liknande förmåner inte bör förekomma. Det är därför viktigt att alla sådana avtal och ersättningar redovisas. Någon skyldighet att redovisa pensionsersättningar och liknande till styrelseledamöter och företagsledning föreligger inte i dag. Regeringen har genom tilläggsdirektiv uppdragit åt Redovisningskommittén att överväga om det behövs särskilda redovisningsregler för pensionsersättningar, avtal om avgångsvederlag och liknande förmåner till styrelseledamöter, vd och andra personer i ett företags ledning. Enligt de tidigare nämnda riktlinjerna bör lön och övriga anställningsvillkor för vd och övriga i institutets ledning redovisas i årsredovisningen. Så har skett i Nordbankens, Gota Banks och Securums årsredovisningar för 1992. Det är min förhoppning att regler om publicering av sådana avtal kommer att medverka till att alltför frikostiga avgångsvederlag och liknande ersättningar försvinner.

Herr talman! Jag tackar för skatteministerns förklaringar.

Det här är en mycket stor fråga om man går utanför riksdagshuset, Rosenbad, Kommunförbundets och Landstingsförbundets byggnader. Det är en mycket stor fråga av flera skäl. För det första begär man att ledarna i ett land skall föregå med gott exempel. För det andra, vilket man ofta glömmer, handlar det om skattebetalarnas pengar. Det är fråga om hur vi hanterar pengar som inte tillhör oss själva och fördelar dem till sådana som jobbar för oss.

I min interpellation påpekade jag att den vanliga svensk som förlorar sitt jobb och blir arbetslös hänvisas till socialhjälp eller i bästa fall till kontant arbetsmarknadsstöd. En kommunalpamp däremot, som kanske t.o.m. misskött sitt arbete, vars lön den arbetslösa svensken har betalat via skattsedeln, faller mjukt med hjälp av fallskärmar.

Det här började en gång i tiden med de stora pamparna i de stora företagen som var så otroligt duktiga att de kunde begära fallskärmar, i annat fall skulle de inte ställa upp. Men sedan har man börjat ge ett sådant skydd till vilka inkompetenta personer som helst. Det har blivit en stor sjuka att man skall ha det här. Det har nu visat sig att det förekommer i stat, kommun, landsting, näringslivet, organisationer, Sveriges Radio och på alla andra ställen man kan tänka ut.

Skatteministern har rätt när han säger att de personer givetvis är lika skyldiga som lovar ut eller skriver på de här avtalen. Det gäller alla de människor som tror att de äger skattebetalarnas pengar – de har ju hur många miljarder som helst. Det är bara att dela ut pengar. De som har gjort de här idiotiska avtalen är givetvis också synnerligen skyldiga. De som har tagit emot avtalen kan man möjligen säga är ekonomiska.

Men det handlar inte i detta sammanhang om tre bankdirektörer. Dessutom tycker jag att det är fel att låta personer schavottera här, allra helst som de i stort sett bara har varit relativt kloka. I stället handlar det om en sjuka i samhället. Det handlar om att de som har kommit till köttgrytorna på något sätt ser till att de alltid blir kvar där. Därför hänger detta ihop med andra frågor, t.ex. om politiska utnämningar.

Vad kan då göras?

Skatteministern har gått igenom en lista över en hel del åtgärder. Man kan, för att snabbt repetera, ogiltigförklara ännu ej utlösta fallskärmar genom lagstiftning, och det sker då här i riksdagen. Man kan förbjuda fallskärmar för framtiden i statlig och offentlig verksamhet. Man kan förbjuda fallskärmar i företag där det förekommer statliga stöd av någon sort eller statligt deläggande. Man kan lagstifta om att fallskärmar i den offentliga sektorn skall offentliggöras osv.

Vi kan alltså vidta en serie åtgärder. Med anledning av det uttalande som skatteministern här gjort – visserligen täcker skatteministern bara Finansdepartementets ansvarsområde, men jag förmodar att regeringen har talat om det här tidigare – blir en av mina frågor följande: Är skatteministern med på att det verkligen tas ett grepp här?

Detta är faktiskt ett oskick, och det är intressant att höra förklaringarna. Plötsligt har man börjat vara väldigt intresserad av det här och börjat åtgärda

24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

saker. Det gäller i kommuner, i landsting och litet varstans. Kommunförbundet och Landstingsförbundet har nu utarbetat rekommendationer om utformningen av dessa villkor. Man går även in på detta med att det inte skall få förekomma dubbla pensioner och dessutom lön. Det är mycket ovanligt utanför de politiska kretsarna. En f.d. gruvarbetare exempelvis har inte pension om vederbörande börjar jobba på Posten. Om gruvarbetaren sedan slutar på Posten får han heller inte pension och dessutom lön.

Sådant skall nu åtgärdas, och det låter tjugigt. Men man kan fråga sig varför det inte skett förut. Jo, anledningen är att man nu är avslöjad och att man således måste börja rätta till det hela.

Det här är en *mycket* stor fråga. Att säga att det finns villkor som har godkänts i riksdagen förut hjälper inte särskilt mycket. Här i riksdagen satt tidigare ofta människor – just nu finns det i stort sett ingen här i kammaren – som själva antagligen inte skulle ha något emot fallskärmsavtal, att bli chef för Sveriges Radio eller vad det nu kan vara fråga om inom den offentliga sektorn.

Att man här tidigare har godkänt förhållanden tyder lika mycket på att man har agerat i egen sak som på någonting annat. Men nu är strålkastarna tända, och därför måste frågan på allvar tas upp.

Det handlar alltså om pension på pension på lön. Det handlar om politiska utnämningar. Det handlar om fallskärmsavtal. Men framför allt handlar det om att ledare i ett land, i det här fallet gäller det politiker, måste föregå med gott exempel.

Min fråga till Bo Lundgren blir om han och jag är överens om att vi skall köra hårt på den kanten och om att vi tillsammans skall arbeta mot det otyg av vilket fallmskärmar vävas.

Anf. 110 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! På 70-talet, långt innan Ian Wachtmeister var påtänkt som partiledare, hade vi en stor fight mot fallskärmsavtal inom den kommunala sektorn. Den fighten vann vi. Det gällde de s.k. kommunalrådspensionerna, som ändrades och fick en anständig utformning.

Den sjuka som sedan blev fallskärmsavtal och som just benämndes som sjuka av Ian Wachtmeister utvecklades inom det privata näringslivet, bland de privata cheferna. Omfattningen av fallskärmsavtalen är stor inom privat näringsliv och begränsad inom stat och kommun. Den har smugit sig in i vissa sektorer av stat och kommun när man försökt kopiera den filosofi och den etik som har dominerat inom det privata näringslivet.

Man kan säga att fallskärmsavtalens moderna historia är samma historia som detta med den ekonomiska bubbeekonomin och fastighetsspekulationen, som ledde till bankkrisen. Det var det höga risktagandets epok. Man skulle ha betalt för det höga risktagandet, men det var aldrig meningen att detta skulle synas.

Bo Lundgren och Ian Wachtmeister, nu är det framför allt i de privata företag som staten har fått ta över, delvis med undantag av Nordbanken, som fallskärmsavtalen uppenbaras!

Fallskärmsavtalen är en stor moralisk fråga, men ekonomiskt och sakligt är de en liten fråga. Bo Lundgren och jag har diskuterat detta i den tidigare

debatten om bankstödet. Men det är viktigt att man städar upp när det gäller fallskärmsavtalen.

Jag tänker då speciellt betona en sektor, banksektorn. Där tvingas staten att pumpa in för en vanlig svensk ofattbara belopp för att rädda det svenska betalningssystemet. Detta är nödvändigt. Men för att bankstödet skall fungera och bli allmänt accepterat – och det måste bli accepterat av allmänheten – måste det hela ske på ett etiskt försvarbart sätt. Här kommer fallskärmarna in.

Det kan inte vara rimligt att staten ger stöd till kreditinstitut där det förekommer fallskärmsavtal.

När det gäller bankstödet förhandlar staten inte med stödgivarna, utan staten gör en analys och har en diskussion med bankerna. Sedan formuleras villkoren för stödet. Jag menar att det är självklart att ett sådant viktigt villkor som staten formulerar skall vara att den bank som skall komma i fråga för stöd skall ha gjort sig av med sina fallskärmsavtal. Hur det görs är bankens sak. Att fallskärmsavtalen skall vara borta för att stöd skall utgå är något som regering och riksdag skall stå för och kräva.

Anf. 111 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Jag var, statsrådet Bo Lundgren, uppe i en interpellationsdebatt tidigare här med justitieminister Gun Hellsvik. Med anledning av att jag inte fick något svar från henne ställer jag i stället samma fråga till statsrådet Bo Lundgren. Jag blev nämligen av fru talmannen informerad om att denna interpellation skulle komma upp senare.

Min fråga är väldigt kort. Delvis har den berörts av Ian Wachtmeister och även av Rolf L Nilson.

Det är ju i första hand skattebaserade fallskärmsavtal som man är ute efter. Rolf L Nilson skyllde på näringslivet. Men det är ju ganska naturligt att man på det hållet gör så.

Min fråga är alltså: Hur kan vi med skattemedel betala ut fallskärmsavtal?

Om sedan dessa avtal är riktigt formulerade bryr sig inte den enskilda människan om. Men hela tiden upprepas följande fråga: Hur kommer det sig att jag som har jobbat så och så länge inom tillverkningsindustrin och att vi som har bidragit till att skattepengar kommit in skall behöva vara med om att kommunalgubbar och, i detta fall, bankgubbar får ta hand om dessa pengar?

Jag har inget bra svar att ge. De människor som frågat ställer krav på mig som riksdagsledamot. De säger: Nu måste du se till att fallskärmsavtalen direkt kommer bort.

Jag vill således fråga statsrådet Bo Lundgren vad han kommer att göra i detta fall. Även om det är andra som kanske inte gör så mycket ställer jag denna direkta fråga till statsrådet.

Anf. 112 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag använder egentligen alldeles för mycket av den tid som jag borde ägna åt strategiska skattesänkningar och hanteringen av kreditförsörjningen åt att diskutera och hantera problem med fallskärmsavtal. Men jag måste göra det. Jag får dock inte använda de ord som jag skulle vilja

använda för att uttrycka hur jag känner det. Herr talmannen och kammaren i övrigt säger då ifrån. Det finns nämligen regler i det sammanhanget.

Milt sagt är man i varje fall upprörd över vad som har förekommit, och det är ganska självklart.

Det första jag då avser var när vi satte i gång med avvecklingen av löntagarfonderna och konstaterade att de där anställda direktörerna hade mycket förmånliga avtal. Vi har sedan sett mycket förmånliga avtal i statliga Nordbanken. Det är inte utan att man börjar fundera litet grand över den förra regeringens inställning till detta. Det skulle i och för sig inte ha skadat om Rolf L Nilson, som tillhörde underlaget för den regeringen, snarare hade riktat sina frågor till densamma och inte till mig som nu försöker hantera de problem som man har ställt till med.

Självfallet har jag ansvaret för dessa frågor, och jag skall hantera dem.

Det är, som Ian Wachtmeister säger, fråga om att hantera skattebetalarnas pengar på ett rimligt sätt. Vi skall se till att det görs effektivt, bra och billigt vad gäller bankstödet. Vidare skall vi naturligtvis se till att avtal omförhandlas och att de frågor hanteras som jag beskrivit i svaret. Jag går inte direkt in på detaljer i detta avseende.

Samtidigt är det viktigt att vi klarar ut vad det är vi diskuterar. Det vi talar om är alltså en situation där en person med eller utan anledning blir avskedad. Det vi talar om är således personer som inte omfattas av den lagstiftning om anställningstrygghet som gäller. Vi kan rensa bort situationer där det är ett företag eller en organisation som läggs ner – i varje fall om det handlar om ett företag som på grund av dålig ekonomi går i konkurs. Då kan det nämligen mycket väl vara så att träffade avtal inte infrias, därför att det inte finns några tillgångar eller resurser.

Vad vi talar om är alltså en organisation eller ett företag som fortsätter med sin verksamhet men som vill bli av med en person av ett eller annat skäl. Skall då den personen ha någon ersättning?

Vidare kan vi rensa bort det här med kriminalitet och ett felaktigt handlande som gör att man mot den bakgrunden inte vill betala ut någonting. Detta framgår också av de riktlinjer som jag nämnde i mitt interpellations-svar. Inte heller gäller det personer som blir arbetslösa av ett vanligt skäl.

Skall man i det läget över huvud taget kunna ha vad som kallas fallskärms-avtal, dvs. ett avgångsvederlag?

Jag tycker att det är rimligt att man under en begränsad omställningsperiod skall kunna få vissa förmåner, motsvarande tidigare lön. Men självklart skall det vara med en fullständig avräkning av andra inkomster som man får under tiden, så att det inte blir dubbel ersättning. Det skall alltså vara under en kort och begränsad tid som man får denna trygghet. Det är något som för övrigt, vilket har framgått av domar i Arbetsdomstolen, också gäller i andra sammanhang. Även personer i företagsledande ställning har såvitt mig är bekant fått ersättning under en tidsperiod, som t.o.m. visst har överstigit de två år som jag anser skall vara den maximala tiden.

Det handlar alltså om ett rimligt avtal som ger en viss trygghet. Det är viktigt att det sker en avräkning så att man inte får dubbla löner i det här avseendet. Det är min utgångspunkt.

Det här är något som vi kan etablera och hantera i den offentliga sektorn

när det gäller både de helägda bolag och de myndigheter som staten äger. Det är självklart, och det är detta som jag arbetar med. Det har jag redovisat på mitt ansvarsområde.

Vad kan man sedan göra när det gäller att hantera detta inom den privata sektorn?

Där ser jag först och främst frivilliga överenskommelser som något som är vettigt. Man diskuterar ju en regel som skall gälla för börsföretagen, som publikt skall redovisa vad de har för avtal.

Är det ett företag som ägs av en eller av ett fåtal personer som bestämmer sig för att företagets VD eller styrelseordföranden skall ha ett generöst avtal och lägre lön, är det ägarnas synpunkt. Om de vill ta det här ansvaret och fatta detta beslut, är det upp till dem. Problemet när det gäller den privata sidan är främst minoritetsaktieägarna, som skall veta och som skall ha information. Där har vi, som sagt, också givit Redovisningskommittén direktiv att fundera över hur detta skall hanteras. Det är främst en fråga om huruvida styrelsen enligt ägarna skall ha rätt att medge de här avtalen. Det är ju ägarna som sedan på bolagsstämman får avgöra detta.

Men på den offentliga sidan har staten sin ägarroll. Det har, som jag tidigare har sagt, varit otillfredsställande i en del av de statliga företagen och organisationerna. Den saken håller vi alltså på att rätta till.

Jag kan redovisa exempelvis ett avtal som har uppmärksamrats vad gäller AB Vin & Sprit. Nu har det avtalet omförhandlats och finns inom gällande ram. Det är ett exempel på att det håller på att ske en förbättring och en sanering här, och det är positivt.

Jag skall inte försvara vare sig kommun- eller landstingspolitiker. Naturligtvis skall vi väl inte i debatten – och det skulle vara bra om mina meddebattörer höll med mig på den punkten – ägna oss åt något slags jakt på politiker i största allmänhet. I många fall är det rätt tufft att vara politiker. Det tror jag att t.o.m. Ian Wachtmeister är medveten om efter sina år i politiken.

Det är klart att det är bra om så många människor som möjligt känner att både anställningsvillkor och, i viss mån, trygghet är sådana att man är beredd att ta sitt förtroendeuppdrag. Risken är ju alldeles uppenbar att förtroendet går förlorat, speciellt om man vidtar tuffa och besvärliga åtgärder – vilket emellanåt behövs.

För att människor skall kunna bli bra politiker bör det finnas någon form av trygghet, men inte de överdrivna avtal med dubbla ersättningar som har redovisats.

Jag hoppas att jag därmed har kunnat utveckla svaret något. Det som verkligen gäller är anställda inom offentlig sektor och människor som blir friställda utan att själva kunna påverka situationen.

Anf. 113 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Jag vill först göra en reflexion över Rolf L Nilsons inlägg. Vänstern håller ofta med när vi påpekar saker. Jag anser att det bevisar att Ny demokrati sveper hela vägen på den politiska skalan – från vänster till höger.

Rolf L Nilson talar dock om privata företag med en betoning som jag kan-

ske inte skulle använda. Privata företag är kärnan i ekonomin och det bästa vi har. Han sade att det är där man uppenbarar företeelsen.

Då vill jag ta upp någonting väldigt viktigt. Här i detta rum bestämmer vi inte över privata företags sätt att sköta sin verksamhet. Vi representerar t.ex. inte aktieägarna i Volvo och de pengar de sätter in. Det ansvarsförhållandet finns mellan ledningen, styrelsen och aktieägarna där. Vi ansvarar för skattebetalarnas pengar.

Eftersom den kände debattören Bouvin som brukar vara intresserad av drastiska förslag befinner sig i salen, kan jag säga att det egentligen någonstans på väggen här i kammaren borde finnas ett stort anslag där det skulle stå: Det är inte dina pengar! Det skulle finnas ett stort elakt finger som pekade ut i denna sal så att vi hela tiden när vi bestämmer saker förstår att det inte är våra pengar. Det är vanliga människors pengar det handlar om.

Jag håller med om att 80-talet lärde oss allt möjligt tokigt. Det gällde på den tiden att vara smart. Det gällde att ta för sig innan bubblan brast. Nu på 90-talet har vi börjat lära oss, vilket är för väl, att det är produktiva arbetare, hederliga, hårt slitande verkmästare, driftsingenjörer, säljare, duktiga administratörer osv. som gör jobbet.

Då kommer jag in på frågan om moral, som diskussionen nog ytterst handlar om. Jag tror att moralen, t.ex. vad gäller arbetets heder, i mycket förstördes på 80-talet. Den moralen måste vi nu höja. Det handlar om exemplens makt. Det handlar om ledarskap. Det är klart att det på ett sätt är besvärliga frågor. De är svåra att ta på. Just därför är de så viktiga.

Jag förstår att Bo Lundgren kan vara besvärad av att dessa frågor tar för mycket tid. I pengar är det inte så mycket. För det politiska anseendets skull är insatserna för att höja den politiska moralen otroligt viktiga.

Visst kan man ha avgångsvederlag, som skatteministern säger. Det är klart att de kan finnas. Men för att blanda in Vänsterpartiet igen kan jag säga att det var en vänsterpartist, en kvinna, som utmattad slutade i riksdagen efter 12 år. Hon var då 35 år. Hon tyckte att hon kunde ta ledigt resten av livet, för hon var ju garanterad sin inkomst och behövde inte arbeta. Så får det inte vara.

Till sist vill jag ta upp en sak som jag tror är viktig. Den offentliga sektorns avtal måste vara offentliga. Det är ju ganska enkelt. Det är offentligheten som är huvudman. Det är Svenssons plånbok som töms när man gör någonting. Det är då inte statsrådet Svensson utan den ofta citerade Medelsvensson det handlar om.

Anf. 114 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag vill ge Bo Lundgren rätt när han sade att man skulle ha granskat avtalen när de slöts på 80-talet. Men jag tror inte att det var meningen att de skulle synas. Det är först när bubblan har spruckit och några sådana avtal börjar falla ut som man får möjligheten att frilägga dem och debattera dem. Men visst var det skada att denna mentalitet smög sig in i den utsträckning som den gjorde i privata företag, i statliga företag och i viss mån i statlig förvaltning.

Jag glömde i mitt förra inlägg att säga att jag är nöjd med den analys som Bo Lundgren har gjort av skillnaden mellan någon sorts trygghetsavtal och

det vi i vardagstal kallar för fallskärmsavtal och med de åtgärder som är föreslagna och redan genomförda. Det är bara ett område där jag menar att vi kan agera tuffare. Det gäller bankstödet.

Här står det staten fritt att formulera villkoren. Man skall inte bryta avtal eller förhandla om avtal utan helt enkelt begära att den bank som skall få stöd är ren i detta avseende, dvs. inte har några orimliga avtal med sig i bagaget som staten som stödgivare eller som ägare, vilket inte heller är uteslutet, blir tvungen att ta över och stå för sedan.

Eftersom jag inte formulerade en fråga i mitt förra inlägg undrar jag nu om Bo Lundgren är villig att verka för att man ställer sådana krav på de banker som skall komma i fråga för stöd. Föreningsbanken och S-E-Banken är aktuella i sådana diskussioner. Det är möjligt att det blir flera.

Anf. 115 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Statsrådet Bo Lundgren! Med risk för att bli tjatig upprepar jag frågan om huruvida Bo Lundgren är villig att gå i spetsen för att ta tillbaka fallskärmsavtalen, i alla fall när det gäller bankerna. Rolf L Nilson säger samma sak. De gick inte i konkurs tack vare att vi i Sveriges riksdag beslöt att rädda dem, men principiellt gick de ju i konkurs. Det borde inte finnas några pengar att ge till bankdirektörerna. Hur kan man då ge dem pengar? Det är den fråga som jag och många andra vill ha svar på. Hur kan detta vara möjligt?

Jag har t.o.m. läst i lagboken – handelsbalken – att man kan säga upp ett avtal om det inte är rimligt. Dessa avtal är inte rimliga. Det tror jag att statsrådet håller med om.

Anf. 116 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! För att svara på det allra sista först vill jag säga att jag visst kan försöka att bryta ett avtal om det finns ett rimligt sätt att göra det. Vi lät ju f.d. regeringsrådet Hamdahl undersöka Nordbanksavtalen. Det är de avtal som tecknades för ett antal år sedan och som sedan förlängdes efter det att de tre personerna hade slutat som vi under lång tid har haft direkt anledning att fundera kring. De personerna har uppenbarligen inte så mycket med det att göra, utan det gäller den person som var ansvarig för att avtalen tecknades.

Det är klart att man kan ha synpunkter på det. Jag har synpunkter, och de har jag framfört i flera sammanhang. Att riva upp avtalen kräver ju trots allt att man går till domstol. Statens företrädare – skattebetalarnas företrädare – får ju ändå visa en rimlig hänsyn till möjligheterna och inte driva dessa mål in absurdum. Nu ser vi ytterligare en gång över om det t.ex. kan finnas skadeståndsmöjligheter.

Så vill jag svara på den första frågan. Även om det tar tid – jag tycker att det är synd att behöva ta den tiden till att hantera fallskärmsavtal och annat – kommer jag ändå att göra det. Jag kommer att se till att anpassa reglerna så att de är rimliga och acceptabla för skattebetalarna och att minimera kostnaderna. Jag kommer att göra vad jag kan vad gäller omförhandling av gamla avtal. Det har skett en hel del på det området. Vi skall försöka göra någon-

ting åt detta, och jag förutsätter att jag har riksdagen bakom mig i det avseendet.

Det finns en sak som är intressant när det gäller Volvo, Ian Wachtmeister, och som vi måste hantera. Det är just minoritetsaktieägarna. Det finns lagstiftning i aktiebolagslagen och i en del andra lagar som ett bolag har att rätta sig efter. Vi strävar efter att hela tiden skydda minoritetsaktieägarna. Det är naturligtvis fullt möjligt att sälja sina aktier om man är missnöjd med att företagen inte redovisar avtal offentligt, men man bör ändå fundera kring om man inte också här skall skaffa litet bättre redovisningsregler. De skall helst vara frivilliga. Jag tror nämligen i första hand på självsaneringar inom olika områden – det tror jag är alldeles utmärkt.

Jag vill också understryka det Ian Wachtmeister säger. Jag tror att vi som sitter i riksdag och regering och även kommun- och landstingspolitiker varje dag behöver komma ihåg att det aldrig är kommunens, landstingets eller statens pengar. Det rör sig alltid om medborgarnas pengar. Även om Rolf L Nilson vill använda dem mer generöst och, antar jag, ta in så mycket som möjligt, är det ändå medborgarnas pengar vi hanterar. Därför skall vi göra det på ett så effektivt sätt som möjligt.

Moralen har förstörts i många avseenden. Jag tror att man kan se två stora problem. Det ena problemet är att vi under 80-talet fick en snabb uppgång och att det blev intressant att spekulera, vilket gynnades av en felaktig ekonomisk politik med inflation och höga skatter. Det är paradoxalt att de höga marginalskatterna under början av 70-talet gav en av de största omfördelningarna i modern tid av förmögenheter i Sverige. Den politik som i och för sig också Rolf L Nilson stöttade på den tiden gjorde att höginkomsttagare lånade pengar och placerade dem i lågbeskattade tillgångar och tjänade mycket pengar på det. De höga marginalskatterna motverkade alltså på många olika sätt sitt eget syfte. Detta är någonting som vi måste dra lärdom av för framtiden.

Det andra problemet är att vi har blivit litet inlärt hjälplösa i många andra avseenden. Det har inte just med denna frågeställning att göra, men det är också viktigt att diskutera det för framtiden. Man skall få ta initiativ och göra någonting.

Jag tror att jag har svarat på de flesta av Ian Wachtmeisters frågor. Jag är självfallet beredd att både offentliggöra avtalen och bidra till att de blir omförhandlade och passar inom ramen på de områden som jag har att hantera.

Rolf L Nilson ställde också några frågor. Det är först och främst viktigt att göra en skillnad mellan den privata och den offentliga sidan. På den offentliga sidan har vi det totala ansvaret, i varje fall så länge som vi är helägare av exempelvis ett bolag eller en bank. Vi har också ett ansvar om vi är majoritets- eller minoritetsdelägare, men vi måste också ta hänsyn till andra ägarintressen. På den privata sidan är det till syvende och sist ägarna som får ta ansvaret. Där har vi dock att se till minoritetsägarnas synpunkt.

Sedan är frågan: Skall banker som har för generösa fallskärmsavtal kunna få statligt stöd? Det gäller två olika frågeställningar. Stödet till bankerna syftar inte till att hjälpa bankerna. Jag är egentligen totalt ointresserad av om bank A, bank B eller bank C fortsätter att existera. Jag är intresserad av en

sak, och det är att vi skall ha en fungerande kreditförsörjning för enskilda medborgare och för de mindre företagen. Jag är intresserad av att insättningarna, som har trott att det svenska banksystemet var stabilt, inte förlorar sina pengar. Det är mina två bevekelsegrunder för det jobb som jag tycker att det är viktigt att driva.

Beslutet om bankstöd är då betingat av de två sakerna, dvs. insättningarnas situation och skyddet för kreditförsörjningen som sådan. Det måste vara det som tar överhanden. Jag förutsätter att banker redan i dag, liksom andra företag, funderar kring den allmänna debatten och gör justeringar i avtalen. Man jag kan inte här och nu säga att det skall vara en förutsättning för det bankstöd som behövs för att klara creditsystemet. Det tror jag inte heller att Rolf L Nilson menar. Men i den mån exempelvis en bank skulle bli statligt ägd, i den här processen – jag hoppas att det inte blir så – är det självklart att jag kommer att utöva ägaransvaret på samma sätt som vad gäller de andra bankerna.

Anf. 117 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! För aktiebolagen, som statsrådet Lundgren talade om, gäller givetvis aktiebolagslagen. Vi lagstiftare här inne kan skärpa den lagen. Problemet är att vi lagstiftare också för oss själva kan stifta lagar som missgynnar andra, lagar som gynnar oss själva osv. Därför måste vi vara mycket observanta på allt detta.

Vi lever i en värld, onekligen, och vi tar oss för pannan när vi iakttar vad som händer på andra ställen, när man börjar dammsuga i Italien, börjar tända lamporna i alla vinklar och vrår, och det kommer fram de mest ruskiga saker. I allmänhet har vi i Sverige tendensen att säga: Det händer inte här – tänk så förfärligt det är på andra ställen!

Jag skulle vilja säga att det inte är mycket som förekommer i Italien som inte förekommer i Sverige. Skillnaden är framför allt att priset är något lägre i Sverige om man vill köpa sig en tjänst – om jag skall vara litet grym.

Detta visar bara att de här frågorna i dag, i den tid vi lever, börjar bli mycket stora. Det är inte en fråga för justitieminister Hellsvik, för skatteminister Lundgren eller för något annat statsråd. Det är en fråga för hela regeringen och för hela riksdagen. Till sist börjar det nämligen handla om förtroendet för det politiska ledarskapet, och därmed är det faktiskt en fråga om demokratins anseende.

Anf. 118 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Måhända som avslutning på den här viktiga debatten vill jag säga att vi trots allt nog kan vara överens – utan att jag tar ställning till vad som möjligen har skett i Italien – om att vad som i det avseendet har skett i Sverige är en mycket mild västanfläkt, om man skall tro på vad som står i tidningarna. Vi har en tradition av hederliga, duktiga ämbetsmän. Vi har en tradition av politiker som menar väl, även om de inte alltid lyckas åstadkomma vad de egentligen skulle vilja göra och ibland kommer snett. Jag tror ändå att vi kan vara överens om att det finns stora skillnader i detta avseende.

Det finns en sak som jag har upplevt som mycket besvärande, när det gäl-

ler både bankerna och i andra sammanhang. Det hänger något samman med det som har hänt med Sverige under de två senaste decennierna, nämligen att staten, politikerna, har tagit över väldigt mycket. Det har spridit sig till den privata sektorn. Man säger: Det här är inte mitt ansvar – jag visste inte om det.

Om man sitter i en bolagsstyrelse, privat eller statlig, har man ett ansvar. Det vet Ian Wachtmeister, och det vet jag. Det som vi måste lära oss i Sverige är både att utnyttja möjligheterna och att vara positiva för att få i gång ekonomin. Vi måste också lära oss att ta ett ansvar, därför att det är bra och positivt.

Ian Wachtmeister säger att det är viktigt att vi hanterar frågeställningen om fallskärmsavtalen på ett sådant sätt att förtroendet ökar. Ja, det är det. Personer har sagt till mig att det där att få ansvaret för bankfrågor, att hantera den miljardrullning som skedde under 80-talet, är någonting som bara gäller en förlorare: Det gäller för dig att minimera förlusten. Jag tror att det är tvärtom. Om vi lyckas – med de misstag som vi kommer att begå, både i regeringen och riksdagen – hantera detta på ett effektivt och bra sätt, så att kreditförsörjningen fungerar och insättningarna blir skyddade, till en förhållandevis låg kostnad, tror jag att vi kan restaurera litet av det anseende som politiken kanske har förlorat. Det är i alla fall min ambition i det här arbetet.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på interpellation 1992/93:135 om bankernas kreditförluster och nuvarande kreditgivning

Anf. 119 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Agne Hansson har frågat mig dels vad regeringen avser att vidta för åtgärder med anledning av regionala skillnader i kreditförluster, dels hur regeringen avser att komma till rätta med olikheter när det gäller villkoren för kreditgivning i de olika delarna av landet.

De senaste åren har det svenska finansiella systemet kännetecknats av ökade ekonomiska problem och en dämpad kreditexpansion. Under 1992 mer än fördubblades kreditförlusterna för de större bankkoncernerna till över 70 miljarder kronor, eller drygt 5 % av utlåningen. Bankerna har under åren 1990–1992 reserverat ca 120 miljarder kronor för konstaterade och befarade kreditförluster. Av kreditförlusterna svarar de fastighetsrelaterade förlusterna för 48 %.

Problemen är inte unika för Sverige. Liknande problem har uppstått i bl.a. USA, Norge, Danmark, Storbritannien, Japan och Finland. Bakgrunden och orsakerna till problemen är i stor utsträckning desamma. Den starka och långvariga internationella högkonjunkturen under mitten och slutet av 1980-talet i kombination med avregleringar av de inhemska kreditmarknaderna, och naturligtvis de höga marginalsatser som då existerade i Sverige, skapade ett drivhusklimat som ledde till att kredit- och fastighetsmarknaden kom ur balans.

En betydande del av den ökade utlåningen under den andra hälften av

1980-talet hänförde sig till fastighetssektorn. Under 1990 började priserna på fastigheter att vända nedåt. Prisfallet förstärktes dels av ökade drift- och kapitalkostnader till följd av skattereformen, dels av stigande realräntor i takt med att inflationen dämpades. Då konjunkturen vände nedåt minskade också efterfrågan på kommersiella lokaler med sjunkande hyror som följd, som naturligtvis i sin tur bidrog till att förstärka prisfallet. Sedan början av år 1990 har priserna på kommersiella fastigheter i storstadsregionerna mer än halverats.

Enligt uppgifter från Finansinspektionen uppvisar bankernas västra och östra regioner en märkbart högre andel av de totala kreditförlusterna än de norra och södra regionerna. Om hänsyn även tas till storleken på utlåningen blir emellertid bilden delvis en annan. Kreditförlusterna är då vad avser norra, östra och södra regionerna förhållandevis jämnt fördelade, medan den västra regionen uppvisar de största förlusterna. Andelen fastighetsrelaterade kreditförluster är dock i stort sett densamma över hela landet. Det är svårt att nu uttala sig om varför kreditförlusterna i den västra regionen är de i särklass högsta. Det förefaller dock som om det i denna region rått ett alldeles speciellt investeringsklimat. Finansinspektionen utreder för närvarande orsakerna till bankernas stora kreditförluster, bl.a. med uppmärksamhet på eventuella oegentligheter.

För år 1992 redovisar de större bankkoncernerna sammanlagt en förlust på närmare 50 miljarder kronor, vilket för vissa banker har inneburit en betydande urholkning av kapitalbasen. Bedömningen för innevarande år är att bankernas förluster kommer att vara fortsatt stora. En sådan utveckling riskerar att leda till att allt fler institut inte klarar kapitaltäckningskraven. Flera banker kommer att vara i behov av statligt stöd. Dessa svårigheter har inneburit att bl.a. rutinerna för utlåning skärpts. Instituterna har lagt större tonvikt på låntagarnas långsiktiga betalningsförmåga. Det är en i allt väsentligt sund utveckling, även om det finns en risk att den finansiella krisen leder till att bankerna i sin allmänna försiktighet går för långt i åtstramningen av kreditgivning.

Som bekant pågår nu ett omfattande arbete med att komma till rätta med problemen på kreditmarknaden. I propositionen om bankstöd har regeringen betonat vikten av att bankerna får ekonomiska förutsättningar att fullgöra sin uppgift som kreditgivare. Målsättningen är att uppnå en stabilitet i betalningssystemet och att säkra kreditförsörjningen. Det är nödvändigt att se till att en fungerande kreditgivning upprätthålls i alla delar av landet. Regeringen kommer att noggrant följa utvecklingen på detta område. Jag har också vid flera tillfällen för företrädare för bankerna påpekat vikten av att inte vara alltför försiktig vid bedömningen av om kredit skall lämnas. Jag är emellertid av den bestämda uppfattningen att ansvaret för kreditgivningen måste ligga hos de enskilda kreditinstituterna.

Från bankhåll omvittnas det ju ofta att kreditefterfrågan för närvarande är mycket svag, och jag har inte sett något generellt belägg för att bankerna i någon sektor inte skulle ge krediter till projekt som de bedömer som sunda och lönsamma. Något mer kan heller inte begäras av bankerna. Staten kan inte kräva att bankerna, t.ex. av regionalpolitiska skäl, skall lämna krediter till projekt som inte är sunda från bankmässig synpunkt.

Vidare gäller det att hålla i minnet att det inte är bankernas sak att tillhandahålla riskkapital. Detta skall göras av näringsidkaren själv eller av särskilda företag med inriktning på sådan verksamhet. För att öka utbudet av riskkapital och mångfalden på denna marknad har regeringen överfört 6,5 miljarder kronor från de förutvarande löntagarfonderna till riskkapitalverksamhet som bedrivs av portföljförvaltningsbolagen Atle och Bure och sex direktinvesteringar riskkapitalbolag. Dessa bolag har till uppgift att erbjuda små och medelstora företag olika former av riskvilligt kapital. Om företagen på detta sätt får tillgång till sådant kapital är det sannolikt att det medför ökade möjligheter för dem att låna ytterligare rörelsekapital i bank.

Jag vill i detta sammanhang även erinra om att regeringen senast i kompletteringspropositionen aviserat att det under 1993 kommer att läggas fram förslag som leder till att överbeskattningen av enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag elimineras. Dessa förslag innebär förbättringar för småföretagare i hela landet.

Anf. 120 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka skatteministern för svaret och för den redovisning av kreditförlusterna som här har gjorts.

Jag är naturligtvis glad över beskedet att det är nödvändigt, som skatteministern och regeringen deklarerar, att se till att kreditgivningen upprätthålls i alla delar av landet. Jag fick i och för sig inte särskilt många konkreta förslag till nya åtgärder i det svar som har getts. Jag kanske skall börja debatten med att fråga om det verkligen är rimligt att folk i glesbygden skall lida för de spekulationer och den generösa kreditgivning som har förekommit i de överhettade områdena i slutet av 80-talet och början av 90-talet.

Bankerna tycks ju, som en följd av den restriktivare kreditgivningen, gå efter den omvända maximens princip, dvs. att det är nödvändigt att strypa kreditgivningen i glesbygden och i de svaga regionerna, där kreditförlusterna har varit väldigt små, och att fortsättningsvis ge krediter i de områden där man har gjort de största kreditförlusterna.

Detta är naturligtvis helt orimligt, därför att det gör att bankkrisen hotar att förstärka de regionala skillnaderna över landet.

Detta bekräftas också i svaret. Enligt uppgifter från Finansinspektionen, som skatteministern hänvisar till, är kreditförlusternas andel störst i den västra och den östra regionen. Det kan hänföras till minst två överhettade områden, nämligen Göteborgsregionen i väster och Stockholmsregionen i öster. Det har naturligtvis förekommit livliga spekulationer i den överhettade period som har blivit följden av en alltför stark koncentration i samhället.

Jag tror att det ur regionalpolitisk synpunkt vore värdefullt med en mera detaljerad redovisning än den som här har lämnats. Jag tror att det är nödvändigt, inte minst för att motverka att de här regionala skillnaderna ökar som en följd av finanskrisen.

Ett par kompletterande frågor från min sida blir därför: Är regeringen – och skatteministern, som närmast har ansvaret – beredd att medverka till att en kartläggning av hur kreditförlusterna fördelar sig just mellan glesbygder och mindre orter görs? Är regeringen beredd att göra en analys av konse-

kvenserna för glesbygden och de svaga regionerna av bankernas just nu restriktiva kreditgivning och behandling av dessa områden? Det är mycket som talar för att kreditförlusterna har varit mycket små eller inga alls i glesbygdsområdena. Det vore mycket värdefullt att få det här belyst inför den fortsatta behandlingen av bankkrisen.

Som framgår av svaret tycks vi vara överens om att det är nödvändigt att se till att en fungerande kreditgivning upprätthålls i alla delar av landet. Det kan inte nog understrykas. Därför vore en sådan här ytterligare analys motiverad. Jag kan ge en rad exempel, inte minst från min egen region i Kalmar län, som visar att kreditgivningen till sunda och seriösa projekt inte alls fungerar som den skall just i glesbygden. Det är inte alls på det sättet att kredit efterfrågan är svag, som man från bankhåll vill göra gällande. Man försöker snarare undgå kreditefterfrågan, eftersom man inte vill eller kan låna ut. Inte sällan beror detta på att kapitaltäckningskraven inte har uppfyllts. Därför vill jag fråga: Är regeringen beredd att vidta några ytterligare åtgärder för att stärka bankernas kapitalbas?

Staten kan inte kräva att bankerna t.ex. av regionalpolitiska skäl skall lämna ut krediter till projekt som ur bankmässig synpunkt inte är sunda, säger skatteministern i sitt svar. Det menar inte jag heller. Frågan är vad som ur bankmässig synpunkt är sunda projekt. Det borde nog till en närmare analys, eftersom det i glesbygden ofta krävs flerdubbla säkerheter vid en kreditgivning. Detta är inte heller rimligt och rättvist, och det främjar inte målet om regionalpolitiskt lika behandling. Det man kan kräva när det gäller kreditgivning och krav om säkerhet är att sunda projekt bedöms lika, oavsett om de finns i glesbygden eller i storstäderna. I det fallet finns det anledning att också bedöma statens egna krav om säkerheter för kreditgivningen till byggandet av bostäder.

Jag vill fråga om skatteministern, som också närmast är ansvarig för statens kreditgarantier till bostadsbyggandet, är beredd att vidta åtgärder för att få till stånd en mer likvärdig syn på kreditgarantier när det gäller byggandet just för glesbygdens del.

Anf. 121 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! För att kreditgivningen skall fungera måste många led och institutioner fungera.

Vi har tidigare i dag i en interpellationsdebatt diskuterat de av Bo Lundgren nämnda riskkapitalbolagen, både portföljförvaltningsbolagen och de direktinvesteringar bolagen. Det tycks åtminstone vara så att de inte lever upp till de förväntningar som ställdes på dem när de skapades. De har visserligen haft kort tid på sig att verka – det kanske är för tidigt att bedöma hur de kommer att fungera – men det väcktes ju mycket stora förhoppningar på att de skulle innebära lösningen på de små och medelstora företagens problem. Stora delar av deras riskkapitalförsörjning skulle vara garanterad i och med att de här bolagen kom till stånd. Vi kan konstatera att man ännu inte har levt upp till detta.

Det är viktigt att Industri- och nyföretagarfondens utlåning fungerar, och det är viktigt att utvecklingsfonderna fungerar. Men för att verksamheten skall fungera måste bankerna också vara beredda att ta sin del av kreditgiv-

ningen. Det är ju inte meningen att de här "statliga" institutionerna skall stå för hela kreditgivningen, utan det mesta skall täckas av bankerna.

Då är vi inne på efterdyningarna av bankkrisen igen: den allt strängare riskbedömningen och uppgifterna om att det inte är så stor efterfrågan på krediter från företagen som företagens organisationer gör gällande. Detta kan ju bero på två saker. Det kan bero dels på att kostnaderna för krediter är så höga att krediter inte efterfrågas, dels på att efterfrågan i den svenska ekonomin är så låg att investeringarna inte blir meningsfulla att göra, därför att det inte finns någon avsättning för produkterna. I det ena fallet gäller det att få upp efterfrågan i ekonomin. I det andra fallet gäller det att få ner kostnaderna för krediterna.

Staten, och Bo Lundgren, har ju mot sin vilja blivit en stor bankägare. Det är viktigt att staten då har en strategi för sitt ägande som går ut på att underlätta finansieringen för sunda projekt genom att inte vara överdrivet försiktig i kreditbedömningen. Jag vill understryka att jag inte menar att man skall vara slarvig eller vårdslös i riskbedömningen, men man skall inte heller vara överdrivet försiktig. Man skall hålla kostnaderna för krediterna så låga som möjligt genom att pressa samman räntegapet och hålla utlåningsräntan så låg som möjligt. Det här kan man ha som en affärsidé, som en konkurrensfaktor, gentemot andra banker som möjligtvis har andra strategier. Sedan kan staten som övervakare över hela creditsystemet se till att konkurrensen fungerar inom bank- och finanssektorn.

Jag skulle helt enkelt vilja ha en kort redogörelse av Bo Lundgren för vad den här regeringen, och därmed staten, har för strategi som ägare av banker när det gäller just finansiering av nödvändiga investeringar inom industrier, framför allt med tonvikt på små och medelstora företag.

Anf. 122 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag skall först svara Rolf Nilson. Strategin för ägandet är att så snabbt som möjligt avveckla det och att under den tid då det faktiskt finns en statlig ägarroll sköta den mycket bättre än vad som har skett tidigare. Men det innebär inte att vi kommer att kunna gå in i den direkta driften och hantera den. Vi skall heller inte kommendera fram minskade eller vidgade räntemarginaler, vare sig för den ena eller andra typen av krediter, utan detta måste hanteras på marknaden. Det har också skett en förändring mot minskade marginaler, vilket är positivt. Det bådär gott för framtiden.

Riskkapitalet är någonting annat än vanlig kreditförsörjning, bankkrediter och annat. Det finns visserligen risker förknippade med detta – det gäller att man har en strängare riskbedömning i det avseendet än vad man hade under 80-talet, det är vi nog också överens om – men vi skall vara medvetna om att de riskkapitalbolag som har bildats gör att det totala utbudet och antalet aktörer ökar, vilket i sig är positivt.

Jag tror faktiskt att grundproblemet ligger i den allmänna ekonomiskpolitiska situationen, i det moras som ekonomin kom in i efter två decennier av felaktig ekonomisk politik. Jag skall inte upprepa resonemanget om vem som är ansvarig för detta, men Rolf Nilsons parti har ju genom tiderna stöttat dem som då var ansvariga. Detta måste vi nu hantera på ett bra sätt. Vi måste göra det genom att skapa förutsättningar för att få ner räntenivån. Vi

har också sett en markant sänkning av de svenska räntenivåerna, vilket ju är mycket positivt och bra för de mindre företagen. Det påverkar också den allmänna ekonomiska efterfrågan i Sverige. Den inhemska efterfrågan påverkas positivt av att räntenivån sänks. Samtidigt minskar kostnaderna för investeringar. Det är på den allmänna ekonomiska politiken som det hänger om vi skall få i gång hjulen.

Många – jag vänder mig naturligtvis också till Agne Hansson, som har ställt interpellationen – av de problem som vi upplever beror nog inte på att bankerna har blivit överdrivet försiktiga utan de är ett resultat av att klimatet är sådant att det är svårt att hitta sunda projekt. Att hjälpa företag, som har röda siffror och går med förlust, att övervintra i tron på att det nog skall vända är sådant som bankmän inte skall ägna sig åt. De skall ha större krav på säkerheter och annat. Det är den allmänna ekonomin som även i det här fallet är det stora problemet.

Frågan var kreditförlusterna har uppträtt och problemet med kreditgivningen är ju inte direkt relaterade till varandra. Skulle det finnas en relation, skulle det snarast bli så att i de regioner där förlusterna har varit störst borde den personal som nu finns vara mycket försiktig med tanke på att den har känt av problemet när man varit för lössläppt med kreditgivningen, medan man på landsbygden och för den delen också på glesbygden har klarat sig förhållandevis bättre. Det i sin tur skulle också ge möjligheter att fortsätta att hantera affärerna på samma sätt som tidigare.

Även där tror jag att de problem som Agne Hansson talar om är föranledda av att ekonomin från 1989 kom in i ett mycket besvärligt skede. Där ligger egentligen nyckeln till problemet.

Det är självklart att bankerna skall se till att sunda projekt i Kalmar län lika väl som sunda projekt i Göteborgs och Stockholms län skall få krediter. Jag är faktiskt övertygad om att det är så.

Jag har många gånger hört att det finns exempel på projekt som inte blivit finansierade, även om det finns bra idéer, god lönsamhet och tillräckliga säkerheter. Men när man skärsådat exemplen har det visat sig att det ofta inte har varit på det viset.

Jag är fortfarande lika intresserad – inte för att kommendera en bank att göra vare sig det ena eller det andra utan för att ha den dialog med bankerna som jag tycker är rimligt att ha – av konkreta exempel på hur det har gått snett, för detta är – så säger i alla fall varje bankledning – bankerna beredda att åtgärda. Det är självklart att det är så man skall hantera problemet. Man måste gå igenom de konkreta fallen.

Jag tror alltså att vi måste se till att nu fullfölja den ekonomiska politiken på ett sådant sätt att vi lägger grunden för fortsatt räntenedgång. Det är en fråga som naturligtvis inte avgörs vare sig av regeringen eller av riksdagen, men vi kan göra det genom att föra en finanspolitik som är rimlig och stram. Vi skall inte vidta tillfälliga, kortsiktiga och ofinansierade utgiftsökningar eller inkomstförsvagningar. Det är farligt och skulle leda till en sämre situation.

Vi måste också stärka kapitalbasen – detta ställde Agne Hansson också en fråga om. Det är just vad vi gör. Hela bankstödsarbetet syftar till att se till

att inte urholka kapitalbasen i bankerna så att de inte fungerar i sin kreditförsörjningsroll.

Jag tror också att jag med säkerhet kan säga att det finns kreditkapacitet i dag i det svenska bankväsendet. De farhågor som man skulle kunna hysa är väl att man vid en snabb vändning uppåt i ekonomin inte skulle hinna med. Det gäller också då att kunna hantera situationen.

I denna litet rapsodiska redovisning ligger också en beskrivning av grundelementen i en strategi för att hantera bankstödet och bankverksamheten som ett led i kreditförsörjningsproblematiken.

Avslutningsvis: Jag tror inte att det egentligen behövs en speciell utredning för att visa skillnaderna mellan storstadsregionerna och glesbygd/landsbygd. Jag tror att vi kan vara ganska övertygade om att det har varit mindre förluster på landsbygden. Det som inträffade vid Tomelilla Sparbank var betingat av utlåning i storstadsområdena. Så jag tror att det är så. Vi kan gärna titta ytterligare på det, men jag tror inte att det ger så mycket mer än så. Däremot är det intressant regionalt, därför att det kan finnas vissa speciella element, exempelvis i västra regionen, som jag har haft anledning att ta upp tidigare.

Allra sist: Kreditgarantierna skall vara likadana och på samma villkor för glesbygden som för storstadsområdena.

Anf. 123 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag har blivit litet störd av det obehag som regeringen känner över att staten är bankägare. Man betonar konkurrensneutraliteten så starkt att det verkar som om man inte ville arbeta offensivt med de statligt ägda bankerna, öka deras marknadsandelar och öka deras kreditgivning. Jag tycker att det är fel. Jag tycker givetvis att det krävs ett aktivt ägande från statens sida med tanke på den allmänna situationen inom kreditväsendet och också med tanke på att statliga företag skall skötas bra och förvaltas på ett sätt som kommer ägarna till godo.

Det innebär givetvis inte att man från regeringens sida skall gå in med pekpinna och detaljstyra Nordbanken, Gotabanken eller vad det nu kan bli för banker som staten kommer att äga. Som ägare och som ägarrepresentant måste man ha en vilja och ett långsiktigt mål utöver det abstrakta att bankerna skall skötas bra och att man skall frigöra sig från ägarrollen så snart som möjligt.

Anf. 124 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Vi kan vara överens om att staten skall avveckla sitt bankäggande så fort som möjligt, om orsakerna till bankkrisen och om att de generella allmänpolitiska åtgärderna är mycket viktiga när det gäller att komma till rätta med problemet.

Vad jag ville belysa med min interpellation var att det också finns en regionalpolitisk del i detta som är utomordentligt viktig. På den punkten förstår jag inte skatteministerns resonemang, att man skall fortsätta att ge krediter utan att ta hänsyn till var riskerna har varit störst eller var man har gjort de största förlusterna. Det är väl ändå rimligt att man där man har gjort de största förlusterna är mer försiktig med att ge krediter, för att man inte skall

gå på ytterligare förluster, och är mer generös i sådana områden där man hittills inte gjort några förluster. Men det är precis tvärtom i det system som vi har nu. Det gör att glesbygden drabbas oförskyllt hårt i detta fall.

Skatteministern säger vidare att han är övertygad om att man ger krediter till alla sunda projekt. Jag noterade att skatteministern också sade att han gärna vill veta mera om dessa. Jag kan ge ett typiskt exempel från Västerviks kommun. Där skall Ankarströms gamla ålderdomshem byggas om till servicebostäder för äldre. Det är en privat byggare som på orten har köpt fastigheten och vill göra detta jobb. De äldre vill att ålderdomshemmet skall byggas om, därför att de inte vill flytta till centralorten. Kommunen vill det, hemtjänsten vill det, ortsborna vill det, men bankerna säger blankt nej. Det finns långa köer till det ålderdomshem som nu finns, vilka skulle kunna kapas. Bankerna låter inte ens byggaren ta upp papperen, därför att de inte är intresserade av kreditgivningen. Bygget skulle rädda sysselsättningen. Inga kreditförluster har tidigare varit synliga i dessa banker.

Följden blir nu att de äldre blir utan bostad eller tvingas flytta till centralorten, åtta man blir utan jobb ett halvår och kommunen får ökade kostnader för äldreboenden. Är det rimligt? Vad har skatteministern för råd att ge kommunen, de äldre och många andra som väntar på krediter men som de inte kan få?

Jag kan nämna ett annat exempel från Linköpingsregionen som jag i min egenskap som bostadsutskottets ordförande fick reda på i förra veckan. Redan innan man sätter spaden i jorden har man full tackning för tolv lägenheter i en bostadsrättsförening, men bankerna vägrar att ge krediter. Det kan inte vara rimligt.

Anf. 125 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Herr statsråd! Jag kommer visserligen in i nästa interpellationsdebatt, men jag känner anledning att hoppa in i denna debatt om kreditförsörjningen. Frågan hamnar så att säga på två stolar. Vi har dels en näringsminister, dels en skatteminister som på olika sätt från olika utgångspunkter är engagerade i frågan om bankstödet.

För närvarande är bankstödet tänkt att ges i form av skuldgaranti. Staten skall garantera att instituten skall kunna möta sina förpliktelser. Till dess avtal har förhandlats fram med de enskilda instituten är det alltså skuldsidan i balansräkningen som det ges garantier för, utan ersättning och utan särskild behovsprövning. Från marknadens synpunkt är det i den uppkomna situationen egentligen klokare att garantera tillgångssidan.

Ett sådant system skulle lösa alla formella kapitaltäckningsproblem. Det skulle vara enkelt att skapa ett system som är konkurrensneutralt, för det är där en svår nöt ligger. Dåliga banker får en högre garanti, bra banker får en lägre garanti eller ingen alls. En tillgångsgaranti däremot skulle gälla generellt alla banker i systemet. Det skulle inte gynna en bank med dålig ekonomi på bekostnad av en bank med god ekonomi. För båda banker skulle nämligen tillgångsgarantin bli relativt sett lika intressant, därför att bankerna med den lösningen skulle ha chansen att behålla sina inbördes positioner.

Vi kan exempelvis tänka oss att 90 % av räntor och amorteringar i en banks låneportfölj garanteras av staten mot en provision på exempelvis 1 %

per år med en option, dvs. en rätt att köpa 90 % av bankens aktier vid nyemission. Som alternativ för en bättre bank skulle det räcka med en tillgångsgaranti med 50 % vid exakt samma villkor och med provision på 1 %. Optionen i detta fall – med tillgångsgarantin alltså satt till 50 % – skulle vara betydligt lägre, kanske 10 %.

Systemet är enkelt och kan i princip sättas i kraft omedelbart. De tankegångar som ligger i begreppet skuldgaranti resp. tillgångsgaranti får ses mot bakgrund av att det gäller att snabbt få en fungerande kreditmarknad till stånd.

Ett av de svåra problemen med skuldgarantin, som också har påtalats av en del tidigare talare, är att staten skulle kunna gå in och påverka spreadräntan. Ministern har nu entydigt deklarerat att man inte kan gå in, dirigera och fastställa den typen av marginalränta mellan in- och utlåning, inte ens vid skuldgarantiförhållandet. Med tillgångsgarantin uppkommer inte det problemet, utan bankerna tillåts fungera, god som dålig bank, med motsvarande skillnader i likviditet och annat.

Frågan är nu: Har skatteministern i sina diskussioner över huvud taget kommit in på synpunkter för och emot tillgångsgaranti som en lösning?

Anf. 126 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag börjar med den sista frågan, som egentligen ligger litet utanför interpellationen. Självfallet har vi sedan den 4 oktober 1991, då vi övertog ansvaret för regeringsmakten och också för finanssektorns problem, övervägt olika former av lösningar, bl.a. tillgångsgarantier. Vi har dock kommit fram till att den proposition som förelades riksdagen den 18 december i fjol och som antogs av en överväldigande majoritet, där bl.a. Ny demokrati ingick, var det bästa sättet att hantera dessa frågor. Utgångspunkten är konkurrens, minimerad snedvridning och skydd för skattebetalarna. Tillgångsgaranti är mycket mer omfattande och kan därför bli mycket kostsammare för skattebetalarna. Det är inte alls länge sedan som vi hörde Ian Wachtmeister från talarstolen säga att detta är en viktig aspekt.

I övrigt tänkte jag undvika att gå in just på teknikfrågorna. De kommer under de närmaste veckorna att tas upp i riksdagen i andra sammanhang.

När det gäller det som Rolf L Nilson sade, är det klart att det är obehagligt att behöva gå in och vara bankägare. Det hade varit mycket bättre om man inte hade trott på socialismens välsignelser och trott att staten kan sköta sådant bättre än marknaden. Det är ganska självklart. Men under den tid som vi har ägaransvaret skall vi se till att sköta det på ett bra sätt. Jag har t.ex. sett till att departementet och Bankstödsnämnden har representation i bankernas styrelser för att vi skall ha ett direktinflytande i det avseendet. Det finns också mycket annat som man kan diskutera. Men vi får ju inte i vår ägarroll vidta kortsiktiga åtgärder som stör den långsiktiga kreditförsörjningen. Det är jag inte ens beredd att fundera över. Vi skall se till att dessa banker har en tillräcklig, men inte alltför god, kapitalbas, så att de kan konkurrera ut andra banker som i dag är fristående från det statliga stödet. Vi skall ge dessa banker en bra struktur och en bra kompetens. Sedan skall vi via styrelserna hantera det hela.

När det gäller den regionalpolitiska debatten, förstår jag den problem-

ställning som Agne Hansson tar upp. Men jag har ändå litet svårt att förstå utgångspunkterna. Om man utgår från kreditförlusterna, är det ganska självklart att en banktjänsteman som har arbetat på ett regionkontor som har gjort för stora förluster – man vet ju inte om vederbörande finns kvar eller är utbytt – naturligtvis är betydligt mer försiktig, eftersom han redan har bränt fingrarna, än den banktjänsteman som arbetar på ett kontor som under lång tid har skött sin verksamhet. Det borde snarare finnas en korrelation som säger att kreditgivningen fungerar bättre från kontorets synpunkt om man har gjort mindre kreditförluster. Det borde vara på det viset. Det finns ju ingen strävan i dagens system att gå åt andra hållet.

Jag tror inte heller att Agne Hansson menar att man skall vara mer generös med kreditgivning i glesbygd. Utgångspunkten är att man skall vara lika generös eller lika hård såväl i storstadsregioner som i glesbygd. Jag delar den uppfattningen helt och hållet.

Agne Hansson tog upp två exempel. Det var intressant. Det första exemplet handlade om ett servicehus. Antagligen var de som skulle flytta in där beredda att täcka kostnaderna under en fem- eller tioårsperiod. I det andra exemplet var det fråga om en bostadsrättsförening som var fulltecknad och där man hade täckning för de löpande kostnaderna. Men detta är ju en byggnad som skall stå kvar i kanske 30–50 år. Vad är då marknadsvärdet på byggnaden? Problemet är ju att den bostadspolitik och den byggbranschpolitik som har förts har lett till så kraftigt ökade kostnader att produktionskostnaden, både i storstadsområden och i andra områden, överstiger marknadsvärdet. Det är därför som den andel som kan belånas blir förhållandevis låg. Detta skapar problem, eftersom betalningsförmågan i båda projekten blir för låg – jag säger inte att det är så, eftersom jag inte vet hur långa kontraktstiderna är och vilka villkor som är uppställda. Men vid kreditgivningen måste man ju ta hänsyn till vilken faktisk säkerhet som finns. Bostadsrättshavarna kan ju avstå från att betala, om det skulle knipa i framtiden. Det har hänt i några enstaka fall, men det har i och för sig inte hjälpt upp situationen. Dessa faktorer måste också vägas in i sammanhanget.

Det viktiga för oss är att få ned produktionskostnaderna och se till att åstadkomma en balans, så att det blir en vettig utveckling där det går att belåna. Om banken inte ens var beredd att titta på papperen i det första projektet, tycker jag att det är otillständigt. Jag förutsätter att det inte har gått till på det viset. I så fall finns det all anledning för kommunen eller för byggherren att ta upp kontakten med bankens ledning. Sedan vore det intressant både för mig och för Finansinspektionen att få reda på hur det förhöll sig i det här sammanhanget.

Anf. 127 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag skall inte gå för långt in i den bostadspolitiska debatten. Då kommer vi ifrån kärnpunkten i frågan som gällde den regionalpolitiska delen. Menar verkligen skatteministern att man skulle stoppa all kreditgivning för byggande? Man kan fortfarande inte bygga med så låga produktionskostnader att de överensstämmer med dagens marknadsvärde. Den omställningen har ännu inte gjorts, och det är ett problem. Så kan det inte

få fortsätta. Det innebär att det inte skulle bli några krediter för byggande över huvud taget.

Herr talman! Jag tycker ändå att vi har flyttat fram positionen i debatten om följderna av bankkrisen från regionalpolitisk synpunkt. Vi är överens om att det finns regionala skillnader. Det är naturligtvis en god grund att bygga vidare på.

Vidare är vi överens om att det är nödvändigt att se till att kreditgivningen fungerar och att kreditprövningen upprätthålls i alla delar av landet. De generella åtgärderna är kanske ändå inte tillräckliga. Det vore bra om man såg över de krav på säkerhet som även staten ställer när det gäller kreditgivning. Jag menar inte att man skall vara generösare, men i dag är det i många fall en restriktivare kreditgivning i glesbygden, vilket drabbar glesbygden i mycket hög grad. Kreditgivningen kan ju vara en avgörande fråga för arbetstillfällen och för utvecklingen över huvud taget i en region. Det kan vara avgörande för tryggheten, för servicen, för boendet och för förlängda kreditiv när det gäller byggandet som kan öka de enskilda boendes kostnader på ett annat sätt än om kreditiven kan lyftas av med en gång. Därför är det naturligtvis oerhört viktigt för den regionala rättvisan och för att de regionala skillnaderna inte skall bli större att man följer denna fråga med uppmärksamhet. Som jag inledningsvis sade är vi överens om att det finns regionala skillnader. Därför har jag hopp om att man skall få till stånd bättre förhållanden framöver.

Anf. 128 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! När det gäller målsättningarna och vart vi strävar, tror jag att Agne Hansson och jag är helt överens. Det är möjligt att det finns en del som bör ses över och att bankerna och andra kreditinstitut bör vara litet mer självkritiska i vissa avseenden. Jag menar självfallet inte att man skall stoppa kreditgivningen. Jag ville bara fästa uppmärksamheten på att det finns en del andra aspekter på de ärenden som togs upp som exempel än bara kassaflödet som sådant. Det finns andra risker som måste värderas i sammanhanget. Men den statliga kreditgarantin är ju bl.a. till för att underlätta kreditgivningen för den här typen av ändamål.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på interpellation 1992/93:153 om försäkringsbolagens situation och utveckling

Anf. 129 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Bengt Dalström har frågat mig hur regeringen ser på försäkringsbolagens situation och utveckling mot bakgrund av bankernas finansiella krissituation.

Försäkringsbolagen, liksom övriga institut på det finansiella tjänsteområdet, levde tidigare i en hårt reglerad, nationell och föga konkurrensutsatt marknad.

Försäkringsbolagens verksamhetsförutsättningar har genomgått stora ändringar under senare år.

I mitten av 1980-talet avskaffades den s.k. behovsprincipen, som innebar att ett försäkringsbolag kunde få koncession endast om det fanns behov av ytterligare försäkringsföretag. Placeringsplikten, dvs. skyldigheten för försäkringsbolagen att köpa i första hand stats- och bostadsobligationer, avskaffades. De tidigare branschöverenskommelserna om premienivåer och produktutveckling upphörde att gälla och försäkringsmäklare började anlitas som försäljningskanal. Valutaregleringen slopades, vilket gav försäkringsbolagen nya placeringsmöjligheter på utländska marknader.

I början av 1990-talet introducerades en ny försäkringsform, livförsäkringar med fondanknytning eller unit linked-försäkringar. Skattereformen genomfördes. Branschglidning tilläts genom att försäkringsbolag fick äga aktier i finansiella företag och vice versa. Båda institutsformerna fick också ingå i samma koncern. Utländska försäkringsbolag kan numera marknadsföra sig i Sverige via ett samarbetande försäkringsbolag här i landet. Ett förslag om individuellt pensionssparande utan försäkringsinslag har i vår överlämnats till riksdagen och utskottsbehandlats.

De beskrivna händelserna har påverkat särskilt livförsäkringsbolagens förhållanden. Därtill kommer att det inte längre är skattemässigt lika förmånligt att spara i pensionsförsäkringar. Nyteckningen av livförsäkringar har minskat. Andelen utländska livförsäkringar på den svenska marknaden har ökat.

Försäkringsmarknaden har blivit allt mer internationaliserad. Den utvecklingen kommer naturligtvis att fortsätta sedan EES-avtalet trätt i kraft och vid ett svenskt medlemskap i EG.

Parallellt med dessa händelser övergick 1980-talets högkonjunktur och överhettade kredit- och fastighetsmarknad i lågkonjunktur och den nuvarande krisen i det finansiella systemet. Under hösten 1992 uppvisade flera livförsäkringsbolag en negativ kollektiv konsolidering på grund av det kraftiga prisfallet på vissa av bolagens tillgångar, vilket föranledde ingripanden från Finansinspektionen. Konsolideringen är numera åter positiv till följd av uppgången på aktiemarknaden och värdeökningen på obligationsportföljerna på grund av sänkningen av ränteläget.

I fråga om skadeförsäkring har den konjunktürkänsliga kreditförsäkringsverksamheten drabbats hårt. Konkurserna i Njord och Svenska Kredit är belysande. Skadeförsäkringsverksamheten i övrigt har inte påverkats i samma utsträckning. Men det kan naturligtvis uppstå problem i enskilda fall.

Den besvärliga utvecklingsfas som försäkringsbolagen nu går igenom kommer att få återverkningar på sektorns struktur framöver. Jag vill dock framhålla att påfrestningarna inom försäkringssektorn inte är av samma allvarliga karaktär som den bankkris som vi nu upplever. Hur framtiden kommer att se ut går naturligtvis inte att förutsäga med någon säkerhet. Man kan emellertid utgå från att bolagen även i fortsättningen kommer att verka i en konkurrensutsatt, internationaliserad och föränderlig omgivning. Den skyddade värld som tidigare gällde kommer inte att återkomma.

Försäkringsbolagen måste drivas på ett sådant sätt att bolagen kan fullgöra sina förpliktelser mot försäkringstagarna även i tider av ekonomisk till-

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

bakagång. Det synsättet ligger också till grund för hela regelsystemet på försäkringsrörelseområdet och för Finansinspektionens tillsynsverksamhet. Exempel på sådana regler är bestämmelserna om redovisning av försäkrings tekniska skulder (som innebär att bolagen som en skuldpost skall redovisa sina åtaganden enligt ingångna försäkringsavtal), kraven på grunder för livförsäkring och skyldigheten att teckna återförsäkring. Ett belopp motsvarande de försäkringstekniska skulderna för livförsäkringar skall dessutom redovisas huvudsakligen i tillgångar med låg risk.

Om ett livförsäkringsbolag trots allt försätts i konkurs skall om möjligt hela försäkringsbeståndet överlåtas till ett eller flera andra försäkringsbolag. Om någon beståndsöverlåtelse inte kan genomföras har försäkringstagarna en särskild förmånsrätt i bolagets tillgångar till säkerhet för sin fordran mot bolaget.

Bengt Dalström berör också frågan om stöd motsvarande det som nu gäller för bankerna skall införas även för försäkringsbolag. Jag har tidigare i ett frågesvar den 23 mars i år redovisat min syn i den saken.

Syftet med bankstödet är att garantera stabiliteten i betalningssystemet och att trygga kreditförsörjningen. Stödsystemet omfattar, förutom banker, kreditinstitut med statlig anknytning samt bankägda bostadsfinansieringsinstitut och finansbolag. Också försäkringsbolagen spelar en viktig roll i det finansiella systemet. I propositionen (1992/93:135) om åtgärder för att stärka det finansiella systemet konstaterades emellertid att deras verksamhet inte är av det slaget att exempelvis en betalningsinställelse omedelbart leder till allvarliga störningar i betalningssystemet eller får vittgående konsekvenser för den långsiktiga kreditförsörjningen. Det finns alltså från de utgångspunkter som ligger bakom införandet av bankstödet inga skäl att införa en motsvarande garanti för försäkringsbolagen.

För närvarande övervägs i olika sammanhang – främst inom ramen för harmoniseringen med EG:s regelsystem – flera reformer som ytterst syftar till att säkra försäkringstagarnas ställning. I en nyligen framlagd lagrådsremiss om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet föreslås bl.a. regler om minimikonsolidering för försäkringsbolag. En departementspromemoria håller på att utarbetas med förslag om moderna och EG-harmoniserade placeringsregler för såväl livförsäkringsbolag som skadeförsäkringsbolag. De nya placeringsreglerna kommer att bygga på riskminimering genom diversifiering och matchning. Inom ramen för den pågående Försäkringsutredningen övervägs om ömsesidiga försäkringsbolag skall få större möjligheter att anskaffa riskkapital. Av intresse i det här sammanhanget är dessutom att Försäkringsutredningen också överväger om någon form av garantifondssystem i försäkringsbolagens regi bör införas.

Jag kommer noga att följa utvecklingen på försäkringsområdet och är, om det behövs, beredd att överväga ytterligare åtgärder utöver de reformer som redan förbereds.

Anf. 130 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Först vill jag tacka statsrådet för ett engagerat och utförligt svar på interpellationen om försäkringsbolagens situation och möjliga ut-

veckling. Svaret skapar naturligtvis vissa behov av några smärre kompletterande frågor, vilka jag ställer en i taget.

Den negativa konsolidering som flera försäkringsbolag uppvisade under hösten 1992 föranledde enligt statsrådets svar ingripanden från Finansinspektionen. Samtidigt konstaterar statsrådet att konsolideringen till följd av olika marknadsfaktorer numera är positiv. Kan statsrådet tala om vari Finansinspektionens ingripanden bestod? Var dessa bara av formell karaktär eller hade de vid det tillfället en tvingande form eller inriktning?

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 131 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Finansinspektionen har, enligt de lagar som gäller och den instruktion man har, att fullfölja sina uppgifter som i det här fallet var att skydda försäkringstagarnas intressen. De åtgärder som man rekommenderade var att hantera återbäringspolitiken på ett sätt så att man skyddade fordringsägarna. Jag skall inte närmare gå in på detta, eftersom det är en myndighetsutövningsfråga som Finansinspektionen svarar för, men detta var den typ av åtgärd som Finansinspektionen då rekommenderade.

Anf. 132 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Herr statsråd! I interpellationssvaret redovisar statsrådet Lundgren vidare att man inom departementet, bl.a. med anknytning till EG:s regelsystem och EES-avtalet, bedriver ett förhoppningsvis intensivt arbete i försäkringsfrågor. Det talas också om en aktuell lagrådsremiss som bl.a. innehåller regler om minimikonsolidering för försäkringsbolag.

Herr statsråd! Eftersom man nu utreder och lägger förslag måste man väl tolka det så, att vi i dagens läge skulle sakna dessa krav på försäkringsbolagens kreditvärdighet och likviditet på kort och lång sikt. Det vore i så fall en mycket allvarlig brist i det nuvarande försäkringssystemet, vilket kan skapa stor osäkerhet och oro hos alla försäkringstagare. Hur vill statsrådet Lundgren kommentera en sådan tankegång?

Anf. 133 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Låt mig säga att det finns två vägar som är intressanta att hantera när det gäller reformeringen av verksamheten för försäkringsbolagen. Den ena vägen är att skapa bättre konkurrensförhållanden. Vi håller också på att se över skattereglerna för försäkringsbolagen för att de i samband med det individuella pensionssparandet skall få så lika konkurrensvillkor som möjligt. I det avseendet är det fråga om två olika produkter.

Det andra är att de regler som vi har bör moderniseras och i görligaste mån förbättras. Det är inte så, att vi har saknat regler till skydd för konsumenten – försäkringstagaren – utan vi behöver dels se över och modernisera och dels harmonisera med tanke på de öppnare gränserna vid internationaliseringen. Naturligtvis skall vi också, i den mån vi kan, försöka att förbättra regelsystemen till skydd för försäkringstagarna. Men de regler som i dag existerar är inte så utformade att det finns ett svart hål med problem för försäkringstagarna.

Anf. 134 BENGTT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Innebär det att man inte har någon konstruktion som motsvarar kapitaltäckningskravet för bankerna? Saknas den tankegången och motsvarigheten med dagens försäkringssystem?

Anf. 135 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Om man i första hand ser på livförsäkringsbolagen, som jag antar att Bengt Dalström menar, finns det i dag regler för vilka åtaganden man får göra och vilka garantier som skall finnas för försäkringstagarna. Försäkringsbolagens verksamhet, placeringar, resultat och konsolidering följs löpande av Finansinspektionen. Visst finns det redan i dag regler som styr detta i syfte att minimera risken och att ge försäkringstagarna så bra skydd som möjligt.

(Bengt Dalström (nyd) inpass: Jag utgår från att detta görs i förebyggande syfte.)

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på interpellation 1992/93:168 om vårdnadstvister m.m.

Anf. 136 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Herr talman! Gustaf von Essen har frågat mig om regeringen avser att komma med förslag till riksdagen i fråga om införande av familjenämnder för att underlätta barnens situation i samband med separationer. Han har vidare frågat vad som i övrigt övervägs inom Justitiedepartementet för att utveckla förfarandet avseende separationer och vårdnads- och separations- tvister.

Gällande rätt innebär att domstolen förordnar i enlighet med föräldrarnas begäran i en vårdnadsfråga, om föräldrarna är ense i saken och om det är bäst för barnet. Om en vårdnadsfråga är tvistig, är det barnets bästa som skall avgöra hur domstolen skall döma. Rätten skall se till att det finns ett tillräckligt underlag för att avgöra frågor om vårdnad och umgänge. För att få ett sådant underlag kan domstolen inhämta upplysningar från socialnämnden. Rätten kan också uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon som gör en utredning i vårdnads- eller umgängesfrågan. Vid behov kan domstolen ge riktlinjer för utredningen. Domstolen beslutar därefter i vårdnads- eller umgängesfrågan efter vad som är bäst för barnet.

Domstolsutredningen har i betänkandet Domstolarna inför 2000-talet (SOU 1991:106 s. 61 f.) diskuterat om det – efter finländsk förebild – går att ändra arbetsfördelningen mellan domstolarna och socialnämnderna i vårdnads- mål.

Enligt finländsk rätt kan föräldrarna i stor utsträckning lösa vårdnads- och umgängesfrågor genom avtal, som fastställs av socialnämnden. Föräldrarna kan avtala att vårdnaden skall vara gemensam, att barnet skall bo hos den ena föräldern om föräldrarna inte bor tillsammans eller att den ena föräldern ensam skall ha vårdnaden. Föräldrarna kan också avtala att barnet skall ha

rätt till umgänge med den förälder som barnet inte bor hos. Ett avtal angående vårdnaden om barn och rätt till umgänge skall ingås skriftligt och det skall för fastställelse föreläggas socialnämnden i den kommun där barnet har sin hemort. När socialnämnden prövar om avtalet skall fastställas skall den beakta barnets bästa och barnets egna önskemål. Ett avtal som fastställs av socialnämnden gäller och kan verkställas såsom ett lagakraftvunnet domstolsavgörande. Socialnämnden åtar sig att i samband med avtal om vårdnad eller umgänge hjälpa föräldrarna att avtala om underhållsbidrag. Däremot hjälper nämnden inte till med frågor om bodelning i samband med föräldrarnas separation eller om underhåll till make.

Domstolsutredningen anser att det finska systemet har vissa fördelar framför det svenska. Det öppnar enligt utredningen en möjlighet att lösa vårdnadsfrågor utan att gå via domstolarna. Härigenom kan man, framhåller utredningen, skapa större förutsättningar för lösningar som är grundade på frivilliga överenskommelser. Samtidigt kan det medföra en avlastning för domstolarna. Enligt domstolsutredningens mening finns det därför mycket som talar för att en lösning baserad på den finländska förebilden skulle vara en framkomlig väg också i Sverige. Men det krävs viss ytterligare utredning. Framför allt måste man skaffa sig en uppfattning om de konsekvenser som skulle uppstå för kommunerna när det gäller personalbehov. Det kan knappast enligt utredningens mening komma i fråga att tillskapa en lösning som medför avsevärda kostnader för kommunerna. Samtidigt är att beakta att det torde vara en förutsättning för att systemet skall bli lika användbart som i Finland att socialnämnderna hjälper till med att räkna ut underhållsbidrag. Domstolsutredningen har inte kunnat göra den ytterligare utredning som behövs, utan hänvisar till att frågan får övervägas i annat sammanhang.

Domstolsutredningens betänkande har remissbehandlats. Många remissinstanser är positiva till ett fortsatt utredningsarbete i enlighet med utredningens förslag (se remissammanställningen, Ds 1993:5, del A s. 204).

Den här frågan bör emellertid ses i sammanhang med andra åtgärder som nyligen har genomförts i syfte att förbättra förfarandet i vårdnads- och umgägesfrågor.

Våren 1991 förstärktes således möjligheterna till s.k. samarbetssamtal. Sådana samtal innebär att föräldrar under sakkunnig ledning får möjlighet att gemensamt och i samråd nå enighet i frågor rörande vårdnad och umgänge. Kommunerna är numera skyldiga att bereda föräldrar möjlighet till samarbetssamtal. Sådana samtal kan komma till stånd såväl innan en rättslig process har inletts som under pågående process. I mål om vårdnad eller umgänge får domstolen uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att i barnets intresse anordna samarbetssamtal. Syftet med att införa samarbetssamtal var att åstadkomma samförstånds lösningar för barnets bästa och därmed förhindra för barnet skadliga konsekvenser av föräldrarnas separation. I förarbetena till lagändringen (prop. 1990/91:8 s. 30) har framhållits att det finns goda utsikter för att samtalen skall kunna fylla en viktig funktion, om föräldrarna kommer i kontakt med personer som är erfarna i relationsbehandling av vuxna och som har särskilda kunskaper om barn och barns behov. Detta gäller även i de fall där samtalen inte leder till att föräldrarna blir ense i den fråga som tvisten gäller. Mycket kan nämligen vara vunnet redan

genom att föräldrarna genom samtalen blir uppmärksamma på farorna att tvisten skall äventyra barnets välbefinnande.

Riksdagen har vid ett flertal tillfällen aktualiserat frågan om familjerådgivning (se bl.a. bet. 1992/93:SoU2, rskr. 1992/93:14). Riksdagen har därvid anført att familjerådgivningsverksamheten har mycket stort värde. I årets budgetproposition (prop. 1992/93:100, bil. 6 s. 21) har socialministern anført att han delar riksdagens bedömning att familjerådgivning är en viktig del av det förebyggande sociala arbetet samt att han avser att senare under riksmötet återkomma till regeringen med förslag om familjerådgivningens framtida organisation och finansiering. Lagutskottet (bet. 1992/93:LU22) har med anledning av en motion uttalat att utskottet med hänsyn till socialministrarnas uttalande förutsätter att möjligheter till familjerådgivning för dem som så önskar kommer att tryggas i framtiden.

Enligt vad jag har inhämtat ses för närvarande frågan om vem som skall vara huvudman för familjerådgivningen över inom Socialdepartementet. Arbetet är inriktat på att presentera en proposition inom kort. Jag kommer givetvis att med stort intresse följa detta arbete. Det är min uppfattning att de redan väsentligt förbättrade möjligheterna till samarbetsamtal och i framtiden en väl fungerande familjerådgivning kommer att bidra till att underlätta och förbättra barns situation i samband med föräldrarnas separation. I Justitiedepartementet fortsätter vi att studera den finländska modellen för att se om den är någonting för oss. Vi ser naturligtvis också på den ordning som nyss har införts i Norge. Men om vi skall göra en genomgripande systemförändring, kräver det noggranna överväganden och kan inte ske i en handvändning. Innan vi tar ställning till frågan bör vi också utvärdera de nyligen genomförda lagändringarna och se vad som kan uppnås med de åtgärder som har aviserats.

Anf. 137 GUSTAF VON ESSEN (m):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för det uttömmande och delvis också mycket intressanta svaret.

Äktenskapet och familjen är enligt min och de flestas, utgår jag från, uppfattning samhällets grundpelare. Därför måste man ta mycket allvarligt på hur man skall gå till väga vid separationer.

Riksdagen har i år liksom tidigare behandlat en rad olika motioner i ärendet. Det visar intresset och engagemanget i dessa frågor. Man kan säga att det rör sig om två saker.

Dels är det fråga om att ha en teknik som minimerar eventuella negativa effekter av vårt nuvarande legala förfarande. Det nuvarande systemet tycks inte till alla delar uppfylla de önskemål som man skulle vilja ställa. En utveckling av det legala förfarandet som tar hänsyn till modern forskning om barns behov och vuxnas anpassning i livskriser bör alltså komma till stånd.

Dels rör det sig om att försöka korta de ibland mycket långa handläggningstiderna. Ju längre tid det går mellan skilsmässa och slutlig lösning, desto större är risken att ärendet blir infekterat och övergår till svartmålning, anklagelser, undanhållande av umgänge, frustration, m.m. Utdragna vårdnadstviser gynnar oftast den förälder som har barnet boende hos sig under utredningstiden. Det är viktigt att syftet med domstolars och utredares insat-

ser främst är att hjälpa personer i konflikt till en för alla parter acceptabel lösning med utgångspunkt i barnets bästa. Därför är det illa om handläggningen drar alltför länge ut på tiden.

I svaret pekar statsrådet på en del planerade och redan genomförda åtgärder. Att en familjerådgivning organiseras bättre och finansieras är givetvis mycket bra. Som gammal socialnämndsordförande har jag stor respekt för vad familjerådgivningen kan åstadkomma. Men det är ändå ett frivilligt åtagande för parterna.

Jag tycker att även samarbetsavtal är ett alldeles utmärkt inslag i de möjligheter som i dag finns. Att man förstärker dessa möjligheter är bra. Men även där är det fråga om frivillighet.

Jag tror ändå att det är viktigt att försöka åstadkomma ett något mer samlat grepp. Lagstiftning kan inte förebygga eller lösa alla familjekonflikter, men de kan bidra till att lösa familjerättsliga problem där barnens rättsställning ofta måste skyddas.

Lagstiftningen inom familjerättsområdet berör inte bara situationer vid äktenskaps upplösning utan också situationer där barn hamnar i drogmissbruk eller kriminalitet.

Det finns flera olika sätt att utveckla förfarandet. Bengt Harding Olson har pekat på fördelar med s.k. family court, som praktiseras i Australien. Där rör det sig om familjedomstolar, en sorts specialdomstolar för familjemål. Domstolarna handlägger äktenskapsskillnad samt vårdnad och umgänge och har hög status och hög specialistkompetens. Det är väl oklart om förhållandena i Australien går att översätta till svenska förhållanden, men det finns ändå intresse av att studera deras uppläggning.

Statsrådet har själv i svaret visat ett visst intresse för det finska systemet. Möjligen kan det komma att påverka den beredning som förhoppningsvis kan komma att ske. I det finska systemet är det avtal utanför domstolen som skall bli vägledande. Möjligen kan det vara bra om ett avtal kan fastställas i tingsrätt.

Jag har tidigare motionerat om införande av en s.k. familjenämnd. Även en kollega, Karin Pilsäter, har varit inne på liknande tankar. Denna motion har till min stora förvåning kommit att väcka uppmärksamhet i USA och i Nya Zeeland. Den har t.o.m. omtalats i televisionen i USA och där framställts som om detta vore regeringens förslag. Jag vet inte hur jag skall tolka det, men det var i alla fall intressant. Motionen går ut på att en tingsrätt förordnar om en familjenämnd som skall komma med ett yttrande i vårdnads- och umgängesärenden. Den kan alltså ha en ad hoc-konstruktion, beroende på vilken typ av vårdnadstvist som det rör sig om och vilka behov som föreligger. Men man kan koppla både familjeterapeuter, barnpsykologer, ekonomer och jurister till denna, och man kan tillsammans med parterna på olika sätt lotsa fram en lösning. Beslutet kan föreläggas tingsrätten, och tingsrätten har det yttersta ansvaret. Om någon part inte vill godta familjenämndens beslut, finns det givetvis möjlighet att föra sin talan inför tingsrätten. Men detta skulle vara en metod att sammanhållet och strukturerat få till stånd en handläggning som innefattar alla de specialistkompetenser som kan erfordras och där socialtjänsten har ledningsansvaret men ansvarar inför tingsrätten.

Jag vet inte om en sådan metod, vilken kanske inte är helt ny, skulle kunna intressera statsrådet och regeringen. Jag tror att både samarbetssamtal, familjerådgivning och alla andra resurser skulle kunna kopplas till en sådan konstruktion. Det ena utesluter därför inte det andra. Det är mer fråga om en strukturerad sammanhållning. Jag är mycket spänd på att höra om det finns något intresse för en sådan typ av uppläggning. I svaret finns det dess värre inte någon riktig klarhet i om någon beredning ens kommer att ske på detta område.

Anf. 138 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Herr talman! Jag är självfallet intresserad av att åstadkomma den bästa tänkbara lösningen för barns situation när det gäller separationer och skilsmässor.

Som framgick av interpellationssvaret ser vi inom Justitiedepartementet både på den finska modellen och på den nya norska modellen.

Jag vill gärna tillägga att vi givetvis även kommer att se på den modell som skisserades här, där man alltså har ett mer sammanhållet grepp över verksamheten.

Jag har anledning att åka till Australien i sommar och kommer att titta på förslaget om s.k. family court för att se om det möjligen ger något uppslag för vår del. Jag är litet tveksam till om det passar in i vårt system, men det innebär inte att jag inte med intresse skall se på det.

De lagändringar som har gjorts beträffande förbättringar av samarbetsamtalen är ganska nya. Som jag sade i interpellationssvaret måste överväganden om en ny utredning utgå från utvärderingar av vad de här förslagen innebär. Möjligen är det något tidigt att göra en utvärdering av de senaste ändringarna. Det har knappt gått ett år. Jag utesluter ändå inte att vi kan börja med detta under hösten. Sedan får vi se vad de fortsatta övervägandena leder till. Men jag vill gärna understryka att jag är öppen och intresserad.

Anf. 139 GUSTAF VON ESSEN (m):

Herr talman! Jag är både glad och tillfreds med det svar som statsrådet ger. Det kändes litet oklart vad som avsågs med slutet av svaret. Det är en sak att vara intresserad och att studera, en annan sak är att bereda och att göra något mer konkret. Men jag hoppas att statsrådet med sin inställning avser att göra något mer konkret så småningom. Om inte annat så kanske i höst. Jag kommer för min del tillsammans med många andra i riksdagen att noga bevaka att konkretiseringen äger rum. Tack för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

23 § Svar på interpellation 1992/93:177 om marknadshyror

Anf. 140 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Herr talman! Lars Stjernkvist har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder som lugnar alla oroliga och som gör att planerna på att införa marknadshyror, eller "spänstigare" hyror, skrinläggs.

Lars Stjernkvist ställde för en månad sedan i stort sett samma fråga till mig. Frågorna skall ses mot bakgrund av en departementspromemoria om ändringar i hyresförhandlingslagen m.m. som nyligen har skickats ut på remiss. I promemorian föreslås förändringar i bruksvärdessystemet som jag översiktligt redogjorde för när jag besvarade Lars Stjernkvists fråga förra gången.

Det är två förändringar som föreslås i bruksvärdessystemet. För det första föreslås att man, när man bestämmer vad som är en skälig hyra, inte längre i första hand skall beakta hyrorna i de allmännyttiga bostadsföretagens hus. Jämförelsen skall alltså kunna göras med hyrorna för likvärdiga lägenheter i alla hus, oavsett vem som äger dem. Bakgrunden till detta är att vi i dag ser en utveckling som innebär att bygg- och bostadssektorn avregleras. De allmännyttiga bostadsföretagens särställning i olika hänseenden tas bort. Enligt ett förslag nyligen från Civildepartementet skall dessa företag i framtiden bedriva sin verksamhet på samma villkor som andra fastighetsägare. Verksamheten skall inte bara gå ut på att täcka kostnaderna utan också på att det skall kunna uppkomma ett visst överskott. Regeln om att hyrorna i allmännyttan skall utgöra förstahandsnorm kommer därför inte längre att ha den betydelse som lagstiftaren tänkte sig när den nuvarande ordningen infördes.

Det kan tilläggas att hyrorna i de allmännyttiga bostadsföretagens hus är förhållandevis höga. Att hyrorna hos Allmännyttan inte skall utgöra förstahandsnorm kan alltså pressa hyrorna nedåt.

Den andra förändringen som föreslås är att bruksvärdesregeln skall återfå den något större flexibilitet allmänt sett som den tidigare hade. Det innebär bl.a. att hyrorna något bättre skall kunna anpassas till den efterfrågan och det utbud som finns. Avsikten är framför allt att ge utrymme för att ge lägesfaktorn en större betydelse vid hyressättningen än vad den har i dag. Detta tror jag att de flesta hyresgäster kommer att tycka är rättvist. Den som bor störst och bäst bör också betala mest. Omvänt skall den som väljer en mindre attraktiv bostad kunna få pengar över till annat.

Jag vill betona att förslagen i promemorian på intet sätt innebär att man inför marknadshyror eller med andra ord en helt fri hyressättning. Förslaget utgår från att bruksvärdessystemet som sådant skall vara kvar. Fortfarande skall hyresnämnden kunna pröva om en hyra är skälig.

Herr talman! När jag förra gången svarade på Lars Stjernkvists fråga konstaterade jag att förslagen skulle remissbehandlas och att regeringen först därefter skulle ta ställning till hur förslagen slutligen skall utformas. Mot den bakgrunden svarade jag att jag inte var beredd att gå närmare in på frågorna.

Jag är inte heller i dag beredd att föregripa den fortsatta beredningen av ärendet. Det slutliga ställningstagandet återkommer jag till i höst när förslagen har remissbehandlats.

Anf. 141 LARS STJERNKVIST (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på interpellationen. Jag förstår att syftet är att lugna mig och alla andra som befärar att regeringspartierna är på väg att överge sitt löfte att inte införa marknadshyra. Jag kan meddela statsrådet att jag inte har blivit lugn sedan jag har läst svaret.

Den departementspromemoria som är bakgrund till min fråga innehåller en serie förslag. Några av dem nämner statsrådet. Men det finns fler.

Den regel som i dag säger att en hyra är skäligen om den inte "påtagligt" skiljer sig från hyran för en likvärdig lägenhet skall man ändra till "väsentligt". Ordbytet, som kan tyckas vara oviktigt, betyder, säger de som förstår sig på juridiskt finlir, att man i dag kan höja hyran med 5 % i attraktiva lägen.

En annan förändring som finns i förslaget är att man skall uppmuntra enskilda att förhandla själva. För att man inte skall orsaka kaos säger man att en ny regel skall införas, nämligen att den som tiger till en hyreshöjning samtycker. Det innebär att om man inte själv som enskild protesterar, om man av någon anledning inte vågar ta en match med fastighetsägaren, gäller hyreshöjningen.

En tredje förändring som föreslås, som statsrådet berör, är att Allmännyttan inte längre skall vara hyresledande. Det är viktigt att komma ihåg att den regel vi har i dag inte innebär att hyrorna måste vara lika höga som hos Allmännyttan. Det system vi har i dag innebär att Allmännyttan sätter ett tak för hyrorna. Men det är självfallet fullt möjligt att sätta hyror som är lägre än bruksvärdet eller den hyra som det kommunala företaget har. Att det fungerar så i dag visar också statsrådets svar. Det är bra. Problemet är att om man också skall väga in privata fastighetsägares fastigheter i bruksvärdet ger man privata fastighetsägare en möjlighet att höja bruksvärdet.

Alla de förslag som jag har nämnt – det finns fler – har en gemensam nämnare, nämligen att de flyttar makt och inflytande från hyresgästerna till fastighetsägarna. Alla förslagen innebär också konsekvent att man ökar marknadsinslaget i hyressättningen. Jag delar i och för sig statsrådets uppfattning att det inte innebär ett renodlat system. Jo, på en punkt gör det faktiskt det. När det gäller tomma lägenheter skapar den här förändringen utrymme för en ren marknadshyressättning. Däremot innebär det naturligtvis inte att man genomför renodlade marknadshyror rakt över hela marknaden. Men det som oroar mig och många med mig är att det här är stora kliv i den riktningen. Det framgår också av statsrådets eget svar.

Jag tycker att avslutningen på första sidan är på gränsen till cynisk. Statsrådet säger att den som vill ha en litet mindre attraktiv lägenhet kan välja det och få pengar över till annat. Sanningen är den att mängder av människor i dag "väljer" en mindre attraktiv lägenhet. Men de gör det inte därför att de skall få råd med en Mallorcaresa till, om statsrådet hade inbillat sig det. De gör det därför att hyrorna redan i dag är alldeles för höga. Redan i dag tvingas mängder av människor att sänka sin boendestandard därför att hyrorna är för höga. Med alla de förslag som återfinns i promemorian ger man fastighetsägarna ökade möjligheter att i attraktiva lägen höja hyrorna ytterligare.

Är det alltid av ondo för hyresgästerna att man inför marknadsanpassning? Nej, det behöver det i och för sig inte vara. Men med den utformning som förslaget om marknadsanpassning har fått i den här promemorian är det av ondo. Det kan väl inte vara så att den här regeln om att den som tiger samtycker också kommer att gälla i omvänd riktning. Det kunde det vara intressant att få svar på. Jag tycker som hyresgäst att jag betalar en alldeles för hög hyra och skickar in en avi till fastighetsägaren och säger: Nu tycker

jag att jag skall få betala en lägre hyra. Om fastighetsägaren inte protesterar mot detta och kräver förhandling, så gäller den hyran automatiskt. Är det så kanske det finns en del positivt i förslaget. Tyvärr befarar jag att det inte är så. Men det kunde vara spännande att få svar på det.

Sedan har vi språket. Jag tycker att det är tråkigt att statsrådet inte väljer att kalla detta för vad det är. Nu har hon använt uttryck som spänstigare hyror och flexibla hyror. Men hela tiden handlar det om samma sak. Statsrådet! Pölsa smakar pölsa, även om man väljer att kalla det för oxfilé. Marknadsanpassning innebär marknadsanpassning, oavsett om man väljer att beskriva det som någonting annat.

Anf. 142 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Herr talman! Jag skall börja med att tala om det Lars Stjernkvist tog upp, nämligen förslaget om att hyresvärden skall kunna skicka ut ett förslag till hyra. Om han inte hör någonting från hyresgästen skall detta vara den hyra som gäller.

Först och främst gäller inte detta alla hyresgäster. Det gäller enbart de hyresgäster som väljer att ställa sig utanför det kollektiva förhandlingssystemet. Det är ganska väsentligt att påpeka. Vi har övervägt denna lösning eftersom hyresvärden kan få stora svårigheter med hyresgäster som ställer sig utanför det kollektiva hyresförhandlingssystemet genom att välja att vara helt passiva. Det är inte något som man kan bortse från.

Man har därför i denna promemoria fört fram förslaget att hyresvärden skall kunna skicka ut ett förslag till hyressättning. Hör han inte av hyresgästen på sex veckor – det är ganska lång tid tilltagen – anses hyran vara godtagen av hyresgästen. Skulle det sedan visa sig att hyresgästen inte är nöjd med hyran, att det går upp för hyresgästen att hyran kanske är för hög, har hyresgästen ytterligare två månader på sig att aktualisera frågan i Hyresnämnden. Då sker en vanlig bruksvärdesprövning av hyran. Finner Hyresnämnden att hyran har satts för högt av hyresvärden gäller den hyra som Hyresnämnden sätter ända från början av den nya hyressättningen.

Jag tycker att detta är en ordning som skapar en god rättssäkerhetsgaranti för hyresgästen. Jag vill påpeka att det som förs fram i promemorian är förslag, och de skall remissbehandlas. Vi får se hur man ser på förslagen under remissbehandlingen. Själv har jag inte tagit slutlig ställning till hur förslagen skall utformas när en proposition så småningom skall skrivas.

Vad sedan gäller skillnaden mellan "påtagligt" och "väsentligt" berördes den frågan i interpellationssvaret, men kanske inte så explicit. Jag sade att den andra förändring som föreslås är att bruksvärdesregeln allmänt sett skall återfå den något större flexibilitet som den tidigare hade.

När bruksvärdesystemet infördes år 1968 fanns ett väsentlighetsrekvisit. Det är precis det som detta förslag syftar till att återinföra. Det anses att vi med nuvarande system har en flexibilitet som uppgår till ca 5 %. Om man byter ut påtaglighetsrekvisitet mot ett väsentlighetsrekvisit torde det leda till som mest 10 % men förmodligen ett par procent.

Jag tycker inte att det är någon särskilt stor förändring i jämförelse med nuläget. Det innebär ändå att man ger systemet den flexibilitet som det hade och som det var avsett att ha när det infördes. Att kalla detta för att ta stora

steg mot marknadshyror är, som jag tidigare sade till Lars Stjernkvist i mitt frågesvar, en grov överdrift. Detta är i själva verket en mycket försiktig förändring av bruksvärdessystemet. Man återgår helt enkelt till hur det ursprungligen var.

Lars Stjernkvist påpekade vidare att det kan bli marknadshyressättning vad gäller tomma lägenheter. Ja, och det tror jag är någonting som hyresgästerna i dagens läge ser fram emot. Den hyressättning som sker vad gäller t.ex. Allmännyttans tomma lägenheter torde i så fall styra hyran mot en lägre hyressättning och inte mot en högre hyressättning.

Felet med den debatt som Lars Stjernkvist försöker föra här är att hans intresse hela tiden koncentrerar sig på områden som Stockholms innerstad, där det finns och alltid har funnits ett stort tryck på marknaden. När vi ser till landet i övrigt finns det tusentals lediga lägenheter. Låter man den något större flexibiliteten i bruksvärdessystemet gälla kommer det i nuläget att innebära ett plus för hyresgästen såtillvida att det styr mot lägre hyror och inte mot högre hyror. Lars Stjernkvist sade för övrigt förre gången i sin fråga att det kunde vara på det sättet.

Jag vill påpeka att den jämförelse med Allmännyttans hyror som skett sedan 1975 skulle ha inneburit att man pressade ner hyressättningen. Men faktum är – och jag har statistiskt belägg för detta sedan åtminstone år 1983 – att Allmännyttan har legat högt i hyressättningen. Allmännyttans kostnader har genomgående varit högre än kostnaderna för privata hyresvärdar.

Anf. 143 LARS STJERNKVIST (s):

Herr talman! Jag får korrigera statsrådet på en punkt. Jag har aldrig i min politiska gärning utgått från Stockholms innerstad. Min horisont i riksdagen är och förblir Norrköping. Det kan vara viktigt att slå fast.

Det är sant att jag i en frågedebatt sade att jag inte tror att ett införande av marknadshyror skulle få en dramatisk effekt med en gång. Det står jag fast vid. Det hävdar jag fortfarande. Däremot innebär marknadshyror i en situation där det är brist på lägenheter kraftiga hyreshöjningar. Jag har aldrig sagt och tror heller inte att ett införande av marknadshyror skulle möjliggöra några sänkningar av hyror.

Det finns i dag såvitt jag vet inte en enda hyresgäst eller en enda hyresgästorganisation som motsätter sig att en fastighetsägare sänker hyran. Problemet har alltid varit och kommer alltid att vara att försöka hitta ett system som förhindrar att man höjer för mycket.

Sedan säger statsrådet att det blir fråga om en ganska blygsam höjning på ett par procent, kanske 5 %. Till att börja med är inte det så blygsamt. Även ett par procent eller 5 % är för mycket. Jag tycker att regeringen just nu skall avstå från alla åtgärder som höjer hyrorna. Jag medger att det kan vara svårt att undvika besparingar också på boendet. Men att dessutom införa regeländringar som innebär höjda hyror är dumt.

Det är bra att statsrådet ger ett klart och entydigt besked om att detta innebär en ren marknadshyressättning beträffande tomma lägenheter. När det gäller de lägenheterna finns det ett utrymme för att kunna höja med avsevärt mer än 5 % i de lägen som är attraktiva.

Det som i förlängningen blir följderna av detta, förutom att många männi-

skor tvingas att acceptera högre hyror, är något som vi i denna kammare i många år har varit överens om att vi inte skall ha. Nu har jag inte suttit i riksdagen så länge, och inte heller statsrådet har varit med tidigare, men man kan läsa i protokollet.

Vi har haft problem med en för stor segregation på bostadsmarknaden. Effekten av dessa förslag blir att skillnaderna, segregationen, ökar. Det tycker jag är dumt. Därför står min uppmaning fast: Detta förslag bör hamna i papperskorgen. Det bör läggas åt sidan så att vi kan ägna oss åt att försöka hålla nere hyrorna i stället för att diskutera förslag som höjer dem.

Anf. 144 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Herr talman! Jag skulle gärna vilja försöka dela upp den här debatten litet grand så att vi vet vad vi pratar om.

Först gäller det att vi avskaffar Allmännyttans hyresledande roll. Allmännyttans hyresledande roll kommer inte att ha samma betydelse längre, eftersom Allmännyttan i framtiden skall tillåtas att gå med ett överskott. Det finns alltså inte alls samma motivering att behålla Allmännyttans hyresledande roll i framtiden. Jag tror nog att Lars Stjernkvist kan hålla med om det, om han tänker efter litet grand.

Det är ganska fantastiskt att tala om att detta skulle innebära en dramatisk effekt. Ett par procent skulle innebära en dramatisk effekt och innebära ett införande av marknadshyror. Vi skall ha kvar bruksvärdessystemet, Lars Stjernkvist. Vi talar om en mindre förändring inom ramen för bruksvärdessystemet. Det är inte en fri hyressättning, och det är inte marknadshyror.

Lars Stjernkvist påstår att det nu finns oroliga hyresgäster som behöver lugnas. Jag tycker att det bästa sättet att göra det faktiskt är att ge en rättvisande information om vad förslaget innebär. Det har jag redan gjort. Om Lars Stjernkvist skulle göra detsamma och upphöra med att sprida vilseledande propaganda om att detta innebär införande av marknadshyror, tror jag knappast att det finns någon risk för att hyresgäster blir oroliga, tvärtom.

Anf. 145 LARS STJERNKVIST (s):

Herr talman! Jag skall i fortsättningen citera statsrådet ordagrant. När det gäller tomma lägenheter innebär det här ett införande av marknadsprissättning. Det motsätter jag mig. På den punkten hjälper inte statsrådets vädjanden. Jag kommer att fortsätta att argumentera mot det, därför att jag inte tycker om marknadsprissättning på hyror.

Det beror i stor utsträckning på i vilket tidsperspektiv som man pratar, om effekterna är dramatiska eller inte. Jag håller med statsrådet om att det på kort sikt inte innebär några kraftiga hyreshöjningar för dem som redan bor i lägenhet. Men ett system med ökat inslag av marknadshyressättning innebär att utrymmet för hyreshöjningar ökar. Det förnekar inte heller statsrådet. Hon delar den uppfattningen.

Jag tycker att alla regelförändringar som innebär ett ökat utrymme för hyreshöjningar är av ondo. Först efter det att statsrådet har kunnat peka på att någonting av det jag har sagt i sak har varit fel, blir den här uppmaningen att sluta att sprida vilseledande propaganda på något sätt giltig.

Sedan vill jag gärna kommentera en sak till. Ibland har det hetat att syftet

med de här förändringarna är att bryta hyresgäströrelsens förhandlingsmonopol. Statsrådet var inne på en intressant sak i sitt förra inlägg som jag gärna vill kommentera. Det är nämligen den enda delen av dessa förslag som jag tycker är bra. Jag tycker inte att det är bra att vi i dag har ett system som i stort sett gör det möjligt för bara en enda organisation att finnas. Det är bra att regeringen har ambitionen att förändra den saken.

Däremot, och det var det som var det viktiga i det förra inlägget, sker den stora dramatiska förändringen på sikt – jag använder ordet dramatisk igen, med all rätt, vill jag påstå – för dem som står utanför de kollektiva systemen. De står där av egen vilja eller därför att ingen har frågat dem om de vill gå med i någon organisation. Det är för dem som detta är mest dramatiskt. Alla de som av olika skäl inte har fått möjlighet att gå med, kan råka ut för hyreshöjningar om de inte själva tar initiativ och protesterar.

Statsrådet framställer detta som ganska odramatiskt, och det låter som om det var jämbördiga parter vi pratar om. Men det är det inte. Oerhört många hyresgäster har faktiskt respekt för och känner ett underläge i förhållande till fastighetsägaren som gör att den här delen av förslaget kan få mycket tråkiga konsekvenser för väldigt många hyresgäster.

Anf. 146 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Herr talman! Jag tror att Lars Stjernkvist måste ha missuppfattat förslaget på den här punkten. Förslaget innebär att det bara är de hyresgäster som själva vill lämna det kollektiva förhandlingssystemet och klart ger uttryck för det som inte skall omfattas av det i fortsättningen. Det innebär att alla hyresgäster som känner att de inte har tid, ork, kraft eller kunskap att förhandla själva med hyresvärden står kvar i det kollektiva förhandlingssystemet.

Min förmodan är att om förslaget genomförs kommer det att innebära, åtminstone i början, att det inte blir så många hyresgäster som kommer att begagna sig av detta. Man kommer att känna en viss tveksamhet om man klarar av en sådan förhandling. Det blir möjligen så att det inte blir en enskild hyresgäst som förhandlar själv, utan det kan bli flera i samma hus som slår sig ihop och förhandlar. Det är ett val som helt ligger på hyresgästens sida. Det är inte fråga om att man måste vara medlem i hyresgästorganisationen. Det blir ingen annan ändring i systemet än att hyresgästen har möjlighet att själv utträda ur det kollektiva förhandlingssystemet. Det är en ganska viktig sak att påpeka.

Överläggningen var härmed avslutad.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.16 på förslag av förste vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 20.00 då statsrådet Bo Könberg skulle infinna sig i kammaren för att lämna svar på interpellationerna 155, 167 och 169.

Förhandlingarna återupptogs kl. 20.00.

Svar på
interpellationer

24 § Svar på interpellation 1992/93:155 om förbättring av vården i livets slutskede

Anf. 147 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jerzy Einhorn har frågat mig om regeringen har för avsikt att vidta några åtgärder med anledning av den utredning med förslag till riktlinjer för att förbättra vården i livets slutskede, den palliativa vården, som lagts fram av en arbetsgrupp, tillsatt av EG-kommissionen. Förslagen har tillstyrkts i april 1993 av EG:s kommitté av experter på cancersjukdomar.

Åtgärderna som arbetsgruppen föreslår kan vidtas både inom de enskilda länderna och i form av gemensamma europeiska satsningar på utbildning inom palliativ vård, som då inte begränsar sig till att enbart avse cancersjukdomar.

Sverige har sedan år 1990 förstärkt sin medverkan i EG:s aktionsprogram "Europe against cancer" genom ett "letter of intent" efter att tidigare endast ha haft en observatörsroll. I praktiken innebär detta att vårt lands deltagare sedan dess är jämförbart med EG-ländernas. Arbetsgruppen har tagit fram sina förslag inom ramen för detta aktionsprogram.

Regeringen beslutade den 4 oktober 1990 att inrätta en ledningsgrupp för Sveriges medverkan i aktionsprogrammet. Jerzy Einhorn ingår själv i denna ledningsgrupp. En viktig uppgift för ledningsgruppen är att ta initiativ till och stimulera sådana åtgärder inom vårt land som vår medverkan i aktionsprogrammet kan medföra.

Jag har hört att ledningsgruppen närmare kommer att diskutera frågorna om palliativ vård under hösten 1993. Detta avses ske mot bakgrund av förslagen från den av EG-kommissionen tillsatta arbetsgruppen men också uttalandena i socialutskottets betänkande 1992/93:SoU16 "Äldreomsorg – inriktning och anslag", i vilket utskottet uppmärksammat den palliativa vården.

Socialstyrelsen har nyligen påbörjat arbetet med att utforma allmänna råd om den palliativa vården och tar givetvis i sitt arbete hänsyn till förslagen från den av EG-kommissionen tillsatta arbetsgruppen. Arbetet beräknas vara slutfört vid utgången av år 1994.

Jag anser att resultatet av det fortsatta arbetet med dessa frågor bör avvaktas. Jag har därför inte för avsikt att nu föreslå regeringen att vidta några särskilda åtgärder med anledning av de förslag som den av EG-kommissionen tillsatta arbetsgruppen lämnat om riktlinjer för att förbättra den palliativa vården.

Anf. 148 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Jag vill först tacka sjukvårdsministern för svaret. Regeringen har onekligen visat sitt intresse för dessa frågor och de möjligheter som de öppnar genom att sätta statssekreteraren hos sjukvårdsministern i styrgrup-

pen för samverkan med EG kring handlingsprogrammet mot cancer. Jag har därför i och för sig förståelse för att sjukvårdsministern vill avvakta i denna fråga. Jag vill också säga att styrgruppen fungerar utmärkt. Den har fått ökad tyngd och har vitaliserats genom att Göran Rådö är med i den.

Men samtidigt måste jag medge att jag känner viss oro för styrgruppens möjligheter att agera i denna fråga, som berör så många myndigheter och organisationer, och det är därför som jag har dristat mig att ta upp denna fråga här i kammaren.

Vi samarbetar med EG inom ramen för handlingsprogrammet, men vi saknar de naturliga kanaler som finns upparbetade inom EG-länderna för ställningstaganden till olika förslag som kommer fram och även för agerande på basis av dessa förslag när de sprids genom EG-kommissionen, såsom nu faktiskt sker med rekommendationerna om åtgärder för att förbättra vården i livets slutskede.

Om man skall överväga att i Sverige tillämpa handlingsplanens rekommendationer, behöver man se över på vilket sätt palliativ vård i livets slutskede beaktas under utbildningen av medicinstuderande, sjuksköterskor och andra berörda personalgrupper. Man behöver undersöka möjligheten att vården i livets slutskede skall vara en obligatorisk del av den undervisningen.

Vid undervisningssjukhus bör bildas enheter för palliativ vård, och deras uppgift skall vara att säkra utbildning av alla personalgrupper i vården i livets slutskede.

Det gäller att finna former för att stimulera forskning och forskarutbildning inom detta område.

Som resultat av handlingsprogrammet organiseras redan nu i Danmark årligen en kurs i palliativ vård. Den är öppen för alla personalgrupper och även för utländska deltagare. Erfarenheterna från ett par sådana kurser, som vi också har försökt att organisera i Sverige, i Lund, visar att det finns ett enormt intresse för sådan utbildning.

Jag vill här nämna att i andra europeiska länder gör volontärer en betydelsefull insats i vården i livets slutskede. Jag vill understryka att de inte ersätter vårdpersonalen, men faktiskt ger vården en ny dimension. Det har visat sig att för detta krävs uppbyggnad av en infrastruktur för selektion av lämpliga personer, viss om än kort utbildning och stöd för dessa frivilliga krafter. Om vi skall tillämpa de utfärdade rekommendationerna skulle vi behöva undersöka om det finns förutsättningar och intresse i Sverige för att bygga upp en sådan infrastruktur.

Denna fråga berör undervisningen vid våra universitet och högskolor, organisatoriska åtgärder vid våra undervisningssjukhus, flera forskningsråd, medverkan av sjukvårdens och socialtjänstens huvudmän och samarbetet mellan dessa.

Att EG-parlamentet, ministerrådet och EG-kommissionen har engagerat sig i dessa frågor kan erbjuda oss i Sverige ett tillfälle som kanske inte återkommer så snart. Jag tror att en kraftfull samverkan med EG kan utgöra en stimulans och dessutom väsentligt underlätta, eftersom vissa åtgärder, t.ex. utbildningsåtgärder, är mycket lättare att i praktiken genomföra i ett internationellt samarbete.

Jag vill bara uttrycka en förhoppning om att sjukvårdsministern och rege-

ringen vill följa utvecklingen av denna fråga. Den berör nästan oss alla. Fler-talet av oss i Sverige kommer att dö den långsamma döden. Det är mycket viktigt, herr talman, hur vi lever. Men det är också viktigt hur våra liv avslutas, hur vi dör, och här finns det faktiskt mycket kvar att göra även i vårt land, gärna i fortsatt samarbete med EG.

Jag undrar om sjukvårdsministern vill lägga till någonting om sin personliga inställning i denna fråga.

Anf. 149 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Några kommentarer till det som Jerzy Einhorn nu har nämnt. Det är ingen hemlighet för någon att Jerzy Einhorn är en av landets främsta eller kanske t.o.m. den främste experten på de frågor som har att göra med cancersjukdomar och frågor av denna typ, och jag har därför inte så stor vare sig ambition eller förhoppning att kunna lära Jerzy Einhorn något om dessa frågor. Men ändå några kommentarer.

Det är säkert för de länder som är med i EG lättare att utnyttja kanalerna inom EG. Mitt intryck har hittills dock varit att Sverige genom den särskilda roll som vi lyckats få spela i dessa sammanhang har haft bra och nära nog lika goda kanaler som de som EG-länderna har skapat. Vi kan väl bara konstatera att även samarbetet inom sjukvårdsområdet och inom ett så vitt fält som cancersjukdomarna är ett ytterligare argument bland många för ett svenskt medlemskap i EG, en intention som finns i regeringsförklaringen och som en stor del av riksdagen ställer sig bakom.

Det är också glädjande för mig att konstatera att Jerzy Einhorn redovisade som sin uppfattning, grundad på erfarenhet, att den ledningsgrupp som finns i Sverige fungerar bättre än tidigare. Det har varit mitt intryck, men jag har inte kunnat basera det på mycket annat än enstaka stickprov i form av frågor.

Som jag nämnde i mitt inledande svar har ledningsgruppen i uppdrag att ta initiativ till att stimulera sådana uppgifter inom vårt land som vår medverkan i aktionsprogrammet kan medföra. Detta är ett ganska vitt uppdrag för ledningsgruppen.

Jag kan dock förstå att det ibland kan vara svårt att nå fram överallt i ett så decentraliserat samhälle som det svenska. Men icke desto mindre tycker jag att det inom detta uppdrag ryms goda möjligheter att aktualisera de frågor som interpellationen i första rummet handlar om.

Ett annat område som nämns av Jerzy Einhorn är frågan om volontärer. Jag tycker att detta är något som vi har sysslat alldeles för litet med i vårt land.

Frågan har under den tid som förflutit sedan regeringsskiftet hösten 1991 tagits upp från Socialdepartementets sida, i första hand av Bengt Westerberg. Socialdepartementet har bl.a. ordnat seminarier och inhämtat kunskaper från andra länder om hur man organiserar detta. Exempelvis våra nordiska grannländer Norge och Danmark har av hävd ett större inslag av volontärer och ideella i vård och äldreomsorg etc. än vi har i vårt land. Det förefaller mig som om vi har all anledning att under kommande år ägna mer uppmärksamhet åt möjligheterna för de människor som vill göra väl inom sjukvården att också få göra det.

Jag skall göra vad jag kan för att följa utvecklingen inom detta viktiga om-

råde. Det underlättas av att det är min statssekreterare som från departementets sida håller i dessa kontakter.

Anf. 150 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Jag vill tacka sjukvårdsministern för detta kompletterande svar och för den klart markerade viljan och intresset för dessa viktiga frågor. Jag har mycket att lära av sjukvårdsministern när det gäller hur goda intentioner skall förverkligas. Under de senaste ett-två åren har Bo Könberg visat detta.

De åtgärder som rekommenderas gäller inte bara cancervården, som sjukvårdsministern vet. Rekommendationerna växte fram i den handlingsplan som gällde cancersjukdomar, men de omfattar mer än så. De gäller all palliativ vård i livets slutskede.

Jag vill inte förlänga debatten. Jag har under en period haft tillfälle att studera dessa frågor i Europa och kan bekräfta att vi saknar tradition i Sverige att ta till vara frivilliga krafter. Det bör än en gång understrykas att de inte skall ersätta den professionella vårdpersonalen. De har andra funktioner i detta sammanhang.

Flertalet av oss blir förr eller senare beroende av att vi har väl fungerande vård även i livets slutskede. Det är viktigt att den personal som då tar hand om oss är utbildad för dessa svåra och krävande uppgifter och att de har fått tillfälle att bearbeta den dödsångest som vi alla bär med oss. Det är viktigt att de kan få den hjälp som behövs för att de skall orka.

Jag är nöjd med sjukvårdsministerns svar. Jag är tacksam över att han själv kommer att följa dessa frågor. Om man verkligen skall gå på djupet, kommer det att krävas att man diskuterar dessa frågor även utanför Socialdepartementets verksamhetsområde. Det var därför jag tog upp frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

25 § Svar på interpellation 1992/93:167 om behandling av skador från tortyr

Anf. 151 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Sylvia Lindgren har frågat mig om regeringen har för avsikt att närmare klargöra Sveriges ansvar för tortyrskadade asylsökande och om regeringen ämnar vidta några åtgärder för att starta utbildning för i första hand läkare som löper yrkesetiska risker.

FN:s konvention mot tortyr, som Sverige har ratificerat, skiljer inte mellan flyktingar och asylsökande. Enligt konventionens fjortonde artikel skall varje konventionsstat säkerställa att den som varit utsatt för tortyr skall få "medel för ett så fullständigt återvinnande av hälsa som möjligt". I Sverige är de asylsökandes rätt till sjukvård begränsad till akut sådan. Mot denna bakgrund ifrågasätter Sylvia Lindgren om vi i vårt land uppfyller våra förpliktelser enligt konventionen mot tortyr. De yrkesetiska riskerna skulle bestå i att läkarna inte skulle tillvarata patienternas intressen i tillräckligt hög grad.

Flyktingar och asylsökande har vid behov samma tillgång till hälso- och sjukvård som den övriga befolkningen. Sådan vård ersätts för varje vårdtillfälle enligt en ramöverenskommelse som träffats mellan Landstingsförbundet och Statens invandrarverk. Vissa insatser av mer långsiktig förebyggande karaktär kommer dock inte de asylsökande till del, om de inte får uppehållstillstånd i landet. Detta uttrycks ibland på så sätt att de asylsökande endast skulle ha rätt till akutvård.

Men begreppet akutvård är inte entydigt, och i skilda sammanhang har det diskuterats hur gränsen skall dras mellan akut och annan vård. Jag vill dock understryka att det i Socialstyrelsens allmänna råd 1988:8 Hälsovård för flyktingar och asylsökande klart framgår att psykiska symtom och störningar såsom ångest eller depression kräver omedelbara – dvs. akuta – åtgärder oavsett de bakomliggande orsakerna till dessa problem. Det s.k. akutbegreppet borde därför i princip inte vara något hinder för de asylsökande som till följd av tortyr har psykiska symtom och störningar, att få den hälso- och sjukvård som de är i behov av.

Men frågan om stöd till torterade och andra traumatiserade asylsökande kan och bör ses i ett vidare och mer psykosocialt perspektiv. Personer som har varit utsatta för tortyr uppvisar inte alltid uppenbara psykiska symtom och störningar under den första tiden av sin vistelse i vårt land. Ibland kan det ta år innan traumat till följd av tortyren blir aktuellt för personen i fråga och han eller hon orkar ta itu med sina problem. Samtidigt tyder den kunskap som i dag finns om skador från tortyr och andra traumatiska händelser på att tidig upptäckt och behandling förbättrar prognosen avsevärt för en bra rehabilitering och förmåga till anpassning och integration. Detta understryker bl.a. vikten av att ansökningar om asyl snabbt kan behandlas och leda fram till beslut.

Psykiatriutredningen har till regeringen överlämnat ett delbetänkande, SOU 1993:4 Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m.fl. Utredningen anser att det finns starka skäl som talar för att staten skall ta ett mer övergripande ansvar genom att skapa en verksamhet på nationell nivå, som stöd för flyktingar och invandrare med tortyrskador och andra trauma. Detta betänkande remissbehandlas för närvarande.

I betänkandet konstateras bl.a. att det i dag råder brist på kunskap och information om behandling och rehabilitering av tortyrskadade. Rehabiliteringsarbetet på individ- och gruppnivå är splittrat. Forskningen inom området är eftersatt liksom metodutvecklingen. De behandlingsmetoder som tillämpas har i alltför begränsad utsträckning följts upp och utvärderats. Dessutom är kunskapsspridningen om det man ändå vet bristfällig.

Mycket av detta gäller även forskning om internationell migration och etniska relationer i stort. Den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen inom detta område är dock ett av riksdagen prioriterat område, och inom dessa områden pågår ett arbete. Vad som nu behövs är mer och bättre forskning om de medicinska och psykologiska effekterna av migration.

Regeringen fortsätter också sina ansträngningar att skapa förutsättningar för att flyktingar och asylsökande, inkl. de med skador till följd av tortyr, kan tas emot och få hjälp på ett medmänskligt och professionellt sätt. Regeringen har bl.a. föreslagit riksdagen att de nuvarande tre verksamhetsområ-

dena vid Institutet för psykosocial miljömedicin skall kompletteras med ett fjärde, med inriktning på invandarmiljö och hälsa. Institutets forskning är inriktad på att vara praktiskt tillämpbar, och institutet har ett vidsträckt kontaktnät såväl internationellt som nationellt. Bl.a. detta gör, enligt min mening, institutet väl lämpat att medverka vid kunskapsutvecklingen inom detta angelägna område, där begreppet invandrare skall ses i vid mening och inkludera flyktingar och asylsökande. Anslagsfrågorna rörande Institutet för psykosocial miljömedicin – och därmed frågan om en ny enhet för invandarmiljö och hälsa – behandlas i samband med att riksdagen tar ställning till regeringens proposition 1992/93:170 om forskning för kunskap och framsteg.

För att kunna erbjuda människor som utsatts för tortyr vård och rehabilitering av hög kvalitet måste vi ha goda kunskaper om behandlings- och rehabiliteringsmetoder. Kunskapsuppbyggnaden genom bl.a. forskning och metodutveckling är därför av central betydelse. Jag vill i detta sammanhang också nämna att Flyktingmedicinskt centrum i Linköping planerar att närmare studera skillnaden i mottagandet mellan s.k. kvotflyktingar och asylsökande. Utgångspunkten för detta arbete är att kvotflyktingar skulle ha en bättre prognos, genom att de tas om hand omedelbart och slipper den långa och ofta rätt passiva väntan som många asylsökande kan drabbas av.

Kunskapsutbyggnaden är också nödvändig för att en adekvat utbildning vad gäller att ta hand om de torterade skall kunna ordnas. Frågor om grundutbildning tillhör i första hand Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Fortbildning inom hälso- och sjukvårdssektorn är främst en fråga för sjukvårdshuvudmännen, men jag vill ändå något beröra dessa frågor utifrån ett hälso- och sjukvårdsperspektiv.

På grundutbildningsnivå och inom fortbildningen inom hälso- och sjukvården saknas i dag en strukturerad form av utbildning och undervisning om tortyr och andra trauma. Detta leder till kunskapsluckor hos den personal som i sitt arbete möter patienter med traumatiska upplevelser, vilket i sin tur leder till att patienter med sådan bakgrund inte sällan somatiserar sin ångest och företer symtom som inte direkt kan härledas till det som orsakat dem.

Jag vill dock understryka att i stort sett varje landsting numera har någon form av specialenhet för att ta hand om patienter med traumatiska upplevelser. Några av dessa är specifikt inriktade mot flyktingar och tortyrskadade, t.ex. de i Göteborg, Karlstad, Linköping och Stockholm, liksom Röda Korsets center för torterade flyktingar i Stockholm och dess rehabiliteringscenter i Malmö och Skövde. Personalen vid bl.a. dessa enheter och center har kunskaper och erfarenheter, som de även förmedlar till övrig hälso- och sjukvårdspersonal i samband med olika fortbildningsaktiviteter. I detta sammanhang vill jag också nämna att Statens invandrarverk inom kort, den 28 maj, anordnar ett seminarium om stöd till asylsökande och flyktingar på sluss och förläggning som utsatts för grava kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att det från såväl statens som sjukvårdshuvudmännens sida pågår ett intensivt arbete med att bygga upp och utveckla kunskaper om hur vi på ett adekvat sätt skall kunna hjälpa tortyrskadade flyktingar och asylsökande, bl.a. med stöd av de insatser som faller inom hälso- och sjukvårdens ansvarsområde – ett arbete där de psykosociala

aspekterna beaktas i allt större utsträckning. Det är angeläget att detta arbete fortsätter och vidareutvecklas. Jag anser att resultatet av det fortsatta arbetet bör avvaktas liksom utfallet av remissvaren på det betänkande från Psykiatriutredningen som jag tidigare nämnt, där det föreslås att ett särskilt institut bör inrättas med uppgift att bl.a. verka för att ett väl fungerande rehabiliteringsprogram utvecklas för torterade eller traumatiserade flyktingar. Jag har därför inte för avsikt att nu föreslå regeringen – i de delar det faller inom mitt ansvarsområde – att vidta några särskilda åtgärder för att klargöra Sveriges ansvar för tortyrskadade asylsökande eller starta utbildning för läkare som löper yrkesetiska risker.

Anf. 152 SYLVIA LINDGREN (s):

Herr talman! Jag tackar sjukvårdsministern för svaret, som jag delvis tycker andas förståelse för de synpunkter jag har tagit upp i interpellationen. Men tyvärr slutar svaret med tomma intet. Jag tycker att svaret i vissa avsnitt är litet verklighetsfrämmande.

Det råder inget tvivel om att läkare löper yrkesetiska risker. Därför är det oerhört viktigt att läkarna inte uppfattas som myndighetens förlängda arm. Framför allt är det i flyktingärenden som läkarnas roll kan ställas på sin spets. Vem företräder läkarna egentligen – myndigheten eller patienten?

Kritik har från vissa håll riktats mot att främst de förtroendeläkare som skall bedöma eventuella tortyrskador hos asylsökande är anställda och avlönade av Invandrarverket. Många tycker att de borde vara oberoende.

Det är också viktigt att utgå främst från patientens situation och inte från uppdragsgivarens inställning. Det finns tecken som tyder på att många som blir avvisade har tortyrskador, men ingen diagnos eller krisbehandling har givits. Det är i många fall en mycket tuff attityd.

I interpellationssvaret hänvisar sjukvårdsministern till en ramöverenskommelse som träffats mellan Landstingsförbundet och Statens invandrarverk. Det avtalet finns inte längre. Hösten 1992 ville Landstingsförbundet få till stånd ett avtal med Invandrarverket, men verket avvisade förslaget. Något avtal tecknades inte eftersom man ville avvakta Socialstyrelsens eventuella nya råd. Alltså råder det för närvarande ett avtalslöst förhållande, dvs. fr.o.m. 1993. Det finns därmed en direkt felaktighet i svaret.

Det råder inget tvivel om att det finns en verklighet i fråga om akutvårdsbegreppet. Även om statsrådet antyder i sitt svar att det finns en viss flexibilitet, är ju verkligheten sådan att det är akutvårdsbegreppet som gäller. Invandrarverket avslår allt oftare ansökningar om ersättningar för akutvård. Detta görs för att verket inte anser att det är fråga om akutvård. Här har det skett en märkbar förändring. Jag tycker att det är viktigt att ta upp den frågan.

Bo Könberg säger vidare i svaret att han håller med om att det råder brist på kunskap och information. Jag tycker därför att det är något märkligt att sjukvårdsministern inte passar på att ta initiativ i frågan eller föreslår eventuella åtgärder – eller åtminstone säger att han vill bevaka frågan.

En ytterligare felaktig signal som ges i svaret är att det inte framgår av interpellationssvaret att Invandrarverket har sagt upp avtalet med Flyktingmedicinskt Centrum i Linköping. Avtalet upphör att gälla 1994. Det här har

gjorts för att Invandrarverket vill avvakta besluten om de nya mottagningsformerna som riksdagen skall fatta i höst. Jag har inte under dagen haft möjlighet att undersöka om det finns forskningsanslag e.d. Även här finns det en felaktighet.

Jag skall erkänna att jag blir litet irriterad när statsrådet börjar skylla på olika departement. Sjukvårdsutbildningen måste väl i hög grad ligga inom sjukvårdsministrarnas intresseområde. Vidare är läkarutbildningen en statlig angelägenhet, och staten har hand om den utbildningen.

Sverige har genom att underteckna FN:s konvention mot tortyr förbundit sig att arbeta mot tortyr, för att diagnostisera tortyrskador och för att medverka till att de skadade får adekvat vård och rehabilitering. Konventionen ålägger sjukvårdshuvudmannen ett alldeles särskilt ansvar för tortyrskadade i flyktmottagandet. Detta gäller både asylsökande och flyktingar.

Jag saknar ett resonemang omkring hur tortyrskadade asylsökande och flyktingar borde tas emot, liksom ett resonemang omkring Sveriges förpliktelser i denna fråga med tanke på nämnda FN-konvention. Jag tolkar bl.a. konventionen så att de asylsökande som begär det bör få sina tortyrskador dokumenterade på ett kvalificerat sätt så fort som möjligt efter inresan. Här har Sverige långt kvar till vad man skulle vilja önska.

Anf. 153 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag har försökt att i mitt svar redogöra för min tolkning av vad som gäller i Sverige i fråga om akutvård för asylsökande innan de har beviljats uppehållstillstånd. Jag hänvisade bl.a. i mitt svar till Socialstyrelsens allmänna råd. Enligt min mening pekar detta råd klart ut att psykiska symtom och störningar kräver omedelbara, dvs. akuta, åtgärder. Den tolkningen av begreppet akut som Sylvia Lindgren kritiserar i sin interpellation och även nu i hennes inlägg är för snäv.

Jag har försökt att peka på sådant som möjligen är känt för Sylvia Lindgren men som jag tycker hör hemma i ett svar av denna typ, nämligen att det för närvarande finns ett färskt betänkande från en statlig utredning om dessa frågor. Betänkandet är för närvarande ute på remiss. Jag nämnde också en del aktiviteter. T.ex. skall ett seminarium hållas där frågor av denna typ skall tas upp.

Uppenbarligen har mitt svar inte tillfredsställt Sylvia Lindgren. Jag skall försöka kommentera några av de saker som hon har tagit upp.

När det gäller akutvårdsbegreppet har jag fortfarande samma inställning som jag hade för tio minuter sedan. Jag tycker inte för min del att det svar jag har givit slutade i tomma intet – bara för att jag pekar på att vi nu får in remissvar på en färsk utredning i frågan.

Huruvida det är så att många som avvisas från vårt land är tortyrskadade eller inte kan jag i dagsläget inte bedöma. Men jag tror att jag kommer att få veta mer om detta när jag har tagit del av remissvaren.

Vidare har vi frågan om det finns ett avtal. Det är möjligt att jag skulle ha uttryckt mig mera precist. Mig veterligen betalas ersättningar ut enligt det gamla avtalet. Det faktum att det inte finns något formellt avtal är inte något hinder på den punkten. Men jag kan ha fel.

Jag har inte deklarerat i mitt svar att utbildningen av vårdpersonal ligger

utanför mitt intresseområde. Jag har pekat på att utbildningen ligger utanför mitt ansvarsområde, vilket inte är samma sak. Självklart är det utomordentligt väsentligt för hela sjukvården hur utbildningen utformas för den vårdpersonal, inkl. läkare, som skall se till att vi får vård och omsorg. Men vi har i Sverige sedan gammalt haft den tingens ordning att utbildningsfrågorna koncentreras på ett departement i stället för att spridas ut på olika departement. Det var det jag antydde i mitt svar. Jag är ledsen om jag på den punkten har irriterat interpellanten.

Herr talman! Sylvia Lindgren kritiserar det snäva akutvårdsbegreppet – som inte bör vara så snävt, enligt min tolkning. Vi avvaktar nu resultatet på en remissomgång till en utredning som bara är någon månad gammal. När svaren på remissomgången har kommit in skall vi ta ställning i frågan.

Anf. 154 SYLVIA LINDGREN (s):

Herr talman! Tyvärr, Bo Könberg, är verkligheten oerhört snäv i det här fallet. Av det totala antal beslut som fattades under andra halvåret 1992 när det gäller asylsökande var bara 11 % positiva. 70 % fick avslag och 19 % blev avskrivna. Av de överklagade blev 16 % av Utlänningsnämndens ärenden tillgodosedda.

I svaret sades, vilket Bo Könberg också har upprepat, att det s.k. akutbegreppet därför i princip inte bör vara något hinder för de asylsökande som till följd av tortyr har psykiska symtom och störningar att få den hälso- och sjukvård som de är i behov av. Men det stämmer inte med verkligheten. Det andas det också om i svaret. Det krävs resurser och kunskap. Det saknas diagnostik och krisbehandling av tortyrskador. De tortyrskadade asylsökande har oftast ingen som helst chans att komma in i sjukvårdssystemet.

Sjukvårdspolitik och flyktingpolitik borde kopplas ihop betydligt mera, inte minst för att man skall kunna ta till vara den kunskap som i många fall finns inom sjukvården just när det gäller flyktingmottagandet och dessa svåra frågor. Det behövs professionell hjälp för att de tortyrskadade – de utsatta människorna som kommer från krigshärjade och förtryckta områden i vår värld – skall ha en chans. Många asylsökande har ett uppdämt sjukvårdsbehov eller kommer med skador efter krig, tortyr eller andra traumatiska upplevelser. Många asylsökande vistas i årtal i vårt land i väntan på beslut som allt som oftast blir ett avslag.

Jag skulle ha blivit glad om Bo Könberg hade sagt att det behövs en generösare inställning från sjukvårdssynpunkt. Det gäller särskilt vård av barn, tortyrskadade och traumatiserade med behov av krisbehandling. Det finns klara skäl att närmare överväga hur man inom sjukvården borde ta hand om asylsökande med tanke på FN:s konvention om barnets rättigheter och FN:s konvention mot tortyr.

Anf. 155 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! När det gäller de långa väntetiderna på flyktingpolitikens område är Sylvia Lindgren förmodligen väl medveten om att det vidtas en hel del åtgärder från regeringens sida för att förkorta dem.

Det är inte heller någon hemlighet att antalet asylsökande i vårt land har ökat oerhört kraftigt under senare år beroende på händelserna och krigs-

handlingarna i Jugoslavien. Flyktingarna från det forna Jugoslavien utgör en helt dominerande del av dem som har kommit till vårt land under de senaste två åren. Det krävs ett tungt och tufft arbete för att uppnå den nödvändiga förkortningen av väntetiderna. Väntetiderna utgör förstås ett problem på alla sätt och vis, framför allt för de människor som drabbas men även för samhällsekonomin.

Vi är överens om att flyktingar skulle behöva professionell hjälp i de fall de har problem med tortyrskador m.m. Möjligen känner Sylvia Lindgren till det sedan vår gemensamma tidigare tid i Stockholms läns landsting. Där gjordes en satsning på det center för tortyrskadade flyktingar som har byggts upp i Stockholm och där man i många avseenden gör en god insats på det här området.

Anf. 156 SYLVIA LINDGREN (s):

Herr talman! Det centret känner jag mycket väl till, men det är ändå bara en bråkdel i det stora havet.

Det är bra att Bo Könberg nämnde det forna Jugoslavien. Det handlar om kanske hundra tusen personer. Det man eventuellt kan ta hand om är akuta kroppsskador. Det finns inte tid, resurser och kunskap för den övriga delen av hjälpen, som är så viktig. Jag tycker därför att det behövs ett mera övergripande resonemang om hur vi lever upp till FN:s konventioner.

I min interpellation tog jag också upp frågan om att starta utbildning för läkare som löper yrkesetiska risker. Det här är ett svårt begrepp. Jag har gått igenom det avtal som i dag finns mellan Invandrarverket och förtroendeläkarna. Det ges mycket höga arvoden. Det är inte heller så att de här läkarna har direkt kontakt med patienterna. De har mest en rådgivande funktion. Jag tror att det går att göra väldigt mycket på den organisatoriska vägen inom det här området också. En anledning till min interpellation är att svenska läkare själva har tagit upp de här svårigheterna och de yrkesetiska riskerna. I en artikel har de bl.a. också hänvisat till den här utbildningen som man har tagit fasta på i Danmark. Därför tog jag upp frågan om detta mycket svåra problem.

Överläggningen var härmed avslutad.

26 § Svar på interpellation 1992/93:169 om effekterna av reformeringen av läkemedelsförsäkringen

Anf. 157 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Kent Carlsson har ställt ett antal frågor till mig om effekterna av reformeringen av läkemedelsförsäkringen. Dessa frågor rör det s.k. referensprissystemet, de ändrade förutsättningarna för prisnedsättning av läkemedel samt informationen från ansvariga myndigheter till förskrivare, apotek och konsumenter. Frågorna har följande lydelse.

Avser regeringen att framlägga förslag som förhindrar den form av prismanipulation som vissa läkemedelstillverkare börjat använda sig av efter införandet av referenspriser?

Avser regeringen lägga fram förslag som förhindrar s.k. blockeringsregistrering?

Avser regeringen lägga fram förslag som gör det tillåtet och enkelt att parallellimportera läkemedel till Sverige?

Kommer det nya referensprissystemet att medföra en minskning av statens kostnader för subventionering av läkemedel?

På vilket sätt avser regeringen att förbättra informationen till läkemedelskonsumenterna om det nya referensprissystemet?

Hur har regeringen tänkt följa upp riksdagens beslut om att utveckla läkemedelskommittéernas roll på läkemedelsmarknaden?

Hur har regeringen följt upp riksdagens beslut om bättre prisinformation till de receptförskrivande läkarna?

Riksdagen beslutade under våren 1992 på förslag av regeringen bl.a. att prisnedsättning skall gälla för receptbelagda läkemedel under förutsättning att ett pris på läkemedlet har fastställts av Riksförsäkringsverket (RFV). Härav följer att prissättningen är fri för de läkemedel som producenterna väljer att hålla utanför försäkringssystemet.

Vidare beslutades det att särregler skall införas för beräkningen av prisnedsättningen för läkemedel som har generiska motsvarigheter på den svenska marknaden.

Eftersom Kent Carlsson uttryckt sig något oklart om innebörden av referensprissystemet vill jag inledningsvis göra ett förtydligande om vad detta system innebär. För varje läkemedel som har en likvärdig generisk motsvarighet på marknaden bestäms ett särskilt rabattgrundande pris som ligger till grund för prisnedsättningen inom läkemedelsförmånen. Detta rabattgrundande pris har bestämts till 10 % över priset på det billigaste synonymläkemedlet. Väljer patienten ett dyrare läkemedel får denne – förutom den vanliga läkemedelsavgiften på högst 120 kr – betala mellanskillnaden mellan det högre priset och det rabattgrundande priset. Denna ordning har gällt fr.o.m. den 1 januari 1993 och förväntas minska försäkringens utgifter med ca 400 miljoner kronor per år.

Som en följd av riksdagens beslut gäller fri prissättning för produkter som producenterna håller utanför försäkringssystemet. Detta har lett till att vissa prishöjningar har skett. Den fria prissättningen sågs i den allmänna debatt som föregick systemets införande som en viss kompensation till läkemedelsindustrin för de intäktsminskningar som i övrigt följde av systemet. För närvarande står ca 500 läkemedel eller läkemedelsförpackningar utanför försäkringen. Huvuddelen utgörs av sjukhuspreparat, vilka aldrig varit subventionerade inom ramen för den läkemedelsförmån som ingår i sjukförsäkringen. Det bör noteras att om ett företag tar bort en produkt från försäkringssystemet så sparas staten ytterligare medel genom den uteblivna subventioneringen.

Med hänsyn till att de två förändringar som Kent Carlsson tar upp har varit i kraft under knappt fem månader är det enligt min uppfattning för tidigt att dra några slutsatser om effekterna av dem. Både RFV och läkemedelsindustrin gör dock den bedömningen att utgiftsminskningen på 400 miljoner kronor till följd av referensprissystemet sannolikt kommer att uppnås. Härut-

över tillkommer en ytterligare utgiftsminskning till följd av att vissa produkter tagits bort från försäkringssystemet.

Det är riktigt att enskilda personer har drabbats av höga kostnader genom att vissa läkemedel stått utanför försäkringssystemet. Det finns ett fåtal kända fall inom gruppen njursjuka och bland patienter i behov av dyrare antibiotika. Bakgrunden är i vissa av dessa fall att sjukvården skickar patienter till apoteket med recept på slutenvårdsprodukter, varvid kostnaden förs över på sjukförsäkringen. Om produkten står utanför försäkringen – t.ex. till följd av det nya systemet – får patienten bära hela kostnaden. I de fall en läkemedelsproducent fått kännedom om detta har denne i regel ansökt om att föra in produkten i försäkringssystemet igen.

Kent Carlsson spekulerar i skälen till varför läkemedelsindustrin avstår från att låta ett preparat ingå i försäkringssystemet. Han tror att det huvudsakliga skälet är att industrin tror sig kunna påverka politiska beslutsfattare till att helt släppa prissättningen. Jag tror att det snarare förhåller sig som Kent Carlsson antyder litet längre fram i sin interpellation att industrin inte förstått systemets konstruktion fullt ut. Min bedömning är att man måste vara beredd på en viss turbulens vid en sådan betydelsefull avreglering som det här är fråga om. Jag tror liksom Kent Carlsson att många producenter kommer att välja att förhandla med RFV om ett pris för att få med sin produkt i försäkringen igen.

Begreppet blockeringsregistreringar är en för mig ny benämning på en tänkbar företeelse, nämligen att läkemedelsproducenten låter registrera ett läkemedel, sätter ett lågt pris men avstår från att tillhandahålla det på marknaden. Härigenom skulle andra tillverkare av en likvärdig produkt tvingas sätta samma låga pris på sin produkt, eftersom referenspriset baseras på det lägsta priset. Huruvida detta förekommer i verkligheten är oklart, men Läke- medelsverket undersöker detta. Jag vill dock påpeka att det kan finnas godtagbara skäl att för tillfället inte marknadsföra en produkt som är registrerad och prissatt. Samtidigt gäller dock enligt RFV:s regler att om en produkt inte tillhandahålls får den ingen påverkan på referenspriset utan räknas helt enkelt bort. På denna punkt har jag därför svårt att förstå Kent Carlssons oro.

Jag förstår inte heller Kent Carlssons oro när det gäller frågan om möjligheterna till s.k. parallellimport. När EES-avtalet träder i kraft kommer parallellimport att vara tillåten efter en övergångstid på ett år. Läke- medelsverket har redan utarbetat regler för detta.

Jag vill ta detta tillfälle i akt och informera om att referensprissystemet på det hela taget har fungerat väl, inkl. informationen om systemet. Detta har berott på att de flesta originaltillverkare, när det finns generiska preparat, har sänkt priserna på sina produkter till generikanivån. Läkarna har således kunnat fortsätta att skriva ut det vanliga preparatet till det lägre generikapriset. Därmed har diskussioner på apoteket mellan konsumenten och farmaceuten inte blivit så vanliga som en del förutspådde innan reformen trädde i kraft.

Kent Carlsson anser vidare att informationen om reformeringen av läke- medelsförmånen inte har fungerat. Jag delar bedömningen att informationen till patienter och förskrivare, trots stora insatser från RFV, Socialstyrel-

sen, Läkemedelsverket och Apoteksbolaget, inte fungerat bra i alla avseenden. Det gäller inte minst konsekvenserna av den fria prissättningen på läkemedel. Såvitt jag känner till har dock Läkemedelsverket i flera omgångar informerat förskrivarna om de nya reglerna. Det har dock inte varit möjligt att ge förskrivarna fullständig information om de läkemedel som producenterna lyft in och ut ur försäkringssystemet under de inledande månaderna. Detta har i sin tur skapat problem för apotekspersonalen vid kontakterna med konsumenterna.

Kent Carlsson föreslår att RFV en gång per kvartal skall göra en prissammanställning över identiskt lika läkemedel och distribuera denna till förskrivarna. Så sker redan. RFV avser dessutom att via Läkemedelsverkets informationsmaterial ge förskrivarna kontinuerlig information om de läkemedel som inträder i resp. lämnar förmånssystemet.

Sammanfattningsvis är svaren på Kent Carlssons frågor följande:

Regeringen avser att – genom RFV:s försorg – utvärdera erfarenheterna av de förändringar som skett efter årsskiftet 1994/95, då referensprissystemet varit i kraft i två år.

Förslag att hindra s.k. blockeringsregistrering är inte aktuellt, eftersom detta inte synes utgöra något problem.

När EES-avtalet träder i kraft finns efter en övergångstid inga formella hinder för s.k. parallellimport av läkemedel.

Referensprissystemet kommer sannolikt att medföra de besparingar regeringen avsåg med sitt förslag.

Informationen om referensprissystemet handhas i första hand av RFV, Läkemedelsverket och Apoteksbolaget. Ansträngningar görs för att utveckla och förbättra denna, inte minst till förskrivarna. Regeringen har därför inte för avsikt att nu ta något särskilt initiativ i denna fråga.

Hur regeringen bäst skall tillgodose riksdagens beslut om att utveckla läkemedelskommittéernas roll på läkemedelsmarknaden övervägs för närvarande inom Socialdepartementet. Läkemedelskommittéerna stöds av Läkemedelsverket, Apoteksbolaget och sjukvårdshuvudmännen var för sig och genom en gemensam samarbetsgrupp. Läkemedelsinformationsrådet, LIR, har dessutom uppgifter på området. I denna grupp finns även läkemedelsindustrin representerad.

Anf. 158 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret.

Den viktigaste orsaken till att vi gjorde den här förändringen av subventionssystemet var att vi ville spara pengar åt skattebetalarna. Jag har därför i min interpellation frågat om de 400 miljoner kronorna kommer att sparas som utlovades som sparmål i regeringspropositionen för ett år sedan. Statsrådet svarar att det målet sannolikt kommer att uppnås.

Jag menar att sannolikheten är mycket liten för att det målet klaras. Jag skall nämna några siffror.

Apoteksbolaget har köpt produkter från tillverkarna under första kvartalet 1993 till en ökad kostnad på i storleksordningen 150 miljoner kronor. Riksförsäkringsverkets utbetalningar till Apoteksbolaget för den här typen av produkter ökade med 147 miljoner kronor mellan första kvartalet 1992

och första kvartalet 1993. På ett helår blir det en ökning om i runda tal 600 miljoner kronor.

Besparingen är alltså inte speciellt sannolik, åtminstone inte för industrin. Originaltillverkarna har lärt sig det nya systemet och vet hur de skall handskas med det. En bidragande orsak till att jag inte tror att det nya systemet klarar en besparing på 400 miljoner kronor är att man från industrins sida har jobbat intensivt på att få förskrivarna, läkarna, att flytta över patienterna från icke-patenterade billiga preparat till patenterade dyra preparat. Det har skett en mängd konferenser, resor och annat som vi i andra sammanhang skulle betrakta som mutor men som i det här fallet, tyvärr, är en vanlig form av påverkan från förskrivarnas sida.

Att aktiviteten varit stor från industrins sida vittnar inte minst alla de brev om som jag har fått från läkare och annan sjukvårdspersonal.

Jag skulle vilja höra vad som enligt statsrådets sätt att se på saken talar för att nämnda besparing skulle klaras.

Sedan finns det ytterligare faktorer som kommer att försvåra det hela. Jag har i min hand en promemoria från Justitiedepartementet om patentregler för läkemedel. Det här kommer definitivt att göra att kostnaderna och belastningen på den budget som Bo Könberg ansvarar för kommer att bli mycket kraftiga.

Att industrin har lärt sig hur den skall handskas med det nya systemet är helt klart. Den prismanipulation som jag nämner – att man tillverkar samma medicin fast i dotterbolagets namn, dumpar priset och pressar konkurrenterna att lägga sig på nivåer som gör att inte ens generikatillverkarna kan klara sig – är ju ett sätt att minimera marknaden.

Jag tycker att det hade varit bra om vi kunde få något besked om att man före 1994/95, när utvärderingen skall göras, och gärna redan nu, skall granska sådana här avarter. Jag tycker nämligen att det är fråga om avarter.

När det gäller överflyttningen till dyra preparat har jag tidigare nämnt att det nu enligt Apoteksbolaget och andra källor sker en stor överflyttning från billiga icke-patenterade till dyra patenterade läkemedel. Man har helt enkelt från originaltillverkarnas sida stärkt greppet om förskrivarna. Det visar också att genomsnittskostnaden per recept, som borde ha sjunkit något, faktiskt inte har gjort det – enligt den statistik som finns.

För att möta det här måste man modifiera referensprissystemet på en rad punkter. Också därför är det viktigt att man får en utvärdering snabbare, så att det blir möjligt att rätta till sådana här nödutgångar för industrin när det gäller att suga ut pengar ur systemet. Jag har tidigare här i riksdagen lagt fram sådana förslag. Tyvärr har mina förslag avslagits, men jag hoppas att de blir aktuella igen.

När det gäller blockeringsregistreringen erkänner jag att de regler som Riksförsäkringsverket har upprättat minskar möjligheterna i sammanhanget. Men i fallet Sotacor, som tillhandahålls av Bristol Meyer Squibb, har man så att säga upprättat ett svärd som står där mot konkurrenterna. Man har registrerat Sotalol, som är 25–35 % billigare, och hotar med en aktivering så fort en konkurrent visar sig. Det är kanske inte lika allvarligt som det jag beskrivit i interpellationen. Men den här typen av försök att stoppa konkurrensen tycker jag är allvarliga.

När det så gäller att föra upp medel på rabatteringslistan är det så att en hel del av de produkter som inte finns med på nämnda lista är slutenvårdsprodukter. Men det finns också en rad medel, framför allt medel som kostar mindre än 120 kr, som man väljer att hålla utanför. Då kan man sätta priset helt själv. Dessutom är det möjligt att få konsumenten att acceptera den kostnaden. För patienter som har många olika medel blir det en dryg kostnad.

Jag tycker att man skulle kräva av industrin att den, om den skall med på den här subventionslistan, åtminstone stannar kvar ett år. Det får inte vara som nu, dvs. att man hoppar in och ut när det gäller den här listan.

Jag är inte så övertygad om att alla tillverkare kommer att förhandla med Riksförsäkringsverket om att få in sina mediciner på listan. Jag har sett uttalanden från bl.a. Kabi Pharmacias ledning som säger att man nog inte tänkt göra så.

Slutligen gäller det informationen till förskrivarna. Jag är förvånad över svaret och vill överlämna ett litet papper med den information som Läkemedelsverket lämnar. Om detta är prisinformation måste man från verkets sida betrakta läkare som fullständigt inkompetenta. Jag har svårt att se att det här skulle vara fråga om en prisinformation. Läkarna får alltså inte några riktiga prisjämförelser.

När det gäller medel som kostar mindre än 120 kr och som också är väsentliga för konsumenten finns det absolut ingen information till förskrivarna. Det som sägs i statsrådets svar i det avseendet stämmer faktiskt inte.

Jag överlämnar så min lista till statsrådet.

Anf. 159 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Tack för listan! Jag har litet svårt att ta del av den samtidigt som jag svarar Kent Carlsson – det överstiger min förmåga att göra flera saker på en gång.

Kent Carlsson har tidigare i olika sammanhang, bl.a. i riksdagen, gjort goda insatser för att fästa uppmärksamheten på väsentliga frågor inom läkemedelsområdet. Han bedrev under några år närmast en enmanskampanj för att få till stånd beslut i denna riksdag som innebar att man i större utsträckning kunde låta läkemedelsförmånerna knytas till de lägsta priserna på identiska preparat.

Kent Carlsson inledde sitt inlägg i dag med att tala om att vi gjorde förändringen och genomförde det nuvarande systemet. Om "vi" betyder Sveriges riksdag har jag inga som helst invändningar, men om det på något sätt skulle antyda att det parti som Kent Carlsson representerar har gjort någon insats på det här området vill jag bestämt invända. Jag vill, om inte annat så för protokollets skull, påminna om att det var ett parti av riksdagens sju partier som gick emot det nya systemet och hade ett avsevärt mycket mera tandlöst förslag till besparingar på området. Det partiet var – tyvärr, för Kent Carlssons del – det parti som han representerar. Jag minns också att han själv valde att inte rösta på det förslag som hans parti framlade.

Detta sade jag bara för att klara ut vad som har hänt på detta område.

Jag har svarat relativt utförligt på de konkreta frågor som ställdes i interpellationen. Kent Carlsson ifrågasätter på några punkter om jag har rätt.

Han undrar exempelvis om jag verkligen har rätt i att det i år kommer att göras en besparing på 400 miljoner, som jag förutskickade när jag presenterade propositionen för riksdagen i fjol.

Det är alldeles riktigt att jag har gjort en sannolikhetsbedömning. Det har naturligtvis att göra med att det bara har gått fem av årets tolv månader. Ingen – vare sig Kent Carlsson, jag eller någon annan – vet hur det blir på nyårsafton, men jag vidhåller att flertalet av dem som jag har talat med gör den bedömningen att man skall kunna spara 400 miljoner och möjligen något mer. Jag skall dock inte utlova mer än de 400 miljonerna.

Kent Carlsson tror inte att det är så, och han återopade några siffror som jag inte kan överblicka sambandet med och konsekvenserna av. Det är bara att konstatera att vi vet mer om detta senare under hösten, och när året har gått vet vi vem av oss som hade rätt.

Skulle det vara så att besparingen inte uppnås, är det klart att intresset från regeringens och statsmakternas sida att se närmare på vad som har hänt kommer att vara mycket större än om besparingen uppnås. Min tro är alltså att den uppnås.

Det stämmer att det för närvarande diskuteras ett förslag om förändringar av patentreglerna. Det var också en del av vad utskottet önskade sig i samband med att vi tog ställning till det nya systemet med referenspriser. Det var inom regeringskansliet knutet till frågan om ett ikraftträdande av EES-avtalet. Om det hade trätt i kraft – vilket de flesta hoppades – i början på det här året, och inte förskjutits beroende på den schweiziska folkomröstningen, hade vi nog haft ändrade regler på den punkten redan fr.o.m. den 1 januari nästa år. Vi vet nu inte exakt när det nya EES-avtalet träder i kraft, och därför tar Justitiedepartementet nu fram ett förslag, som innebär att man kan skydda preparat litet längre tid än vad de nuvarande patentreglerna medger. Jag tycker i princip att det är bra att förslaget tas fram, men vi kan återkomma till detaljerna.

Kent Carlsson ifrågasatte huruvida den prissammanställning som jag nämnde i mitt svar var speciellt bra. Jag har trott att den var bra, men jag skall gärna titta närmare på den och se om den bedömning jag gjorde i interpellationssvaret kan anses kvarstå.

Till sist, herr talman, vill jag bara hävda att den här regeringen har gjort mer för att begränsa läkemedelskostnaderna än någon regering i vårt land har gjort. Jag är nyfiken på att få höra om Kent Carlsson delar denna min bedömning.

Anf. 160 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Jag skall ge den borgerliga regeringen det erkännandet – även om jag i många andra sammanhang kan vara kritisk till vad den tar sig för – att den har gjort mer än andra regeringar för att få ner kostnaderna. Det är därför som en socialdemokrat, konstitigt nog, vill hjälpa den borgerliga regeringen med att se förvanskningen av den reform som riksdagen beslutade om för ett år sedan.

Industrin var alltså mycket snabb och reste redan under förra våren och sommaren till Tyskland för att studera hur man skulle undvika att få den minskade intäkten på 400–500 miljoner och hur man skulle anlägga en mot-

strategi. Man skall ha en eloge för att man var duktig och lärde sig mycket om hur man kringgår de politiska intentionerna.

Om besparingen kommer att uppnås eller inte kan göras till en trosfråga. Jag har försökt att ta fram några av de fakta som finns i målet, dvs. siffror. Det här är ett av de områden där man mycket snabbt får fram statistik, genom datasystem och annat. Det visar sig att besparingen inte skulle uppnås i år, än mindre om vi skulle göra förändringar i patentreglerna. Ju längre tid som går, desto större möjligheter har den originaltillverkande industrin att påverka läkarna med stora marknadsföringsresurser och få dem att flytta över patienterna. I teoretiska modeller, som jag vet att Apoteksbolaget ägnar sig åt att göra, kan man nog få fram besparingen, men de faktiska siffrorna och de utbetalningar som har gjorts tyder inte på att det blir så i praktiken. Det är synd, därför att det behöver göras besparingar i statsbudgeten.

När det gäller informationen, tryckte jag på den frågan när ärendet behandlades här i riksdagen förra gången. Det skall för det första vara en bra förskrivning till läkarna, med prisuppgifter och jämförelser, så att de också med egna ögon kan se vad som är billigast. Jag tycker inte att det framgår av den information som skickas ut i dag. För det andra skall patienten få bra information. För det tredje skall det ske en återföring till den som är försäkringsgivare, dvs. Riksförsäkringsverket, så att man kan se läkares förskrivningsprofiler och också påtala för läkare om man tycker att de springer i väg. Ett sådant system finns i Storbritannien och fungerar bra, såvitt jag vet.

Min tro är att man måste göra förändringar, och då måste läkemedelskommittéerna ges en större roll. Därför är det synd att det arbete som riksdagen efterlyste inte har kommit längre än att statsrådet noterar att det finns en sådan här kommitté. Den skulle kunna göra betydligt större insatser vad gäller information och den skulle också kunna vara en basdel vid en modifiering av referensprissystemet. Det skulle verkligen leda till att vi kunde göra de besparingar som vi vill göra.

Anf. 161 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Det gläder mig självfallet att Kent Carlsson och jag är överens om att den nuvarande regeringen är den som har gjort mest för att verka för att vi skall få ut mest valuta för skattepengarna inom läkemedelsområdet. Jag skall inte göra mer av den poängen i dag än detta konstaterande.

Jag har försökt att använda mig av min svaga simultankapacitet för att både lyssna på Kent Carlssons inlägg och snabbt slänga en blick på den lista som han överlämnade till mig och som han ansåg var bristfällig vad gäller informationen till läkarna. Det är möjligt att den är det. Jag kan ändå för kammaren och för protokollet påpeka att listan innehåller en uppställning av de läkemedelsgrupper som är aktuella i det här fallet, vilka som har ett dyrare referensprissystem, vad de heter och ett förslag om vilka alternativ de kan bytas ut mot som är billigare än referensprissystemet. Därutöver skall jag inte göra någon bedömning av om materialet är till fyllst.

Jag vill bara för min del avrunda med att konstatera att vi har satt i gång ett stort och viktigt arbete för att göra besparingar på läkemedelsområdet, utan att det försämrats för patienterna vad gäller referensprissystemet. Såvitt jag har kunnat utröna går det, vad gäller både informationssidan och bespa-

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

ringssidan, väl så bra som jag förutskickade när jag presenterade och försvarade förslaget för riksdagen i samband med att riksdagen antog det hela.

Anf. 162 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Ibland kan man ge en karamell att suga på, och säga att även en borgerlig regering någon enstaka gång lyckas åstadkomma något bra. Det bjuder jag på.

Jag vill trycka på detta med information därför att jag tycker att det finns ett ansvar hos forskrivarna. Om de skall kunna ta det ansvaret måste de också ha en rejäl prisinformation, gärna med siffror, som talar om hur mycket varje preparat kostar. I den information som går ut nu, som statsrådet refererade till, kan man inte se om det är någon prisskillnad mellan de preparat som är billigare än referenspriset. Det är rätt stora skillnader mellan vissa preparat – framför allt om man kommer under 120 kr.

Återföring av information till forskrivarna är viktig, liksom att Riksförsäkringsverket får information om hur forskrivarnas profil ser ut. Den informationen kan man använda på olika sätt för att i framtiden minska våra kostnader för läkemedel.

Jag skall inte orda mer om den stora besparingen och om det blir som statsrådet säger eller som jag säger. Där går ju åsikterna isär. Jag skall om ett år, då vi har litet mer erfarenhet, med glädje notera vem som hade rätt. Just nu tror jag att det mesta talar för att jag tyvärr får rätt.

Så vill jag ta upp den fråga som bara ytligt berörs i min interpellation. Det gäller patentreglerna. Visst fanns det en diskussion här i riksdagen, och jag skrev även en motion. Det gällde då att också preparat som är litet speciella och som kan vara svåra att utveckla om man inte får en längre patenttid skulle komma fram. Jag förstår av de överväganden som nu görs i Justitiedepartementet att man i princip generellt skall ge fem års förlängning av patenten. Det är såvitt jag förstår inte helt nödvändigt, eftersom Spanien har gått till domstol och vill få detta prövat. Man skulle kunna vara mindre hetsig och vänta tills den behandlingen är klar, och man skulle också kunna avvakta att EES-avtalet träder i kraft.

Det är en dyrbar historia, även om det i promemorian sägs att det inte skall kosta en krona. Jag har sett beräkningar som visar att det skulle bli en merkostnad för staten i storleksordningen 3 miljarder kronor bara för de preparat som fick patent mellan 1985 och 1988. Det är inte småpotatis. Det innebär dessutom en förlängning av ensamrätten att sälja ett preparat. Det medför ju också mycket kraftiga kostnadsökningar för staten.

Slutligen vill jag, eftersom det här är min sista replik, tacka än en gång för svaret. Jag hoppas att statsrådet när han går hem funderar över hur man kan använda läkemedelskommittéerna, och att han ser till att det kommer ett förslag till hur deras roll skall stärkas.

Anf. 163 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag valde av naturliga skäl att låta mitt interpellationssvar röra de många frågor som Kent Carlsson hade tagit upp i interpellationen. Jag har i svaret inte tagit upp vilken oerhört väsentlig roll läkemedel spelar inom modern sjukvård. Jag har inte heller tagit upp vilken oerhört stor roll

den svenska läkemedelsindustrin spelar på detta område. Den är en av Sveriges främsta industrigrenar. Den ägnar sig åt sådant som vi gärna vill att svensk industri skall ägna sig åt, nämligen att ligga väldigt långt fram forskningsmässigt och koncentrera sig på att fungera som spjutspets. Det är någonting som vi som sagt skulle vilja se på flera områden.

Jag säger det gärna, eftersom vi nu har ägnat diskussionen åt att diskutera problem i samband med kostnader för läkemedel. Jag gör gärna den markeringen. Jag gör den också som inledning till ett försök att svara på frågan om patenttiderna.

Hela idén med patent är ju förstås att göra något slags avvägning mellan å ena sidan frihandels- och frikonkurrensargumentet, och å andra sidan önskemålet att det skall göras många uppfinningar och komma nya idéer som mänskligheten i sin helhet har glädje av. Man kan alltid diskutera om patenttiden, alltså den exklusiva tid man får som uppfinnare, skall vara 10, 12, 15 eller 20 år. Jag har tyckt att det har funnits skäl för att den effektiva patenttiden och den effektiva skyddstiden för uppfinnaren skulle bli längre än den har blivit på senare år, när en väldigt lång tid av den formella patenttiden egentligen har gått åt till själva utvecklingsarbetet. Jag räknar med att det vi nu håller på att ta fram inom regeringskansliet skall kunna innebära ett förstärkt skydd för dem som gör uppfinningar och att det även i framtiden skall kunna göras en riktig avvägning mellan dessa två motstridande intressen, där avvägningen syftar till att vi skall kunna få mesta möjliga nytta.

Överläggningen var härmed avslutad.

27 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Skrivelserna

1992/93:201 till socialutskottet

1992/93:255 till jordbruksutskottet

28 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1992/93:177 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Estland

1992/93:254 Svenskt deltagande i av FN:s säkerhetsråd beslutade insatser för säkerställande av fred i f.d. Jugoslavien

1992/93:256 Sekretess i mål om barnpornografibrott

Motionerna

med anledning av prop. 1992/93:197 Ändring i lagen (1972:119) om fastställande av konstillhörighet i vissa fall, m.m.

1992/93:So62 av Eva Zetterberg (v)

Prot. 1992/93:114
24 maj 1993

*Svar på
interpellationer*

med anledning av prop. 1992/93:234 Stockholms tingsrätts sammansättning
i konkurrensrättsliga mål och ärenden
1992/93:N64 av Birgitta Johansson m.fl. (s)

Konstitutionsutskottets betänkande
1992/93:KU30 Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regerings-
ärendenas handläggning

Finansutskottets betänkande
1992/93:25 Oförutsedda utgifter för budgetåret 1993/94

Skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU35 Sexmånadersregeln för sjömän

Kulturutskottets betänkande
1992/93:KrU30 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU15 En ny skogspolitik

Bostadsutskottets betänkanden
1992/93:BoU19 Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boen-
defrågor
1992/93:BoU24 Ändringar i jordabalkens hyresregler

29 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 19 maj

1992/93:731 av *Kenneth Attefors* (nyd) till utrikesministern om de fängslade
svenskarna i Irak:

Den 18 maj fick jag svar på en fråga av ministern angående de tre fängs-
lade svenskarna i Irak. Efter andra repliken förstod jag att ytterligare argu-
mentering för min åsikt, att en högt uppsatt person från svenska regeringen
skall åka till Bagdad för att tala med Iraks högsta ledning, inte skulle påverka
ministern. Jag föreslog att utrikesministern själv skulle åka.

Det har kommit till min kännedom att svenska TV- och tidningsjournalis-
ter är i Bagdad. Bl.a. Stina Dabrowski.

Min fråga till ministern är om ministern tycker det är i sin ordning att
andra än Sveriges regering verkar för att få svenskarna fria.

1992/93:732 av *Kenneth Attefors* (nyd) till kommunikationsministern om lex
Britannia:

14 länder samt EG-kommissionen har till State Department i Washington lämnat en protest mot ett amerikanskt lagförslag som syftar till att utsträcka tillämpningen av amerikansk federal arbetsrätt till utländska fartyg som anlöper amerikanska hamnar. Sverige är ett av dessa protesterande länder trots att Sverige nästan har samma lagstiftning i form av den s.k. "lex Britannia". Det har dessutom kommit till min kännedom att vänligt sinnade europeiska stater klagat på den svenska regeringen att Sverige har en diskriminerande lag typ "lex Britannia".

Vad ämnar ministern göra åt den dubbelmoral som Sverige på regeringsnivå bedriver vad gäller "lex Britannia" i Sverige och "lex Britannia" i USA?

1992/93:733 av *Bo Finnkvist* (s) till näringsministern om nedläggningen av valsverket i Hagfors:

Trots en ny utredning om fortsatt valsning i Hagfors som resulterade i ett förslag om fortsatt drift av valsverket, fattade styrelsen för Böhler-Uddeholm AG ett nytt beslut om att lägga ner valsverket. Företaget har för avsikt att fullfölja beslutet, som innebär en halvering av arbetsstyrkan på två år, från 1 400 anställda till ca 700. De värsta farhågorna om de nya ägarna har besannats, trots långtgående utfästelser om fortsatt produktion, ersättningssysselsättning och eventuell försäljning till andra intressenter m.m. Alla dessa vägar har prövats utan resultat. Om Hagfors som ort skall överleva måste vi få hjälp med att få företaget att leva upp till de löften man givit.

Avser näringsministern att nu ta några ytterligare initiativ i detta ärende?

1992/93:734 av *Stina Eliasson* (c) till statsrådet *Bo Lundgren* om slåttermyrar:

För mycket över hundra år sedan var det vanligt att bönder i en by begärde att få sig tilldelade starrslåtter på myrar i skogen. Det kunde gälla områden miltals från deras hemman. De tilldelade slåttermyrarna utstakades med träpålar och beskattades årligen av staten.

Numera är alla träpålar nedruttnade, slåttermyrarna mestadels igenväxta med sly och lövskog, och några skattepengar är det knappast fråga om.

Gamla allmänningar och servitut samt de s.k. skattlagda slåtterna kan i dag innebära stort förfång för de nuvarande ägarna av fastigheterna, t.ex. när det gäller skogsavverkning när de gamla slåttermyrarna är insprängda i markerna.

Vilka initiativ är statsrådet beredd att vidta för att undanröja den gamla otidsenliga bestämmelsen om skattlagda slåttermyrar?

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 10 § anf. 38 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. 14 § anf. 68 (delvis),

av talmannen därefter t.o.m. 18 § anf. 105 (delvis) och

av förste vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

Måndagen den 24 maj

1 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen	1
2 § Avsägelse	1
3 § Meddelande om vissa kompletteringsval	1
4 § Justering av protokoll	2
5 § Svar på interpellation 1992/93:172 om riskkapitalbolagen	2
Näringsminister Per Westerberg (m)	
Ian Wachtmeister (nyd)	
Rolf L Nilson (v)	
6 § Svar på interpellation 1992/93:150 om kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Kosovo	12
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)	
Berith Eriksson (v)	
Kent Carlsson (s)	
7 § Svar på interpellation 1992/93:154 om Svenska Internationella Pressbyrån	19
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)	
Birgitta Wistrand (m)	
8 § Svar på interpellation 1992/93:94 om resegarantin	22
Civilminister Inger Davidson (kds)	
Claus Zaar (nyd)	
9 § Svar på interpellation 1992/93:160 om buss i stället för järnväg till Arlanda	25
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Sten Andersson i Malmö (m)	
10 § Svar på interpellation 1992/93:161 om färjetrafiken inom de nordiska länderna	30
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Håkan Strömberg (s)	
11 § Svar på interpellation 1992/93:163 om SAS planerade fusion med andra flygbolag	32
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Ingela Thalén (s)	
Rolf Clarkson (m)	
12 § Svar på interpellation 1992/93:180 om Bromma flygplats	38
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Kent Carlsson (s)	
Rolf Clarkson (m)	
13 § Svar på interpellation 1992/93:157 om skolundervisning om Holocaust	45
Statsrådet Beatrice Ask (m)	
Jerzy Einhorn (kds)	

	Håkan Holmberg (fp)	
14 §	Svar på interpellation 1992/93:171 om peruanska flyktingars behandling vid återförvisning	52
	Kulturminister Birgit Friggebo (fp)	
	Torgny Larsson (s)	
15 §	Svar på interpellation 1992/93:156 om prefekt och chefsöverläkare vid undervisningssjukhus	59
	Utbildningsminister Per Unckel (m)	
	Jerzy Einhorn (kds)	
16 §	Svar på interpellation 1992/93:176 om Statens institut för byggnadsforskning	64
	Utbildningsminister Per Unckel (m)	
	Sinikka Bohlin (s)	
	Pontus Wiklund (kds)	
	Lennart Rohdin (fp)	
	Karin Starrin (c)	
17 §	Svar på interpellationerna 1992/93:112 och 162 om tilltron till rättssamhället	76
	Justitieminister Gun Hellsvik (m)	
	John Bouvin (nyd)	
	Talmannen	
18 §	Svar på interpellation 1992/93:145 om ekonomisk brottslighet	84
	Justitieminister Gun Hellsvik (m)	
	Hans Karlsson (s)	
19 §	Svar på interpellation 1992/93:173 om fallskärmsavtalen	91
	Statsrådet Bo Lundgren (m)	
	Ian Wachtmeister (nyd)	
	Rolf L Nilson (v)	
	John Bouvin (nyd)	
20 §	Svar på interpellation 1992/93:135 om bankernas kreditförluster och nuvarande kreditgivning	102
	Statsrådet Bo Lundgren (m)	
	Agne Hansson (c)	
	Rolf L Nilson (v)	
	Bengt Dalström (nyd)	
21 §	Svar på interpellation 1992/93:153 om försäkringsbolagens situation och utveckling	113
	Statsrådet Bo Lundgren (m)	
	Bengt Dalström (nyd)	
22 §	Svar på interpellation 1992/93:168 om vårdnadstvister m.m.	116
	Statsrådet Reidunn Laurén (-)	
	Gustaf von Essen (m)	
23 §	Svar på interpellation 1992/93:177 om marknadshyror	121
	Statsrådet Reidunn Laurén (-)	
	Lars Stjernkvist (s)	
	Ajournering	127
	Återupptagna förhandlingar	127

24 § Svar på interpellation 1992/93:155 om förbättring av vården i livets slutskede	127
Statsrådet Bo Könberg (fp)	
Jerzy Einhorn (kds)	
25 § Svar på interpellation 1992/93:167 om behandling av skador från tortyr	131
Statsrådet Bo Könberg (fp)	
Sylvia Lindgren (s)	
26 § Svar på interpellation 1992/93:169 om effekterna av reformeringen av läkemedelsförsäkringen	137
Statsrådet Bo Könberg (fp)	
Kent Carlsson (s)	
27 § Hänvisning av ärenden till utskott	146
28 § Bordläggning	146
29 § Anmälan om frågor	
1992/93:731 av Kenneth Attefors (nyd) om de fängslade svenskarna i Irak.	146
1992/93:732 av Kenneth Attefors (nyd) om lex Britannia . . .	147
1992/93:733 av Bo Finnkvist (s) om nedläggningen av valsverket i Hagfors.	147
1992/93:734 av Stina Eliasson (c) om slåttermysrar	148

